HESSE

Gertrud • Rosshalde
Ultima vară a lui Klingsor

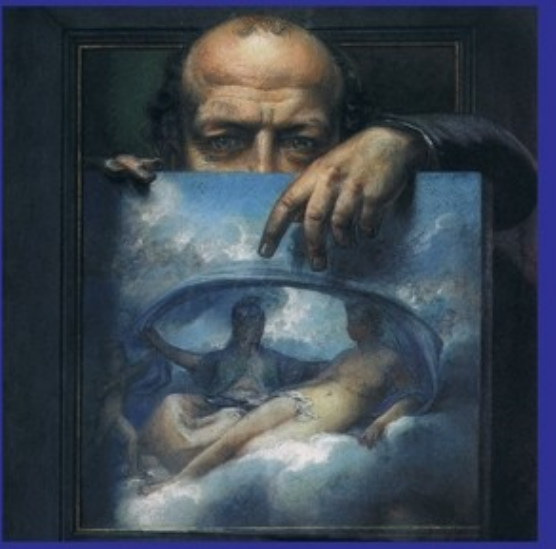

RAO

Hermann Hesse

Gertrud-Rosshalde

1955

Traducere ***Mariana Bărbulescu*** *şi* ***Hans Neumann***

CUPRINS

Gertrud
CAPITOLUL ÎNTÂI
CAPITOLUL AL DOILEA
CAPITOLUL AL TREILEA
CAPITOLUL AL PATRULEA
CAPITOLUL AL CINCILEA
CAPITOLUL AL ŞASELEA
CAPITOLUL AL ŞAPTELEA
CAPITOLUL AL OPTULEA
CAPITOLUL AL NOUĂLEA
ROSSHALDE
CAPITOLUL ÎNTÂI
CAPITOLUL AL DOILEA
CAPITOLUL AL TREILEA
CAPITOLUL AL PATRULEA
CAPITOLUL AL CINCILEA
CAPITOLUL AL ŞASELEA
CAPITOLUL AL ŞAPTELEA
CAPITOLUL AL OPTULEA
CAPITOLUL AL NOUĂLEA
CAPITOLUL AL ZECELEA
CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA
CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA
CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA
CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA
CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA
CAPITOLUL AL ŞAISPREZECELEA
CAPITOLUL AL ŞAPTESPREZECELEA
CAPITOLUL AL OPTSPREZECELEA

Gertrud

(1910)

CAPITOLUL ÎNTÂI

Dacă mă uit în urmă, din afară, la viaţa mea, ea nu pare deosebit de fericită. Şi totuşi, cu-atât mai mult nu-mi este îngăduit s-o numesc nefericită, cu toate greşelile ei. La urma urmelor, este chiar o mare nechibzuinţă să-ţi pese prea mult de fericire sau nefericire, pentru că îmi închipui că aş renunţa mai greu la cele mai nefericite zile din viaţă decât la toate cele fericite. Dacă, într-o viaţă de om, are vreun rost să accepţi inevitabilul în mod conştient, să savurezi cum se cuvine binele şi răul şi să-ţi cucereşti, pe lângă destinul exterior, unul lăuntric, mai adevărat, neîntâmplător, atunci înseamnă că viaţa mea nu a fost săracă şi nici rea. Dacă destinul exterior a trecut peste mine, ca peste toţi ceilalţi, inevitabil şi de zei rânduit, soarta mea lăuntrică a fost chiar opera mea, a cărei dulceaţă sau amărăciune mi se cuvin şi pentru care gândesc să-mi iau toată răspunderea.

Uneori, în anii tinereţii, mi-am dorit să fiu poet. Dacă aş fi, n-aş rezista tentaţiei să-mi urmăresc viaţa până în umbrele delicate ale copilăriei şi până la izvoarele dragi, păzite cu tandreţe, ale primelor mele amintiri. Dar aşa, această avere îmi este mult prea dragă şi sfântă ca să doresc s-o risipesc, cumva, eu însumi. Despre copilăria mea se poate spune doar că a fost frumoasă şi senină; mi s-a dat libertatea să-mi descopăr singur înclinaţiile şi talentele, să-mi stârnesc eu însumi cele mai intime bucurii şi dureri şi să privesc viitorul, nu ca pe o putere străină, venită de sus, ci ca pe o speranţă şi un câştig al propriilor mele forţe. Aşa am trecut neatins prin şcoli, fiind socotit un elev nu foarte iubit şi puţin înzestrat, dar totuşi la locul lui, care a fost lăsat în cele din urmă în voia sa, deoarece nu părea să suporte influenţele puternice.

Cam de pe la şase sau şapte ani am înţeles că, dintre toate forţele invizibile, muzica era cea menită să pună stăpânire pe mine şi să mă conducă. Din acel moment am avut propria mea

lume, refugiul meu şi cerul meu, pe care nimeni nu mi-l putea lua sau îngusta şi pe care nu doream să-l împart cu nimeni. Eram muzician, deşi n-am învăţat să cânt la vreun instrument înainte de doisprezece ani şi nici nu m-am gândit că aş vrea mai târziu să-mi câştig pâinea, făcând muzică.

Aşa a rămas de atunci, fără vreo schimbare importanta şi, de aceea, când privesc în urmă, viaţa mea nu mi se pare plină de culoare şi de forme, ci, de la bun început, în armonie cu o notă fundamentală şi orientată după o singură stea. Oricât de bine sau de rău îmi mergea altfel, viaţa mea lăuntrică a rămas neschimbată. Puteam să plutesc vreme îndelungată pe ape străine mie, să nu ating vreo partitură sau un instrument şi totuşi, în orice clipă, purtam o melodie în sânge şi pe buze, o cadenţă şi un ritm în respiraţie şi în viaţă. Oricât de lacom aş fi căutat pe alte căi mântuirea, uitarea şi eliberarea, oricât aş fi tânjit după Dumnezeu, după recunoaştere şi linişte, numai în muzică le-am găsit mereu pe toate. Nu era nevoie să fie Beethoven sau Bach: faptul că există muzică pe lume, că un om poate fi. Uneori tulburat până în adâncul inimii sale de cadenţe şi străbătut de armonii a însemnat pentru mine, iarăşi şi iar, o profundă consolare şi un temei al întregii existenţe. O, muzica! îţi vine în minte o melodie, o cânţi fără glas, doar în sinea ta, îţi scalzi toată fiinţa în ea, ea pune stăpânire pe toate forţele şi mişcările tale – şi, în acele clipe în care trăieşte în tine, stinge tot ce este întâmplător, rău, brutal, trist în fiinţa ta, face ca lumea să răsune o dată cu tine, uşurează povara şi dă aripi încremenirii! Toate acestea le poate face melodia unui cântec popular! Dar armonia! Până şi simpla îmbinare armonioasă de sunete pure într-un acord, cum ar fi dangătul clopotelor, umple sufletul de graţie şi încântare şi se înteţeşte cu fiecare sunet care i se alătură şi uneori poate să aprindă inima şi s-o facă să tremure de plăcere, cum nicio altă voluptate nu poate.

Dintre toate imaginile fericirii pure, pe care şi le-au închipuit popoarele şi poeţii, cea mai aleasă şi mai profundă mi s-a părut, întotdeauna, cea a ascultării armoniei sferelor. Aici rătăceau visele mele cele mai tainice şi mai preţioase – ca timp de o bătaie de inimă să aud întreaga alcătuire a universului şi a vieţii răsunând în armonia lor secretă, înnăscută. Ah, şi de ce poate fi viaţa atât de încâlcită, de plină de dezacorduri şi de mincinoasă, cum de pot exista neadevărul, răutatea, invidia şi ura între

oameni, când şi cel mai mărunt cântec şi cea mai neînsemnată muzică predică atât de limpede că puritatea, armonia şi jocul frăţesc al sunetelor clar armonizate deschid porţile cerului! Şi cum pot eu să dojenesc pe cineva şi să mă mânii, când eu însumi, cu toată bunăvoinţa, n-am reuşit să fac din viaţa mea un cântec, o muzică pură! în străfundul sufletului simt îndemnul ferm, setea nepotolită de întrupare şi stingere a sunetelor, pure, plăcute, purtătoare de fericire; dar zilele mele sunt stăpânite de hazard şi disarmonie, şi încotro mă îndrept şi oriunde bat, de nicăieri răspunsul nu vine limpede şi puternic.

Destul, vreau acum să povestesc. Dacă mă gândesc pentru cine scriu aceste pagini, cine are, de fapt, atâta putere asupra mea încât să-mi poată cere să mă destăinui şi să-mi sfărâme însingurarea, atunci trebuie să rostesc un nume drag de femeie, care nu numai că are cuprinsă în sine o mare parte din viaţa şi din destinul meu, dar poate sta, de asemenea, ca un astru şi ca un simbol ales deasupra tuturor.

CAPITOLUL AL DOILEA

Abia în ultimii ani de şcoala, când toţi colegii mei începură să vorbească despre viitoarele lor meserii, am căutat şi eu să mă gândesc la asta. Ideea de a-mi face o meserie şi un câştig din muzică era, de fapt, departe de mine; şi totuşi nu mă puteam gândi la o altă îndeletnicire, care să mă bucure. Negustoria sau alte meşteşuguri pe care mi le propunea tata nu mă dezgustau, ele îmi erau doar indiferente. Dar cum colegii mei se mândreau într-atât cu meseriile alese de ei – poate c-a fost şi un glas lăuntric care a încercat să mă convingă –, mi s-a părut totuşi nimerit şi drept să-mi fac o meserie din ceea ce oricum îmi umplea gândurile şi era singurul lucru care mă bucura cu adevărat. Mi-a fost de folos faptul că de la doisprezece ani începusem să cânt la vioară şi că, sub îndrumarea unui profesor bun, învăţasem ceva aşa cum trebuie. Oricât de mult s-a împotrivit tata şi oricâtă teamă i-a fost să-şi vadă unicul fiu luând-o pe drumul nesigur al vieţii de artist, tocmai împotrivirea sa a fost cea care mi-a înteţit voinţa, iar profesorul, care mă îndrăgea, mi-a susţinut dorinţa pe măsura puterilor sale. În cele din urma tata a cedat — mi-a cerut doar, pentru a-mi pune la încercare stăruinţa şi cu speranţa că-mi voi schimba ideile, să fac încă un an de şcoala, pe care l-am ispăşit până la capăt cu destulă răbdare şi în timpul căruia am devenit şi mai sigur de dorinţa mea.

În acest ultim an de şcoală m-am îndrăgostit, pentru prima oară, de o tânără şi drăguţă domnişoară, din cercul nostru de cunoştinţe. Fără a o vedea prea des şi chiar fără a dori prea mult acest lucru, am savurat şi am îndurat, ca într-un vis, dulcile tresăriri ale primei iubiri. Şi, în acea vreme, fiindcă mă gândeam toată ziua, la fel de mult, la muzica şi la dragostea mea, iar noaptea nu puteam dormi de-atâta minunată tulburare, am reţinut, fiind pentru prima oară conştient de asta, melodii care mi-au venit în minte, două cântecele pe care am încercat să le notez. Asta m-a umplut de o sfioasă dar intensă încântare,

dincolo de care aproape că am uitat cu totul de copilăroasele mele suferinţe amoroase. Între timp am auzit că iubita mea lua ore de canto şi am fost foarte dornic s-o ascult o dată cântând. După luni de zile dorinţa mi-a fost împlinită, în casa părinţilor mei, la o serată. Drăgălaşa domnişoară a fost invitată să cânte, s-a împotrivit cu strășnicie, dar până la urmă a trebuit totuşi s-o facă, iar eu am aşteptat momentul cu o imensă încordare. Un domn acompania la micuţul nostru pian; a cântat câteva măsuri şi ea a început. Ah, cânta prost, întristător de prost şi, încă în timp ce cânta, uluirea şi chinul mi s-au preschimbat în milă şi apoi în veselie şi, de atunci încolo, am scăpat de acest amor.

Am fost un elev răbdător şi nu tocmai lipsit de râvnă, dar nu unul bun, iar în ultimul an nu mi-am mai dat chiar deloc silinţa. Vina nu o purta indolenţa şi nici faptul că eram îndrăgostit, ci o stare de visare şi nepăsare juvenilă, o amorţeală a simţurilor şi a minţii, care, numai din când în când, era întreruptă brusc şi cu violenţă atunci când unul dintre minunatele ceasuri de plăcere creatoare timpurie mă învăluia ca o boare ameţitoare. Atunci mă simţeam înconjurat de un aer nespus de clar, cum e cristalul, în care visarea şi lâncezeala nu erau posibile, în care toate simţurile, ascuţite şi atente, se aşezau la pândă. Ceea ce s-a născut în acele ore a fost puţin, poate zece melodii şi începutul câtorva forme armonice; însă aerul acelor ceasuri nu l-am mai uitat niciodată, aerul acela nespus de clar, aproape rece, şi acea concentrare încordată a gândurilor, pentru a da unei melodii adevărata, unica mişcare şi dezlegare, care nu mai era întâmplătoare. Mulţumit nu eram de aceste mici realizări şi nu le-am socotit niciodată valoroase şi reuşite, însă am înţeles că în viaţa mea nimic nu va fi la fel de preţios şi de important ca revenirea unor asemenea ceasuri de puritate şi de creaţie.

Pe lângă acestea am cunoscut şi zile de exaltare, când improvizam la vioară şi mă bucuram de beţia fanteziilor trecătoare şi a dispoziţiilor sufleteşti pline de culoare. Am ştiut însă curând că asta nu era creaţie, ci o joacă şi o desfătare de care trebuia să mă păzesc. Am observat că una este să-ţi urmezi visele şi să savurezi ore îmbătătoare şi cu totul altceva să înfrunţi în luptă, neînduplecat şi senin, ca pe un duşman, tainele formei. Şi am observat, încă de pe atunci, că o creaţie adevărată însingurează şi cere de la noi ceva ce trebuie scăzut din plăcerile vieţii.

În sfârşit am fost liber, şcoala o lăsasem în urmă, îmi luasem rămas bun de la părinţi şi începusem o nouă viaţă ca student al conservatorului din capitală. Aşteptările mele erau mari şi eram convins că voi fi un bun elev al şcolii de muzică. Spre marele meu regret, lucrurile au stat însă altfel. Mi-era greu să urmăresc toate cursurile, orele de pian, pe care trebuia să le iau acum, s-au dovedit a fi doar un mare chin şi, în curând, tot acest studiu mi-a apărut în faţă ca un munte de neurcat. Fireşte că nu mă gândeam să renunţ, dar eram dezamăgit şi intimidat. Îmi dădeam seama acum că, în ciuda modestiei mele, mă considerasem totuşi un fel de geniu şi subapreciasem, în chip îngrijorător, eforturile şi greutăţile drumului către artă. În plus, îmi pieri cu totul cheful de a mai compune, fiindcă acum vedeam, la cea mai măruntă temă, doar munţi de dificultăţi şi de reguli; am învăţat astfel să nu mai am deloc încredere în ceea ce simţeam şi n-am mai ştiut dacă în mine mai era măcar o scânteie de forţă proprie. Prin urmare m-am resemnat, am devenit mic şi trist, îmi făceam treaba nu cu mult altfel decât mi-aş fi făcut-o înt-un birou sau într-o altă şcoală, silitor şi fără bucurie. Să mă plâng n-aveam voie – cu-atât mai puţin în scrisorile către cei de-acasă – şi atunci mi-am continuat calea începută într-o tăcută dezamăgire şi mi-am propus să devin măcar un violonist aşa cum trebuie. Am exersat şi-am exersat, am înghiţit grosolăniile şi batjocura profesorilor, i-am văzut pe alţii, pe care nu i-aş fi crezut în stare, progresând cu uşurinţă şi culegând laude şi mi-am coborât şi mai mult ţinta. Fiindcă nici cu cântatul la vioară lucrurile nu stăteau chiar atât de bine, încât să fi putut fi mândru de mine şi să-mi fie îngăduit să mă gândesc cumva la virtuozitate. Totul arăta că, din mine, ar fi putut să iasă, la nevoie, după multă străduanie, un meşteşugar folositor, care cântă la umila sa vioară fără să se facă de râs, dar nici întru cinstirea sa, într-o mică orchestră oarecare şi care astfel îşi câştigă pâinea.

Aşa a fost acea perioadă, pe care mi-o dorisem cu atâta înfocare şi de la care aşteptasem totul, singura din viaţa mea în care am fost părăsit de spiritul muzicii, mergând pe căi lipsite de bucurie şi ducându-mi zilele fără sunet şi fără ritm. Acolo unde căutasem plăcere, înălţare sufletească, strălucire şi frumuseţe am găsit doar pretenţii, reguli, îndatoriri, greutăţi şi primejdii. Dacă-mi venea în minte ceva muzical, era fie banal şi

arhicunoscut, fie contrazicea vădit toate legile artei şi nu putea, prin urmare, sa aibă vreo valoare. Atunci am dat la o parte toate gândurile măreţe şi toate speranţele. Eram unul dintre miile de oameni care se apropie de artă cu multă îndrăzneală tinerească, dar care nu mai face faţă, când totul devine serios.

Această stare a durat aproape trei ani. Aveam peste douăzeci de ani, greşisem în mod evident în alegerea meseriei şi-mi continuam drumul început numai de ruşine şi dintr-un sentiment al datoriei. Nu mai ştiam nimic despre muzică, ci doar despre exerciţii de digitaţie, teme grele, contradicţii în ştiinţa armoniei, lecţii împovărătoare de pian la un profesor zeflemitor, care vedea în toate strădaniile mele doar o pierdere de vreme.

Dacă vechiul ideal n-ar fi rămas ascuns, dar încă viu în mine, m-aş fi putut simţi de-a dreptul bine în anii aceia. Eram liber şi aveam prieteni, eram un tânăr arătos şi înfloritor, fiul unor părinţi înstăriţi. Au fost clipe când mă bucuram de toate acestea, au fost zile vesele, iubiri trecătoare, chefuri, călătorii de vacanţă. Dar n-am fost în stare să mă mângâi cu asta, să dau repede deoparte îndatoririle şi să mă bucur, înainte de toate, de tinereţea mea. Fără să ştiu, în ceasurile de neatenţie, dorul meu se îndrepta cu nerăbdare tot spre steaua artei şi nu mi-a fost cu putinţă să-mi uit şi să-mi adorm dezamăgirea. O singură dată mi-a reuşit pe de-a-ntregul.

A fost cea mai nesăbuită zi din nesăbuita mea tinereţe. Pe vremea aceea mă ţineam după o elevă a vestitului profesor de canto H. Se pare că şi ei îi mergea ca şi mie: venise cu mari speranţe, dăduse peste profesori severi, nu era obişnuită cu munca şi, până la urmă, a crezut chiar că-şi pierde şi vocea. A trecut uşor peste asta, flirta cu noi, colegii, şi ştia cum să ne scoată din minţi, lucru care nu era, firește, prea greu. Avea acea frumuseţe plină de temperament şi de culori vii, care se ofileşte repede.

Această frumoasă Liddy mă recucerea mereu cu cochetăria ei naivă, ori de câte ori o vedeam. N-am fost niciodată îndrăgostit multă vreme de ea, adesea o uitam cu totul, dar când eram lângă ea, dragostea mă năpădea din nou. Se juca cu mine, cum o făcea şi cu alţii, ne provoca, îşi gusta din plin puterea ce o avea asupra noastră şi-şi punea în joc ea însăşi doar senzualitatea iscoditoare a tinereţii sale. Era foarte frumoasă, dar numai când vorbea şi se mişca, sau când râdea cu glasul ei

cald şi profund, când dansa sau când se desfăta cu gelozia admiratorilor săi. Ori de câte ori mă întorceam de la o petrecere, la care o văzusem, râdeam singur de mine şi-mi dovedeam că unui om de felul meu îi era imposibil s-o iubească cu-adevărat pe această îmbietoare maestră într-ale bucuriilor vieţii. Uneori însă reuşea din nou să mă tulbure, peste măsură, cu un gest, cu un cuvânt şoptit, încât jumătate de noapte stăteam înfierbântat şi fără astâmpăr în preajma locuinţei ei.

Am avut atunci o scurtă perioadă de zburdălnicie şi de exuberanţă, pe jumătate silită. După zile întregi de deprimare şi de linişte apăsătoare, tinereţea mea cerea cu patimă agitaţie şi încântare şi atunci umblam cu câţiva colegi de aceeaşi vârsta după petreceri şi farse. Treceam drept nişte scandalagii veseli, nebunatici, ba chiar periculoşi, ceea ce nu era cazul meu, şi ne bucuram faţă de Liddy şi micul ei cerc de o îndoielnică, dar totuşi dulce glorie. Cât, din purtarea asta, era pornire tinerească adevărată şi cât insensibilizare voită, nu mai pot spune astăzi, deoarece am lăsat cu totul în urmă, de multă vreme, acele stări şi orice fel de apucături tinereşti. Dacă totuşi am întrecut, cumva, măsura, atunci am plătit pentru asta. Într-o zi de iarnă, când nu erau cursuri, am ieşit în afara oraşului împreună, opt sau zece tineri, printre care şi Liddy cu trei prietene. Aveam sănii, a căror folosire trecea pe atunci încă drept o distracţie pentru copii, şi am căutat pârtii bune de săniuş pe drumurile şi povârnişurile fâneţelor din împrejurimile deluroase ale oraşului. Îmi amintesc exact ziua aceea, era potrivit de rece, din când în când apărea soarele, câte un sfert de oră, aerul tare mirosea minunat a zăpadă. Fetele arătau minunat, cu hainele şi baticurile lor colorate pe fundalul alb, aerul aspru era ameţitor, iar mişcarea vioaie, în atmosfera proaspătă, o plăcere. Micul nostru grup era în cea mai veselă dispoziţie, se auzeau din când în când nume hazlii şi tachinării, li se răspundea cu bulgări de zăpadă şi se iscau mici războaie, până când, înfierbântaţi şi plini de zăpadă, ne opream şi trebuia să ne tragem sufletul o vreme înainte de a reîncepe. A fost construită, asediată şi cucerită o mare cetate de zăpadă şi, între timp, am mai făcut şi câte un drum cu sania, în josul vreunei pajişti povârnite.

La prânz, când ni se făcuse o foame îngrozitoare de-atâta alergătură, am căutat şi am găsit un sat şi un han bun, am cerut

supe şi fripturi, ne-am făcut stăpâni pe pian, am cântat, am strigat, am comandat vin şi grog. Mâncarea a venit şi a fost întâmpinată sărbătoreşte, vinul bun a curs din belşug, apoi fetele au dorit cafea, în vreme ce noi gustam lichiorurile. Erau nişte ţipete şi-un zgomot de petrecere în mica încăpere de ne fumegau capetele, la toţi. Eu am stat tot timpul aproape de Liddy care, fiind mărinimoasă în acea zi, mi-a acordat favoruri deosebite. Înflorea plină de splendoare în acea atmosferă de desfătare şi ameţeală, ochii ei frumoşi străluceau şi fata îngăduia alintări pe jumătate îndrăzneţe, pe jumătate temătoare. A început un joc cu gajuri, în care cei pedepsiţi trebuiau să plătească imitându-l la pian pe câte unul dintre profesorii noştri, unii însă şi cu săruturi al căror număr şi calitate erau îndeaproape observate.

Când am părăsit hanul, aprinşi şi zgomotoşi, şi am luat-o pe drumul spre casă, era încă după-amiază, devreme, dar începuse să se întunece puţin. Ne-am zbenguit, din nou, ca nişte copii dezlănţuiţi prin zăpadă, întorcându-ne spre oraş fără graba, prin înserarea care se lăsa încet. Am izbutit să rămân lângă Liddy, luându-mi acum rolul de cavaler al ei, nu fără protestele celorlalţi. Am tras-o cu sania mea, din când în când, şi am păzit-o, cât am putut, de atacurile repetate cu bulgări de zăpadă. În cele din urmă am fost lăsaţi în pace, fiecare fată şi-a găsit perechea şi numai doi domnişori, rămaşi singuri, au mers pe lângă noi, tachinându-ne, cu vădite intenţii războinice. Nu mai fusesem niciodată cu simţurile atât de tulburate şi atât de nebuneşte îndrăgostit ca în acele ceasuri; Liddy mă luase de braţ şi-mi îngăduia s-o trag uşor spre mine, în timpul mersului. În vremea asta a fost când vorbăreaţă, flecărind în amurg, când tăcea lângă mine fericită şi — cum mi se părea — plină de promisiuni. Ardeam şi eram hotărât să profit de ocazie, cât eram eu în stare, sau cel puţin să păstrez, cât se poate de mult, această stare de intimitate afectuoasă. Şi nimeni n-a avut nimic împotrivă când, foarte aproape de oraş, am propus încă un ocol şi am pornit pe un drum de costişă care înconjura valea, într-un semicerc, generos în privelişti ample asupra râului şi a oraşului, care sclipea deja, din adânc, cu şiruri lucitoare de felinare şi mii de lumini roşii.

Liddy era încă la braţul meu şi mă lăsa să vorbesc, primea râzând exaltarea mea dogoritoare, şi părea totuşi să fie şi ea

adânc tulburată. Dar când am tras-o spre mine, forţând-o cu blândeţe, şi am vrut s-o sărut, s-a desprins şi a sărit într-o parte.

— Priviţi, a strigat răsuflând uşurată, pe pajiştea asta în jos trebuie să mergem cu sania! Sau eroului îi e teamă cumva?

M-am uitat în jos şi am fost uimit fiindcă panta era atât de abruptă, încât o clipă mi-a fost într-adevăr groază de-o cursă atât de îndrăzneaţă.

— Nu se poate, am spus repede, e deja mult prea întuneric.

A sărit imediat Ia mine dispreţuitoare şi mânioasă, m-a făcut fricos şi a jurat că va coborî singură povâmişul, dacă eram prea laş să vin cu ea.

— Fireşte că ne vom răsturna, a spus râzând, dar asta e tocmai partea cea mai distractivă din tot drumul.

Fiindcă mă provoca astfel, mi-a venit o idee.

— Liddy, am spus încet, mergem. Dacă ne răsturnăm, ai voie să mă freci cu zăpadă, dacă însă ajungem cu bine jos, îmi cer şi eu plata.

A râs doar şi s-a aşezat pe sanie. Am privit-o în ochi – luceau cald şi vesel – m-am aşezat chiar în faţă, i-am cerut să se ţină strâns de mine şi am pornit. Am simţit cum m-a cuprins încrucişâdu-şi mâinile pe pieptul meu şi am vrut să-i mai strig ceva, dar n-am mai putut. Povârnişul era atât de abrupt încât am avut senzaţia că mă prăvălesc în gol. Imediat am căutat pământul cu tălpile, pentru a opri sau pentru a ne răsturna totuşi, fiindcă, dintr-o dată, inima îmi fusese cuprinsă de o teamă cumplită pentru Liddy. Era însă prea târziu. Sania zbura la vale, de neoprit, simţeam doar pe faţă un torent rece, muşcător, de zăpadă răscolită, apoi am mai auzit-o pe Liddy ţipând înfricoşată, şi după aceea nimic. O lovitură cumplită, ca de baros, mi-a nimerit creştetul, undeva aveam o durere sfredelitoare. Ultima senzaţie pe care am avut-o a fost cea de frig.

Cu această scurtă şi necugetată cursă cu sania mi-am plătit poftele tinereşti şi nechibzuinţa. După asta, împreună cu multe altele, mi-a dispărut şi dragostea pentru Liddy.

Am fost scutit de zarva şi agitaţia îngrijorată care a urmat accidentului. Pentru ceilalţi a fost un moment chinuitor. Au auzit-o pe Liddy ţipând, au ris şi au strigat de sus, tachinându-ne, spre întunericul în care ne aflam, şi-au dat seama, în cele din urmă, că s-a întâmplat ceva rău, au coborât cu greutate şi au

avut nevoie de-un răgaz până ce şi-au revenit din starea de ameţeală şi veselie, pentru a putea să judece. Liddy era palidă şi pe jumătate leşinată, însă nevătămată, doar mănuşile îi erau rupte şi mâinile ei fine şi albe erau zdrelite şi însângerate. Pe mine m-au dus de acolo crezându-mă mort. Mai târziu am încercat zadarnic să regăsesc mărul sau părul de care se zdrobiseră sania şi oasele mele.

S-a crezut că suferisem o comoţie cerebrală, dar lucrurile nu stăteau chiar atât de rău. Capul şi creierul fuseseră, într-adevăr, afectate şi a durat foarte mult până ce mi-am venit, din nou, în simţiri, la spital, însă rana se vindeca şi creierul se odihnea. În schimb, piciorul stâng, fracturat în mai multe locuri, n-a vrut să se refacă în totul. De atunci sunt un infirm, care nu mai poate păşi şi nicidecum alerga sau dansa, ci doar şchiopăta. Astfel tinereţii mele i-a fost arătat, pe neaşteptate, un drum spre un ţinut mai liniştit, pe care am pornit, nu fără ruşine şi fără împotrivire. Însă am apucat-o totuşi pe el şi câteodată mi-e ca şi cum n-aş vrea ca din viaţa mea să lipsească, cumva, acel săniuş pe înserate şi urmările sale.

Fireşte că spun asta gândindu-mă mai puţin la piciorul zdrobit decât la celelalte urmări ale acelui accident, care au fost cu mult mai favorabile şi mai îmbucurătoare. Oricare ar fi fost cauza, nenorocirea însăşi, cu spaima sa şi perspectiva întunericului, sau zăcutul îndelungat, nemişcarea şi meditaţiile luni de-a rindul – tratamentul mi-a făcut bine.

Începutul acelui îndelungat răstimp de repaus, cam prima săptămână, a dispărut cu totul din amintirea mea. Am fost multă vreme inconştient şi, chiar şi după revenirea definitivă, slăbit şi indiferent. Venise mama şi a rămas să mă vegheze zi de zi cât am stat în spital. Când o priveam şi schimbam cu ea câteva cuvinte părea senină şi aproape veselă, deşi, după cum am aflat mai târziu, se temea pentru mine, şi nu atât pentru viaţa, cât pentru judecata mea. Uneori sporovăiam îndelung în cămăruţa liniştită, luminoasă, de spital. Dar legăturile noastre nu fuseseră niciodată prea profunde; totdeauna ţinusem mai mult cu tata. Acum eram amândoi îmbunaţi — ea de milă, eu de recunoştinţă – şi dispuşi la împăcare, dar ne obişnuiserăm de prea multă vreme cu o aşteptare reciprocă şi cu o pasivitate indiferentă, pentru ca acum bunăvoinţa abia trezită să-şi fi putut găsi drumul către cuvintele noastre. Ne priveam mulţumiţi unul pe

altul şi lăsam lucrurile nerostite. Ea era din nou mama mea, fiindcă zăceam bolnav şi mă putea îngriji; iar eu o priveam din nou cu sentimente de copil şi uitam deocamdată de toate celelalte. Mai târziu, firește, relaţiile noastre au revenit la ceea ce fuseseră înainte, iar noi ne-am ferit să vorbim prea mult despre timpul petrecut în spital, fiindcă ne simţeam amândoi stânjeniţi.

Treptat am început să nu mai iau în seamă starea în care mă aflam şi după ce am depăşit perioada de febră şi am părut liniştit, medicul nu mi-a mai ascuns faptul că îmi va rămâne, pentru totdeauna, o amintire de la acea cădere. Mi-am văzut tinereţea, pe care nici n-apucasem s-o savurez în mod conştient, dureros mutilată şi sărăcită şi am avut tot timpul să mă obişnuiesc cu asta, fiindcă a trebuit să stau în pat încă un sfert de an.

Am căutat, aşadar, cu înfrigurare, să-mi cuprind cu mintea situaţia şi să-mi fac o imagine a viitorului, dar n-am ajuns prea departe. Nu eram încă în stare de prea multe gânduri, oboseam repede şi mă cufundam într-o visare odihnitoare prin care natura mă ferea de frică şi deznădejde şi-mi dădea liniştea de care aveam nevoie ca să mă vindec. Oricum nenorocul avut m-a chinuit ceasuri în şir, fără ca să-mi fi putut născoci vreo consolare vrednică de luat în seamă.

Într-o noapte s-a întâmplat să mă trezesc după câteva ceasuri de dormitare. Mi se părea că visasem ceva frumos şi mă străduiam să-mi aduc aminte ce anume, dar în zadar. Mă simţeam ciudat de bine şi de liber, ca şi cum aş fi învins şi depăşit tot ce fusese neplăcut. Şi cum stăteam culcat şi mă gândeam şi simţeam adiind în jurul meu unde uşoare, aducătoare de sănătate şi de mântuire, mi s-a ivit pe buze o melodie, aproape imperceptibilă, pe care am îngânat-o în continuare şi nu m-am mai oprit şi, pe neaşteptate, muzica m-a privit din nou, ca o stea ieşită din întuneric, de care mă înstrăinasem atâta vreme, şi inima mi-a bătut în ritmul ei, şi întreaga mea fiinţă a înflorit şi a respirat un aer nou, curat. Nu-mi dădeam seama, era pur şi simplu acolo şi mă străbătea domol, ca şi cum coruri îndepărtate mi-ar fi cântat încet.

Cu acest sentiment întru totul proaspăt am adormit din nou. Dimineaţa am fost vesel şi senin cum nu mai fusesem de multă vreme. Mama a observat şi m-a întrebat care era motivul

bucuriei mele. Am chibzuit şi, după o vreme, i-am spus că nu mă mai gândisem de mult la vioara mea, că acum îmi venise din nou în minte şi că mă bucuram visând la ea.

— Dar nu vei mai putea cânta încă mult timp la ea, mi-a spus ea, puţin îngrijorată.

— Nu face nimic, chiar dacă n-aş mai putea cânta niciodată. Nu m-a înţeles şi nici n-am putut să-i explic. Dar a observat că-mi merge mai bine şi că nu mă pândeşte nicio primejdie, din spatele acestei voioşii. După câteva zile a început din nou să vorbească despre asta, cu precauţie.

— Ia spune, cum mai stai, de fapt, cu muzica? Aproape că am crezut că ţi-a trecut cheful de ea, şi tata a vorbit cu profesorii tăi. Nu vrem să ne amestecăm, acum şi mai puţin…, dar suntem de părere că dacă te-ai înşelat cumva şi ai vrea mai bine să renunţi, s-o faci şi să nu rămâi aici din încăpăţânare sau de ruşine. Ce crezi?

Atunci mi-am amintit din nou de toată perioada de înstrăinare şi dezamăgire. Am încercat să-i povestesc mamei cum mi-a fost şi a părut să înţeleagă. Acum însă, i-am zis, devenisem din nou mai sigur pe motivele mele şi nici într-un caz nu voiam să fug aşa, ci să-mi închei mai întâi studiile. Aşa a rămas, deocamdată. În adâncul sufletului meu, unde această femeie nu putea pătrunde cu privirea, era numai muzică. Indiferent dacă reuşeam sau nu cu cântatul la vioară, eu auzeam din nou lumea sunând ca o operă frumoasă şi ştiam că, în afara muzicii, nu exista altă salvare pentru mine. Dacă starea mea nu-mi mai îngăduia să cânt vreodată la vioară, atunci trebuia să renunţ, poate că trebuia să-mi caut altă ocupaţie şi să devin, poate, vânzător; dar toate astea nu erau prea importante, ca vânzător, sau orice altceva, n-aş simţi mai puţin muzica şi aş trăi şi respira în muzică. Aş compune din nou! Nu gândul la cântatul la vioară mă bucura, cum îi spusesem mamei mele, ci facerea muzicii, creaţia mă făcea să tremur de nerăbdare. Deja simţeam revenind vibraţiile sonore ale unor adieri limpezi, răcoarea intensă a gândurilor, ca odinioară, în ceasurile mele cele mai bune; şi mai simţeam că, pe lângă asta, un picior schilod şi alte necazuri au mai puţină însemnătate.

Începând de atunci am fost învingător, şi ori de câte ori dorinţele mele au mai trecut dincolo, pe tărâmul sănătăţii şi plăcerilor tinereşti, şi ori de câte ori mi-am urât şi blestemat cu

amărăciune şi ruşine plină de mânie infirmitatea, suferinţa aceasta n-a mai ieşit nicicând biruitoare, căci exista ceva să mă consoleze şi să mă însenineze.

Din când în când venea tata să ne viziteze, şi într-o bună zi, fiindcă mă simţeam destul de bine, de mai multă vreme, a luat-o pe mama acasă. In primele zile m-am simţit puţin însingurat, miera şi ruşine că nu vorbisem destul de sincer cu mama şi că dădusem prea puţină atenţie gândurilor şi grijilor sale. Totuşi celălalt sentiment mă preocupa prea mult pentru ca astfel de gânduri, despre copilării bine intenţionate şi duioşii, să mă fi copleşit.

Apoi a venit să mă *Viziteze,* pe neaşteptate, cineva, care nu avusese curajul să apară în prezenţa mamei mele. Era Liddy. Am fost foarte mirat s-o văd. În primul moment nici nu mi-am amintit cât de aproape îmi fusese cu puţin timp în urmă şi cât de îndrăgostit fusesem de ea. A venit cu o stânjeneală prost ascunsă, îi fusese teamă de mama şi chiar şi de justiţie, deoarece se ştia vinovată de nenorocirea mea, şi a înţeles doar cu-ncetul că lucrurile nu stăteau chiar aşa de rău şi că, de fapt, n-o priveau deloc. Acum respira uşurată, dar totuşi nu putea trece neobservata şi o uşoară dezamăgire. Toată povestea asta, nenorocită, dar şi emoţionantă, şi înduioşătoare, o reconfortase pe fată în străfundurile inimii ei bune de femeie, în ciuda conştiinţei încărcate. A folosit chiar de mai multe ori cuvântul „tragic”, la care abia mi-am putut stăpâni râsul. Nu se aşteptase absolut deloc să mă găsească atât de vioi şi cu atâta lipsă de respect faţa de nenorocirea mea. Avusese de gând să-mi ceară iertare, care, odată acordată, ar fi trebuit să-mi ofere mie, în calitate de îndrăgostit, o imensă satisfacţie, iar ei i-ar fi dat ocazia să pună din nou, biruitoare, stăpânire pe inima mea.

Aşadar, nu mică ar fi trebuit să fie uşurarea nechibzuitei copile să mă găsească atât de voios şi pe ea să se vadă liberă de orice vină sau acuzaţie. Această uşurare n-a bucurat-o însă, ci, cu cât conştiinţa îi era mai liniştită şi teama care o însoţise dispărea, cu atât o vedeam devenind mai tăcută şi mai rece. După cele întâmplate, o jignea faptul că nu puneam prea mare preţ pe rolul jucat de ea în toată această istorie – ba chiar păream să-l fi uitat –, că înăbuşisem din faşă emoţia şi rugăminţile de iertare şi că o lipsisem de acea scenă frumoasă. Faptul că, pe deasupra, nu mai eram îndrăgostit absolut deloc

de ea, l-a observat foarte bine, în ciuda deosebitei mele politeţi, şi asta era cel mai rău. Să-mi fi pierdut braţele şi picioarele, aş fi rămas totuşi un adorator, pe care ea nu l-ar fi iubit şi nu l-ar fi făcut fericit vreodată, dar în a cărui suferinţă ar fi găsit cu atât mai multă mulţumire, cu cât el ar fi fost mai nenorocit. Dar nimic din toate astea, după cum putea observa foarte bine şi vedeam cum, pe chipul ei drăgălaş, căldura şi compătimirea miloasei vizitatoare venite la căpătâiul bolnavului se stingeau şi se răceau din ce în ce mai mult. În cele din urmă a plecat, după un searbăd rămas bun şi n-a mai revenit vreodată, deşi promisese cu sfinţenie s-o facă.

Oricât de neplăcut mi-ar fi fost şi oricât de mult mi-ar fi rănit mândria să-mi văd fosta iubire transformată în ceva neînsemnat şi caraghios, totuşi vizita mi-a făcut bine. M-a mirat foarte mult s-o văd şi s-o percep pentru prima oară fără patimă şi în lumina ei adevărată pe frumoasa, admirata domnişoara, încât nici n-am mai recunoscut-o. Dacă mi-ar fi fost arătată păpuşa pe care o îmbrăţişasem şi o iubisem când aveam trei ani, înstrăinarea şi modificarea sentimentului nu m-ar fi putut mira mai mult decât acum, când vedeam în faţa mea o fată, iubită fierbinte cu câteva săptămâni înainte, ca pe cineva cu totul străin.

Dintre colegii care au fost iarna în acea excursie de duminică, doi m-au vizitat de câteva ori, dar n-am prea avut ce vorbi şi am observat că respiră uşuraţi când am început să mă simt mai bine şi i-am rugat să nu mai facă sacrificii pentru mine. Mai târziu nu ne-am mai întâlnit. Era ciudat şi-mi dădea un sentiment straniu de melancolie: tot ce ţinuse de viaţa mea din acei ani de tinereţe se desprindea de mine, îmi devenea străin şi dispărea. Vedeam dintr-o dată cât de greşit şi de trist trăisem în tot acest timp, dacă acum dragostea, prieteniile, obişnuinţele din aceşti ani erau ca nişte haine rele, de care mă despărţeam fără durere, încât nu-mi rămânea decât să mă mir cât de mult timp ne-am putut suporta, eu pe ele sau ele pe mine.

M-a uimit însă o altă vizită, la care nu m-aş fi gândit niciodată, într-o zi a venit profesorul meu de pian, domnul cel sever şi batjocoritor. A rămas cu bastonul în mână şi nu şi-a scos mănuşile, mi-a vorbit pe obişnuitul său ton aspru, aproape muşcător, a numit acel săniuş „birjăreală muierească” şi mi s-a părut, după tonul vorbelor sale, că se bucura de-a binelea de ghinionul meu. Cu toate acestea era ciudat că se arătase; nu-şi

schimbase tonul, dar s-a dovedit că nu venise cu intenţii rele, ci pentru a-mi spune că, în ciuda indolenţei mele, mă considera un elev destul de bun; colegul său, profesorul de vioară, era de aceeaşi părere şi sperau, prin urmare, că mă voi reîntoarce curând, sănătos şi că le voi aduce mulţumire. Deşi acest discurs a fost rostit cu acelaşi ton aspru-tăios ca şi tot tratamentul de înainte, mie mi-a sunat ca o declaraţie de dragoste. I-am întins recunoscător mâna profesorului pe care nu-l suferisem şi, pentru a-i arăta încredere, am încercat să-i explic cum m-am simţit în aceşti ani şi cum vechea mea legătură de inimă cu muzica începea să renască acum.

Profesorul a clătinat din cap şi a fluierat cu dispreţ întrebându-mă:

— Aha, vreţi să deveniţi compozitor?

— Pe cât se poate, i-am răspuns abătut.

— Ei, atunci vă doresc noroc. M-aş fi gândit ca acum veţi porni, poate, să exersaţi cu mai multă râvnă, dar pentru a fi compozitor nu aveţi nevoie de asta, fireşte.

— O, nu asta am vrut să spun.

— Da, atunci ce? Ştiţi, când cineva care studiază muzica este leneş şi nu-i place să muncească, atunci se pune, întotdeauna, pe compus. Asta poate face fiecare şi geniu este, după cum se ştie, tot fiecare.

— Dar nu asta voiam. Ce-aş putea să devin, pianist?

— Nu, dragă domnule, pentru asta nu aveţi totuşi tot ce trebuie. Dar să-nvăţaţi să cântaţi la vioară, ca lumea, aţi putea s-o mai faceţi.

— Dar asta şi vreau.

— Sper că vorbiţi serios. Nu vreau să mai zăbovesc. Însănătoşire grabnica, domnule, şi la revedere!

Şi a plecat, lăsându-mă pradă uluirii. Nu mă prea gândisem la reîntoarcerea la studii. Acum mă temeam totuşi că lucrurile ar putea să meargă greu şi şovăielnic, iar la urmă să fie totul, din nou, cum a fost înainte. Însă astfel de gânduri n-au rezistat multă vreme şi s-a dovedit, de asemenea, că vizita morocănosului profesor fusese, într-adevăr, bine intenţionată şi un semn de bunăvoinţă neprefăcută.

După însănătoşire trebuia să fac o călătorie pentru a mă reface, dar am preferat s-o mai amân până la vacanţa mare şi să mă reapuc, mai bine, imediat de treabă. Atunci am simţit pentru

prima oară ce efect uluitor poate avea o perioadă de odihnă, mai ales una neintenţionată. Mi-am început orele şi exerciţiile cu neîncredere, dar totul mergea mai bine ca înainte. Ce-i drept, am văzut acum limpede că niciodată nu va ieşi un virtuoz din mine; această confirmare nu m-a durut totuşi, în starea în care mă aflam. De altfel, mergea bine şi îndeosebi hăţişul înspăimântător al teoriei muzicii, al ştiinţei armoniei şi compoziţiei se transformase, în lunga pauză, într-o grădină accesibilă, luminoasă. Simţeam că ideile şi încercările din ceasurile mele bune nu mai erau în afara tuturor regulilor şi legilor şi că, în interiorul strictei supuneri şcolăreşti, un drum îngust, însă vizibil, ducea spre libertate. Mai erau, desigur, ore şi zile şi nopţi când totul îmi apărea ca un gard de mărăcini, iar eu, cu creierul zdrelit, mă chinuiam cu contradicţii şi goluri în cunoştinţe; însă disperarea nu s-a reîntors, iar cărarea îngustă devenea, văzând cu ochii, tot mai clară şi mai accesibilă.

Spre surprinderea mea, la sfârşitul semestrului, profesorul de teorie mi-a spus, când ne-am luat rămas bun, înainte de vacanţă:

— Anul acesta sunteţi singurul elev care pare, într-adevăr, să se priceapă la muzică. Dacă aţi compus vreodată ceva, m-aş uita şi eu cu plăcere.

Cu aceste cuvinte de îmbărbătare sunându-mi în urechi, am plecat în vacanţă. Nu mai fusesem de multă vreme acasă şi acum, în timpul călătoriei, locurile natale se înfăţişau din nou inimii mele, îmi cereau dragostea şi deşteptau şuvoiul amintirilor, pe jumătate pierdute, din vremea copilăriei şi din primii ani ai tinereţii. În gara oraşului natal m-a întâmpinat tata şi am plecat acasă cu o birjă. Dar chiar în dimineaţa următoare am simţit dorinţa să fac o plimbare pe vechile străzi. Atunci m-a cuprins pentru întâia oară durerea pentru tinereţea mea neschilodită, pe care o pierdusem. A fost un chin pentru mine să merg şchiopătând, cu piciorul meu strâmb, ţeapăn, sprijinindu-mă în baston, pe străduţele unde fiecare colţ îmi amintea de jocuri copilăreşti şi de bucurii dispărute. M-am întors acasă abătut şi, indiferent pe cine vedeam, ce glas auzeam sau la ce mă gândeam, totul îmi aducea dureros aminte de ce-a fost înainte şi de infirmitatea mea. În plus sufeream şi pentru că era limpede că mama încuviinţa, mai puţin ca oricând, alegerea meseriei mele, deşi n-o spunea deschis. Un muzician cu picioare zvelte, care putea să se-arate în chip de virtuoz sau ca dirijor

plin de vigoare i s-ar fi părut cât de cât acceptabil, dar nu putea pricepe cum voia s-ajungă mai departe ca violonist un om pe jumătate olog, cu note modeste şi sfios din fire. În aceste păreri a fost susţinută de o veche prietenă şi rudă îndepărtată, căreia tata îi interzisese, cândva, să mai intre în casă, lucru pe care ea i l-a plătit îndărăt, cu o ură îndârjită, fără să se ţină departe, fireşte, deoarece venea adesea la mama în timpul orelor când tata era la birou. Pe mine, cu care nu mai schimbase un cuvânt din anii copilăriei mele, nu mă putea suferi, şi vedea în alegerea profesiei mele un regretabil semn de degenerare, iar în nenorocirea care mă lovise, o pedeapsă de netăgăduit şi un avertisment al providenţei.

Pentru a-mi face o bucurie, tata aranjase să fiu solicitat ca solist într-un concert al societăţii muzicale orăşeneşti. Dar n-am putut, am refuzat şi m-am retras zile în şir în cămăruţa mea, în care stătusem şi în copilărie. Cel mai mult mă chinuiau necontenitele întrebări care mi se puneau şi explicaţiile pe care trebuia să le dau, încât n-am mai ieşit deloc din casă. M-am surprins totodată urmărind de la fereastră, cu nefericită invidie, viaţa străzii, copiii de şcoală şi mai ales tinerele fete.

Cum să-mi îngădui, oare, să sper, am gândit, să pot arăta vreodată iarăşi iubire vreunei fete! Ar trebui să stau mereu pe dinafară, ca la dans, şi să privesc, şi să trec în faţa fetelor drept un beteag, şi dacă vreodată una ar fi prietenoasă cu mine, ar face-o de milă! Ah, eram sătul de milă până la dezgust.

În aceste condiţii nu puteam rămâne acasă. Şi părinţii sufereau, nu puţin, din cauza tristeţii mele pline de iritare şi nu s-au împotrivit când le-am cerut permisiunea să-mi încep imediat călătoria plănuită de multă vreme, pe care tata mi-o promisese. Infirmitatea mi-a dat de lucru şi mai târziu şi mi-a distrus dorinţe şi speranţe, în care mi-am pus toată inima; dar niciodată nu mi-am mai simţit atât de mistuitor şi de torturant neputinţa şi sluţirea, ca atunci când, la vederea oricărui bărbat tânăr şi sănătos şi a oricărei femei drăguţe, eram umilit şi rănit. Aşa cum mă obişnuisem, încetul cu-ncetul, cu bastonul şi cu şchiopătatul, până ce aproape nu m-a mai deranjat, tot aşa a trebuit să mă obişnuiesc, pe parcursul anilor, să rămân conştient de infirmitatea mea, fără încrâncenare, şi să mi-o port cu resemnare şi umor.

Spre norocul meu puteam calatori singur şi nu mai aveam nevoie de vreo îngrijire specială; orice însoţitor mi-ar fi fost neplăcut şi ar fi stingherit vindecarea mea sufletească. Mi-a fost deja mai uşor, când m-am aflat în tren şi nimeni nu m-a mai privit cu prea mult interes şi cu milă. Am călătorit fără întrerupere zi şi noapte, cu un adevărat sentiment de evadare, şi am respirat profund uşurat când, seara următoare, am zărit, prin geamurile înceţoşate, munţi înalţi, ascuţiţi. O dată cu lăsarea întunericului am ajuns la ultima staţie, am mers ostenit şi bucuros pe străduţele întunecoase ale unui orăşel din Graubiinden, până la primul han şi, după un pahar cu vin roşu-închis, am dormit zece ore, scăpând de oboseala călătoriei şi de bună parte din mâhnirea care mă însoţise.

Dimineaţa m-am urcat în micul tren de munte, care m-a dus spre interiorul zonei muntoase, prin văi înguste şi pe lângă pâraie învolburate, şi apoi, într-o gărişoară singuratică, m-am suit într-o trăsură, iar la prânz am fost sus, într-unui din satele aşezate în partea cea mai înaltă a ţinutului.

Am locuit în singurul mic han din satul liniştit si sărac – un timp ca unic oaspete – până după începerea toamnei. Avusesem intenţia să mă odihnesc aici o vreme şi apoi să călătoresc, mai departe, prin Elveţia, să văd o bucată de lume şi de ţară străină. Însă pe acea înălţime bătea un vânt şi adia o boare plină de-o aspra claritate şi de o măreţie pe care nu voiam să le mai părăsesc. Un versant al văii muntoase era acoperit cu o pădure de brazi, cealaltă pantă era stâncoasă şi golaşă. Aici mi-am petrecut zilele, pe piatra arămită de soare sau lângă unul dintre pâraiele viguroase şi năvalnice al căror cânt se auzea noaptea în întregul sat. In primele zile am savurat singurătatea ca pe o licoare tămăduitoare, răcoroasă; nimeni nu se uita după mine, nu stârneam curiozitatea şi nici mila nimănui, eram liber şi singur ca o pasăre în înalturi şi curând mi-am uitat durerea şi sentimentul bolnăvicios de invidie. Câteodată îmi părea rău că nu puteam merge departe, în munţi, pentru a vedea văi necunoscute şi Alpii, că nu puteam urca pe drumuri primejdioase. De fapt mă simţeam minunat de bine, după experienţele şi emoţiile din lunile care trecuseră; calmul singurătăţii m-a înconjurat ca o cetate sigură, mi-am regăsit pacea sufletească ce-mi fusese tulburată şi-am învăţat să mă

obişnuiesc cu neputinţa mea trupească, dacă nu chiar cu voioşie, atunci măcar cu resemnare.

Săptămânile petrecute acolo sus au fost aproape cele mai frumoase din viaţa mea. Respiram aerul curat, luminos, beam apa îngheţată a pâraielor, pe coastele abrupte vedeam păscând turme de capre păzite de păstori cu părul negru, visători şi tăcuţi, am auzit uneori furtuni bântuind prin vale, am privit în faţă, de la o apropiere neobişnuită mie, ceţuri şi nori. In crăpăturile dintre pietre observam lumea măruntă, gingaşă, în culori vii, a florilor şi muşchiul bogat, minunat, şi, în zilele limpezi, îmi plăcea să urc, un ceas, către munte până când puteam zări, peste culmea de pe partea cealaltă, vârfurile îndepărtate, clar conturate ale munţilor înalţi, cu umbre albastre şi câmpii de zăpada argintii, strălucind vesel. Într-un loc de pe poteca unde, scurgându-se dintr-un izvor mic şi sărac, un foişor de apă umezea pământul, găseam, în fiecare zi senină, un roi de sute de fluturi mici, albaştri, veniţi să bea, care nu se fereau de paşii mei şi care, atunci când îi speriam, mă înconjurau, zburând legănat, cu un murmur de aripi, abia auzit, mătăsos. De când îi ştiam, mergeam pe acel drum numai în zilele însorite şi, de fiecare dată, roiul des, albastru era acolo – şi de fiecare dată era o sărbătoare.

Daca mă gândesc mai bine, timpul acela n-a fost, desigur, chiar atât de perfect albastru, însorit şi sărbătoresc cum îl am eu în minte. Nu numai c-au fost şi zile ceţoase şi cu ploaie, ba chiar şi cu zăpadă şi frig, dar au fost şi în mine furtuni şi zile rele.

Nu eram obişnuit cu singurătatea şi, după ce au trecut primele zile de odihnă şi desfătare, suferinţa de care fugisem a început să mă privească uneori din nou, pe neaşteptate, de la o înspăimântătoare apropiere. În unele seri reci şedeam în minuscula mea cameră, cu pătura de călătorie pe genunchi, obosit, neputincios, căzut pradă gândurilor nebuneşti. Tot ce râvneşte şi speră un sânge tânăr, serbări şi veselie dănţuitoare, iubiri de femeie şi aventură, triumful forţei şi al dragostei, totul se afla pe celălalt mal, rupt de mine pentru totdeauna şi pururea de neatins. Chiar şi acea perioadă de zburdălnicie sfidătoare, de veselie pe jumătate forţată, sfârşită prin căderea mea la săniuş, îmi apărea atunci, în amintire, frumoasă şi în culori paradisiace, ca un tărâm pierdut al bucuriei, al cărei ecou îl desluşeam doar

din depărtare, cu acorduri tot mai pierdute de învârtejire bahică. Şi când, uneori, noptea bântuiau furtuni, când zgomotul rece, neîntrerupt, al apelor prăvălindu-se, era acoperit de zbuciumul pătimaş, tângui-tor al pădurii de brazi sau când în lemnăria de la acoperişul casei şubrede începeau să se-audă miile de zgomote nedesluşite ale nopţilor de insomnie, atunci zăceam cuprins de vise fără speranţă, fierbinţi, despre viaţă şi despre furtunile dragostei, plin de furie şi hulindu-l pe Dumnezeu, părându-mi mie însumi un biet poet şi visător a cărui prea frumoasă plăsmuire era doar irizaţia diafană a unui balon de săpun, în vreme ce alţii, cu miile, din întreaga lume, bucurându-se de forţele lor tinereşti, întindeau mâini triumfătoare către toate cununile vieţii.

Dar aşa cum simţeam sfânta frumuseţe a munţilor şi tot ceea ce simţurile mele au gustat în fiecare zi, ajungând la mine doar printr-un văl şi vorbindu-mi doar de la o stranie depărtare, tot aşa au apărut între mine şi acea suferinţă, care adesea izbucnea atât de sălbatic, un văl şi o blândă înstrăinare şi, în curând, am ajuns până acolo încât percepeam atât strălucirea zilei cât şi geamătul nopţii ca pe nişte glasuri venind din afară, pe care le puteam asculta fără ca inima să-mi fie rănită. Mă simţeam şi îmi păream asemenea unui cer pe care trec norii, unei câmpii plină cu stoluri în luptă şi fie că era dorinţă şi desfătare fie suferinţă şi tristeţe, ele sunau mai clar şi mai pe înţeles, se desprindeau din sufletul meu şi se apropiau de mine din afară, în armonii şi înşiruiri de sunete pe care le percepeam ca prin somn şi care, fără voia mea, au pus stăpânire pe mine.

A fost în liniştea unei seri, pe drumul de întoarcere de la stânci, când am simţit toate acestea clar pentru prima oară, şi în vreme ce chibzuiam şi-mi eram mie însumi o taină, mi-am dat seama, pe neaşteptate, ce însemna totul, şi că asta era revenirea acelor ceasuri străine, dispărute, pe care le gustasem ca pe o presimţire, cu ani în urmă. Şi o dată cu amintirea a revenit şi *acea* minunata limpezime, luminozitatea şi transparenţa aproape de sticla a sentimentelor, dintre care niciunul nu purta mască şi niciunul nu se mai numea durere sau fericire, ci însemnau doar forţă şi sunet şi torent. Forfota, sclipirile şi lupta simţirilor mele înteţite deveniseră muzică.

Acum, în zilele mele luminoase, vedeam soarele şi pădurea, stâncile maronii şi munţii îndepărtaţi, argintii, având un îndoit

sentiment de fericire, frumuseţe şi fertilitate, iar în orele mele mohorâte, îmi simţeam inima bolnavă crescând şi răzvrătindu-se cu îndoită ardoare, şi nu mai deosebeam voluptatea de durere, amândouă erau la fel, şi amândouă dureau şi amândouă erau minunate. Şi în vreme ce în suflet îmi era bine sau rău, forţa mea stătea totuşi calmă deasupra, privea şi ştia că lumina şi întunericul sunt într-o frăţească armonie, că suferinţa şi pacea sunt ritmuri şi energii şi părţi ale aceleiaşi mari muzici.

N-am putut pune pe hârtie această muzică, îmi era şi mie străină încă, iar hotarele ei îmi erau necunoscute. Dar puteam s-o aud, puteam simţi în mine lumea ca perfecţiune. Şi am putut păstra ceva şi eu, o frântură, micşorată şi tălmăcită, un ecou. M-am tot gândit la ea şi am sorbit-o zile în şir şi am descoperit că putea fi exprimată de două viori şi am început, cu toată nevinovăţia, ca o pasăre tânără care se încumetă să zboare, să scriu prima mea sonată.

Când am cântat la vioară prima frază, într-o dimineaţă, în camera mea, am simţit, bineînţeles, imperfecţiunea, netemeinicia şi nesiguranţa, însă fiecare măsură îmi trecea ca un fior prin inimă. Nu ştiam dacă această muzică era bună; ştiam însă că era muzica mea, trăită şi născută în mine, care n-a fost auzită niciodată mai înainte.

Jos, în camera de primire, şedea mereu, nemişcat şi alb ca un sloi de gheaţă, tatăl hangiului, un om care avea mai mult de optzeci de ani, care nu spunea niciodată un cuvânt şi care privea doar atent în jur cu ochii săi calmi. Era o taină pentru mine dacă omul acela, care tăcea solemn, era înzestrat cu o înţelepciune şi cu o pace sufletească supraomenească sau dacă avea mintea rătăcită. În dimineaţa cu pricina am coborât la bătrân, cu vioara sub braţ, fiindcă observasem că asculta întotdeauna atent cântecul meu sau orice altă muzică. Găsindu-l singur, m-am aşezat în faţa lui, mi-am acordat vioara şi i-am cântat prima frază. Bătrânul şi-a ţinut ochii senini, al căror alb era gălbui şi ale căror pleoape aveau margini roşii, aţintiţi asupra mea şi a ascultat; şi ori de câte ori mă gândesc la muzica aceea îl revăd şi pe bătrân şi chipul lui împietrit, de pe care mă priveau ochii săi liniştiţi. Când am terminat, mi-am înclinat capul spre el, a clipit şiret şi a părut să înţeleagă totul, ochii săi gălbui au răspuns privirii mele, apoi şi-a întors faţa, şi-a aplecat puţin capul şi s-a cufundat în vechea sa încremenire.

Toamna a început devreme pe acele înălţimi şi când am plecat, într-o dimineaţa, era o ceaţă groasă şi cădea o ploaie rece cu stropi mărunţi, ca firele de praf. Am luat însă cu mine soarele zilelor bune şi, în afara unei amintiri însoţite de recunoştinţă, o cutezanţă plină de voioşie pentru drumurile ce aveam să le urmez.

CAPITOLUL AL TREILEA

În timpul ultimului meu semestru la conservator, l-am cunoscut pe cântăreţul Muoth, care se bucura în oraş de un oarecare prestigiu. Îşi terminase studiile de patru ani şi fusese angajat imediat la opera curţii unde, ce-i drept, apărea deocamdată în roluri mijlocii şi nu ajungea să strălucească alături de colegii mai vârstnici, îndrăgiţi de public, deşi pentru mulţi el era viitoarea stea, pe care următorul pas trebuia s-o ducă la celebritate. Eu îl ştiam de pe scenă, din câteva roluri, şi mi-a făcut întotdeauna o impresie puternică, chiar dacă nu una clară.

Ne-am cunoscut în felul următor. După reîntoarcerea la şcoală, îi adusesem acelui profesor, care îmi arătase atâta interes plin de bunăvoinţă, sonata pentru vioară şi două lieduri compuse de mine. El a promis să-mi parcurgă lucrările şi să-mi spună părerea despre ele. A durat mult până ce a făcut-o şi am putut observa la el o anume stânjeneală ori de câte ori ne întâlneam. În cele din urmă m-a chemat şi mi-a înapoiat partiturile.

— Aici sunt lucrările dumneavoastră, a spus el puţin încurcat. Sper că nu v-aţi făcut speranţe prea mari! E ceva în ele, fără îndoială, şi poate ieşi ceva din dumneavoastră. Dar, vorbind deschis, vă crezusem deja mai matur şi mai stăpânit, nu bănuisem atâta pasiune în firea dumneavoastră. Mă aşteptasem la ceva mai potolit şi mai plăcut, la ceva mai sigur din punct de vedere tehnic şi care ar permite o apreciere corespunzătoare. Insă lucrarea dumneavoastră este nereuşita tehnic, prin urmare nu pot spune prea multe, dar este, în schimb, o încercare îndrăzneaţă, pe care n-o pot evalua, dar pe care, ca profesor, n-aş vrea s-o laud. Aţi dat mai puţin, şi-n acelaşi timp mai mult decât m-am aşteptat şi m-aţi pus în încurcătură. Sunt mult prea mult profesor pentru a putea trece cu vederea greşelile de stil şi nu vreau nicidecum să hotărăsc dacă ele sunt echilibrate prin originalitate. Voi aştepta, deci, până ce mai văd şi altceva şi vă

doresc noroc. De continuat veţi continua să compuneţi, de atâta mi-am dat seama.

Cu asta plecasem şi nu ştiusem ce să fac cu răspunsul lui, care de fapt nici nu era aşa ceva. Avusesem impresia că într-o lucrare se observă numaidecât dacă a fost făcută din joacă sau pentru a-ţi trece timpul sau dacă s-a născut din nevoie şi din inimă. Am pus deoparte partiturile şi mi-am propus să uit totul, deocamdată, pentru a fi cât se poate de sârguincios în acele ultime luni de şcoală.

Atunci am fost inivitat într-o casă unde se făcea multă muzică şi unde, fiind vorba de cunoştinţe ale părinţilor mei, obişnuiam să fac una sau două vizite pe an. Era o serată ca oricare alta, doar că veniseră şi câteva celebrităţi de la operă, pe care le cunoşteam din vedere. Şi cântareţul Muoth, care mă interesa cel mai mult, era acolo şi l-am văzut pentru prima oară atât de aproape. Era înalt şi frumos, un bărbat brunet impunător, cu un fel de a se purta plin de siguranţă şi poate deja puţin răsfăţat, se vedea pe el că plăcea femeilor. Cu toate acestea, lăsând la o parte gesturile, nu arăta nici trufaş şi nici vesel ci, dimpotrivă, privirile şi înfăţişarea sa trădau o intensă căutare şi nemulţumire. Când i-am fost prezentat, a salutat înclinându-se scurt şi ţeapăn, fără să-mi vorbească. După un timp a venit dintr-o dată la mine şi-a spus:

— Vă numiţi cumva Kuhn? Atunci vă cunosc puţin. Profesorul S. Mi-a arătat lucrările dumneavoastră. Nu trebuie să i-o luaţi în nume de rău, n-a fost indiscret. Dar s-a întâmplat să fiu acolo şi fiindcă era şi un lied, m-am uitat şi eu cu încuviinţarea lui.

Eram uimit şi încurcat.

— De ce vorbiţi despre asta? l-am întrebat. Profesorului nu i-a plăcut, cred eu.

— Şi asta vă doare? Ei bine, mie liedul mi-a plăcut foarte mult; l-aş putea cânta, dacă aş avea acompaniamentul. Aş vrea să vă rog să mi-l daţi.

— V-a plăcut? Adică, poate fi cântat?

— Da, se poate, nu în orice concert, fireşte. Mi-ar plăcea însă să-l am pentru mine, pentru cei ai casei.

— Am să vi-l transcriu. Dar de ce vreţi să-l aveţi?

— Fiindcă mă interesează. Liedul acesta este într-adevăr muzică, o ştiţi doar şi dumneavoastră!

S-a uitat la mine şi m-a tulburat felul său de-a privi oamenii. Mă privea drept în faţă, studiindu-mă netulburat, şi ochii săi erau plini de curiozitate.

— Sunteţi mai tânăr decât aş fi crezut. Probabil că aţi avut parte de multă suferinţă.

— Da, i-am răspuns, însă nu pot vorbi despre asta.

— Nici să n-o faceţi, în niciun caz nu vă supun unui interogatoriu.

Privirea lui mă deruta, în plus el mai era şi un fel de celebritate, iar eu încă student, astfel încât nu mă puteam apăra decât fără vlagă şi cu timiditate – deşi felul său de-a întreba nu-mi plăcea deloc. Nu era arogant, însă într-un fel îmi rănea pudoarea, şi nu puteam reacţiona decât stins, fiindcă în fond simţeam o aversiune reală. Aveam sentimentul că este nefericit şi că are, fără să vrea, un fel brutal de a aborda oamenii, ca şi cum ar vrea să smulgă de la ei ceva ce l-ar putea consola. Privirea sa întunecat-scrutătoare era pe cât de îndrăzneaţă pe-atât de tristă, iar chipul părea mult mai în vârstă decât putea fi el.

La scurt timp după aceea, în vreme ce vorbele sale îmi mai stăpâneau gândurile, l-am văzut stând de vorbă, politicos şi vesel, cu una din fiicele gazdelor, care-l asculta încântată şi-l privea ca pe o minune.

Trăisem, de la nenorocirea mea, atât de izolat, încât această întâlnire m-a urmărit şi m-a zgândărit multe zile după aceea. Nu eram destul pe sigur pe mine, pentru a nu mă teme de un om superior mie, şi totuşi eram prea singur şi îmi lipseau prea multe, pentru a nu fi măgulit de atenţia pe care mi-o arătase. În cele din urma m-am gândit c-a uitat şi de capriciul din seara aceea şi de mine. Atunci, descumpănindu-mă cu totul, a apărut în locuinţa mea.

Era într-o seara de decembrie, după lăsarea întunericului. Cântăreţul a bătut la uşă şi a intrat ca şi cum n-ar fi fost nimic ciudat în vizita lui, trecând direct la subiect, fără orice introducere sau politeţuri. A trebuit să-i dau liedul şi, fiindcă a văzut în cameră pianul pe care-l închiriasem, a vrut să cânte imediat. A trebuit să m-aşez şi să-l acompaniez şi astfel mi-am auzit, pentru prima oară, liedul cântat cum trebuie. Era trist şi m-a copleşit, împotriva voinţei mele, fiindcă nu l-a cântat aşa cum obişnuiesc cântăreţii, ci încet, ca pentru sine. Textul, pe

care-l citisem şi-l copiasem cu un an înainte dintr-o revistă, suna aşa:

Că de a vântului suflare
Munţi rostogolesc lavine
Vuind, de moarte vestitoare,
A vrut-o Dumnezeu sau cine?
Că trebuie pribeag să fiu
Prin omenească lume,
Străin şi alinare să nu ştiu,
Tot Dumnezeu o spune?
Mă vede el în chinul greu
Şi-n doruri cum plutesc?
Ah, mort e-acuma Dumnezeu!
— Şi eu să mai trăiesc?

După felul în care l-am auzit cântând am înţeles că liedul îi plăcuse.

Am rămas tăcuţi un moment şi apoi l-am întrebat dacă nu-mi poate spune ce greşeli sunt şi dacă-mi poate recomanda corecturi.

Muoth m-a privit cu ochii săi întunecaţi, imobili, şi a clătinat din cap.

—Nu e nimic de corectat, a spus. Nu ştiu dacă această compoziţie e bună, nu mă pricep la aşa ceva. Este trăire şi inimă în liedul ăsta şi fiindcă nu scriu şi nu compun eu însumi, ma bucur atunci când găsesc ceva, ceva ce mi se pare că-mi aparţine şi-mi place să cânt pentru mine.

— Dar textul nu este al meu, am intervenit.

— Nu? Ei bine, e totuna, textul nici n-are importanţă. L-aţi trăit, cu siguranţă, altfel n-aţi fi compus aşa ceva.

I-am oferit o copie pe care o făcusem deja de mai multe zile. A luat foile, le-a făcut sul şi le-a îndesat în buzunarul de la palton.

— Veniţi o dată la mine, dacă vă face plăcere, a spus şi mi-a dat mâna. Trăiţi în singurătate şi nu vreau să vă tulbur. Dar din când în când tot e plăcut să vezi la faţă un om cumsecade.

Când a plecat, ultimele sale cuvinte şi zâmbetul au rămas cu mine şi s-au unit cu liedul pe care-l cântase şi cu ceea ce ştiam până acum despre acest om. Şi cu cât aceste gânduri m-au

însoţit mai multă vreme şi le-am cântărit, cu-atât mai limpede a devenit totul, şi în cele din urmă l-am înţeles pe acel om. Am înţeles de ce venise la mine, de ce i-a plăcut liedul, de ce a intrat în sufletul meu, aproape cu necuviinţă, părându-mi pe jumătate sfios, pe jumătate obraznic. Suferea, purta în el o durere adâncă, şi era înfometat de singurătate ca un lup. Acest om suferind încercase să reziste prin mândrie şi izolare şi nu suportase, era mereu în căutare de oameni, pândind o privire prietenoasă, o adiere de înţelegere şi era gata, în schimbul lor, să renunţe la sine. Aşa am crezut atunci.

Sentimentul meu împotriva lui Heinrich Muoth nu era clar. Simţeam prea bine ce dorea şi de ce avea nevoie, şi cu toate astea mi-era teamă de el, ca de un om superior şi crud, care s-ar putea folosi de mine, părăsindu-mă apoi. Eram prea tânăr şi avusesem prea puţine experienţe omeneşti pentru a înţelege şi a încuviinţa felul în care el se oferea aproape despuiat, părând să nu cunoască ruşinea durerii. Vedeam însă şi că un om strălucitor şi profund suferea şi era părăsit. Mi-am adus aminte, fără să vreau, de zvonurile pe care le auzisem despre Muoth – o vorbărie de şcolari, încâlcită şi înspăimântată, a cărei culoare şi sunet îmi rămăseseră totuşi în memorie. Se povesteau despre el istorii grozave, cu femei şi aventuri şi, fără să fi ţinut minte vreuna, am crezut că ştiu totuşi o poveste sângeroasă, cum că ar fi fost amestecat în istoria unui omor sau a unei sinucideri.

Când, la scurt timp după aceea, mi-am înfrânt sfiala şi-am întrebat un coleg, întâmplarea s-a dovedit mai nevinovată decât mi se păruse mie. Muoth avusese, după cum se zicea, o legătură sentimentală cu o tânără de familie bună şi aceasta îşi luase viaţa, cu doi ani în urma, dar fără ca nimeni să fi putut îndrăzni să vorbească de vreun amestec al cântăreţului în această poveste, decât cel mult prin aluzii precaute. Probabil că imaginaţia mea, stârnită de întâlnirea cu acel om neobişnuit şi oarecum neliniştitor pentru mine, îl înzestrase cu un aer dătător de groază. Oricum el trebuie să fi avut parte de mult rău cu acea poveste de iubire.

Nu aveam curajul să mă duc la el. Ce-i drept, nu puteam da la o parte gândul că Heinrich Muoth era un om suferind şi poate deznădăjduit, care întinde mâinile către mine şi mă cere, şi uneori mi se părea că ar trebui să răspund chemărilor şi că aş fi un ticălos daca n-aş face-o. Cu toate acestea n-am mers la el, un

alt sentiment m-a împiedicat. Ceea ce Muoth căuta la mine nu-i puteam da, eram cu totul altfel decât el şi chiar dacă, în unele privinţe, eram singur şi neînţeles printre oameni, chiar dacă eram poate altfel decât ceilalţi, despărţit de cei mai mulţi prin destin şi prin înclinaţii, nu voiam să fac caz de asta. Cântăreţul putea să fie o fiinţă demonică, eu nu eram, şi o necesitate interioară mă oprea de la tot ce era izbitor sau ieşit din comun. Îmi erau nesuferite şi mă dezgustau gesturile nestăpânite ale lui Muoth, era un om al scenei şi al aventurii, cel puţin aşa mi se părea, şi poate era menit să aibă un destin tragic şi în văzul tuturor. Eu, dimpotrivă, doream să rămân în linişte, mie nu mi se potriveau gesturile şi vorbele îndrăzneţe, eu eram sortit resemnării. Aşa îmi tot frământam mintea având nevoie să mă liniştesc. La uşa mea bătuse un om, de care-mi părea rău şi pe care, pe bună dreptate, ar fi trebuit să-l aşez undeva deasupra mea, dar voiam să am linişte şi să nu-l las să intre. M-am aruncat cu zel asupra lucrului dar nu am scăpat de ideea chinuitoare că în spatele meu stă cineva care întinde mâinile să m-apuce.

Fiindcă nu m-am dus la el, Muoth a fost cel care a luat din nou iniţiativa. Am primit o misivă de la el, cu un scris mare, semeţ, care avea următorul conţinut:

Dragă domnule! La unsprezece ianuarie obişnuiesc să-mi serbez ziua de naştere împreună cu câţiva prieteni. Îmi daţi voie să vă invit? Frumos ar fi dacă la această ocazie am putea asculta sonata dumneavoastră pentru vioară. Care este părerea dumneavoastră? A veţi vreun coleg cu care puteţi cânta sau să vă trimit eu pe cineva? Stefan Kranzl ar fi de acord. Ar fi o bucurie pentru al dumneavoastră Heinrich Muoth.

La aşa ceva nu mă aşteptasem. Să-mi cânt muzica, despre care nu ştia încă nimeni, în faţa unor cunoscători şi să cânt la vioară împreună cu Kranzl! Plin de ruşine şi recunoştinţă am acceptat, şi deja după două zile Kranzl mi-a cerut să-i trimit notele. Şi după încă vreo câteva zile acesta m-a invitat la el. Îndrăgitul violonist era încă tânar — tipul virtuozului, foarte subţire, zvelt şi palid.

— Aha, a exclamat, chiar când am intrat, dumneavoastră sunteţi deci prietenul lui Muoth. Da, atunci să-ncepem imediat. Dacă suntem atenţi, după două-trei repetiţii, deja va fi bine.

Spunând aceasta mi-a dat un scaun, mi-a pus în faţă partitura cu vocea a doua, a bătut măsura şi a şi început cu arcuşul său uşor şi sensibil încât eu, alături, m-am prăbuşit cu totul.

— Nu mai fiţi atât de speriat! mi-a strigat, fără să se întrerupă şi am cântat amândoi piesa până la capăt.

— Aşa, uite că merge! a spus. Păcat că nu aveţi o vioară mai bună. Dar nu-i nimic. Partea de allegro o luăm atunci puţintel mai repede ca să nu se creadă că e marş funebru. Hai!

Şi uite aşa mi-am cântat alături de virtuoz notele, încrezător, vioara mea simplă suna împreună cu cea scumpă, a lui, ca şi cum aşa trebuia să fie şi eram uimit să găsesc în acel domn cu înfăţişare deosebită un om atât de firesc, da, naiv chiar. După ce m-am încălzit şi-am prins oarecum curaj, i-am cerut şovăind părerea despre compoziţia mea.

— Trebuie să-ntrebaţi pe altcineva, dragă domnule, eu nu mă pricep prea mult. Este puţin ciudată, dar oamenii vor asta. Dacă-i place lui Muoth, puteţi să trageţi nădejde, ăsta nu-nghite orice.

Mi-a dat câteva sfaturi privind interpretarea şi mi-a arătat câteva locuri care aveau nevoie de schimbări. Apoi am stabilit o altă repetiţie, pentru a doua zi, şi am plecat.

A fost o mângâiere pentru mine să descopăr în acest violonist o fiinţă atât de simplă şi de cumsecade. Dacă el făcea parte dintre prietenii lui Muoth, puteam şi eu rezista acolo, la nevoie. Bineânţeles că el era un artist desăvârşit, iar eu un începător fără mari perspective. Îmi părea însă rău că nimeni nu voia să-şi spună părerea despre lucrarea mea. Chiar şi cea mai aspră judecată ar fi fost mai bună decât toate aceste vorbe binevoitoare care nu spuneau nimic.

A fost amarnic de frig în zilele acelea, abia de te puteai încălzi. Colegii mei patinau cu zel, se împlinea anul de la excursia cu Liddy. Pentru mine nu era o vreme prielnică şi mă bucuram cu gândul la seara de la Muoth – fără să-mi promit prea multe de la ea — numai pentru că nu mai văzusem, de-atâta timp, nici prieteni şi nici voie bună. În noaptea de dinaintea lui unsprezece ianuarie m-am trezit din cauza unui zgomot neobişnuit şi a unei călduri care aproape te

înspăimânta. M-am ridicat din pat şi-am mers la fereastră, mirat că nu mai era deloc frig. Venise dintr-o dată vântul din sud, sufla încărcat de umezeală şi căldură, în înal-turi furtuna împingea pe cer şiruri mari, greoaie, de nori, prin crăpăturile lor înguste se vedea câte o stea neobişnuit de mare strălucind orbitor. Acoperişurile aveau deja pete întunecate, şi dimineaţa, când am ieşit, toată zăpada se topise. Străzile şi chipurile arătau ciudat de schimbate şi peste toate plutea o boare de primăvară timpurie.

În ziua aceea am umblat încoace şi-ncolo, cuprins de o uşoară ameţeală febrilă datorată, în parte, vântului din sud şi aerului mocnit, în parte, marii tulburări şi aşteptării serii. De mai multe ori mi-am pus sonata în faţă şi am cântat părţi din ea şi am dat-o iarăşi la o parte. Mi se părea când cu adevărat frumoasă, şi mă năpădea o bucurie plină de mândrie, când neînsemnată, destrămată şi încâlcită. N-aş fi putut suporta această emoţie şi teamă multă vreme. Până la urmă n-am mai ştiut dacă mă bucuram sau mi-era frică de seara care urma.

Ea a venit totuşi, mi-am îmbrăcat redingota, mi-am luat cutia cu vioara şi am pornit în căutarea locuinţei lui Muoth. Departe, la marginea oraşului, pe o stradă necunoscută şi necirculată, am găsit cu greutate, prin întuneric, casa izolată într-o grădină mare, ce părea sălbăticită şi neîngrijită; din spatele porţii neîncuiate s-a repezit la mine un câine, care a fost fluierat de la o fereastră să se întoarcă şi care m-a însoţit mârâind până la intrare. Aici m-a întâmpinat o bătrână măruntă, cu ochi temători, mi-a luat paltonul şi m-a condus înăuntru printr-un coridor bine luminat.

Violonistul Kranzl avea o locuinţă foarte nobilă şi mă aşteptasem să găsesc şi la Muoth, care trecea drept bogat, ceva destul de fastuos. Vedeam acum încăperi într-adevăr mari, spaţioase, mult prea mari pentru un celibatar, care stă puţin acasă, în rest însă totul era foarte simplu – sau de fapt nu simplu, ci îhtâmplă-tor şi dezordonat. O parte din mobilă era veche şi părea că aparţine casei, din loc în loc erau lucruri noi, cumpărate la întâmplare şi aşezate neglijent. Minunată era doar iluminaţia. Nu erau lămpi cu gaz, în locul lor ardea o mulţime de lumînări albe, în sfeşnice simple, frumoase, de cositor, în salon era şi un fel de candelabru, un inel de cupru, fără ornamente, în

care erau înfipte multe luminări. Aici se afla, ca mobilier principal, un foarte frumos pian cu coadă.

În camera în care am fost condus erau câţiva domni care discutau. Mi-am lăsat cutia viorii şi am salutat, unii au dat din cap întorcându-se apoi din nou la ale lor, eu am rămas stingher. Atunci a venit la mine Kranzl, care fusese cu ei şi care nu mă observase, mi-a întins mâna, m-a prezentat cunoştinţelor sale şi-a spus:

— Acesta este noul nostru violonist. V-aţi adus şi vioara? Apoi a strigat spre camera de alături: Hei, Muoth, a venit cel cu sonata.

Atunci a intrat Heinrich Muoth, m-a salutat cu foarte mare prietenie şi m-a luat cu el în încăperea unde era pianul, unde totul arăta sărbătoreşte şi cald şi o femeie frumoasă, îmbrăcată în alb, mi-a turnat un pahar cu sherry. Era o actriţă de la teatru; de altfel, spre uimirea mea, n-am mai văzut niciun alt coleg de-al stăpânului casei, şi ea era şi singura femeie.

După ce mi-am golit păhărelul repede, cât din stânjeneală, cât dintr-o nestăpânită nevoie de căldură după umezeala drumului prin noapte, mi-a mai turnat unul şi nu mi-a luat în seamă împotrivirea:

— Beţi-l, nu poate să strice. Abia după muzică primim ceva de mâncare. Aţi adus vioara şi sonata, nu-i aşa?

I-am răspuns cu răceală şi eram încurcat, nici nu ştiam în ce relaţii se află cu Muoth. Părea s-o facă pe stăpâna casei şi era, de altfel, o desfătare pentru ochi; am văzut apoi şi mai târziu că noul meu prieten obişnuieşte să fie însoţit mereu doar de femei exemplar de frumoase.

Între timp se strânseseră cu toţii în camera de muzică, Muoth a instalat stativul pentru note, lumea s-a aşezat şi, curând, mă aflam cu Kranzl în mijlocul muzicii. Am cântat fără să simt c-o fac, mi se părea mizerabil, şi numai din când în când, îmi dădeam seama pentru câteva secunde, ca într-o străfulgerare, că sunt acolo împreună cu Kranzl şi cânt, şi că aceasta era marea seară, aşteptată cu teamă, şi că de faţă era o mică societate de cunoscători şi de muzicieni cu gusturi alese, cărora le cântam sonata mea. Abia în timpul rondo-ului am început să aud cât de minunat cânta Kranzl şi totuşi eram atât de intimidat şi de în afara muzicii, încât mă gândeam tot timpul la altceva şi,

deodată, mi-a venit în minte că nu-l felicitasem încă pe Muoth pentru ziua sa.

Sonata fusese cântată până la capăt, frumoasa doamnă s-a ridicat, ne-a dat mâna, mie şi lui Kranzl, şi a deschis uşa către o încăpere mai mică unde ne aştepta o masă aşternută, cu flori şi cu sticle de vin.

— În sfârşit! a exclamat unul dintre domni. Sunt aproape mort de foame.

— Sunteţi totuşi un monstru. Ce-o să creadă compozitorul? a zis doamna.

— Care compozitor, e cumva aici?

Ea arătă spre mine.

— Priviţi-l.

Domnul m-a privit şi a râs.

— Aţi fi putut să-mi spuneţi asta dinainte. De altfel, muzica a fost de-a dreptul frumoasa. Dar, când eşti flămând…

Am început să mâncăm, şi de-ndată ce-a fost luată supa şi s-a turnat vinul alb, Kranzl a toastat pentru stăpânul casei şi aniversarea sa. Muoth s-a ridicat imediat după ce-au fost ciocnite paharele:

— Dragă Kranzl, dacă ţi-ai închipuit că acum voi ţine o cuvântare în cinstea ta, te-ai înşelat. Nu vom mai ţine niciun fel de cuvântare, asta e rugămintea mea. Singura care este, poate, necesară, o voi ţine eu. Îi mulţumesc tânărului meu prieten pentru sonata sa, pe care o găsesc excelentă. Kranzl va fi cândva fericit, poate, sa primească de la el lucrări să i le interpreteze, ceea ce o să şi facă, fiindcă a priceput într-adevăr sonata. Beau pentru compozitor şi pentru o bună prietenie cu el.

Au fost ciocnite paharele, s-a râs, s-a glumit puţin pe socoteala mea şi, în scurt timp, s-a iscat o bună-dispoziţie – sporită şi de vinul bun – în seama căreia m-am lăsat, izbăvit. Nu mă mai simţisem de multă vreme bine dispus şi uşurat în felul acesta, de fapt de un an. Acum râsetele şi vinul, zgomotul paharelor, vocile amestecate şi vederea unei femei frumoase, vesele, îmi deschideau porţi zăvorite către bucurie, şi eu am lunecat uşor dincolo, unde era voioşia nestăvilită a discuţiilor simple, pline de viaţă şi a chipurilor râzătoare.

Ne-am ridicat devreme de la masă şi ne-am întors în camera de muzică unde petrecerea s-a răspândit, cu vin şi cu ţigări, în toate colţurile. Un domn tăcut, care vorbise foarte puţin şi al

cărui nume nu-l ştiam, a venit la mine şi mi-a spus cuvinte binevoitoare despre sonată, pe care o uitasem cu totul. Apoi actriţa m-a atras în conversaţie şi Muoth ni s-a alăturat. Am băut din nou pentru prietenie şi deodată a spus, ochii strălucindu-i de o veselie sumbră:

— Acum vă ştiu povestea. Apoi adresându-i-se frumoasei: Şi-a rupt oasele la săniuş, de dragul unei fete atrăgătoare. Şi din nou către mine: Asta-i frumos. În clipa în care dragostea este cea mai frumoasă şi încă fără pată – cu capul înainte, în josul muntelui. Asta chiar face cât un picior sănătos. Râzând şi-a golit paharul şi imediat a redevenit întunecat şi gânditor când m-a întrebat:

— Cum aţi ajuns să compuneţi?

Am povestit, începând din copilărie, ce însemnase muzica pentru mine şi am povestit despre vara care trecuse, despre fuga mea în munţi şi despre lied şi sonată.

— Da, a spus el fără grabă. Dar de ce vă bucură asta acum? Doar nu poţi nota o durere pe hârtie şi cu asta să scapi de ea.

— Nici nu vreau aşa ceva, am răspuns. N-aş vrea să renunţ şi să scap de nimic altceva decât de slăbiciune şi de lipsa de libertate. Aş dori să simt că durerea şi bucuria ţâşnesc din acelaşi izvor şi că sunt mişcări ale aceleiaşi forţe şi măsuri ale aceleiaşi muzici, fiecare din ele frumoasă şi necesară.

— Staţi aşa, izbucni el supărat. Aţi pierdut totuşi un picior! Puteţi uita asta cu ajutorul muzicii?

— Nu, pentru ce? Oricum nu mai pot schimba nimic.

— Şi asta nu vă face să fiţi deznădăjduit?

— Nu mă bucură, puteţi să mă credeţi, însă sper că nu mă va mai aduce niciodată la deznădejde.

— Atunci sunteţi un om fericit. Eu n-aş da, ce-i drept, un picior pe o astfel de fericire. Deci aşa stau lucrurile cu muzica dumneavoastră? Vezi, Marion, ăsta e farmecul artei despre care se vorbeşte atâta în cărţi.

— Nu vorbiţi aşa! i-am strigat mânios. Nici dumneavoastră nu cântaţi doar de dragul banilor, ci găsiţi în asta o bucurie şi o mângâiere. De ce vă bateţi joc de mine şi de dumneavoastră înşivă? Mi se pare o necuviinţă.

— Liniştiţi-vă, liniştiţi-vă, făcu Marion, altfel se-nfurie.

Muoth mă privi.

— Nu mă-nfurii. Are întru totul dreptate. Însă povestea cu piciorul nu poate fi chiar atât de gravă, altfel nu v-aţi putea consola făcând doar muzică. Sunteţi un om mulţumit – şi vi se poate întâmpla orice, tot mulţumit rămâneţi. Dar eu nu cred aşa ceva –se ridică mânios de-a binelea – şi nici nu este adevărat! Doar aţi compus liedul lavinelor — ăsta nu e nici mângâiere şi nici mulţumire, ci deznădejde. Ia ascultaţi!

Pe neaşteptate se aşeză la pian, în încăpere se făcu mai linişte, începu să cânte la pian, se încurcă, renunţă la preludiu şi cântă liedul. Cânta acum altfel decât atunci, la mine, şi mi-am dat seama c-o mai făcuse între timp. De data asta cânta cu o voce plină, de bariton, pe care o cunoşteam de pe scenă şi a cărei forţă şi revărsare de patimă te făceau să uiţi inexplicabila asprime a cântului său.

— Acest om a scris asta, după cum spune el, numai aşa, de plăcere, el nici nu ştie ce-i disperarea şi este nemăsurat de mulţumit cu soarta sa! strigă şi arătă spre mine, şi eu aveam lacrimi de ruşine şi de furie în ochi, vedeam totul clătinându-se, ca prin ceaţă, şi m-am ridicat să pun capăt la toate şi să plec.

Atunci o mână fină, dar puternică totuşi mă opri şi mă împinse înapoi în fotoliu şi mă mângâie uşor şi tandru pe păr, încât valuri uşoare şi fierbinţi mă străbătură, limpezindu-mă, şi am închis ochii şi mi-am înghiţit lacrimile. Ridicând privirea l-am văzut atunci pe Muoth stând în faţa mea, ceilalţi păreau să nu-mi fi luat în seamă tulburarea şi scena care avusese loc, ei beau şi râdeau de-a valma.

— Sunteţi un copil! spuse Mouth încet. După ce ai scris astfel de cântece, aşa ceva nu te mai poate atinge. Dar îmi pare rău. Îndrăgeşti un om şi nici n-apuci bine să fii împreună cu el că şi începi să te cerţi.

— E bine, am răspuns stânjenit. Aş dori însă să merg acum acasă, partea cea mai frumoasă a trecut deja.

— Bine, nu vreau să vă silesc. Noi ceilalţi ne punem pe băutură, cred. Atunci fiţi atât de bun şi luaţi-o şi pe Marion cu dumneavoastră, da? Locuieşte undeva în Graben, nu este un ocol pentru dumneavoastră.

Frumoasa femeie îl privi o clipă cu atenţie.

— Da, vreţi? m-a întrebat ea apoi şi eu m-am ridicat. Ne-am luat rămas bun de la Muoth. În hol un servitor ne-a ajutat să ne punem paltoanele, apoi a apărut, adormită, şi bătrâna măruntă

şi ne-a luminat cu un felinar drumul prin grădină, până la poartă. Vântul încă mai bătea moale şi călduţ, împingând şiruri lungi de nori negri şi răscolind coroanele desfrunzite ale copacilor.

N-am îndrăznit să-i ofer lui Marion braţul, ea însă şi l-a strecurat pe sub al meu, fără să i-o cer, a sorbit aerul nopţii cu capul dat pe spate şi m-a privit de sus întrebător şi cu înţelegere. Mi-era ca şi cum încă i-aş fi simţit mâna uşoară pe par, mergea încet şi părea că vrea să mă conducă.

— Acolo sunt birjele, am spus, fiindcă mi-era neplăcut că trebuia să-şi potrivească pasul după al meu, de olog, şi mă durea să tot şchiopătez alături de femeia caldă, zveltă, puternica.

— Nu, a zis, mai mergem o stradă. Şi s-a străduit să meargă încet de tot şi dacă ar fi fost numai după dorinţa mea, aş fi tras-o şi mai aproape de mine. Aşa însă eram sfâşiat de chin şi furie, i-am desprins braţul dintr-al meu, şi când m-a privit uimită, am spus:

— Nu-i bine aşa, trebuie să merg singur, iertaţi-mă. Şi ea continuă să meargă cu atenţie şi plină de milă alături de mine, iar mie nu-mi lipsea nimic altceva decât un umblet drept şi conştiinţa siguranţei trupeşti, numai aşa aş fi făcut şi spus exact invers decât tot ce făceam şi spuneam. Am devenit tăcut şi dezagreabil, n-aveam ce face, altfel mi-ar fi venit din nou lacrimile în ochi, şi-mi era dor să-i simt din nou mâna pe cap. Cel mai mult aş fi vrut să dispar pe prima stradă laterală care-mi ieşea în cale. Nu voiam să meargă încet, să mă cruţe, să-i fie milă de mine.

— Sunteţi supărat pe el? începu ea în cele din urmă.

— Nu. A fost o prostie din partea mea. Nici nu-l cunoşteam bine.

— Mi-e milă de el când e aşa. Are zile când ţi-e pur şi simplu teamă de el.

— Şi dumneavoastră?

— Mie cel mai mult. Şi-atunci cel mai mult rău şi-l face sieşi. Uneori se urăşte.

— Ah, vrea să pară interesant!

— Ce spuneţi? strigă ea speriată.

— Că este un comediant. Pentru ce trebuie să-şi bată joc de sine şi de alţii? Ce nevoie are să scoată la iveală trăirile şi secretele unui străin şi să le batjocorească, defăimătorul!

Mânia mea de mai înainte îmi revenea în timp ce vorbeam, eram decis să-l insult şi să-l înjosesc pe omul care mă rănise şi pe care, din păcate, îl invidiam. Respectul faţă de doamnă scăzuse şi el, fiindcă îi lua apărarea şi se declara, pe faţă, de partea lui. Nu era şi aşa destul de rău că primise să fie singura femeie la această petrecere de burlaci, unde vinul era la mare cinste? în asemenea chestiuni nu eram obişnuit cu prea multă libertate şi fiindcă mi-era ruşine că totuşi o doream pe această femeie frumoasă, încins cum eram, am preferat să-ncep să mă cert decât să mai simt mila ei. N-avea decât să mă creadă necioplit şi să plece, era mai bine decât să rămână cu mine şi să fie prietenoasă.

Ea îmi puse însă mâna pe braţ.

— Ajunge, strigă ea cu căldură, în aşa fel încât, în ciuda celor întâmplate, glasul ei îmi pătrunse în inimă. Nu mai spuneţi nimic! Ce vreţi să faceţi? Muoth v-a rănit cu două cuvinte fiindcă n-aţi fost destul de priceput sau de curajos să vă apăraţi, şi acum, după ce aţi plecat, îl ponegriţi în faţa mea cu vorbe respingătoare. Ar trebui să plec şi să vă las singur.

— Mă rog. Am spus doar ce cred.

— Minţiţi! Aţi primit invitaţia lui, aţi cântat la el, aţi văzut cât de mult iubeşte muzica dumneavoastră, asta v-a bucurat şi v-a îmbărbătat, şi acum, când sunteţi supărat şi nu puteţi suporta o vorbă de-a lui, începeţi să-l insultaţi. Aşa ceva n-aveţi voie şi prefer s-o pun pe seama vinului.

Mi se păru că dintr-o dată a realizat ce se-ntâmpla de fapt cu mine şi că nu vinul era cel care nu-mi dădea pace; îşi schimbă tonul, fără ca eu să fi făcut cea mai mică încercare de a mă dezvinovăţi. Eram fără apărare.

— Încă nu-l cunoaşteţi pe Muoth, continuă ea. Nu l-aţi auzit cântând? Aşa e el, brutal şi crud, dar în special cu el însuşi. Este un biet om impulsiv, plin de forţă, dar fără ţeluri. În fiecare clipă ar vrea să soarbă lumea în întregime, dar ceea ce primeşte şi ceea ce face este întotdeauna doar o picătură. El bea şi nu este niciodată beat, are femei şi nu este niciodată fericit, el cântă atât de minunat şi totuşi nu vrea sa fie un artist. Pe cel pe care-l iubeşte îl răneşte, se poartă ca şi cum i-ar dispreţui pe toţi cei

care sunt mulţumiţi, însă asta este doar ură îndreptată împotriva sa, fiindcă el nu poate fi mulţumit. Aşa e el. Şi dumneavoastră v-a arătat prietenie, atât cât poate.

Tăceam cu încăpăţânare.

— Poate că nu aveţi nevoie de el, reîncepu ea, aveţi alţi prieteni. Însă atunci când vedem că un om suferă şi că este un răzvrătit în suferinţa sa, noi trebuie să-l cruţăm şi să ţinem seama de faptele lui.

Da, am gândit, aşa ar trebui, şi treptat, în vreme ce mersul prin noapte mă răcorea, rana mea rămăsese, ce-i drept, deschisă şi striga după ajutor, însă eram nevoit să mă gândesc din ce în ce mai mult la vorbele lui Marion şi la prostiile mele din seara aceea, să recunosc că eram un câine jalnic şi să cer iertare, în sinea mea. Fiindcă mă părăsise curajul dat de vin, mă cuprinse o tulburare neplăcută, cu care luptam din răsputeri, fără să mai spun mare lucru frumoasei femei, care acum, tulburată şi ea, şi cu inima cuprinsă de îndoială, mergea alături de mine pe străzile slab luminate, unde, din loc în loc, de pe întinderea lipsită de viaţă, neagră, ne privea dintr-o dată, imaginea unui felinar, răsfrântă de pământul ud. M-am gândit că-mi lăsasem vioara la Muoth; şi-atunci iarăşi m-am trezit uimit şi speriat de cele întâmplate. Atât de multe se schimbaseră în seara aceea. Heinrich Muoth şi violonistul Kranzl şi de asemenea minunata Marion, regina tuturor pieselor, toţi coborâseră de pe soclurile lor. La mesele lor olimpiene nu şedeau zei şi sfinţi, ci bieţi oameni, unul mic şi ciudat, altul trist şi înfumurat; Muoth nefericit şi febril, chinuindu-se nebuneşte pe sine; măreaţa femeie, iubita neînsemnată şi sărmană a unui om dedat plăcerilor, lipsit de veselie, în continuare calmă şi binevoitoare şi cunoscătoare într-ale suferinţei. Eu însumi îmi păream schimbat, nu mai eram un om simplu, ci eram înrudit cu toţi, văzusem la fiecare trăsături care ne-nfrăţeau şi altele care ne făceau duşmani, nu le puteam îndrăgi pe unele şi nici dispreţui pe celelalte, dimpotrivă mi-era ruşine de cât de puţin înţelegeam şi, pentru prima oară în tinereţea mea necomplicată, am simţit foarte limpede că nu poţi trece chiar atât de uşor prin viaţă şi printre oameni, când cu ură când cu iubire, aici cu veneraţie, dincolo dispreţuind, ci că toate sunt amestecate şi strâns legate între ele, abia putând fi despărţite, iar în unele clipe aproape de nedeosebit. M-am uitat la femeia care mergea

alături de mine şi care devenise şi ea foarte tăcută, ca şi cum ar fi descoperit în inimă şi unele lucruri alcătuite totuşi altfel decât crezuse sau spusese ea.

În cele din urmă, am ajuns în faţa casei sale, mi-a întins mâna, pe care am luat-o încetişor şi i-am sărutat-o.

— Somn uşor, îmi spuse prietenos, dar fără să zâmbească.

Asta am şi făcut; am ajuns acasă şi în pat, nici eu nu ştiu cum, şi am adormit imediat, şi-am dormit şi neobişnuit de mult în dimineaţa următoare. Apoi am ţâşnit din pat ca omuleţul din cutie, mi-am făcut exerciţiul de gimnastică, m-am spălat şi-am dat să-mi iau hainele; abia când mi-am văzut redingota atârnând pe scaun şi am observat că lipsea cutia viorii, mi-am adus aminte de ziua care trecuse. Dormisem între timp şi aveam alte păreri decât în timpul nopţii şi nu puteam face nicio legătura cu gândurile din noaptea trecută; îmi rămăseseră doar amintirea unor întâmplări ciudat de mărunte, care se făceau simţite doar în suflet, şi uimirea că eram totuşi neschimbat şi acelaşi dintotdeauna.

Am vrut să lucrez, dar n-aveam vioara. Astfel că am ieşit îndreptându-mă, la început încă nesigur, apoi cu hotărâre, în direcţia în care fusesem cu o zi înainte şi am ajuns la locuinţa lui Muoth. Încă de la poartă, l-am auzit cântând, câinele a sărit la mine şi a fost dus înapoi, cu greu, de bătrâna care ieşise în grabă. M-a lăsat să intru, i-am spus că doream să-mi iau vioara, fără să-l deranjez pe stăpânul casei. Pe hol se afla cutia şi înăuntru era vioara, şi partiturile erau puse tot acolo. Probabil că Muoth făcuse asta, se gândise la mine. Cânta alături tare, îl auzeam din când în când umblând uşor, ca şi cum ar fi avut tălpi de pâslă, dând tonul câteodată la pian. Vocea sa suna proaspăt şi luminos, mai stăpânită decât o auzisem deseori pe scenă, cânta un rol pe care nu-l ştiam, o lua mereu de la capăt şi mergea repede încoace şi-ncolo prin cameră.

Îmi luasem lucrurile şi-am dat să plec. Eram liniştit şi mă simţeam ca şi cum amintirea zilei trecute abia m-ar fi atins. Totuşi eram curios să-l văd, să văd dacă şi el se schimbase, aşa că m-am apropiat şi, fără să vreau, am pus deodată mâna pe clanţă, am apăsat şi-am rămas în uşa deschisă.

Muoth s-a întors în timp ce cânta. Era în cămaşă, într-o cămaşă foarte lungă, albă, frumoasă şi arăta proaspăt ca şi cum tocmai ar fi făcut baie. Acum eram speriat, prea târziu, că-l

luasem aşa pe neaşteptate. Cu toate acestea el n-a părut nici mirat de faptul că intrasem fără să bat şi nici nu părea să-şi dea seama că nu era îmbrăcat. Ca şi cum totul era în ordine, îmi întinse mâna şi întrebă:

— Aţi luat deja micul dejun? Apoi, fiindcă i-am spus că da, se aşează la pian.

— Cum să cânt rolul ăsta! Ascultaţi ce mai arie! E-un zarzavat! Se cântă la opera curţii regale cu Biittner şi Duelli! Dar asta nu vă interesează — şi nici pe mine, de fapt. Cum vă mai simţiţi? V-aţi odihnit? Păreaţi sfârşit aseară, când aţi plecat. Şi mai eraţi şi supărat pe mine. Ei, da. Să nu începem acum iarăşi cu prostiile.

Şi imediat, fără ca eu să fi avut timp să spun ceva, continuă:

— Ştiţi, Kranzl e un nesuferit. Nu vrea să cânte sonata.

— A cântat-o doar, ieri!

— Într-un concert, vreau să spun. Am încercat să-l conving să accepte, dar nu vrea. Ar fi fost bine dacă ar fi intrat într-un matineu, iarna viitoare. Ştiţi, Kranzl nu e chiar prost, însă e leneş. Cântă tot mereu muzică leşească de insky şi owsky, ceva nou nu învaţă cu plăcere.

— Nu cred, am început eu, că sonata se potriveşte pentru un concert, nici nu mi-am închipuit aşa ceva. Încă nu este curată din punct de vedere tehnic.

— Şi ce dacă! Voi cu conştiinţa voastră de artişti! Doar nu suntem profesori de şcoală, şi apoi se cântă lucruri şi mai rele, chiar de către Kranzl. Dar ştiu eu altceva. Liedul trebuie să mi-l daţi şi mai faceţi şi altele, cât mai curând! La primăvara plec de aici, mi-am înaintat demisia şi-am să-mi iau o vacanţă lungă. În timpul ăsta aş vrea să dau câteva concerte, dar ceva nou, nu Schubert şi Wolf şi Lowe şi tot ce se poate auzi în fiecare seara, ci lucruri noi şi necunoscute, câteva cel puţin, cum e liedul lavinelor. Ce părere aveţi?

Pentru mine perspectiva de a-mi vedea liedurile cântate de Muoth, în public, era o poartă spre viitor, prin deschizătura căreia zăream numai lucruri divine. Tocmai de aceea am vrut să fiu prudent, nici să nesocotesc bunăvoinţa lui Muoth, dar nici să mă-ndatorez prea mult faţă de el. Mi se părea că prea vrea să mă oblige să mă apropii de el, să mă orbească, şi poate într-un anume fel să mă siluiască. De aceea abia am acceptat.

— Voi vedea, am spus. Sunteţi foarte bun cu mine, văd asta, dar nu pot promite nimic. Sunt la sfârşitul studiilor şi acum trebuie să mă gândesc să am rezultate bune. Nu-i sigur că mă voi putea da drept compozitor vreodată, pentru moment sunt violonist şi trebuie să văd cum ajung să obţin un post la timp.

— A, da, toate astea le puteţi face. Şi totuşi se poate să vă mai vină vreodată în minte un lied, pe care să mi-l daţi apoi, nu-i aşa?

— Da, asta da. Nu ştiu, desigur, de ce-mi purtaţi atâta grijă.

— Vă e teamă de mine? Pur şi simplu îmi place muzica dumneavoastră, aş vrea să cânt lucrări compuse de dumneavoastră şi îmi pun mari speranţe în ele; este chiar în interesul meu.

— Bine, atunci de ce vorbiţi aşa cu mine, vreau să spun, ca ieri?

— Ah, încă mai sunteţi jignit? Ce-am spus, de fapt? Chiar nu mai ştiu. În orice caz n-am vrut să mă port urât cu dumneavoastră, aşa cum se pare că am făcut-o. De ce nu vă apăraţi? Fiecare vorbeşte şi este aşa cum este şi trebuie să fie, şi cu asta trebuie să ne mulţumim.

— Sunt de aceeaşi părere, însă dumneavoastră faceţi invers, mă provocaţi şi nu treceţi nimic cu vederea din ceea ce spun eu. Scoateţi la lumină lucruri la care eu însumi nu mă gândesc cu plăcere şi care sunt secretul meu şi mi le zvârliţi în faţă ca pe un reproş. Vă bateţi joc până şi de piciorul meu beteag.

— Da, da, rosti rar Heinrich Muoth. Oamenii sunt, într-adevăr, foarte diferiţi. Unul îşi iese din fire când i se spun adevăruri, iar celălalt nu poate suporta vorbele goale. Pe dumneavoastră v-a supărat că nu vă tratez ca pe un intendent, şi pe mine m-a supărat că vă ascundeţi de mine şi că vreţi să mă faceţi să cred în pildele despre consolarea prin artă.

— Am spus ceea ce gândeam; numai că nu sunt obişnuit să vorbesc despre astfel de lucruri. Cât despre celelalte, chiar nu vreau să vorbesc. Ce am în suflet şi dacă sunt trist sau disperat, cum mi se pare piciorul meu, şi faptul că sunt infirm – astea sunt lucruri pe care vreau să le ţin pentru mine şi nu dau voie nimănui să mi le smulgă cu de-a sila şi să le batjocorească.

Se ridică în picioare.

— Abia acum observ că nu sunt îmbrăcat, o voi face de-ndată. Sunteţi un om de treabă, eu nu, din păcate. Să nu mai vorbim

atât despre asta. Chiar n-aţi observat defel că ţin la dumneavoastră? Aşteptaţi puţin, aşezaţi-vă la pian, până ce mă îmbrac. Nu cântaţi? Nu? Bine, durează numai şase minute.

Într-adevăr, se întoarse foarte repede, îmbrăcat, din camera alăturată.

— Acum mergem în oraş şi mâncăm împreună, spuse senin.

N-a întrebat dacă-mi convine şi mie; a zis „mergem” şi am mers. Fiindcă oricât de mult mă supăra felul lui de a fi, îmi impunea totuşi respect, dintre noi el era cel mai puternic. Pe lângă asta, dovedea în discuţii şi în purtarea sa o naivitate capricioasă, care adesea era încântătoare şi care te împăca cu el.

Începând de atunci l-am văzut pe Muoth adesea, îmi trimitea mereu bilete la operă, uneori mă ruga să cânt la vioară la el acasă, şi dacă mie nu-mi plăcea totul la el şi el a suportat multe din partea mea. S-a născut o prietenie, pe atunci singura pentru mine, şi-am început aproape să mă tem de vremea când n-avea să mai fie aici. Demisionase într-adevăr şi nu s-a lăsat oprit, cu toate insistenţele şi concesiile. Uneori dădea a-nţelege că în toamnă va fi poate chemat să cânte pe o mare scenă, problema a rămas însă nediscutată. Intre timp venise primăvara.

Într-o bună zi m-am dus la ultima petrecere între bărbaţi de la Muoth, am ciocnit pentru revedere şi viitor, de data aceasta nu era nicio femeie de faţă. În zori Muoth ne-a condus până la poarta grădinii, ne-a făcut semn cu mâna şi s-a întors tremurând puţin, prin ceaţa dimineţii, în locuinţa sa pe jumătate golită, însoţit de câinele care sărea şi lătra. Mie însă mi s-a părut încheiată o bucată de viaţă şi de experienţă; credeam că-l cunosc îndeajuns pe Muoth pentru a fi sigur că ne va uita curând pe toţi, şi abia atunci am simţit foarte limpede şi fără urmă de îndoială că îmi era într-adevăr drag acel bărbat întunecat, cu toane, dominator.

Apoi a venit şi pentru mine vremea să-mi iau rămas bun. Mi-am făcut ultimele drumuri în locuri şi la oameni cărora intenţionam să le păstrez o bună amintire; am urcat încă o dată pe drumul de costişă şi am privit în jos pe povârnişul pe care oricum nu l-aş fi uitat.

Şi am plecat acasă, cu perspectiva unui viitor necunoscut şi probabil plictisitor. O slujbă nu aveam, concerte nu puteam da de unul singur, acasă mă aşteptau, spre groaza mea, doar câţiva

elevi, cărora trebuia să le dau lecţii de vioară. E drept că mă aşteptau şi părinţii, iar ei erau destul de înstăriţi, ca să nu fiu nevoit să-mi fac griji, şi destul de delicaţi şi de cumsecade, ca să nu mă sâcâie şi să mă întrebe ce-o să se aleagă de mine. Am ştiut însă, de la început, că n-aş rezista multă vreme acolo.

Despre cele zece luni în care am stat acasă, am dat lecţii la trei elevi şi, în ciuda tuturor, n-am fost deloc nefericit, nu ştiu ce să povestesc. Trăiau şi aici oameni, şi aici se întâmpla zilnic câte ceva, însă legătura mea cu toţi şi cu toate consta doar într-o indiferenţă prietenos politicoasă. Nu mi-a intrat în suflet şi nu m-a atins nimic. În schimb am trăit, în linişte, ceasuri fermecătoare, unice, de muzică, în care întreaga mea viaţă părea încremenită şi străină mie şi rămânea doar o foame de muzică, ce adesea mă chinuia insuportabil în timpul orelor de vioară şi care, cu siguranţă, făcea din mine un profesor rău. După aceea însă, după ce-mi făceam datoria sau când, prin vicleşug şi minciună, scăpăm de ore, mă cufundam adânc în vise minunat de ireale, construiam ca un somnambul îndrăzneţe clădiri de sunete, înălţăm semeţe turnuri spre tării, arcuiam cupole umbroase şi îngăduiam înfloriturilor jucăuşe să se ridice lin şi plăcut, ca baloanele de săpun.

În vreme ce umblam încoace şi-ncolo într-un fel de toropeală şi indiferenţă, care puneau pe fugă fostele cunoştinţe şi-mi îngrijorau părinţii, în mine a izbucnit, mult mai puternic şi mai bogat decât cu un an în urmă, când eram la munte, izvorul îngropat; roadele anilor, care păruseră irosiţi în visare şi muncă, coapte pe nesimţite, cădeau fără zgomot, încet, unele după altele şi aveau mireasmă şi strălucire şi mă înconjurau cu un belşug aproape dureros pe care l-am primit ezitând şi cu neîncredere. A început cu un lied, căruia i-a urmat o fantezie pentru vioară, după care a fost un cvartet pentru coarde şi când, în doar câteva luni, li s-au mai adăugat câteva lieduri şi nişte schiţe pentru piese simfonice, am avut doar sentimentul unui început şi-al unei încercări, şi în adâncul inimii mă gândeam la o mare simfonie, iar în ceasurile cele mai îndrăzneţe, chiar la o operă! între timp scriam, din când în când, scrisori smerite unor capelmaiştri şi unor teatre, puneam alături recomandările profesorilor mei şi le ceream, cu modestie, să-şi amintească de mine când se va ivi primul post de violonist. Au sosit apoi răspunsuri scurte, politicoase, care începeau cu „Mult stimate

domn” uneori n-a venit niciunul, dar o angajare n-am primit. Atunci mă făceam mic şi, pentru o zi sau două îmi făceam conştiincios orele şi scriam alte scrisori smerite. Imediat după aceea mi-aduceam din nou aminte că am capul plin de muzică, ce trebuia scrisă, şi nici nu-ncepeam bine, că scrisorile şi teatrele şi orchestrele, şi capelmaistru şi toţi acei „mult stimaţi domni” se cufundau în nefiinţă şi mă regăseam singur, foarte ocupat şi mulţumit.

Ei, acestea sunt amintiri care nu pot fi povestite ca altele. Ceea ce este şi ceea ce trăieşte un om pentru sine, cum devine om şi cum creşte, cum suferă şi moare – toate astea nu pot fi povestite. Viaţa oamenilor care muncesc este plictisitoare, interesante sunt existenţele şi destinele netrebnicilor. Oricât de bogată mi-a rămas perioada aceea în amintire, nu pot spune nimic despre ea, fiindcă m-am aflat în afara existenţei omeneşti şi a societăţii. Doar o singură data m-am apropiat din nou, pentru câteva clipe, de un om, pe care n-am voie să-l uit. Acesta a fost preceptorul Lohe.

Mergeam o dată, era deja toamnă târzie, la plimbare. Apăruse în partea de sud a oraşului un modest cartier de vile unde, în căsuţe ieftine, cu grădini simple, nu locuiau bogaţi, ci oameni cu economii modeste şi pensionari. Un tânăr şi priceput arhitect construise aici multe lucruri drăguţe, pe care voiam să le văd şi eu odată şi-odată.

Era o după-amiază caldă, ici şi colo erau scuturaţi nuci târzii, grădinile şi casele mici şi noi stăteau vesele la soare. Clădirile drăguţe, simple, mi-au plăcut, le-am privit în tihnă cu acel interes superficial, pe care îl au tinerii pentru aşa ceva, atunci când gândul la casă, cămin şi familie, odihnă şi timpul de după terminarea lucrului e încă departe. Paşnica stradă dintre grădini părea plăcută şi tihnită, m-am plimbat încet într-acolo şi în timp ce mergeam mi-a venit ideea să citesc numele proprietarilor pe plăcuţele lucioase de alamă de pe porţile grădinilor.

Pe una dintre aceste plăcuţe era scris „Konrad Lohe”, şi în timp ce citeam, numele mi se păru cunoscut. Am rămas locului să mă gândesc şi mi-am adus atunci aminte că unul dintre profesorii mei de la clasa de latină se numise astfel. Şi pentru câteva secunde, timpurile acelea au revenit, m-au privit cu uimire şi au rostogolit înspre mine, pe unde fugare, un roi de chipuri, ale profesorilor şi ale colegilor, porecle şi întâmplări. Şi

în vreme ce stăteam privind plăcuţa de alamă şi zâmbeam, din spatele primei tufe de coacăze, unde lucrase aplecat, se ridică un bărbat, veni chiar lângă mine şi mă privi în faţă.

— Pe mine mă căutaţi? întrebă el, şi era Lohe, preceptorul Lohe, pe care noi îl porecliserăm Lohengrin.

— Nu chiar, am spus şi mi-am scos pălăria. Nu ştiam că locuiţi aici. Am fost cândva elevul dumneavoastră.

Se uită mai atent, îşi cobori privirea până la baston, se gândi bine şi rosti apoi numele meu. Nu mă recunoscuse după faţă, ci după piciorul ţeapăn, deoarece ştia, firește, de accidentul meu. Mă pofti să intru. Era doar în cămaşă şi-şi legase pe dinainte un sorţ verde de grădinărie, nu părea să fi îmbătrânit şi arăta înfloritor. Ne-am plimbat încoace şi-ncolo prin grădina mică şi curată, apoi m-a condus la o verandă descoperită, unde ne-am aşezat.

— Ei da, nu v-aş mai fi recunoscut, a spus el sincer. Sper că-mi purtaţi o bună amintire.

— Nu întru totul, am răspuns zâmbind. O dată m-aţi pedepsit pentru ceva ce nu făcusem şi aţi luat afirmaţiile mele drept minciuni. S-a întâmplat în clasa a patra.

Îşi ridică privirea întristat.

— Să nu mai fiţi supărat pe mine pentru asta, chiar îmi pare rău. Dascălilor li se întâmplă mereu, chiar şi când au cele mai bune intenţii, să greşească, şi îndată s-a făcut nedreptatea. Cunosc şi cazuri mai grave. Şi acesta a fost un motiv pentru care am plecat.

— Deci nu mai lucraţi?

— De multă vreme. M-am îmbolnăvit, şi când am fost iarăşi sănătos, părerile mele se schimbaseră atât de mult încât m-am retras. Mă străduisem să fiu un profesor bun, dar n-am fost; trebuie să fii născut pentru asta. Aşa că am renunţat şi de atunci mă simt bine.

Asta se putea vedea pe el. I-am pus şi alte întrebări, dar el voia să asculte povestea mea, a cărei istorisire n-a durat mult. Faptul că ajunsesem muzician nu i-a prea plăcut, în schimb faţă de ghinionul meu a arătat o compătimire prietenoasă şi delicată, care nu m-a durut. Cu precauţie a încercat să afle cum mă descurc, să mă consoleze, şi n-a fost mulţumit de răspunsurile mele cam vagi. Cu gesturi misterioase m-a înştiinţat, vorbind pe ocolite, cu sfială, şovăind şi totuşi nerăbdător, că ştia o

consolare, o filosofie desăvârşită, care era deschisă aceluia care era într-adevăr în căutare.

— Ştiu deja care, i-am spus, vă gândiţi la Biblie.

Domul Lohe zâmbi şiret.

— Biblia e bună, e-o cale spre cunoaştere. Dar nu este cunoaşterea însăşi.

— Şi unde se află cunoaşterea însăşi?

— O veţi găsi uşor, dacă vreţi. Vă dau ceva să citiţi, asta vă va da elementele. Aţi auzit vreodată de învăţătura despre karma?

— Despre karma? Nu, ce-i asta?

— Veţi vedea, aşteptaţi! A dispărut în fugă şi a lipsit o vreme, timp în care eu am stat, uimit şi-ntr-o aşteptare plină de nesiguranţă, măsurând din ochi grădina în care se aflau pomi fructiferi pitici în şiruri perfecte. Curând Lohe reveni tot în fugă. Mă privi încântat şi-mi întinse o broşură care, în mijlocul unui desen format din linii misterioase, purta titlul: „Catehism teosofic pentru începători”.

— Luaţi asta cu dumneavoastră! mă rugă el. Puteţi s-o păstraţi, şi dacă vreţi să învăţaţi şi mai multe, vă mai pot împrumuta şi altele. Asta e numai pentru iniţiere. Datorez totul acestei învăţături. Prin ea mi-am însănătoşit trupul şi sufletul şi nădăjduiesc că şi cu dumneavoastră se va întâmpla la fel.

Am luat cărticica şi am băgat-o în buzunar. Bărbatul m-a însoţit prin grădină până jos la stradă, şi-a luat prietenos rămas bun, şi m-a rugat să revin curând. I-am privit chipul, pe care se citea bunătatea şi bucuria şi m-am gândit că nu poate să-mi strice să încerc o dată calea spre o astfel de fericire. Aşa că m-am dus acasă cu cărticica în buzunar, curios să aflu cum aveau să fie primii paşi pe poteca spre fericire.

Totuşi am păşit pe ea abia după câteva zile. La întoarcerea acasă, notele au pus din nou stăpânire pe mine, m-am aruncat asupra lor şi-am înotat în muzică, am scris şi-am cântat până ce mi-a trecut furtuna şi de data aceasta şi m-am întors treaz în viaţa de zi cu zi. Atunci am simţit numaidecât nevoia de a studia noua învăţătură şi m-am aşezat în faţa cărţii, pe care credeam c-o pot termina repede.

Dar n-a mers aşa uşor. Cărticica creştea în mâinile mele şi, în cele din urmă, s-a dovedit de nebiruit. Începea cu o introducere plăcută şi atrăgătoare despre nenumăratele căi spre cunoaştere, fiecare cu însemnătatea ei, şi despre fraternitatea teosofică a

acelora care vor să aspire liberi la cunoaştere şi desăvârşire sufletească, cei pentru care orice credinţă este sfântă şi orice cărare către lumină, bine venită. Urma apoi o cosmogonie, pe care n-am înţeles-o, o împărţire a lumii în „straturi" diferite, şi a istoriei în epoci ciudate, necunoscute mie, în care juca un rol şi continentul scufundat, Atlantida. Am lăsat toate astea, deocamdată, aşa cum erau şi am trecut la un alt capitol, unde era descrisă teoria reîncarnării, pe care am înţeles-o mai bine. Totuşi nu-mi era chiar limpede dacă toate astea se doreau a fi o mitologie şi o povestire poetică sau chiar adevărul întocmai. A doua variantă părea să fie cea bună, lucru cu care nu puteam fi de acord. Apoi venea învăţătura despre karma. Mi s-a înfăţişat ca o glorificare religioasă a legii cauzalităţii, care nu mi-a displăcut. Şi o ţinea tot aşa înainte. Mi-am dat seama curând că toată doctrina asta putea fi o consolare şi o comoară doar pentru cel care o acceptă într-adevăr, cuvânt cu cuvânt, şi care crede întru totul în ea. Pentru cel care, ca şi pentru mine, ea era o alegorie, pe de-o parte frumoasă, pe de alta cam încâlcită, o încercare de a da o explicaţie mitologică lumii, putea într-adevăr să înveţe din ea şi să o respecte, dar nu putea primi de la ea viaţă şi forţă. Puteai fi, poate, un teosof cu spirit şi demnitate, însă acea consolare definitivă făcea semn doar acelora care nu aveau prea mult spirit în credinţa lor naivă. Deocamdată aşa ceva nu era pentru mine.

Dar m-am dus totuşi, de mai multe ori, la preceptorul meu, care cu doisprezece ani în urmă mă chinuise şi cu greaca, şi care acum se străduia pe alte cai, dar tot fără şanse de izbândă, să fie dascălul şi îndrumătorul meu. N-am devenit prieteni, dar mergeam cu plăcere la el; a fost o vreme singurul om cu care vorbeam despre probleme importante ale vieţii mele. Mi-am dat seama, ce-i drept, că nici vorbitul ăsta nu are vreo valoare şi că, în cel mai bun caz, duce la vorbe înţelepte; totuşi acest om credincios, pe care biserica şi ştiinţa îl lăsaseră indiferent şi care acum, în cea de-a doua jumătate a vieţii sale, aflase pacea şi splendoarea religiei prin credinţa naivă într-o dogmă ciudat plăsmuita, mi se părea înduioşător şi aproape vrednic de cinstire. Mie, în ciuda tuturor străduinţelor, calea aceasta mi-a rămas până astăzi inaccesibilă şi am faţă de oamenii evlavioşi, întăriţi şi mulţumiţi de vreo credinţă oarecare, un sentiment plin de admiraţie, pe care ei nu-l pot avea pentru mine.

CAPITOLUL AL PATRULEA

În scurtul răstimp al vizitelor mele la credinciosul teosof şi pomicultor am primit, într-o zi, un mandat cu o mică sumă de bani a cărei provenienţă mi-era neclară. Era trimisă de un cunoscut impresar din nordul Germaniei, cu care eu nu avusesem niciodată de-a face. La întrebarea mea, mi s-a răspuns că suma era trimisă la cererea domnului Heinrich Muoth şi că reprezenta onorariul meu pentru faptul că acesta cântase la şase concerte unul din liedurile compuse de mine.

Atunci i-am scris lui Muoth, i-am mulţumit şi l-am rugat să-mi povestească şi mie. Aş fi vrut să ştiu, înainte de toate, cum fusese primit liedul meu în concerte. Despre turneul lui Muoth auzisem deja şi citisem o dată sau de două ori anunţuri în ziare, însă despre liedul meu nu fusese vorbă acolo. În scrisoare i-am descris amănunţit, aşa cum fac oamenii singuri, existenţa şi munca mea şi i-am trimis şi unul din noile mele lieduri. Apoi am aşteptat răspunsul două, trei, patru săptămâni şi pentru că nu a venit, am uitat din nou toată povestea. Continuam să scriu, aproape în fiecare zi, la muzica mea care izvora în mine ca într-un vis. În pauze însă, eram fără vlagă şi nemulţumit, orele pe care le dădeam erau o corvoadă şi simţeam că nu voi mai suporta multă vreme.

De aceea a fost ca o izbăvire de blestem când, în cele din urmă, a sosit totuşi o scrisoare de la Muoth. Acesta scria:

Dragă domnule Kuhn! Nu sunt dintre cei care scriu des, de aceea am lăsat deoparte scrisoarea dumneavoastră, la care nici nu ştiam bine ce să răspund. Acum însă pot veni cu propuneri adevărate. Sunt angajat acum la opera din R. Şi ar fi frumos dacă aţi veni şi dumneavoastră. La început aţi putea intra ca vioara a doua, capelmaistrul este un om cu judecată şi deschis, chiar dacă e necioplit. Poate se iveşte şi prilejul de a cânta aici vreo piesă a dumneavoastră, avem muzică de cameră bună. Şi în ceea ce priveşte liedurile ar fi câte ceva de spus; printre altele

se află aici un editor care vrea să le vadă. Sensul este însă atât de plicticos, mai bine veniţi dumneavoastră! Dar repede şi telegrafiaţi pentru post, e grabă mare.

Al dumneavoastră Muoth.

Eram dintr-o dată smuls din sihăstria şi inutilitatea în care trăiam şi eram purtat din nou de valurile vieţii, aveam speranţe şi griji, mi-era teamă şi mă bucuram. Nu era nimic care să mă reţină, iar părinţii mei au fost bucuroşi să mă vadă apucând pe o cale şi făcând un prim pas hotărât în viaţă. Am telegrafiat fără întârziere şi, trei zile mai târziu, eram deja în R. Şi la Muoth.

Trăsesem la un hotel, dorisem să-i fac o vizită şi nu-l găsisem. Atunci a venit el la mine, apărând pe neaşteptate la hotel. Mi-a dat mâna, nu m-a întrebat nimic, n-a povestit nimic şi n-a împărtăşit întru nimic emoţia mea. Era obişnuit să se lase dus de curent şi să ia în serios şi să guste doar clipa prezentă. Abia mi-a lăsat timp să-mi schimb hainele şi m-a dus la capelmeistrul Rossler.

— Acesta este domnul Kuhn, spuse el.

Rossler dădu scurt din cap.

— Încântat. Ce doriţi?

— Ei, exclamă Muoth, el e violonistul.

Capelmaistrul mă privi uimit, se întoarse din nou către cântăreţ şi-i spuse cu grosolănie:

— Nu mi-aţi spus nimic despre faptul că domnul este olog. Am nevoie de oameni cu picioare întregi.

Mi s-a ridicat sângele în obraji, dar Muoth rămase calm. Se mulţumi să râdă.

— Are, cumva, de dansat, Rossler? Credeam că trebuie să cânte la vioară. Dacă nu poate s-o facă, atunci trebuie să-l trimitem înapoi. Numai că mai întâi vom face o încercare.

— Bine, treacă de la mine. Domnule Kuhn, veniţi mâine dimineaţă la mine, aşa, după nouă! Aici, la locuinţa mea. Sunteţi supărat din cauza piciorului? Da, Muoth ar fi putut să mi-o spună mai dinainte. Ei bine, vom vedea. La revedere.

În timp ce plecam i-am făcut lui Muoth reproşuri din cauza asta. A ridicat din umeri spunând că dacă i-ar fi vorbit de la început despre infirmitatea mea, capelmaistrul n-ar fi acceptat decât cu mare greutate; acum însă, eram aici şi dacă Rossler

era cât de cât mulţumit de mine, aveam să-i cunosc cât de curând şi părţile bune.

— Dar cum aţi putut să mă recomandaţi? am întrebat. Nici măcar nu ştiţi dacă sunt în stare de ceva.

— Ei bine, asta-i treaba dumneavoastră. Mi-am închipuit că va merge, şi-aşa o să şi fie. Sunteţi o vietate atât de modestă încât n-aţi reuşi nimic dacă nu vi s-ar mai da, din când în când, câte un brânci. Ăsta a fost unul, aşa că luaţi-o înainte! Nu trebuie să vă fie teamă. Predecesorul dumneavoastră n-a fost cine ştie ce.

Am petrecut seara în locuinţa sa. Şi aici închiriase câteva camere în afara oraşului, cu grădini şi multă linişte, iar câinele său mare i-a ieşit sărind în întâmpinare, şi nici nu ne-am aşezat bine şi ne-am încălzit că s-a şi auzit clopotul de la uşă şi o doamnă foarte frumoasă, înaltă, a sosit şi ne-a ţinut companie. Era aceeaşi atmosferă ca şi mai demult, şi iubita sa avea iarăşi o înfăţişare princiară, fără cusur. Părea că femeile frumoase erau ceva cu totul firesc pentru el, iar eu am privit-o pe ultima dintre ele cu interes şi cu sfiala simţită mereu în preajma femeilor capabile de iubire, privire care nu era cu totul lipsită de invidie, de vreme ce eu încă mai rătăceam de colo-colo cu piciorul meu şchiop, fără speranţă şi neiubit de nimeni.

Ca şi înainte, la Muoth s-a băut bine şi mult; şi de data asta, el ne-a tiranizat cu voioşia sa brutală, vag înăbuşitoare şi totuşi ne-a fermecat. A cântat minunat – a cântat şi un lied de-al meu – şi toţi trei ne-am împrietenit, ne-am bine dispus şi ne-am apropiat, ne-am privit în ochi fără să ne ascundem şi am rămas împreună cât timp entuziasmul a ars în noi. Femeia înaltă, pe nume Lotte, mă încânta cu o blinda bunăvoinţa. Nu mai era pentru prima oară când o femeie frumoasă şi îndrăgostită îmi ieşea în întâmpinare cu milă şi cu o ciudată încredere şi asta mi-a făcut, şi acum, şi bine şi rău, dar cunoşteam deja puţin acest joc şi nu l-am mai luat prea în serios. Mi s-a mai întâmplat ca o femeie îndrăgostită să mă socotească demn de o deosebită prietenie. Toate mă considerau incapabil atât de iubire cât şi de gelozie, la asta adăugându-se şi o milă insuportabilă, încât încrederea lor în mine era un fel de prietenie pe jumătate maternă.

Din nefericire nu aveam prea multă experienţă în astfel de relaţii şi nu puteam fi martorul fericirii amorului fără să mă gândesc puţin şi la mine şi fără să-mi doresc să fi avut şi eu

parte, măcar o dată, de aşa ceva. Asta îmi ştirbea întrucâtva bucuria, dar a fost totuşi o seară plăcută alături de femeia frumoasă şi devotată şi de bărbatul aspru, puternic, mocnind întunecat, căruia îi eram drag şi avea grijă de mine şi care totuşi nu-şi putea arăta altfel iubirea decât aşa cum o arăta femeilor, într-un mod brutal şi cu toane.

Când am ciocnit ultimul pahar înainte de despărţire, el îşi înclină capul spre mine şi spuse:

— De fapt ar trebui să vă propun să bem pentru înfrăţire, nu-i aşa? Aş şi face-o cu plăcere. Dar mai bine s-o lăsăm, e bine şi aşa. Ştiţi, înainte i-am spus pe nume fiecărui om care îmi plăcea, dar nu-i bine, mai ales între colegi. Cu toţi m-am certat.

De data asta n-am mai avut parte de fericirea dulce-amăruie de a avea voie s-o conduc acasă pe iubita prietenului meu; ea a rămas acolo, şi a fost mai bine aşa. Călătoria, vizita la capelmaistru, încordarea cu care aşteptam ziua următoare, noua relaţie cu Muoth, toate îmi făcuseră bine. Vedeam abia acum cât de dat uitării fusesem, cum mă prostisem şi cum mă înstrăinasem de oameni în timpul acelui lung an de aşteptare însingurată, şi mă simţeam în sfârşit, cu plăcere şi cu o binefăcătoare înfrigurare, iarăşi însufleţit şi activ între oameni, aparţinând din nou lumii.

În dimineaţa următoare m-am prezentat devreme la capelmaistrul Rossler. L-am găsit în halat şi nepieptănat, mi-a urat însă bun venit şi m-a poftit să cânt, cu mai multă prietenie decât cu o zi înainte, punându-mi în faţă o partitură scrisă şi aşezându-se la pian. Am cântat cu tot curajul de care eram în stare, însă cititul notelor scrise neglijent mi-a dat oarecare bătaie de cap. Când am terminat, fără sa spună un cuvânt, mi-a pus în faţă altă foaie, după care a trebuit să cânt fără acompaniament, şi apoi o a treia.

— E bine, a spus. Trebuie să vă mai obişnuiţi cu cititul notelor, ele nu sunt întotdeauna clare ca o gravură. Veniţi în seara asta la teatru, vă fac loc, ca să cântaţi alături de celălalt, care ţine deocamdată locul, de nevoie. O să fie puţin cam strimt. Uitaţi-vă dinainte bine la note, azi nu e nicio repetiţie. Vă dau un bilet, mergeţi cu el, după unsprezece, la teatru şi luaţi-vă partitura.

Încă nu ştiam cum stăteam, dar am văzut că acestui om nu-i plăceau întrebările şi am plecat. La teatru, nimeni nu ştia unde

sunt partiturile, nici nu mă băgau în seamă, agitaţia de acolo mă descumpănea şi mi-am pierdut cumpătul. Apoi am trimis un curier la Muoth, acesta a venit, şi îndată totul a mers struna. Şi seara am cântat pentru prima oară la teatru, unde am simţit că sunt observat cu atenţie de capelmaistru. A doua zi, am primit angajarea.

Într-atât de ciudat este omul, încât eu, în mijlocul noii mele vieţi şi după ce-mi văzusem dorinţele împlinite, eram copleşit uneori cu totul inexplicabil de un dor trecător, stins şi nedesluşit, de singurătate, da, de plictis şi de zile goale. Apoi, timpul petrecut în oraşul natal, de a cărui tristă lipsă de evenimente fugisem atât de mulţumit, mi-a apărut ca un lucru demn de dorit, dar mai cu seamă m-am gândit, cuprins de-un dor adevărat, la săptămânile petrecute la munte cu doi ani înainte. Credeam că simt că nu sunt făcut pentru prosperitate şi fericire, ci pentru neputinţă şi înfrângere în viaţă, şi că fără această umbră şi jertfă izvorul creaţiei ar curge mai sărac şi mai tulbure. Într-adevăr, la început nici n-a putut fi vorba de ceasuri liniştite şi de muncă creatoare. Şi în vreme ce îmi mergea bine şi duceam o viaţă bogată, mi se părea că aud în adânc izvorul îngropat vuind şi tânguindu-se.

Cântatul la vioară în orchestră îmi făcea plăcere, zăboveam mult deasupra partiturilor şi-mi dibuiam cu râvnă drumul în această lume. Încet am învăţat – lucruri pe care le ştiusem doar teoretic şi de la distanţă – să înţeleg de la mic la mare felul, culoarea şi însemnătatea fiecărui instrument, am observat şi studiat, pe lângă asta, muzica pentru scenă şi mă gândeam tot mai plin de speranţe la vremea când mi-aş putea îngădui să îndrăznesc să scriu şi eu o operă.

Relaţiile strânse cu Muoth, care ocupa unul din primele şi cele mai respectabile locuri la operă, mi-au adus totul mai aproape, fiindu-mi de mare folos. Însă în privinţa legăturilor cu cei ca mine, cu colegii din orchestră, mai degrabă mi-au dăunat, căci nu s-a înfiripat acea prietenie deschisă pe care o doream. Numai cel care era vioara întâi, unul din Steiermark, pe nume Teiser, m-a primit bine şi a devenit prietenul meu. Era cu zece ani mai mare decât mine, un om modest, deschis, cu o faţă fină, delicată, care roşea uşor şi era extrem de muzical, având, mai cu seamă, un auz incredibil de fin şi de pătrunzător. Era unul dintre cei care găsesc mulţumire în arta lor, fără a dori să joace

ei înşişi un rol. Nu era un virtuoz şi nici nu compusese vreodată, cânta mulţumit la vioară şi era bucuria inimii lui să-şi cunoască temeinic meseria. Ştia în amănunt fiecare uvertură, mai bine ca un dirijor, şi atunci când urma un pasaj de mare fineţe sau un punct culminant, unde intrarea unui instrument era pusă în lumină frumos şi original, radia şi se bucura ca nimeni altul în tot teatrul. Cânta la aproape toate instrumentele, astfel încât puteam învăţa de la el şi-l puteam întreba zilnic.

Luni în şir n-am schimbat niciun cuvânt în afara celor legate de meserie, dar îmi era drag, şi el a văzut că vreau într-adevăr să învăţ ceva şi aşa a luat naştere o înţelegere tacită, căreia nu-i mai lipsea mult să ajungă prietenie. Atunci i-am povestit, în cele din urmă, despre sonata mea pentru vioară şi l-am rugat s-o cânte o dată cu mine. S-a învoit cu plăcere şi a venit în ziua stabilită la mine acasă. Făcusem rost, pentru a-i face o bucurie, de un vin de pe meleagurile sale, din care am băut câte un pahar, apoi am pus partiturile şi am început. Cânta excelent de pe note, însă deodată s-a oprit şi a lăsat arcuşul.

— Ei, Kuhn, a spus, asta-i o muzică a naibii de frumoasă. N-o pot cânta aşa mecanic, ea trebuie mai întâi studiată. O iau acasă cu mine. E voie?

Fireşte c-a fost, şi când a revenit am cântat sonata de doua ori până la capăt, iar când am terminat, m-a bătut pe umăr şi-a exclamat:

— Prefăcut ce sunteţi! O faceţi mereu pe băieţandrul şi pe ascuns compuneţi astfel de lucruri! Nu vreau să spun prea multe, nu sunt profesor, dar e al naibii de frumos!

Era pentru prima oară când cineva, în care aveam într-adevăr încredere, îmi lăuda munca. I-am arătat totul; şi liedurile care erau tocmai la tipar şi care au apărut la scurt timp după aceea, însă n-am îndrăznit să-i spun că eram atât de nesăbuit încât să mă gândesc la o opera.

În această perioadă prielnică m-a speriat o mică întâmplare, pe care n-am mai putut-o uita. La Muoth, la care mergeam adeseori, n-o mai întâlnisem de o bucată de vreme pe frumoasa Lotte, dar nu-mi făcusem niciun fel de gânduri, fiindcă nu doream să mă amestec în istoriile lui amoroase, ba chiar preferam să nu le cunosc. De aceea nu întrebasem niciodată de ea, iar el, şi aşa, nu vorbea niciodată cu mine despre asemenea lucruri.

Într-o după-amiază şedeam în camera mea şi studiam o partitura. La fereastra dormea pisica mea neagră, era linişte în toată casa. Atunci s-a auzit uşa de afară, cineva a intrat, a fost salutat şi oprit de proprietăreasă, a scăpat de ea şi s-a îndreptat spre uşa mea, la care a şi bătut imediat. M-am dus şi-am deschis şi-atunci a intrat o femeie înaltă, elegantă, cu faţa acoperită cu un văl şi a închis uşa în urma ei. A înaintat câţiva paşi în cameră, a respirat adânc şi şi-a scos în cele din urmă vălul. Am recunoscut-o pe Lotte. Părea tulburată şi am bănuit imediat de ce venise. La rugămintea mea s-a aşezat; îmi dăduse mâna, dar nu rostise încă niciun cuvânt. Observându-mi uimirea, a părut uşurată, ca şi cum i-ar fi fost teamă că i-aş fi putut spune să plece imediat.

— E din cauza lui Heinrich Muoth? am întrebat în cele din urmă.

Încuviinţă.

— Ştiaţi?

— Nu ştiu nimic, am bănuit numai.

Mă privi în faţă, cum îl priveşte bolnavul pe medic, rămase tăcută şi îşi scoase încet mănuşile. Dintr-o dată se ridica, îmi puse mâinile pe umeri şi mă privi fix, cu ochi mari.

— Ce să fac? Nu e niciodată acasă, nu-mi mai scrie niciodată, nici nu mai deschide măcar scrisorile de la mine. De trei săptămâni n-am mai putut vorbi cu el. Ieri am fost acolo, ştiu că era acasă, dar nu mi-a deschis. Nici măcar nu şi-a fluierat câinele, care mi-a sfâşiat rochia; nici el nu vrea să mai ştie de mine.

— V-aţi certat cu el? am întrebat pentru a spune şi eu ceva.

— Certat? zise ea râzând. Ah, de ceartă am avut parte destul, de la început! Cu asta mă obişnuisem deja. Nu, în ultima vreme devenise chiar politicos, lucru care nu mi-a plăcut deloc. O dată n-a fost acolo, când m-a chemat; altă dată s-a anunţat şi n-a venit, în cele din urmă mi-a zis, deodată, „dumneavoastră”! Ah, mai bine m-ar fi lovit din nou!

— Lovit…? am zis foarte speriat. Râse din nou.

— Nu ştiaţi? O, m-a lovit de multe ori, dar acum n-o mai face de o bucată de vreme. A devenit politicos, mi-a spus „dumneavoastră”, şi acum nu mă mai cunoaşte. Cred că are pe altcineva. De aceea am venit. Spuneţi-mi dacă-i aşa, vă rog! Are

pe altcineva? Dumneavoastră ştiţi! Dumneavoastră trebuie să ştiţi!

Înainte de a mă putea împotrivi, îmi şi luase mâinile. Eram ca împietrit şi oricât de mult aş fi vrut s-o resping şi să scurtez scena, eram totuşi aproape bucuros că nu mă lăsa să vorbesc, fiindcă n-aş fi ştiut ce să-i spun.

Ea, în speranţa şi jalea ei, era mulţumită că o ascultam şi se ruga şi povestea şi se plângea cu o patimă nestăvilita. Eu i-am privit însă tot timpul chipul frumos, matur, scăldat în lacrimi şi nu puteam gândi nimic altceva decât: „A lovit-o!” Mi se părea că-i văd pumnul şi-mi era groază de el şi de ea care, după lovituri şi dispreţ şi respingere, nu părea să aibă alt gând şi alta dorinţă decât să afle calea înapoi la el şi la vechile umilinţe.

În cele din urma şuvoiul se opri. Lotte vorbea mai rar, păru să realizeze situaţia şi amuţi, stânjenită. În acelaşi timp dădu drumul mâinilor mele.

— Nu are pe altcineva, spusei eu încet, cel puţin nu ştiu nimic despre aşa ceva şi nici nu cred.

Mă privi cu recunoştinţă.

— Dar nu vă pot ajuta, am continuat. Nu vorbesc niciodată cu el despre asemenea lucruri.

O vreme tăcurăm amândoi. A trebuit să mă gândesc la Marion, la frumoasa Marion şi la seara aceea, când am mers cu ea prin aerul cu adieri calde, la braţul ei, şi cum s-a declarat cu atâta curaj de partea iubitului ei. O lovise şi pe ea? Mai alerga şi ea după el?

— De ce aţi venit la mine? am întrebat.

— Nu ştiu, trebuia să fac ceva. Nu credeţi că se mai gândeşte la mine? Sunteţi un om bun, dumneavoastră mă ajutaţi! Puteţi doar să încercaţi, să-l întrebaţi o dată, să-i vorbiţi, o dată, de mine…

— Nu, asta nu pot. Dacă vă mai iubeşte, va veni el singur la dumneavoastră. Şi dacă nu, atunci…

— Atunci, ce?

— Atunci ar trebui să-l lăsaţi să plece, nu merită să vă umiliţi într-atât.

Deodată a zâmbit.

— Ah, dumneavoastră! Ce ştiţi dumneavoastră despre dragoste!

Are dreptate, am gândit, dar m-a durut totuşi. Dacă iubirea nu voia să vină la mine, dacă şi aşa eram pe dinafară, atunci de ce să fi fost confident şi sprijin pentru alţii? Mi-era milă de femeie, însă o dispreţuiam şi mai mult. Dacă asta înseamnă dragoste – cruzime pe de-o parte şi umilinţă pe de alta – atunci se poate trăi mai bine fără ea.

— Nu vreau să vă contrazic, i-am spus cu răceală. Felul ăsta de dragoste nu-l înţeleg.

Lotte îşi legă din nou vălul.

— Da, e timpul să plec.

Acum îmi părea din nou rău pentru ea, însă nu doream să ia de la capăt scena aceea nesăbuită; de aceea am tăcut şi i-am deschis uşa spre care s-a îndreptat. Am condus-o, trecând pe lângă proprietăreasa curioasă, până la scară. Acolo m-am înclinat şi ea a plecat fără să mai spună ceva sau să-mi mai arunce vreo privire.

M-am uitat cu tristeţe în urma ei şi n-am scăpat multă vreme de imaginea aceea. Eram eu, într-adevăr, un cu totul alt fel de om decât toţi ăştia, decât Marion, decât Lotte, decât Muoth? Asta însemna într-adevăr dragostea? îi vedeam pe toţi, pe aceşti oameni ai pasiunii, clătinându-se, ca şi cum ar fi fost minaţi de furtună, fluturând în incertiutdine: bărbatul, astăzi supus dorinţei, mâine torturat de plictis, iubind mohorât şi rupând brutal legăturile, nesigur de ceea ce-l atrage şi nicidecum bucuros de vreo iubire – şi femeile vrăjite, suportând insulte şi lovituri, şi-n cele din urmă respinse şi totuşi tânjind după el, înjosite prin gelozie şi dragoste neîmpărtăşită, credincioase ca nişte câini. În ziua aceea mi s-a întâmplat, pentru prima oară după multă vreme, să plâng. Am vărsat lacrimi de revoltă, de mânie pentru aceşti oameni, pentru prietenul meu Muoth, pentru viaţă şi iubire, şi lacrimi mai potolite, tainice, pentru mine însumi, care trăiam între toate astea, ca pe o planetă străină, ca unul care nu înţelegea viaţa, care tânjea după dragoste, dar trebuia totuşi să se teamă de ea.

La Heinrich Muoth nu m-am mai dus mult timp. În această vreme el şi-a sărbătorit triumful ca interpret în operele lui Wagner şi a început să treacă drept o „stea”. Tot pe-atunci am început şi eu, cu modestie, să devin cunoscut publicului. Mi-au apărut liedurile tipărite şi au fost primite cu bunăvoinţă, iar două dintre piesele mele pentru muzică de cameră au fost

cântate în concert. Aceasta era încă acea recunoaştere paşnică, încurajatoare, între prieteni, critica s-a abţinut, în aşteptare, sau m-a cruţat ca pe un începător.

Petreceam mult timp cu violonistul Teiser; el ţinea la mine, îmi lăuda lucrările cu bucurie camaraderească, îmi prezicea succese mari şi era întotdeauna gata să cânte împreună cu mine. Totuşi ceva îmi lipsea. Mi-era dor de Muoth, pe care încă îl mai evitam. De Lotte nu mai auzisem nimic. De ce nu eram mulţumit? Mă mustram singur că nu-mi găseam mulţumirea alături de fidelul, minunatul Teiser. Însă şi lângă el îmi lipsea ceva. Era prea vesel, prea senin, mult prea mulţumit pentru mine, părea că nu ştie ce sunt abisurile. Despre Muoth nu puteai vorbi cu el. Câteodată, la teatru, când Muoth cânta, mă privea şi-mi şoptea:

— Ia uite cum le dă iar peste cap! Mare răsfăţat! Mozart nu cântă, ştie el de ce. Eram nevoit să-i dau dreptate şi totuşi nu o făceam din inimă, ţineam lă Muoth, dar tot nu-mi venea să-i iau apărarea. Muoth avea ceva ce Teiser n-avea şi nici nu cunoştea, ceva care ne lega, şi anume veşnica dorinţă, dorul şi nemulţumirea. Ele mă îndemnau la studiu şi la lucru, ele mă făceau să întind mâna după oameni, care îmi alunecau din strânsoare, ca şi lui Muoth, pe care aceeaşi insatisfacţie îl şfichiuia şi-l tortura. Muzică voi face mereu, ştiam asta, dar doream să creez o dată şi din prea multă fericire şi de preaplin şi de bucurie nefrântă şi nu numai de dor şi de sărăcie a inimii. Ah, de ce nu puteam deveni fericit prin ceea ce-mi aparţinea, prin muzica mea? Şi de ce nu reuşea Muoth să fie prin ceea ce stăpânea, prin sălbatica sa forţă de viaţă şi prin femeile sale?

Teiser era fericit, pe el nu-l chinuia vreun dor de ceea ce nu putea fi atins. El îşi găsea gingaşa, generoasa sa bucurie în artă, de la care nu cerea mai mult decât îi dădea ea, iar în afara artei era chiar şi mai modest, avea nevoie de câţiva oameni prietenoşi, din când în când de un pahar de vin bun şi, în zilele libere, de o excursie în mijlocul naturii, fiindcă era un drumeţ şi un prieten al aerului. Dacă era vreun adevăr în doctrina teosofilor, atunci acest om trebuia să fie aproape desăvârşit, într-atât de bună era firea sa şi-atât de puţin îngăduia patimii şi nemulţumirii să-i intre în inimă. Cu toate acestea, nu voiam să fiu ca el, chiar dacă, poate, încercam să mă conving singur de asta. Nu voiam să fiu altul, voiam să rămân în pielea mea, care

totuşi deseori îmi era prea strimtă. De când lucrările mele ajunseseră să facă oarecare impresie, începusem să simt forţa în mine şi eram deja pe cale să devin mândru. Trebuia să găsesc vreo punte către oameni, trebuia să pot trăi cumva cu ei, fără a fi încontinuu cel înfrânt. Dacă nu exista altă cale, atunci poate că muzica mea ducea totuşi într-acolo. Dacă nu voiau să mă iubească, atunci vor trebui să-mi iubească opera.

Nu scăpăm de astfel de gânduri nebuneşti. Şi totuşi eram gata să mă dăruiesc şi să mă jertfesc, numai să mă fi vrut cineva, numai să mă fi înţeles cineva. Nu era oare muzica legea secretă a lumii, nu se-nvârteau planetele şi stelele armonios într-o horă? Şi eu să rămân singur şi să nu-i găsesc pe acei oameni a căror fiinţă să fie într-un acord pur şi frumos cu a mea?

Petrecusem deja un an în oraşul străin. În afară de Muoth, Teiser şi de Rossler, capelmaistrul nostru, avusesem foarte puţine relaţii. În ultima vreme însă intrasem într-un cerc mai mare care nu-mi era nici drag, nici nesuferit. Datorită interpretării pieselor mele de muzică de cameră în concerte, făcusem cunoştinţă şi cu instrumentiştii din oraş, şi cu cei din afara teatrului; purtam acum povara uşoară, plăcută a unei reputaţii care sporea încet într-un cerc restrâns, observam că lumea mă cunoştea şi mă urmărea. Din tot ceea ce înseamnă faimă asta este cea mai dulce, cea care încă nu ţinteşte la mari victorii, care încă nu poate trezi invidii, care încă nu izolează. Umbli din loc în loc cu sentimentul că ici şi colo eşti privit, ţi se rosteşte numele, eşti lăudat, întâlneşti chipuri prietenoase, vezi oameni cu reputaţie dând din cap cu bunăvoinţă şi pe alţii mai tineri salutând cu respect, şi porţi mereu în tine sentimentul că ceea ce e mai bun abia urmează, aşa cum face tot tineretul, până ce vede că ce-a fost mai bun se află deja în urmă. Starea mea de bine era însă ştirbită de senzaţia că în această recunoaştere a mea se amesteca întotdeauna şi puţină milă. Adesea mi se părea că eram cruţat şi că mi se arăta atâta bunăvoinţă tocmai fiindcă eram un amărât şi un olog căruia i se cuvine oarece mângâiere.

După un concert, în care cântasem un duel pentru vioară, am făcut cunoştinţă cu bogatul fabricant Imthor, care trecea drept un neostenit prieten al muzicii şi protector al tinerelor talente. Era un bărbat destul de mic de statură, liniştit, cu un păr care

încărunţea, un om a cărui înfăţişare nu trăda nici bogăţia şi nici profunda sa legătură cu arta. Din cele ce mi-a spus am putut observa însă cât se pricepea la muzică: nu s-a întrecut cu laudele, ci şi-a arătat preţuirea cu vorbe potolite, bine cumpănite, care aveau mai multă valoare. Mi-a povestit, ceea ce ştiam de la alţii, că în unele seri se făcea muzică, veche şi nouă, la el acasă. M-a invitat şi mi-a spus în încheiere:

— Avem şi liedurile dumneavoastră, ne plac foarte mult. Şi fiica mea ar fi foarte bucuroasă.

Încă înainte de a apuca să-i fac o vizită, am primit o invitaţie. Domnul Imthor îşi cerea permisiunea de a prezenta la el acasă trio-ul meu în mi bemol major. Un violonist şi un violoncelist, doi amatori înzestraţi, stăteau la dispoziţie, iar vioara întâi îmi era rezervată, în cazul în care aş fi dorit să cânt. Ştiam că Imthor îi plătea întotdeauna bine pe muzicanţii de profesie, care cântau la el. Asta nu m-ar fi încântat, dar nu ştiam care erau intenţiile invitaţiei. În cele din urmă am acceptat totuşi, cei doi instrumentişti s-au prezentat la mine, şi-au luat partiturile şi am făcut câteva repetiţii. Între timp mi-am făcut şi vizita la Imthor, dar nu am întâlnit pe nimeni. Astfel a sosit şi seara hotărâtă.

Imthor era văduv, locuia într-una din vechile şi impunătoarele case burgheze, una dintre puţinele care, aflată în mijlocul oraşului, mai avea împrejur, nemicşorate, vechile sale grădini. Seara, când am ajuns, am văzut puţin din grădină, numai o alee scurtă de platani, ale căror trunchiuri îşi arătau petele albicioase în lumina felinarelor, şi printre ei câteva vechi statui întunecate de piatră. În spatele copacilor înalţi se ivea clădirea veche, lată, joasă, în care, pornind de la uşă, pe coridoare, scări şi în toate încăperile, pereţii erau ticsiţi cu picturi vechi, o mulţime de portrete de familie şi peisaje înnegrite, privelişti demodate şi tablouri cu animale. Am sosit o dată cu alţi oaspeţi; am fost întâmpinaţi şi conduşi înăuntru de o subretă.

Societatea nu era numeroasă, totuşi a fost puţină înghesuială în încăperile de dimensiuni mijlocii, până ce s-au deschis uşile către camera de muzică. Aici era spaţiu, totul părea nou, pianul, dulapurile pentru partituri, lămpile, scaunele, numai tablourile de pe pereţi erau şi aici vechi.

Ceilalţi instrumentişti erau deja acolo, ne-am montat stativele, am căutat luminile şi-am început să ne acordăm instrumentele. Atunci în spatele sălii s-a deschis o uşă şi prin

încăperea pe jumătate luminată s-a apropiat o femeie îmbrăcată în haine deschise la culoare. Cei doi domni au salutat-o cu eleganţă şi mi-am dat seama că este fiica lui Imthor. Mă privi o clipă întrebătoare, apoi îmi întinse mâna, înainte de a-i fi prezentat, spunând:

— Vă cunosc deja, sunteţi domnul Kuhn? Bine aţi venit!

Frumoasa fată mă impresionase chiar de când intrase. Acum vocea sa suna atât de limpede şi de plină de bunătate, încât am strâns cu căldură mâna întinsă şi am privit-o cu încântare în ochii care îmi arătau bunăvoinţă şi prietenie.

— Mă bucur că voi asculta acest trio, a spus ea zâmbind, ca şi cum s-ar fi aşteptat să fiu aşa cum eram.

— Şi eu, i-am răspuns, fără să ştiu ce ziceam şi am privit-o din nou şi ea a încuviinţat.

Apoi şi-a continuat drumul, a ieşit din sală şi eu am privit în urma ei. Curând s-a reîntors, de mână cu tatăl ei, şi în urma lor veneau ceilalţi. Noi trei stăteam deja în faţa pupitrelor şi eram gata. Lumea a luat loc, câţiva cunoscuţi mi-au făcut semn cu capul, stăpânul casei mi-a dat mâna, şi după ce toţi s-au aşezat, s-au stins lămpile electrice şi-au mai rămas doar lumânările înalte, care ardeau deasupra notelor noastre.

Aproape că uitasem de muzica mea. Am căutat-o cu privirile, în spatele sălii, pe domnişoara Gertrud, care şedea în penumbră, sprijinită de o etajeră pentru cărţi. Părul ei blond întunecat părea aproape negru, ochii nu îi vedeam. Atunci am bătut încet măsura şi am făcut un semn de încuviinţare, începând cu un *largo* partea de *andante.*

Apoi, în timp ce cântam, mă simţeam bine şi plin de energie, mă legănam în ritm şi pluteam liber în armonia revărsării de sunete, care mi se păreau cu totul noi, ca şi cum ar fi fost create în acea clipă. Gândurile mele despre muzică şi gândurile mele despre Gertrud Imthor se contopeau curate şi fără oprelişti, mânuiam arcuşul şi dădeam indicaţii din priviri, muzica curgea frumos şi neîntrerupt şi mă purta cu ea, pe un drum de aur, către Gertrud, pe care n-o mai puteam vedea şi pe care acum nici nu mai doream s-o văd. Îi dăruiam ei muzica mea şi respiraţia mea, gândurile mele şi bătaia inimii mele, aşa cum se oferă un drumeţ, în zori, albastrului-luminos şi strălucirii limpezi a câmpiei, fără să i-o ceară cineva şi fără a se pierde pe sine. O dată cu sentimentul de mulţumire şi cu şuvoiul mereu crescând

al sunetelor, o fericire uimită mă purta şi mă ridica pe deasupra, astfel încât am ştiut dintr-o dată ce este iubirea. Nu era un sentiment nou, ci doar o limpezire şi o conturare a unor bănuieli străvechi, o revenire într-o veche patrie.

Prima parte se încheiase; am îngăduit numai un minut pauză. Acordarea strunelor suna domol într-o blândă învălmăşeală; deasupra chipurilor încordate şi aprobatoare am putut zări o clipă capul blond-întunecat, fruntea delicată şi luminoasă şi gura roşie şi gravă, apoi am bătut încet în pupitrul meu şi am început partea a doua care merita cu adevărat să fie ascultată. Interpreţii s-au încălzit, dorul mereu crescând al cântului stârnea fâlfâiri neliniştite, se rotea urcând în zboruri neîmpăcate, căuta şi se pierdea într-o teamă tânguitoare. Violoncelul prelua adânc şi cald melodia, o accentua puternic şi pătrunzător, o purtă pierdut într-o nouă tonalitate, mai întunecată, şi o topi cuprins de deznădejde într-un bas aproape mânios.

Această a doua parte era confesiunea mea, o recunoaştere a dorului meu şi a nemulţumirii mele. Cea de a treia ar fi trebuit să fie mântuirea şi împlinirea. Din seara aceea însă, am ştiut că nu era bună, şi am cântat-o liniştit până la capăt ca pe un lucru pe care îl lăsasem în urmă. Fiindcă acum credeam că ştiu exact cum ar fi trebuit să sune eliberarea, cum din clocotul tumultuos al vocilor ar fi trebuit să izbucnească strălucirea şi pacea, iar din norii grei, lumina. Nimic din toate astea nu erau în partea a treia; era doar o dizolvare alinătoare a disonanţelor care se îndesiseră şi o încercare de a limpezi şi intensifica întrucâtva firul melodic principal de la început. Niciun sunet şi nicio rază din ceea ce strălucea şi cânta acum în mine nu era în această parte şi mă miram că nimeni nu-şi dădea seama.

Trio-ul meu se încheiase. Mi-am înclinat capul către instrumentişti şi mi-am pus vioara deoparte. Luminile s-au aprins din nou, publicul a început să se mişte, unii au venit la mine cu obişnuitele amabilităţi, elogii şi critici, pentru a dovedi că sunt cunoscători. Cusurul principal al lucrării nu mi l-a reproşat nimeni.

Lumea s-a răspândit în mai multe încăperi, s-au servit ceai, vin şi prăjituri; în camera destinată bărbaţilor se fuma. S-a scurs o oră şi încă una. Atunci, în sfârşit, când nu mă mai aşteptam, Gertrud veni lângă mine şi îmi dădu mâna.

— V-a plăcut? am întrebat.

— Da, a fost frumos, răspunse ea, încuviinţând din cap. Mi-am dat seama însă că ştia mai mult. De aceea am spus:

— Vorbiţi de partea a doua. Cealaltă nu e bună.

Atunci mă privi, din nou, cu un licăr de curiozitate în ochi, cu o înţelepciune binevoitoare, ca o femeie matură, şi spuse cu multă delicateţe:

— Ştiţi, deci, şi dumneavoastră. Prima parte este, nu-i aşa, muzică bună. A doua devine măreaţă şi vastă şi cere prea mult de la a treia. S-a văzut şi după felul cum cântaţi, unde eraţi într-adevăr prins şi unde nu.

Îmi făcea plăcere să aflu că ochii ei limpezi, buni, mă observaseră, fără ca eu să ştiu. Şi m-am gândit, chiar din această primă seară a cunoştinţei noastre, că trebuie să fie o binefacere şi o fericire să-ţi petreci întreaga viaţa sub privirea acestor ochi frumoşi şi sinceri, şi că atunci ar fi cu neputinţă să mai faci sau să mai gândeşti vreodată ceva rău. Şi, din acea seară, am ştiut că undeva poate fi găsită o alinare pentru dorinţa mea de unitate şi de gingaşă armonie şi că pe pământ trăieşte o fiinţă la a cărei privire şi glas, orice bătaie a inimii mele şi fiecare răsuflare erau un răspuns pur şi profund.

Şi ea a simţit în mine, de-ndată, ecoul fiinţei sale, prietenesc, pur, şi a avut, din primul ceas, încrederea netulburată de a se dezvălui şi de a mi se putea arăta fără să se prefacă, fără a trebui să se teamă de vreo neînţelegere sau de nesocotirea încrederii ce-mi arătase. Ne-am împrietenit imediat, aşa cum li se poate întâmpla, atât de repede şi de natural, doar oamenilor tineri şi nevinovaţi. Până atunci fusesem din când în când îndrăgostit, dar mereu – şi mai cu seamă după desfigurarea mea – cu un sentiment de sfială, de nesaţ, de nesiguranţă. Acum, în locul îndrăgostirii venise iubirea şi mi se părea că de pe ochi îmi căzuse un văl fin, cenuşiu şi că lumea mi se întindea dinainte, scăldată în lumina divină, primordială, aşa cum se înfăţişează ea copiilor şi ochilor noştri în vise paradiziace.

Pe atunci Gertrud avea puţin peste douăzeci de ani, era subţire şi sănătoasă ca un copac tânăr şi zvelt, şi trecuse neatinsă de mărunţişurile şi fleacurile obişnuite adolescentelor, urmându-şi firea nobilă, ca o melodie care înaintează neabătut. Inima mea era bucuroasă să ştie că într-o lume imperfectă trăieşte o astfel de fiinţă şi nu mă puteam gândi s-o prind în

mreje şi s-o păstrez doar pentru mine. Eram bucuros că mi-era îngăduit să fiu cât de cât părtaş la frumoasa ei tinereţe şi să mă ştiu, de la început, printre prietenii ei buni.

În noaptea care a urmat acelei seri, n-am adormit multă vreme. Dar nu mă chinuia nicio febră şi nicio nelinişte, ci vegheam doar şi nu căutam somnul, fiindcă venise şi primăvara mea şi-mi ştiam inima pe drumul cel bun, după rătăciri îndelungate şi pline de dor şi după vremuri de iarnă. În camera mea se prelingeau licăririle palide ale nopţii; toate ţelurile vieţii şi ale artei erau limpezi şi apropiate ca nişte culmi spălate de vânturi, simţeam sunetul, care adesea se pierduse cu totul, şi ritmul secret al vieţii mele, neîntrerupt până în anii fermecaţi ai copilăriei. Şi când am vrut să reţin şi să concentrez această limpezime de vis şi bogăţia densă a sentimentului şi să-i dau nume, acesta a fost Gertrud. Cu el am adormit abia către dimineaţă, şi m-am trezit la ziuă proaspăt şi înviorat, ca după un somn lung, lung de tot.

Mi-au venit atunci în minte gândurile mohorâte din ultima vreme, şi cele trufaşe, şi mi-am dat seama ce îmi lipsise. Acum nu mă mai chinuia, întrista sau supăra nimic; în urechi îmi suna din nou marea armonie şi visam din nou visul meu de tinereţe despre acordul melodios al sferelor. Din nou păşeam, gândeam, respiram după o melodie tainică, viaţa avea din nou un sens şi depărtarea era scăldată în aurul dimineţii. Nimeni nu observa schimbarea, nimeni nu-mi era destul de aproape. Numai naivul Teiser îmi dădu un ghiont în timpul repetiţiei şi spuse vesel:

— Aţi dormit bine noaptea asta, nu-i aşa?

M-am gândit cum aş fi putut să-i fac şi lui o bucurie şi l-am întrebat în pauza următoare:

— Teiser, unde mergeţi în vara asta?

A râs ruşinat şi s-a înroşit ca o mireasă pe care o întrebi despre ziua nunţii.

— O, Doamne, mai e mult până atunci! Dar uitaţi-vă, am deja hărţile. Lovi cu mâna buzunarul de la piept. De data asta pornesc de la Bodensee: valea Rinului, principatul Liechtenstein, Chur, Albula, Oberengadin, Maloja, Bergell, lacul Como. Drumul de întoarcere nu-l ştiu încă.

Îşi luă din nou vioara şi mă privi repede încă o dată, poznaş şi încântat, cu ochii săi albaştru-cenuşii, de copil, care păreau să nu fi văzut vreodată ceva din murdăria şi suferinţa din lume. Şi

m-am simţit înfrăţit cu el, şi aşa cum el se bucura cu gândul la marea sa drumeţie, de săptămâni, la libertate şi la legătura lipsită de griji cu soarele, aerul şi pământul, tot aşa mă bucuram şi eu iarăşi de toate drumurile vieţii mele care mi se deschideau în faţă, sub un soare cu totul nou şi pe care aveam de gând să merg drept, cu ochi luminoşi şi inima curată.

Astăzi, când mă gândesc la acele vremuri, totul este deja departe, mult către soare-răsare, însă puţin din lumina de atunci a rămas şi-acum pe drumurile mele, chiar dacă nu mai străluceşte atât de tinereşte şi de râzător, şi este şi astăzi, ca şi atunci, mângâierea mea, şi-mi face bine în ceasurile de mâhnire, şi-mi scutură praful de pe suflet, ori de câte ori rostesc numele Gertrud şi mă gândesc la ea, aşa cum mi-a ieşit înainte, de mult, în sala de muzică a tatălui ei, uşoară ca o pasăre şi încrezătoare ca un prieten.

Atunci m-am dus iarăşi la Muoth, pe care îl ocolisem cât putusem după acea confesiune neplăcută a frumoasei Lotte. Observase acest lucru şi era, aşa cum ştiam, prea mândru şi, de asemenea, prea indiferent, pentru a-şi da osteneala cu mine. Aşa că nu mai fuseserăm de luni de zile singuri împreună. Acum, fiind plin de o nouă încredere în viaţa şi plin de bune intenţii, mi s-a părut necesar, înainte de toate, să mă apropii din nou de prietenul neglijat. Ocazia mi-a dat-o un nou lied, pe care îl pusesem pe note; m-am hotărât să i-l dedic. Era asemănător cu liedul lavinelor, care îi plăcea, şi textul suna:

Lumânările-s stinse acum;
Prin ferestre noaptea odaia-mi inundă
Şi-ngăduind prieten şi frate să-i fiu
Mă-mbrăţişează blândă.

Aceleaşi doruri ne răpun;
Presimţitoare, visele ne zboară
Şi tainice cuvinte ne şoptim
De vremuri de-odinioară.

Am făcut o copie îngrijită şi am scris deasupra: „Dedicat prietenului meu Heinrich Muoth”.

M-am dus cu partitura la el, într-un moment când ştiam că e sigur acasă. Glasul său m-a întâmpinat ca o confirmare, se

plimba încoace şi-ncolo prin încăperile impunătoare ale locuinţei sale şi exersa. Mi-a făcut o primire firească, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Ia uite, domnul Kuhn! începusem să cred că n-o să mai veniţi vreodată.

— Ba da, am spus, iată-mă. Cum o mai duceţi?

— Ca-ntotdeauna. Frumos din partea dumneavoastră că v-aţi încumetat să veniţi din nou la mine.

— Da, în ultima vreme v-am fost necredincios…

— Şi încă foarte limpede. Ştiu şi de ce.

— Nu prea cred.

— Ştiu. Lotte a fost o dată la dumneavoastră, nu-i aşa?

— Da, nu voiam să vorbesc despre asta.

— Nici nu-i nevoie. Deci, iată-vă din nou.

— Am adus ceva. I-am dat notele.

— O, un nou lied! E bine, începuse să-mi fie teamă pentru dumneavoastră c-o să vă împotmoliţi în plicticoasa muzică pentru coarde. Şi-aici e o dedicaţie! Pentru mine? Serios?

M-a mirat să-l văd bucurându-se într-atât; mă aşteptasem mai de-grabă să glumească pe seama dedicaţiei.

— Fireşte că mă bucură, a spus sincer. Mă bucură întotdeauna când mă preţuiesc oamenii de treabă şi mai ales dumneavoastră. Vă trecusem deja, în gând, pe lista celor dispăruţi.

— Aveţi astfel de liste?

— O, da, dacă ai atât de mulţi prieteni, sau ai avut, ca mine… Ar ieşi un catalog frumos. Cel mai mult i-am preţuit întotdeauna pe oamenii morali şi tocmai ăştia se fac nevăzuţi cu toţii. Printre nemernici găseşti prieteni în fiecare zi, dar printre idealişti şi oameni obişnuiţi nu prea reuşeşti, atunci când ai o faimă proastă. Pentru moment sunteţi aproape singurul. Şi aşa cum se întâmplă de obicei, ceea ce poţi obţine cel mai greu, îţi e şi cel mai drag. Nu vi se întâmplă şi dumneavoastră la fel? Întotdeauna m-au interesat numai prietenii şi în locul lor se îmbulzesc femeile.

— Dumneavoastră înşivă purtaţi o parte din vină, domnule Muoth.

— Pentru ce?

— Vă place să trataţi toţi oamenii, aşa cum vă purtaţi cu femeile. Cu prietenii nu merge, de aceea fug de dumneavoastră. Sunteţi un egoist.

— Mulţumesc lui Dumnezeu că sunt. De altminteri şi dumneavoastră sunteţi. Când îngrozitoarea Lotte şi-a plâns suferinţa la dumneavoastră, nu i-aţi ajutat nicidecum. Şi nici n-aţi folosit prilejul pentru a mă aduce pe calea cea bună, fapt pentru care vă sunt recunoscător. Aţi simţit oroare faţa de întreaga istorie şi v-aţi ţinut deoparte.

— Acum sunt din nou aici. Aveţi dreptate, ar fi trebuit să am grijă de Lotte. Dar nu mă pricep la aşa ceva. Ea însăşi a râs de mine şi mi-a spus că n-aş avea habar ce e dragostea.

— Ei, atunci fiţi ascultător şi ţineţi-vă de prietenie. Şi asta este ceva frumos. Şi acum aşezaţi-vă aici şi cântaţi acompaniamentul, vom studia liedul. Ah, vă mai aduceţi aminte cum a fost cu primul? Încetul cu-ncetul aţi devenit o celebritate, mi se pare.

— Se poate, în orice caz cu dumneavoastră nu mă pot măsura.

— Prostii. Sunteţi un compozitor, un creator, un mic Dumnezeu. Ce vă pasă de faimă? Unul ca mine trebuie să se zorească dacă vrea să facă într-adevăr ceva. Noi cântăreţii şi dansatorii pe sârmă suntem ca femeile, trebuie să ne scoatem pielea la vânzare atât timp cât mai e netedă. Faimă, cât de multă se poate, şi bani şi femei şi şampanie! Fotografii în reviste, cununi de laur! Fiindcă, vezi, dacă azi mi se face silă de toate, sau poate fi doar o mică pneumonie, mâine sunt terminat şi s-au dus şi faima şi laurii şi toată agitaţia.

— Ei, toate la vremea lor.

— Ah, ştiţi, de fapt sunt al naibii de curios cum e când îmbătrâneşti. Tinereţea e-o înşelătorie, o adevărată înşelătorie de gazetă şi de carte de poveşti. Cea mai frumoasă perioadă din viaţă! Nu-i aşa, bătrânii îmi dau întotdeauna impresia că sunt mult mai mulţumiţi. Tinereţea este cea mai grea parte a vieţii. De pildă sinuciderile nu se întâmplă aproape niciodată la o vârstă mai înaintată.

Am început să cânt şi el şi-a îndreptat atenţia asupra liedului, a prins repede melodia şi, la o trecere nuanţată din minor în major, m-a împuns admirativ cu cotul.

Seara am găsit acasă, aşa cum mă temusem, un plic de la domnul Imthor, care conţinea câteva cuvinte prietenoase şi un onorariu mai mult decât convenabil. I-am trimis banii înapoi şi i-am scris că sunt suficient de înstărit şi că aş prefera să mi se îngăduie să intru în casa lor ca prieten. Când l-am revăzut, m-a invitat să vin din nou, curând, şi a adăugat:

— Mi-am închipuit că aşa se va întâmplă. Gertrud a fost de părere că n-ar trebui să vă trimit nimic, dar am vrut să încerc totuşi.

De atunci încolo am fost foarte des oaspete în casa Imthor. La multe concerte de casă am fost vioara întâi, le duceam toată muzica noua, a mea şi a altora, şi piesele mele mai mici au fost interpretate mai întâi acolo.

Într-o după-amiază de primăvară, am găsit-o pe Gertrud singură acasă, doar cu o prietenă. Ploua şi alunecasem pe scara de la intrare, şi acum nu voia să mă mai lase să plec. Am vorbit despre muzică şi, aproape pe neştiute, am început să povestesc, mai cu seamă despre timpul petrecut în Graubunden, în care mi-am compus primele lieduri. Apoi însă m-a copleşit un simţământ de sfială şi n-ăm ştiut dacă a fost bine să mă destăinui acestei fete. Atunci Gertrud mi-a mărturisit:

— Trebuie să vă spun un lucru pe care nu aveţi voie să mi-l luaţi în nume de rău. Am transcris pentru mine două dintre liedurile dumneavoastră şi le-am învăţat.

— Da? Dumneavoastră cântaţi? am strigat uimit. În acelaşi timp mi-am adus aminte, în mod ciudat, de întâmplarea cu prima mea iubire de tinereţe, când o auzisem cântând atât de prost.

Gertrud zâmbi încântată şi încuviinţă din cap:

— O, da, cânt, chiar dacă o fac numai pentru mine şi pentru câţiva prieteni. Vă voi cânta liedurile, dacă vreţi să mă acompaniaţi.

Am mers la pian şi ea mi-a dat notele transcrise graţios de mâna ei delicată de femeie. Am început s-o acompaniez în surdină, pentru a o putea auzi cât se poate de bine. Şi ea a cântat liedul, şi apoi pe al doilea, iar eu am stat şi am ascultat şi-mi auzeam muzica ce-mi părea vrăjită, şi cu totul altfel. Cânta cu o voce înaltă, uşoară ca o pasăre, plutind în văzduhuri, şi a fost cel mai frumos lucru pe care l-am auzit în viaţa mea. Glasul ei mă străbătea însă ca o furtună a sudului într-o vale ninsă şi

fiecare sunet smulgea câte un văl de pe inimă mea şi, în vreme ce eram fericit şi mi se părea că plutesc, trebuia să lupt şi să-mi păstrez cumpătul, fiindcă aveam lacrimi în ochi care-mi ştergeau notele din faţă.

Crezusem, desigur, că ştiu ce este iubirea şi asta mă făcuse să mă cred înţelept, privisem lumea încrezător, cu ochi noi, şi simţisem că iau parte mai îndeaproape şi mai profund la tot ce înseamnă viaţă. Acum era altfel, acum nu mai era limpezime, mângâiere şi voioşie, ci furtună şi văpaie, acum inima mea se lepăda de sine chiuind şi tremurând, nu mai voia să ştie nimic despre viaţă, ci doar să se mistuie în flacăra ei. Dacă în acea clipă m-ar fi întrebat cineva ce este iubirea, aş fi crezut că ştiu într-adevăr, şi aş fi putut să-i spun, şi ar fi sunat întunecat şi dogoritor.

Între timp vocea uşoară, fericită, a lui Gertrud se avânta, părea să mă cheme veselă şi să dorească doar să mă încânte şi fugea totuşi de mine zburând către culmi îndepărtate, rămânând de neatins şi aproape străină mie.

Ah, acum ştiam cum stăteau lucrurile. Putea să cânte, putea să fie prietenoasă, putea să-mi dorească binele, toate astea nu erau ceea ce-mi doream. Dacă nu devenea a mea, cu totul şi pentru totdeauna, numai a mea, atunci viaţa mea era zadarnică şi tot ceea ce era bun şi gingaş şi deosebit în mine nu avea niciun sens.

Am simţit atunci o mână pe umăr, am tresărit şi m-am întors şi am privit-o în faţă. Ochii luminoşi erau gravi şi încet, fiindcă mă uitam ţintă la ea, a început să zâmbească gingaş şi să roşească.

Am putut doar să-i mulţumesc. Nu ştia ce se întâmpla cu mine, simţea numai şi înţelegea că eram tulburat şi a găsit, cu bunătatea ei, o cale de întoarcere la veselia şi libertatea conversaţiei de dinainte. Nu după mult timp am plecat.

Nu m-am dus acasă şi nu ştiam dacă mai plouă. Mergeam pe străzi, sprijinindu-mă în baston, dar acela nu era mers, străzile nu erau străzi; eu călătoream pe nori de furtună, prin ceruri nestatornice, vijeliose, vorbeam cu furtuna şi eram eu însumi furtuna şi auzeam de la o depărtare infinită un sunet ameţitor, era o voce de femeie, luminoasă, înaltă, plutind uşor ca o pasăre, care părea să se fi eliberat cu totul de gânduri şi de

furtuni omeneşti şi care totuşi părea să cuprindă în miezul ei toată dulceaţa sălbatica a pasiunii.

Seara am stat fără lumină în camera mea. Când n-am mai putut suporta – era deja târziu – am plecat la Muoth, am găsit însă ferestrele cufundate în întuneric şi m-am reîntors. Am umblat prin noapte multă vreme şi am ajuns, obosit, în cele din urmă, trezindu-mă din visare, în faţa grădinii lui Imthor. Copacii bătrâni foşneau solemn în jurul casei ferite de văzul lumii, dinspre care nu se auzea niciun sunet şi nu se vedea nicio rază de lumină, iar printre nori apăreau şi dispăreau, ici şi colo, stele palide.

Am aşteptat câteva zile înainte de a îndrăzni să mă duc iarăşi la Gertrud. In acest răstimp a sosit o scrisoare de la poetul pe ale cărui versuri îmi compusesem liedurile. De doi ani păstrasem o oarecare legătură, primeam din când în când scrisori ciudate de la el; eu îi trimiteam lucrările mele şi el îmi trimitea poeziile lui. Acum scria:

Stimate domn! N-aţi mai primit nicio veste de la mine de mai multă vreme. Am fost harnic. De când am şi înţeleg muzica dumneavoastră, am avut mereu în minte un text pentru dumneavoastră care însă nu voia să prindă viaţă. Acum îl am, e aproape gata, şi este un text pentru o operă şi dumneavoastră trebuie s-o compuneţi. Nu sunteţi să fiţi un om prea fericit, se simte în muzica pe care o scrieţi. Despre mine nu vreau să vorbesc; dar aici e un text pentru dumneavoastră. Fiindcă pentru noi şi aşa nu înfloreşte nicio bucurie, să le-arătăm oamenilor câteva lucruri frumoase, prin care cei cu pielea mai groasă să înţeleagă, pentru câteva clipe, că viaţa nu are doar suprafaţă. Fiindcă nici noi nu ştim ce să facem cu noi înşine, ne roade dorinţa de a-i face pe alţii să simtă forţa zadarnică.

Al dumneavoastră Hans H.

Scrisoarea a fost ca o scânteie aruncată în butoiul cu pulbere. I-am scris cerându-i textul şi eram atât de nerăbdător încât ăm rupt scrisoarea şi i-am telegrafiat. După o săptămână a sosit manuscrisul, o mică şi înfocată poveste de dragoste în versuri, având încă unele goluri, însă suficientă pentru mine deocamdată. Citeam şi umblam de colo-colo cu versurile în

minte şi le fredonam şi le cântam la vioară zi şi noapte şi curând am alergat la Gertrud.

— Trebuie să mă ajutaţi, am strigat. Compun o operă. Iată trei fragmente puse pe note pentru vocea dumneavoastră. Vreţi să vă uitaţi la ele? Şi apoi să mi le cântaţi o dată?

Ea s-a bucurat, m-a pus să povestesc, a frunzărit notele şi a promis să le înveţe curând. A urmat o perioadă entuziastă şi foarte plină; îmbătat de muzică şi de iubire, umblam de colo-colo, nefiind bun de nimic altceva şi Gertrud era singura care îmi ştia taina. I-am adus notele, pe care le-a învăţat şi mi le-a cântat; o întrebam, îi cântam totul la vioară şi ea era cuprinsă de încântare, împreună cu mine, studia şi cânta, dădea sfaturi şi ajuta şi se bucura, cu o plăcere neţărmurită, de secretul nostru, de opera care se năştea, care ne aparţinea amândurora. Nu exista nicio aluzie, nicio propunere pe care să n-o înţeleagă şi să n-o preia imediat, şi în cele din urmă a început ea însăşi să mă ajute, cu scrisul ei delicat, la transcriere şi retranscriere. De la teatru îmi luasem concediu medical.

Între Gertrud şi mine nu apăruse nicio stânjeneală, eram purtaţi de acelaşi curent, lucram la aceeaşi operă, era pentru ea ca şi pentru mine o înflorire a unor forţe tinereşti devenite mature, o fericire şi un farmec în care ardea nevăzută şi patima mea. Ea nu făcea vreo deosebire între mine şi opera mea, ea ne iubea şi era a noastră, şi pentru mine iubirea şi munca, muzica şi viaţa nu mai puteau, de asemenea, să fie despărţite. Uneori o priveam pe frumoasa fată cu uimire şi admiraţie, şi ea îmi întorcea privirea, şi când veneam sau plecam, îmi strângea mâna cu mai multă căldură şi cu mai multă putere decât îndrăzneam eu s-o strâng pe a ei. Şi când mă duceam acolo străbătând grădina, în acele zile călduţe de primăvară, şi intram în casa veche, nu ştiam: era opera mea sau iubirea cea care mă îndemna şi mă înălţa?

Astfel de perioade nu durează mult. Se apropia deja sfârşitul şi flacăra din mine ardea, întreagă din nou, în dorinţe oarbe de iubire, şi stăteam la pianul ei şi ea cânta ultimul act al operei mele, al cărei rol pentru soprană era gata. Ea cânta atât de minunat, iar eu mă gândeam la acele zile înflăcărate, a căror strălucire o simţeam deja pălind, în vreme ce Gertrud mai plutea pe înălţimile ei şi eu simţeam în mod fatal apropiindu-se alte zile, mai reci. Atunci mi-a zâmbit şi s-a aplecat spre mine

pentru a urmări notele şi a observat tristeţea din ochii mei, şi m-a privit întrebător. Am tăcut şi m-am ridicat şi i-am luat cu grijă faţa în mâini, am sărutat-o pe frunte şi pe gură şi m-am aşezat din nou. A îngăduit ca totul să se petreacă în linişte, aproape solemn, fără mirare şi fără să se supere, şi fiindcă a văzut lacrimi în ochii mei şi-a trecut alinător mâna uşoară peste părul meu, peste frunte şi peste umăr.

Apoi am acompaniat-o în continuare şi ea a cântat; iar despre sărut şi acel ciudat ceas n-am rostit un cuvânt, dar totul a rămas neuitat între noi, ca un ultim secret al nostru.

Fiindcă celălalt nu mai putea rămâne doar între noi; opera avea nevoie acum şi de alţi părtaşi şi de alte ajutoare. Primul trebuia să fie Muoth, fiindcă la el mă gândisem pentru rolul principal, a cărui înfocare şi patimă amară se potriveau întru totul felului său de a cânta şi felului său de a fi. Numai că am mai şovăit un timp. Opera aceasta era o legătură între mine şi Gertrud, ne aparţinea, ei şi mie, ne aducea griji şi bucurii, era o grădină de care nu ştia nimeni, sau o corabie cu care noi doi străbăteam singuri marea nemărginită.

Ea însăşi a întrebat, când a simţit şi a observat că nu mă mai putea ajuta în continuare:

— Cine cântă rolul principal?

— Heinrich Muoth.

A părut uimită.

— O, vorbiţi serios? Mie nu-mi place.

— Este prietenul meu, domnişoară Gertrud. Şi rolul i se potriveşte.

— Da.

Acum se strecurase deja un străin între noi.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Nu mă gândisem însă la vacanţa şi la cheful de a calatori a lui Muoth. S-a bucurat de proiectul meu de operă şi mi-a promis tot ajutorul său, dar îşi făcea deja planuri de drum şi îmi putea promite doar că până la toamnă va parcurge rolul. I l-am copiat, atât cât era gata. L-a luat cu el şi, după obiceiul sau, n-a dat niciun semn de viaţă în toate acele luni.

Astfel câştigaserăm un răgaz. Între Gertrud şi mine domnea acum o strânsă camaraderie. Cred că, începând cu acel ceas petrecut la pian, ştia exact ce se petrecea în mine, şi totuşi n-a spus niciodată vreun cuvânt şi nu s-a schimbat cu nimic faţă de mine. Nu-mi iubea doar muzica, eu însumi îi eram drag şi, asemenea mie, simţea că între noi era o armonie firească, că, afectiv, fiecare dintre noi înţelegea fiinţa celuilalt şi-o încuviinţa. Mergea astfel alături de mine, în armonie şi bună înţelegere, fără pasiune însă. Uneori îmi ajungea atât şi trăiam zile liniştite şi pline de recunoştinţă în preajma ei. Dar apărea, mereu, patima, şi atunci orice semn de prietenie din partea ei mi se părea doar o pomană şi simţeam, cu durere, că furtunile iubirii şi ale dorinţei, care mă bântuiau, îi erau străine şi nesuferite. Adesea mă amăgeam înadins şi căutam să mă conving că era o fire cumpătată şi senină. Simţirea mea ştia însă că nu era adevărat şi o cunoşteam îndeajuns pe Gertrud pentru a şti că iubirea trebuia să abată şi asupra ei furtună şi primejdii. De multe ori m-am gândit la asta şi cred că dacă atunci aş fi copleşit-o şi aş fi luptat cu ea şi aş fi tras-o spre mine cu toate forţele, m-ar fi urmat şi m-ar fi însoţit pentru totdeauna. Aşa însă n-aveam încredere în veselia ei şi puneam pe seama inevitabilei compătimiri ceea ce-mi arata ea ca fiind gingăşie şi afecţiune delicată. Nu puteam scăpa de gândul că alături de un bărbat sănătos şi frumos la înfăţişare, la care ar fi ţinut aşa cum ţinea la mine ea n-ar fi putut rămâne în această calmă stare de prietenie pe care mi-o arăta mie. Atunci nu rare erau ceasurile

când aş fi dat muzica mea şi tot ce trăia în mine pentru un picior teafăr şi un fel de-a fi dezinvolt.

Cam pe atunci Teiser s-a apropiat din nou de mine. Îmi era de neînlocuit pentru lucru şi astfel el a fost următorul care a aflat secretul meu şi care a făcut cunoştinţă cu textul şi cu planul operei mele. Prudent, a luat totul cu sine, pentru a studia acasă. Dar când s-a întors, chipul său de copil, cu barbă blondă, era roşu de încântare şi de patima pentru muzică.

— O să fie ceva, opera dumneavoastră! a exclamat tulburat. Uvertura o simt deja în vârful degetelor! Acum mergem şi bem un păhărel, şmecher ce sunteţi, şi, dacă nu e prea lipsit de modestie, aş zice să bem să ne-nfrăţim. Dar să nu fie cu de-a sila.

Am acceptat cu plăcere şi a fost o seară veselă. Teiser m-a luat pentru prima oară în locuinţa sa. Nu de multă vreme adusese la el pe una dintre surorile sale, care rămăsese singură după moartea mamei, şi nu mai înceta cu laudele spunând cât de bine îi era acum, cu noua gospodărie, după ani lungi de burlăcie. Sora lui era o fată simplă, voioasă, nevinovată, cu aceiaşi ochi luminoşi, copilăroşi, buni şi veseli, ca şi ai fratelui său, şi se numea Brigitte. Ne-a adus prăjituri şi vin austriac verzui, apoi caseta cu ţigări lungi Virginia. Am băut primul pahar în sănătatea ei şi pe al doilea pentru o bună înfrăţire şi, în vreme ce mâncam prăjituri, beam vin şi fumam, bunul Teiser, pradă bucuriei sale, străbătea din când în când cămăruţa, se aşeza când la pian, când cu chitara în braţe pe canapea, când cu vioara pe colţul mesei, cânta ce-i trecea frumos prin minte, fredona şi ochii îi străluceau şi toate astea erau în cinstea mea şi a operei mele. S-a dovedit că sora lui avea aceleaşi înclinaţii şi se dădea în vânt după Mozart, la fel ca el; arii din *Flautul fermecat* şi din *Don Giovanni* scăpărau prin mica locuinţă, întrerupte de conversaţi şi de clinchet de pahare, acompaniate fără cusur de vioară, de pian, de chitară sau chiar numai de fluieratul fratelui.

Pentru scurta stagiune de vară mai aveam obligaţii ca violonist în orchestră, iar din toamnă îmi cerusem demisia, deoarece mă gândeam să-mi folosesc tot timpul şi dispoziţia pentru lucrul meu. Capelmaistrul, pe care plecarea mea l-a supărat, s-a purtat în cele din urmă cu o grosolănie rară, de care Teiser m-a ajutat să mă apăr cu curaj şi să fac haz.

Împreună cu acest om devotat am prelucrat partea orchestrală a muzicii mele de operă şi, pe cât de smerit îmi accepta gândurile, pe atât de neînduplecat îmi arăta cu degetul orice încălcare a regulilor orchestraţiei. Adesea se înfuria de-a binelea şi mă certa ca un dirijor mojic, până când ştergeam şi modificam o porţiune îndoielnică, de care însă eram îndrăgostit şi la care ţineam morţiş. Şi întotdeauna avea exemple la îndemână când mă îndoiam şi eram nesigur. Când doream să impun ceva nepotrivit sau când nu aveam destulă îndrăzneală, venea într-o goană cu partituri şi îmi arăta cum făcuse Mozart sau Lortzing şi-mi dovedea că ezitarea mea era laşitate, şi stăruinţa „neghiobie". Zbieram unul la altul, ne războiam şi spumegăm, şi când toate astea se întâmplau în locuinţa lui Teiser, Brigitte asculta cu evlavie, venea şi pleca cu vin şi ţigări şi netezea, cu milă şi multă grijă, câte o foaie cu note mototolită. După iubirea pentru fratele ei stătea admiraţia pentru mine, eram pentru ea un *maestro.* În fiecare duminică trebuia să merg să mănânc la Teiser şi după masă, dacă pe cer era măcar un singur petec albastru, plecam cu tramvaiul în afara oraşului. Ne plimbam pe dealuri şi prin păduri, stăteam la taclale şi cântam, iar cei doi fraţi se porneau, întotdeauna, pe iodlerele lor tiroleze.

O dată am ajuns, pentru o gustare, la un han din care, prin ferestrele larg deschise se revărsa veselă o muzică de dans ţărănească, şi după ce am mâncat, în timp ce şedeam în grădină, la un must de mere, Brigitte se furişă spre casă şi apoi înăuntru şi, înainte să prindem de veste, am văzut-o trecând în dans prin dreptul ferestrei, proaspătă şi strălucitoare ca o dimineaţă de vară. Când s-a reîntors, Teiser i-a făcut un semn mustrător cu degetul şi i-a spus că ar fi putut să-l cheme şi pe el. Ea s-a înroşit şi a părut stânjenită, i-a făcut un semn ca şi cum s-ar fi apărat şi m-a privit.

— Ce-i? a întrebat fratele ei.

— Ei, lasă, a zis ea într-o doară, însă întâmplător am văzut cum l-a făcut atent, cu privirea, la mine; şi Teiser a zis:

— A, da.

N-am spus nimic şi totuşi m-a mirat c-o vedeam stânjenită pentru că dansase de faţă cu mine. Abia atunci mi-a venit în minte că şi plimbările lor ar fi fost mai grăbite şi mai lungi fără

prezenţa mea stingheritoare, şi de atunci înainte, rareori i-am mai însoţit în excursiile lor duminicale.

Gertrud observase, o dată ce terminasem de parcurs rolul de soprană, că îmi venea greu să renunţ la vizitele dese şi la orele petrecute împreună la pian, în intimitate, şi că totuşi nu mă încumetam să născocesc motive pentru continuarea lor. Atunci mă surprinse cu propunerea de a o acompania cu regularitate când cânta, astfel că acum îmi petreceam de două, trei ori pe săptămână după-amiaza la ea. Bătrânul vedea cu ochi buni prietenia noastră; iar pe ea, care-şi pierduse mama de timpuriu şi îndeplinea rolul de doamnă a casei, o lăsa oricum să hotărască de una singură în toate.

Grădina era scăldată în splendoarea începutului de vară, pretutindeni erau flori şi cântau păsări, şi de fiecare dată când intram de pe stradă în grădină şi mă apropiam de casa împrejmuită cu verdeaţă, trecând pe lângă întunecatele, vechile statui de pe alee, mi se părea că pătrund într-un lăcaş sfânt, până la care glasurile şi toate lucrurile lumeşti nu puteau răzbate decât stinse şi domolite, în faţa ferestrelor, în tufele înflorite, zumzăiau albinele, razele soarelui şi umbrele fine ale frunzişului pătrundeau în încăpere, iar eu şedeam la pian şi o ascultam pe Gertrud cântând, îi urmăream glasul care se înălţa uşor şi se legăna într-o plutire nestingheritǎ şi când, după un lied, ne priveam şi ne zâmbeam, între noi era o înţelegere şi o apropiere ca între fraţi. Uneori credeam că acum trebuia doar să întind mâna şi să-mi cuprind încet fericirea pentru a o păstra pentru totdeauna, şi totuşi nu am făcut-o niciodată, fiindcă voiam să aştept, până când aş fi văzut şi la ea dorinţă şi dor. Gertrud însă părea să trăiască într-o mulţumire totală şi să nu-şi dorească nimic altceva – adesea era ca şi cum m-ar fi rugat chiar să nu zdruncin această înţelegere tacită şi să nu tulbur primăvara noastră.

Dacă de asta eram dezamăgit, era în schimb o mângâiere pentru mine să simt cât de profund trăia muzica mea, cât de bine mă înţelegea şi cât de mult se mândrea cu asta.

Totul a durat până în iunie, apoi Gertrud a plecat cu tatăl ei în munţi, eu am rămas şi, ori de câte ori treceam pe lângă casa ei ascunsă de platani, aceasta era pustie şi poarta ferecată. Chinul a reînceput, a devenit mai intens şi m-a urmărit până în străfundul nopţilor.

Tot mai des îmi petreceam serile la cei doi Teiser, luam parte la viaţa lor senină şi modestă, beam din vinul lor austriac şi cântam Mozart cu ei. Apoi mă întorceam la mine prin noaptea blândă, vedeam în parcuri perechile de îndrăgostiţi plimbându-se, acasă mă întindeam obosit pe pat şi totuşi nu-mi găseam somnul. Îmi era de neînţeles cum de putusem să mă port atât de frăţeşte cu Gertrud, încât nu rupsesem niciodată vraja, n-o trăsesem spre mine, n-o copleşisem şi n-o cucerisem. O vedeam în rochia ei de un albastru-deschis sau gri, veselă sau gravă, îi auzeam vocea şi nu mai înţelegeam cum putusem s-o aud vreodată fără să izbucnesc cu ardoare şi stăruinţă. Ameţit şi încins mă sculam, făceam lumină şi mă năpusteam asupra lucrului, puneam vocile omeneşti şi instrumentele să stăruie, să implore şi să ameninţe, repetam cântul dorului în noi melodii cuprinse de febră. Adesea însă aceasta mângâiere întârzia să apară şi atunci zăceam înfierbântat şi sălbatic, pradă unei insomnii înverşunate, rosteam nedesluşit şi fără rost numele ei, Gertrud, Gertrud, mă lepădăm de mângâiere şi speranţă şi mă lăsam deznădăjduit în voia cruntei neputinţe şi a dorinţei pătimaşe. Îl chemam pe Dumnezeu şi-l întrebam de ce mă făcuse aşa, de ce mă schilodise şi de ce nu-mi dăduse, în locul fericirii, pe care o avea chiar şi cel mai sărac dintre oameni, nimic decât cumplita consolare de a răscoli printre sunete şi de a zugrăvi în faţa dorinţei mele, tot mereu, intangibilul, în fantezii sonore închipuite.

În timpul zilei reuşeam să-mi stăpânesc patima cu mai multă uşurinţă. Strângeam din dinţi, şedeam din zorii zilei la lucru, îmi obţineam cu de-a sila liniştea prin plimbări lungi şi mă înviorам făcând băi reci, iar seara mă refugiam din faţa umbrelor nopţii amenințătoare în compania veselă a fraţilor Teiser unde, timp de câteva ore, găseam liniştea şi uneori chiar tihna. Teiser a observat că sufeream şi că eram bolnav, dar a pus totul pe seama lucrului şi mi-a recomandat să mă cruţ, deşi el însuşi se înflăcărase şi urmărea, de fapt, la fel de tulburat şi de nerăbdător ca şi mine, cum creştea opera mea. Uneori mergeam să-l iau pentru a fi singur cu el şi petreceam seara împreună, în grădina răcoroasă a vreunui han, unde perechile de îndrăgostiţi şi albastrul nopţii, lampioanele şi focurile de artificii şi parfumul dorinţei pe care-l au întotdeauna serile de vară în oraşe nu-mi făceau totuşi bine.

Rău de-a binelea a fost când a plecat şi Teiser pentru a-şi petrece vacanţa făcând drumeţii cu Brigitte prin munţi. M-a invitat să vin şi eu – şi nu glumea – oricât de mult i-aş fi stricat plăcerea cu neputinţa mea de-a mă mişca, dar n-am putut accepta. Două săptămâni am rămas singur în oraş, fără somn şi istovit, şi lucrul nu mai înainta.

Atunci mi-a trimis Gertrud o cutie mică plină cu bujori de munte dintr-un sat din Wallis, şi când i-am văzut semnătura şi am despachetat florile maronii, veştejite, mi s-a părut că o privire a dragilor săi ochi se îndreaptă spre mine şi mi-a fost ruşine de nestăpânirea şi de neîncrederea mea. Mi-am dat seama că ar fi mai bine să ştie în ce stare mă aflam şi, în dimineaţa următoare, i-am scris o scurtă scrisoare. I-am povestit, pe un ton pe jumătate glumeţ, că nu mai puteam dormi şi că asta se întâmpla din cauză că-mi era dor de ea şi că nu-i mai puteam accepta prietenia fiindcă o iubeam. În timpul scrisului m-a cuprins din nou tulburarea, şi scrisoarea, pe care o începusem liniştit şi aproape glumind, a devenit în încheiere năvalnică şi clocotitoare.

Poştaşul îmi aducea aproape în fiecare zi salutări şi vederi de la fraţii Teiser, care nu puteau bănui că ilustratele şi scrisorelele lor îmi provocau, de fiecare dată, o dezamăgire fiindcă aşteptam misiva scrisă de o altă mână.

În cele din urmă a sosit totuşi un plic cenuşiu purtând scrisul uşor, luminos, al lui Gertrud, şi înăuntru era o scrisoare.

Dragă prietene! Scrisoarea voastră mă descumpăneşte. Îmi dau seama că suferiţi şi că vă e greu, altminteri ar trebui să vă dojenesc că mă luaţi prin surprindere în felul acesta. Ştiţi cât de mult ţin la dumneavoastră; însă starea mea de acum îmi place şi nu simt încă nevoia s-o schimb. Dacă aş vedea vreun pericol să vă pierd, aş face orice să vă păstrez pentru mine. Însă la scrisoarea dumneavoastră plină de înflăcărare nu pot răspunde. Aveţi răbdare, lăsaţi totul să rămână între noi aşa cum a fost, până când ne revedem şi putem vorbi. Atunci, totul va fi mai uşor. Cu prietenie,

A dumneavoastră Gertrud

Cu asta nu se schimbaseră prea multe, dar scrisoarea mi-a făcut totuşi bine. Era un salut de la ea, îmi îngăduia totul şi

accepta să stărui pe lângă ea, nu mă respinsese. Scrisoarea îmi adusese şi ceva din fiinţa ei, ceva din felul ei de-a fi, limpede, aproape rece, şi, în locul imaginii pe care şi-o făcuse dorul despre ea, în faţa gândurilor mele era din nou ea însăşi. Privirea ei îmi cerea încredere, îi simţeam apropierea şi imediat s-au ridicat în mine ruşinea şi mândria, m-au ajutat să-mi înving suferinţa mistuitoare şi să-mi stăpânesc dorinţele arzătoare. Fără a fi consolat, dar întremat oarecum şi mai capabil de apărare, m-am ţinut tare. M-am instalat cu munca mea cu tot într-un han de ţară, la distanţă de două ceasuri de oraş. Acolo şedeam mult timp sub un umbrar de liliac, ale cărui flori se scuturaseră deja, şi mă gândeam cu uimire la viaţa mea. Cum îmi urmam singur şi străin calea, fără să ştiu încotro mă îndrept! Şi nicăieri nu prinsesem rădăcini şi nu-mi câştigasem dreptul de-a mă simţi acasă.

Relaţiile mele cu părinţii erau doar de suprafaţă, cu scrisori politicoase; meseria mi-o părăsisem pentru a alerga după fantezii creatoare primejdioase, care nu mă mulţumeau nici ele întru totul. Prietenii nu mă cunoşteau, Gertrud era unica fiinţă cu care m-aş fi putut înţelege pe deplin şi cu care aş fi putut împărţi totul. Şi munca mea, lucrul pentru care trăiam şi care trebuia să dea un sens vieţii mele – cât de mult semăna ea cu o vânătoare de umbre, cu înălţarea unor castele de nisip! Aveau înşiruirile de sunete şi jocul zbuciumat cu plăsmuiri care, în cel mai bun caz, dădeau prilejul unui alt om să petreacă un ceas plăcut, într-adevăr, un sens şi puteau ele îndreptăţi şi împlini viaţa unui om?

Cu toate acestea, am lucrat din nou cu destulă sârguinţă, iar în acea vară am reuşit să închei esenţa operei, chiar dacă în ansamblu îi mai lipseau multe, şi doar cea mai mică parte fusese scrisă. Uneori mă cuprindea o mare bucurie şi-mi închipuiam cu trufie cum opera mea ar pune stăpânire pe oameni, cum cântăreţi şi muzicanţi, capelmaiştri şi coruri ar urma să se supună voinţei mele şi cum ea va înrâuri mii de oameni. Alteori mi se părea aproape înspăimântător şi iluzoriu ca toate aceste frământări şi această forţă să pornească de la visele şi fanteziile lipsite de vlagă ale unui biet om însingurat, pe care toţi îl compătimeau. Uneori îmi pierdeam chiar şi curajul şi începeam să cred că ar fi imposibil ca opera mea să ajungă vreodată pe scenă, că totul este fals şi exagerat. Asta se întâmpla totuşi

rareori; eram, de fapt, convins de viaţa şi de forţa lucrării mele. Era şi sinceră şi strălucitoare, ea fusese trăită şi avea sânge în vine şi, chiar dacă astăzi nu vreau s-o mai ascult, şi scriu cu totul alt fel de note, în acea operă este totuşi cuprinsă întreaga mea tinereţe şi, atunci când mă reîntâlnesc cu câteva măsuri din ea, mă simt ca şi cum până la mine ar ajunge adierea unei furtuni calde de primăvară din văile părăsite ale tinereţii şi pasiunii. Şi când mă gândesc că toată dogoarea ei şi forţa cu care a pus stăpânire pe inimi s-au născut din slăbiciune, din nevoie şi din dorinţă, nu mai ştiu dacă toată viaţa mea din acea vreme, şi chiar şi asta de acum, trebuie să-mi fie dragă sau nesuferită.

Vara era pe sfârşite. Într-o noapte întunecoasă, cu rafale de ploaie sălbatice tânguindu-se pătimaş, am terminat de scris uvertura, iar dimineaţa ploaia devenise rece şi blândă, cerul de-un cenuşiu-neted şi grădina tomnatică. Mi-am împachetat lucrurile şi am plecat înapoi în oraş.

Dintre toate cunoştinţele mele doar Teiser şi sora lui se întorseseră. Amândoi erau bronzaţi de soarele de munte şi arătau înfloritor, li se întâmplaseră uimitor de multe în timpul drumeţiilor şi erau totuşi plini de interes şi de nerăbdare să vadă ce mai era nou cu opera mea. Am parcurs împreună uvertura şi totul a devenit din cale-afară de solemn când Teiser mi-a pus mâna pe umăr şi i-a spus surorii sale:

— Brigitt, uită-te la el, acesta este un mare muzician!

În ciuda dorului şi a tulburării, aşteptam totuşi cu încredere sosirea lui Gertrud. Puteam să-i arăt o bucată bună de lucru şi ştiam că trăieşte, înţelege şi se bucură de tot, că şi cum i-ar fi aparţinut. Cu cea mai mare nerăbdare îl aşteptam pe Muoth de al cărui ajutor nu mă puteam lipsi şi de la care nu mai aveam, de luni întregi, nicio veste.

În cele din urmă a apărut, încă înainte de întoarcerea lui Gertrud, m-am trezit într-o dimineaţă cu el în camera mea. M-a privit mult timp drept în faţă.

— Arătaţi îngrozitor, spuse, clătinând din cap. Aşa-i când scrii astfel de lucruri!

— V-aţi uitat la rol?

— Dacă m-am uitat? îl ştiu pe de rost şi-l voi cânta când doriţi. Afurisită muzică mai e!

— Credeţi?

— Veţi vedea. Până acum aţi avut parte de perioada cea mai frumoasă, aşteptaţi numai! S-a terminat cu viaţa retrasa, de îndată ce opera va fi jucată. În fine, asta-i treaba dumneavoastră. Când cântăm? Câteva observaţii aş avea totuşi de făcut. Cât de departe aţi ajuns cu restul?

I-am arătat ce era de arătat şi m-a luat imediat la el acasă. Atunci l-am auzit pentru prima oară cântând acest rol, în care, când îl scrisesem, prin propria mea pasiune îl văzusem întotdeauna pe el şi am simţit forţa muzicii mele şi a vocii sale. Abia acum am putut să văd totul, cu ochii minţii, pe scenă, abia acum propria mea flacără m-a izbit şi m-a făcut să-i simt căldura; ea nu-mi mai aparţinea şi nu mai era opera mea, ci avea o viaţă proprie şi se abătea asupra mea ca o forţă străină. Am simţit pentru prima oară acea desprindere a operei de creatorul său, în care nu crezusem cu adevărat până atunci. Opera mea începea să existe, să se mişte, să prindă viaţă; tocmai o ţinusem în mână şi deja nu mai era a mea, era ca un copil care era prea mare pentru părintele său, care trăia şi avea forţele sale proprii, care mă privea independent, cu ochi străini, dar purta totuşi numele meu şi însemnul meu pe frunte. Acelaşi sentiment contradictoriu, chiar înspăimântător uneori, l-am avut, mai târziu, la spectacole.

Muoth repetase bine rolul şi i-am putut face pe plac acolo unde a dorit să schimb câte ceva. M-a întrebat curios despre rolul de soprană, pe care îl cunoştea doar pe jumătate şi a vrut să ştie dacă mi-a fost cântat de vreo cântăreaţă. A trebuit atunci să-i vorbesc, pentru prima oară, de Gertrud şi am reuşit s-o fac cu calm şi fără să bată la ochi. O cunoştea, după nume, dar nu fusese niciodată în casa Imthor şi a fost uimit să afle că Gertrud studiase rolul şi că putea cânta.

— Înseamnă că are voce bună, foarte înaltă şi uşoară, a spus admirativ. Nu vreţi să mă prezentaţi şi pe mine o dată acolo?

— Oricum aş fi cerut permisiunea. Aş vrea să vă ascult de câteva ori cântând cu domnişoara Imthor, va fi nevoie de corecturi. De îndată ce domniile lor se vor întoarce în oraş îi voi ruga.

— De fapt, sunteţi un mare norocos, Kuhn. Şi pentru partea orchestrală îl aveţi pe Teiser ca ajutor. Veţi vedea că piesa va fi un succes.

N-am spus nimic, nu-mi făceam încă gânduri despre ce va fi mai târziu şi despre soarta operei mele, mai întâi trebuia să fie gata. Totuşi, de când îl auzisem cântând, credeam şi eu în forţa lucrării mele.

Teiser, căruia i-am povestit, a izbucnit plin de amărăciune:

— Cred şi eu. Muoth are o forţă teribilă. Numai de n-ar face totul de mântuială. Ăstuia nu-i pasă niciodată de muzică ci, totdeauna, numai de el. Nu se dă înapoi de la nimic, niciodată.

În ziua în care m-am dus la familia Imthor, trecând prin grădina tomnatică, unde frunzele începuseră deja să cadă încetul cu-ncetul, pentru a o vizita pe Gertrud, care se întorsese, în sfârşit, inima îmi bătea plină de nelinişte. Ea însă, mai frumoasă, mai dreaptă şi puţin bronzată, mi-a ieşit zâmbind în întâmpinare, mi-a dat mâna şi m-a învăluit pe loc în vechea vrajă, cu vocea ei plăcută, privirea luminoasă şi felul ei de-a fi, plin de nobleţe, liber, încât am dat la o parte, fericit, toate grijile şi dorinţele nestăpânite şi am fost bucuros că pot fi din nou în binefăcătoarea sa apropiere. M-a lăsat în voie şi fiindcă n-am găsit calea cum să încep să vorbesc despre scrisoare şi despre rugămintea mea, n-a spus nici ea vreun cuvânt despre asta şi nu mi-a dat a înţelege prin niciun gest că prietenia noastră ar fi tulburată sau primejduită. Nu încerca să se ferească, era adesea iarăşi singură cu mine, având încredere că voi ţine seama de dorinţa ei şi că nu-mi voi relua insistenţele înainte ca ea să mă fi încurajat. Am parcurs, fără întârziere, tot ce lucrasem în acele luni şi i-am povestit că Muoth are deja rolul şi că-l laudă. I-am cerut permisiunea să-l aduc cu mine, fiindcă îmi era indispensabil să parcurg, împreună cu ei, cele două roluri principale.

— N-o fac cu foarte mare plăcere, spuse ea, ştiţi foarte bine. Nu cânt niciodată în faţa necunoscuţilor, iar faţă de domnul Muoth îmi este de două ori mai neplăcut. Nu numai pentru că este un cântăreţ vestit. Are ceva de care mi-e teamă, cel puţin pe scenă. Ei bine, vom vedea, o să meargă până la urmă.

N-am îndrăznit să-mi apăr prietenul şi să-l laud pentru a nu o speria şi mai mult. Eram convins că, după prima încercare, va continua să cânte cu plăcere alături de el.

Câteva zile mai târziu am venit cu trăsura, însoţit de Muoth, am fost aşteptaţi şi întâmpinaţi, cu mare politeţe şi răceală, de către stăpânul casei. N-avea nimic împotriva vizitelor mele dese

şi a prieteniei strinse dintre mine şi Gertrud – ar fi râs dacă cineva i-ar fi atras atenţia în această privinţă. Însă faptul că acum venea şi Muoth nu-i plăcea deloc. Acesta era foarte elegant şi corect, iar cei doi Imthor se văzură plăcut dezamăgiţi în aşteptările lor. Cântăreţul, care avea reputaţia unui om brutal şi trufaş, dovedea maniere alese şi nu era nici înfumurat, iar în conversaţie era ferm şi totuşi modest.

— Vreţi să cântăm? întrebă Gertrud după o vreme şi ne ridicarăm pentru a merge în camera de muzică. M-am aşezat la pian, am schiţat preludiul şi scena, am dat lămuriri şi am rugat-o, în cele din urmă, pe Gertrud să înceapă. A făcut-o fără a fi în largul ei şi cu prudenţă, cu jumătate de glas. Muoth, dimpotrivă, când i-a venit rândul a cântat fără şovăială şi fără să se cruţe, cu voce plină, ne-a tras după sine prinzându-ne în farmecul ei, încât şi Gertrud şi-a dat drumul, până la urmă. Muoth, care, în casele bune, obişnuia să fie foarte reţinut faţă de doamne, a devenit abia atunci atent la ea, i-a urmărit cântul cu simpatie şi şi-a exprimat admiraţia cu vorbe binevoitoare, fără exagerări, colegiale.

Din acel moment dispăru orice stânjeneală, muzica ne împrietenea şi ne făcea să simţim la fel. Şi opera mea, care încă mai zăcea pe jumătate moartă, în fragmente prost legate între ele, se întregea devenind tot mai mare şi mai profundă. Ştiam acum că esenţialul fusese făcut, că nu mai putea fi stricat nimic important şi mie mi se părea bună. Nu mi-am ascuns bucuria şi le-am mulţumit emoţionat celor doi prieteni ai mei. Într-o atmosferă solemn-bucuroasă am părăsit casa şi Heinrich Muoth mă conduse la un ospăţ improvizat la hanul unde obişnuia el să meargă. La şampanie făcu ceea ce nu voise să facă niciodată, mi-a spus tu şi aşa a rămas şi eu m-am bucurat şi am acceptat.

— Uite, acum suntem mulţumiţi şi sărbătorim, râse el, şi de fapt avem dreptate c-o facem dinainte, acum este cel mai frumos. După, e cu totul altfel. Tu intri acum în splendoarea teatrului şi vom ciocni pentru ca ea să nu te distrugă ca pe cei mai mulţi.

Gertrud îşi păstră sfiala faţă de Muoth încă o bucată de vreme şi doar atunci când cânta se purta degajat şi firesc cu el. El era foarte reţinut şi plin de atenţie şi, încetul cu încetul, lui Gertrud începu să-i facă plăcere venirea lui şi îl invita, ca şi pe mine, cu o bunăvoinţă neprefăcută, să revină. Ceasurile în care eram toţi

trei împreună au început să devină rare. Rolurile fuseseră cântate şi discutate, la Imthor se reluaseră întâlnirile de iama cu obişnuitele seri muzicale, la care acum venea adesea şi Muoth, dar fără să cânte şi el.

Uneori aveam impresia că Gertrud începe să se înstrăineze de mine, că se îndepărtează oarecum; apoi însă mă dojeneam pentru aceste gânduri şi-mi era ruşine de neîncrederea mea. Îmi dădeam seama că Gertrud este foarte ocupată ca stăpână a unei case deschise şi adesea era o bucurie pentru mine s-o zăresc în mijlocul musafirilor, atât de zveltă şi de princiară şi în acelaşi timp plină de drăgălăşenie în felul în care se purta şi conducea totul.

Pentru mine săptămânile trecură repede. Zăboveam asupra lucrării mele, pe care plănuiam s-o închei pe cât posibil în timpul iernii, îl întâlneam pe Teiser, petreceam serile în compania lui şi a surorii sale, în plus aveam de rezolvat tot felul de scrisori şi de întâmplări, deoarece liedurile mele erau cântate în diferite locuri, iar la Berlin se prezenta tot ce compusesem pentru coarde. Soseau solicitări şi critici din ziare şi, dintr-o dată, toată lumea părea să ştie că lucrez la o operă, deşi eu nu spusesem nimic nimănui, în afară de Gertrud, Teiser şi Muoth. Ei, acum îmi era totuna, şi de fapt mă bucurau aceste semne ale succesului; se părea că, în cele din urmă şi în acelaşi timp destul de timpuriu, în faţa mea se deschidea un drum.

Acasă, la părinţi, nu mai fusesem de un an. Am plecat acolo de Crăciun. Am găsit-o pe mama afectuoasă, dar stăpânită de aceeaşi sfială ce stăruia între noi, care la mine era spaima de a nu fi înţeles şi la ea o neîncredere în meseria mea de artist şi o îndoială în ceea ce privea seriozitatea strădaniilor mele. Acum vorbea cu însufleţire despre ceea ce auzise şi citise despre mine, dar mai mult pentru a-mi face plăcere decât din convingere, deoarece, de fapt, nu avea încredere nici în aceste succese părelnice şi nici în toată arta mea. Nu se putea spune că nu-i plăcea muzica, înainte cântase şi ea puţin, dar în ochii ei un muzicant era totuşi cineva vrednic de milă – şi nici nu putea înţelege şi nici preţui muzica mea, din care auzise câte ceva.

Tata avea mai multă încredere. Ca negustor se gândea, înainte de toate, la reuşitele mele în exterior şi, deşi mă sprijinise tot timpul cu generozitate, fără să protesteze, iar de la ieşirea mea din orchestră suportase iarăşi în întregime şi

cheltuielile necesare întreţinerii, vedea cu plăcere că începusem să câştig şi că aveam perspectiva de a putea trăi cândva din propria muncă, lucru pe care îl considera, cu toată averea de care dispunea, drept baza necesară unei existenţe onorabile. De altfel l-am găsit stând în pat, căzuse tocmai, cu o zi înainte de sosirea mea şi se rănise la picior.

L-am aflat într-o dispoziţie pentru discuţii uşor filosofice, m-am apropiat de el mai mult ca oricând şi m-am bucurat şi eu de filosofia sa practica, verificată, într-ale vieţii. Am putut să mă plâng de unele din suferinţele mele, lucru pe care nu-l făcusem niciodată înainte, de ruşine. Atunci mi-a venit în minte o afirmaţie de-a lui Muoth, pe care i-am repetat-o tatălui meu. Muoth spusese la un moment dat, bineînţeles nu serios, că socoteşte tinereţea drept perioada cea mai grea din viaţă şi că găseşte că oamenii bătrâni sunt, cel mai adesea, mult mai senini şi mai mulţumiţi decât cei tineri. Tatăl meu a râs şi a spus apoi gânditor:

— Noi bătrânii zicem, fireşte, că-i invers. Însă prietenul tău a simţit totuşi o parte din adevăr. Cred că în viaţă se poate trage o linie de hotar foarte precisă între tinereţe şi bătrâneţe. Tinereţea se încheie cu egoismul, bătrâneţea începe cu a trăi pentru alţii. Vreau să spun că tinerii au parte de multe plăceri şi de multă suferinţă în viaţa lor, fiindcă o trăiesc numai pentru ei înşişi. Atunci orice dorinţă şi orice idee este importantă, atunci este trăită din plin orice bucurie, dar şi orice suferinţă, şi câte unul, care nu-şi poate împlini dorinţele, îşi pune capăt zilelor. E felul de-a fi al tinerilor. Însă, pentru cei mai mulţi dintre oameni, vine o vreme când totul se schimbă, când trăiesc mai mult pentru alţii, nici într-un caz din virtute, ci fiindcă aşa e firesc. Pentru cei mai mulţi e din cauza familiei. Te gândeşti mai puţin la tine însuţi şi la dorinţele tale atunci când ai copii. Alţii îşi mai pierd din egoism într-o slujbă, în politică, în artă sau în ştiinţă. Tinerii vor să se joace, cei maturi să muncească. Nimeni nu se căsătoreşte pentru a avea copii, dar atunci când îi are, aceştia îl schimbă, şi în cele din urmă el îşi dă seama că totul s-a întâmplat doar pentru ei. Toate acestea au legătură cu faptul că tineretul vorbeşte cu plăcere despre moarte, dar nu se gândeşte niciodată la ea. La vârstnici este cu totul altfel. Tinerii cred că vor trăi veşnic şi din cauza asta pot lua asupra lor înşile toate dorinţele şi gândurile. Vârstnicii au observat deja că undeva

există un sfârşit şi că tot ceea ce omul are sau face doar pentru sine dispare, în cele din urmă, într-un mormânt, şi cu asta s-a risipit. De aceea omul are nevoie de un alt fel de eternitate şi de încredinţarea că nu munceşte doar pentru viermi. De asta există soţie şi copii, meserie şi slujbă şi patrie – pentru a şti pentru cine sunt chinul şi truda zilnică. Şi aici are prietenul tău întru totul dreptate: eşti mai mulţumit când trăieşti pentru alţii decât atunci când trăieşti doar pentru tine. Atâta doar că vârstnicii nu trebuie să facă din asta o faptă de eroism, fiindcă nu este. Şi tot aşa, tinerii cei mai plini de înflăcărare devin cei mai buni o dată cu vârsta şi nu cei care încă din timpul şcolii se poartă ca nişte bunici.

Am rămas o săptămână acasă şi am stat mult lângă patul tatei care nu era un bolnav răbdător şi care, în afara rănii mici de la picior, era sănătos şi în deplină putere. I-am mărturisit regretul că nu l-am preţuit îndeajuns şi că nu m-am apropiat de el mai devreme, dar el a spus că şi în ceea ce-l privea lucrurile stăteau la fel şi că aceasta va prii mai mult prieteniei noastre în viitor decât ar fi făcut-o acele încercări timpurii de înţelegere reciprocă, sortite de obicei eşecului. Cu precauţie şi bunăvoinţă s-a interesat cum mi-a mers cu femeile. Despre Gertrud n-am vrut să spun nimic, restul mărturisirii mele era foarte simplu.

— Consolează-te, mi-a spus tata zâmbind. Ai ceea ce îi trebuie unui soţ cu adevărat bun, asta observă femeile deştepte foarte repede. Doar pe una săracă de tot n-ai voie s-o crezi, fiindcă s-ar putea gândi numai la banii tăi. Şi dacă n-o găseşti pe aceea, pe care ţi-o închipui şi care ţi-ar plăcea, nici atunci nu e totul pierdut. Iubirea dintre tineri şi cea dintr-o căsnicie îndelungată nu sunt unul şi-acelaşi lucru. În tinereţe fiecare se gândeşte la sine şi are grijă de sine. Dar când există un cămin, sunt alte griji. Şi mie mi s-a întâmplat la fel, trebuie să ştii. Am fost foarte îndrăgostit de mama ta şi a fost o adevărată căsătorie din dragoste. Totul a durat însă doar un an sau doi, apoi starea asta de îndrăgostire a luat sfârşit şi s-a consumat curând, până la ultima rămăşiţă, şi ne-am pomenit aşa, fără să ştim ce să facem unul cu celălalt. Dar atunci au apărut copiii, cei doi fraţi mai mari ai tăi, care au murit de timpuriu şi a trebuit să ne îngrijim de ei. Astfel pretenţiile noastre faţă de celălalt au devenit mai mici şi înstrăinarea a încetat şi ea, şi, dintr-o dată, iubirea s-a reîntors –fireşte că nu cea veche, ci una cu totul altfel. Şi ea a

durat de atunci, fără a avea nevoie de prea multă cârpeală, mai mult de treizeci de ani. Nu merg lucrurile atât de bine în toate căsătoriile din dragoste, ba chiar în foarte puţine.

Ce-i drept, aceste păreri nu-mi erau de prea mare folos, dar noua relaţie, prietenească, cu tata mi-a făcut bine şi m-a făcut să reîndrăgesc locurile natale, care în ultimii ani îmi deveniseră aproape indiferente. Când am plecat din nou, nu am regretat vizita şi m-am hotărât ca în viitor să rămân într-o legătură mai bună cu părinţii.

Lucrul şi călătoria spre locul unde avea loc spectacolul cu muzica mea pentru coarde m-au împiedicat, o vreme, să-mi fac vizitele la familia Imthor. Când m-am reîntors, l-am găsit pe Muoth, care înainte mergea doar însoţit de mine, printre oaspeţii cei mai des invitaţi. Bătrânul Imthor era în continuare rece şi oarecum distant, însă Gertrud părea să se fi împrietenit bine cu el. Mie îmi plăcea asta, n-aveam niciun motiv de gelozie, şi eram convins că doi oameni atât de diferiţi, cum erau Muoth şi Gertrud, puteau fi interesaţi şi atraşi unul de altul, dar nu se puteau mulţumi şi iubi unul pe celălalt. Aşa priveam lucrurile, fără neîncredere, când el cânta împreună cu ea şi amândoi îşi amestecau glasurile lor frumoase. Arătau bine, amândoi înalţi, drepţi, el întunecat şi grav, ea luminoasă şi veselă. Ce-i drept, în ultima vreme aveam din când în când impresia că îi era greu să-şi păstreze vechea ei voioşie înnăscută, care părea obosită şi umbrită câteodată. Nu de puţine ori mă privea grav şi atent, cu o curiozitate şi cu un interes cu care se privesc oamenii mâhniţi şi speriaţi; şi când făceam un semn de încuviinţare cu capul şi-I răspundeam cu o privire veselă, trăsăturile i se încordau atât de încet şi de anevoios într-un zâmbet, încât mă durea.

Dar asemenea momente erau rare. Altfel Gertrud era la fel de senină şi de strălucitoare ca întotdeauna, aşa că luam ceea ce văzusem drept păreri sau am pus totul pe seama unei indispoziţii trecătoare. O singură dată doar m-am speriat de-a binelea. Şedea rezemată în semiîntuneric, în vreme ce unul dintre prietenii casei cânta o piesă de Beethoven, şi probabil credea că nu o observă nimeni. Înainte, pe luminâ, printre oaspeţi, în timp ce-i primea, fusese senină şi veselă. Acum însă, retrasă în sine şi vădit neatinsă de muzică, îşi lăsase gândurile să alerge în voie şi căpătase o înfăţişare obosită, plină de teamă şi de sfială, ca un copil hăituit şi dezorientat. Starea aceasta a

durat mai multe minute şi văzând-o, aproape că mi-a stat inima-n loc. Suferea şi era mâhnită — era destul de rău şi aşa — dar că se prefăcea că e veselă, chiar şi faţă de mine, şi-mi ascundea totul, mă făcea să-mi fie teamă. De îndată ce muzica s-a sfârşit, am căutat să mă apropii de ea, m-am aşezat alături şi am început o conversaţie inofensivă. I-am spus că pentru ea este o iarnă neliniştită, că şi eu am partea mea de vină, dar am zis totul în treacăt, pe un ton glumeţ. În cele din urmă i-am adus aminte de vremurile din primăvară când interpretasem la pian, cântasem şi discutasem împreună începuturile operei mele.

— Da, a răspuns ea, au fost vremuri frumoase.

Nimic mai mult, şi totuşi a fost o mărturisire, fiindcă spusese totul cu o gravitate care nu fusese intenţionată. Eu însă am văzut în vorbele ei o speranţă pentru mine şi în inima mea i-am fost recunoscător.

Aş fi dorit foarte mult să-i repet întrebarea din timpul verii. Credeam, cu toată modestia, că schimbarea din felul ei de-a fi, sfiala şi şovăiala pe care mi le arăta uneori, pot fi luate drept semne favorabile mie. Era înduioşător să văd cum mândria ei de fată părea bolnavă, dar gata să se apere cu tărie. Totuşi n-am îndrăznit să spun nimic, regretam nesiguranţa ei şi credeam, de asemenea, că trebuie să-mi respect promisiunea nerostită. N-am ştiut niciodată cum să mă port cu femeile; greşeala mea era exact opusă celei pe care o făcea Heinrich Muoth: mă purtam ca un prieten cu ele.

Cum însă nu mai puteam lua pentru multă vreme ceea ce observasem drept închipuiri, înţelegând doar pe jumătate purtarea schimbată a lui Gertrud, m-am ţinut deoparte, mi-am rărit vizitele şi am ocolit discuţiile intime cu ea. Voiam s-o cruţ şi să nu-i sporesc sfiala şi teama, deoarece încă părea să sufere şi să nu fie împăcată cu sine. Şi-a dat seama, cred, şi a privit reţinerea mea nu fără mulţumire. Speram că o dată cu trecerea iernii şi a agitaţiei petrecerilor va veni, din nou, o perioadă liniştită, frumoasă, pentru noi doi – voiam să aştept până atunci. Adesea însă simţeam o amară părere de rău pentru fata aceea frumoasă şi, în ciuda voinţei mele, am devenit, încetul cu încetul, eu însumi neliniştit şi am început să simt răul plutind în aer.

A venit februarie, doream cu patimă primăvara şi sufeream din cauza încordării pricinuite de această stare. Nici Muoth nu

mai apărea decât arareori pe la mine; avusese, ce-i drept, o iarnă istovitoare la opera şi era pe cale să aleagă între două oferte respectabile, venite de la teatre mari. Nu părea să mai aibă vreo iubită – cel puţin eu nu mai văzusem, de la ruptura cu Lotte, nicio femeie la el.

Nu de mult sărbătoriserăm ziua lui de naştere şi de atunci nu-l mai văzusem.

Am simţit nevoia să-l văd, începeam să sufăr din cauza schimbărilor din relaţiile mele cu Gertrud, din cauza istovirii şi slăbiciunii pricinuite de iarnă şi l-am căutat pentru a mai sta şi noi la taclale. Mi-a pus un sherry în faţă şi mi-a povestit despre lucruri din teatru — era, de altfel, obosit şi neatent şi ciudat de blând. L-am ascultat, am privit prin încăpere şi tocmai mă pregăteam să-l întreb dacă mai fusese pe la familia Imthor. Atunci, aruncând o privire indiferentă peste masă, am văzut un plic purtând scrisul lui Gertrud. Încă înainte de a putea gândi, am simţit spaima şi amărăciunea urcând în mine. Putea să fie şi o invitaţie, o simplă amabilitate, dar n-am putut crede asta, oricât de mult aş fi vrut.

Am reuşit să rămân calm şi curând am plecat. Împotriva voinţei mele, ştiam deja totul. Putea fi o invitaţie, un mărunţiş, *o întâmplare*, ştiam însă că nu era. Vedeam dintr-o dată totul şi înţelegeam tot ce fusese şi ce se întâmplase în ultima vreme. E drept că mi-am pus în minte să verific şi să aştept, dar toate aceste gânduri erau numai pretexte şi motivaţii false; de fapt, săgeata era înfipta în mine şi-mi otrăvea sângele, şi când am ajuns acasă şi am stat în camera mea, aburii amăgirii au dispărut încetul cu-ncetul făcând loc unei limpeziri teribile care m-a străbătut cu fiori de gheaţă şi m-a făcut să simt că viaţa îmi era distrusă, iar credinţa şi speranţa nimicite.

Timp de mai multe zile nici n-am plâns şi nici n-am simţit durere. Fără să gândesc, hotărâsem să nu mai trăiesc. Mai mult decât atât, dorinţa mea de viaţă cedase şi părea să fi dispărut. Priveam moartea ca pe o problemă care trebuie rezolvată fără întârziere şi la care nu te mai gândeşti dacă este plăcută sau nu.

Printre lucrurile pe care trebuia să le fac şi le-am făcut dinainte era, mai ales, o vizită la Gertrud – întrucâtva de dragul ordinii – pentru a primi confirmarea, de care sentimentul meu nu avea nevoie. Aş fi putut s-o obţin de la Muoth; şi cu toate că el îmi părea mai puţin vinovat decât Gertrud n-am fost în stare

să mă duc la el. M-am dus la Gertrud, n-am găsit-o, m-am reîntors într-altă zi şi am stat de vorbă câteva minute cu ea şi cu tatăl ei, până când acesta ne-a lăsat singuri, crezând că voiam să facem muzică.

Acum stătea singură în faţa mea şi eu am privit-o încă o dată, cu curiozitate, şi era puţin schimbată, dar nu mai puţin frumoasă ca întotdeauna.

— Îmi cer iertare, domişoară Gertrud, i-am spus apăsat, că trebuie să vă mai chinui o dată. V-am scris în timpul verii o scrisoare – pot primi acum un răspuns la ea? Trebuie să plec, poate pentru multă vreme, altfel aş fi aşteptat, până ce dumneavoastră înşivă…

Fiindcă pălise şi m-a privit mirată, i-am venit în ajutor şi-am continuat:

— Trebuie să spuneţi „nu”, nu-i aşa? Mi-am închipuit. Aş vrea doar să fiu sigur.

Ea încuviinţă cu tristeţe.

— E Heinrich? am întrebat.

Şi ea a încuviinţat din nou şi deodată s-a speriat şi m-a prins de mână.

— Iertaţi-mă! Şi lui să nu-i faceţi nimic!

— N-am de gând aşa ceva, fiţi liniştită, i-am spus şi mi-a venit să zâmbesc, fiindcă mi-au apărut în minte Marion şi Lotte, care ţinuseră la el cu toată fiinţa lor şi pe care el le lovise. Poate că ar lovi-o şi pe Gertrud şi i-ar distruge minunata măreţie şi întreaga ei fire încrezătoare.

— Gertrud, am reînceput, mai gândiţi-vă! Nu din cauza mea, eu ştiu deja cum stau lucrurile! Dar Muoth n-are să vă facă fericită. Adio, Gertrud.

Răceala şi luciditatea mea rămăseseră neclintite.

— Nu plecaţi aşa, nu merit aşa ceva de la dumneavoastră!

Abia atunci, când Gertrud mi s-a adresat astfel, pe acel ton pe care îl cunoşteam de la Lotte, când m-a privit ca un om foarte bolnav şi a rostit acele cuvinte, inima mi s-a frânt şi mi-a fost greu să mă mai stăpânesc. I-am întins mâna şi i-am zis:

— Nu vreau să vă rănesc. Nici lui Heinrich nu vreau să-i fac vreun rău. Dar mai aşteptaţi, nu-l lăsaţi să pună stăpânire pe dumneavoastră! El îi distruge pe toţi cei pe care îi iubeşte.

A scuturat din cap şi a dat drumul mâinii mele.

— Adio! a şoptit. Nu e vina mea. Să aveţi gânduri bune pentru mine şi pentru Heinrich!

Se sfârşise. M-am reîntors acasă şi am continuat să-mi rezolv treburile ca şi cum ar fi fost ceva foarte obişnuit. E drept că durerea mă sugruma în acest timp şi inima îmi sângera, însă vedeam totul ca de la depărtare şi nu aveam timp să mă gândesc la asta. Era totuna dacă, în zilele sau ceasurile care îmi mai rămăseseră, mă simţeam bine sau rău. Am pus în ordine sumedenia de foi cu note, pe care se afla opera mea, pe jumătate gata, şi am adăugat şi o scrisoare pentru Teiser, pentru ca lucrarea mea să fie păstrată, pe cât se putea. În acelaşi timp am chibzuit cu încordare cum să mor. Aş fi dorit să-mi cruţ părinţii, dar n-am găsit niciun fel de moarte prin care aşa ceva să fi fost posibil.

La urma urmei nici nu avea prea multă importanţă; m-am hotărât s-o fac cu un revolver. Toate aceste chestiuni îmi apăreau oarecum fantomatice şi ireale. Sigură era doar acceptarea faptului că nu mai aveam voie să trăiesc; fiindcă deja presimţeam, dincolo de învelişul îngheţat al hotărârii mele, cât de îngrozitoare ar fi fost viaţa care mi-ar fi rămas. Mă privea groaznic, cu ochi goi, şi era nesfârşit mai hidoasă şi mai cumplită decât imaginea întunecată, care îmi era destul de indiferentă, a morţii.

A doua zi, după prânz, eram gata cu treburile. Am vrut să mai fac un drum prin oraş, trebuia să mai duc nişte cărţi la bibliotecă. Era liniştitor să ştiu că seara nu voi mai trăi. Mă simţeam ca unul care a suferit un accident şi care zace pe jumătate anesteziat şi nu simte durerea însăşi, ci are presentimentul unor chinuri înfiorătoare. El speră doar că se poate cufunda în nesimţire, înainte ca durerea bănuită să izbucnească într-adevăr. Aşa mă simţeam. Sufeream mai puţin de o durere adevărată decât de spaima chinuitoare că s-ar putea să mă trezesc din nou, să fiu nevoit să golesc atunci paharul, de care trebuia să mă scape moartea chemată de mine. De aceea am mers în grabă, mi-am rezolvat treaba şi-am alergat direct acasă. Am făcut doar un singur mic ocol, pentru a nu trebui să trec prin faţa casei lui Gertrud. Fiindcă bănuiam, fără a fi în stare să-mi duc gândul până la capăt, că probabil, la vederea casei, chinul insuportabil, de care fugeam, ar fi putut să mă copleşească şi să mă înfrângă.

Astfel am ajuns înapoi, la casa în care locuiam, respirând uşurat, am deschis poarta şi am urcat scara, fără întârziere, cu sufletul liniştit. Dacă suferinţa mă mai urmărea şi acum şi-şi întindea ghearele după mine, dacă acum durerea îngrozitoare ar fi început să răscolească undeva, în mine, până la mântuire nu mai aveam decât paşi şi secunde.

Un bărbat în uniformă cobora treptele în întâmpinarea mea. M-am ferit şi m-am grăbit să mă strecor pe lângă el, înspăimântat că s-ar putea să fiu reţinut. Atunci a dus mâna la chipiu şi mi-a rostit numele. L-am privit clătinându-mă. Faptul că-mi vorbea, că eram ţinut pe loc, că temerile mele se adevereau, mi-a trecut ca un fior prin oase şi dintr-o dată m-a cuprins o oboseală de moarte, de parcă aş fi simţit nevoia să mă las jos, fără nicio speranţă că pot face cei câţiva paşi pentru a ajunge în camera mea.

În acest timp m-am uitat ţintă la străin, chinuit, şi fiindcă m-a cuprins slăbiciunea, m-am aşezat pe o treaptă. M-a întrebat dacă sunt bolnav şi am scuturat din cap. Ţinea ceva în mână, un lucru pe care mi-l oferea şi pe care eu nu voiam să-l iau, până când mi l-a pus în mână, aproape cu de-a sila. Am făcut un semn de împotrivire şi i-am spus:

— Nu vreau.

A strigat după proprietăreasă, ea nu era acolo. Atunci m-a apucat pe sub braţe ca să mă ridice şi, deîndată ce am văzut că nu era chip să scap de el şi că nu avea de gând să mă lase singur, am simţit că sunt din nou stăpân pe mine, m-am ridicat şi am intrat primul în cameră, unde m-a urmat. Fiindcă, după cum mi se părea, mă privea cu neîncredere, am arătat înspre piciorul meu beteag dându-i să înţeleagă că mă durea şi el m-a crezut. Mi-am căutat portofelul şi i-am dat o marcă, mi-a mulţumit şi mi-a pus definitiv în mână acel lucru pe care nu voisem să-l iau şi care era o telegramă.

Istovit, m-am aşezat la masă şi am rămas pe gânduri. Iată, fusesem până la urmă oprit, vraja fusese ruptă. Ce aveam în faţă? O telegramă, de la cine? Mi-era totuna, nu mă privea. Era o cruzime să mi se aducă acum telegrame. Făcusem tot ce trebuia şi, în ultima clipă, cineva îmi mai trimite o telegramă. M-am uitat împrejur, mai era şi o scrisoare pe masă.

Scrisoarea am băgat-o în buzunar, nu mă neliniştea. Însă telegrama mă tortura, se încuibase în gândurile mele şi mi le

răvăşise. Stăteam în faţa ei şi o vedeam pe masă şi mă gândeam dacă s-o citesc sau nu. Bineînţeles că era o vătămare a libertăţii mele, nu mă îndoiam de asta. Cineva încerca să mă împiedice în planurile mele. Cineva îmi pizmuia evadarea, cineva voia să înghit toată suferinţa, s-o gust până la capăt, să nu fiu cruţat de nicio îmbucătură, de nicio săgetare, de nicio durere.

Nu ştiu de ce mă preocupa telegrama atât de mult. Am stat multă vreme la masă şi n-am îndrăznit s-o deschid, având sentimentul că ascunde forţa care avea să mă tragă înapoi şi să mă silească să suport insuportabilul. Când am deschis-o totuşi, în cele din urmă, îmi tremura în mână şi am descifrat-o foarte încet, ca şi cum ar fi trebuit s-o traduc dintr-o neobişnuită limbă străină. Conţinutul său era: „Tata pe moarte. Rog vino imediat. Mama.” Încetul cu-ncetul am înţeles ce însemna. Ieri încă mă gândisem la părinţii mei şi-mi păruse rău că trebuie să le pricinuiesc o durere, dar fusese doar un gând de suprafaţă. Acum protestau, mă trăgeau înapoi, îşi cereau drepturile. Imediat mi-au venit în minte discuţiile pe care le purtasem cu tata, de Crăciun. Tinerii, spusese el, prin egoismul şi sentimentul lor de independenţă, pot ajunge să-şi ia viaţa, din cauza unei dorinţe neîmplinite; însă pe cel care îşi ştie viaţa legată de alte vieţi, propriile pofte nu-l mai pot împinge atât de departe. Şi acum eram şi eu astfel încătuşat! Tata era pe moarte, mama era singură lângă el, şi mă chema. Moartea lui şi necazul ei nu-mi ajungeau însă, pentru moment, la inimă, credeam că ştiu şi suferinţe mai mari; dar uni dădeam seama că nu se cădea să-i mai încarc şi cu povara mea, să nu ascult de rugămintea lor şi să-i părăsesc.

Seara am fost gata de călătorie la gară, am făcut tot ce trebuia fără a fi minat de voinţă şi totuşi cu conştiinciozitate, am luat biletul, am băgat la loc banii care mi-au fost daţi înapoi, m-am dus pe peron şi am urcat într-un vagon. Acolo m-am aşezat într-un colţ, în aşteptarea unei lungi nopţi de călătorie. Un tânăr a urcat, s-a uitat împrejur, a salutat şi s-a aşezat în faţa mea. M-a întrebat ceva, m-am uitat doar la el, negândindu-mă la ceva anume, nedorind nimic altceva decât să mă lase în pace. A tuşit, s-a ridicat, şi-a luat geanta de piele galbenă şi şi-a căutat alt loc.

Trenul străbătea noaptea orbit de un zel prostesc, la fel de indiferent şi de conştiincios ca şi mine, ca şi cum ar mai fi fost ceva de pierdut sau ceva de salvat. După mai multe ore, când

mi-am băgat mâna în buzunar, am dat de scrisoare. Şi asta mai e aici, am gândit, şi am deschis-o.

Editorul meu îmi scria despre concerte şi onorarii şi mă înştiinţa că lucrurile stăteau bine şi că mergeau înainte, un mare critic din München scrisese despre mine, şi el mă felicita pentru asta. Alăturat se afla, decupat dintr-o revistă, un articol cu numele meu în titlu, care începea cu un lung comentariu despre starea muzicii în ziua de azi, despre Wagner şi despre Brahms; era apoi o critică a muzicii mele pentru coarde şi a liedurilor mele, şi la urmă laude şi urări de noroc din belşug; şi în vreme ce citeam literele mici, negre, mi-a devenit treptat limpede că toate astea erau pentru mine, că lumea şi faima îmi întindeau mina. O clipă mi-a venit să rid.

Însă scrisoarea şi articolul îmi zdruncinară hotărârea, şi pe neaşteptate am privit înapoi spre lume şi m-am văzut, nu dispărut şi cufundat în uitare, ci în mijlocul ei şi aparţinând ei. Trebuia să trăiesc, trebuia să accept acest lucru. Cum era posibil aşa ceva? Ah, acum răbufnea totul, ceea ce se întâmplase în ultimele cinci zile şi ceea ce simţisem doar înăbuşit, şi lucrurile de care gândisem să scap, şi totul era dezgustător, amar şi ruşinos. Totul era o condamnare la moarte şi eu nu o dusesem la îndeplinire, trebuia să o las neîndeplinită.

Auzeam trenul uruind, am deschis fereastra şi am privit ţinuturile întunecoase trecând tupilate, copaci trişti şi golaşi cu crengi negre şi gospodării sub acoperişuri mari şi dealuri îndepărtate. Toate păreau să trăiască cu neplăcere, păreau să respire suferinţă şi împotrivire. Unora putea să li se pară frumos, însă pentru mine era doar trist. Mi-a venit în minte liedul „Aşa vrut-a Dumnezeu?”

Oricât de mult am încercat să privesc cu atenţie copacii şi câmpiile şi acoperişurile, să ascult cu zel ritmul roţilor, oricât de tare m-am agăţat, în gând, de tot ce era cât de cât îndepărtat şi la care m-aş fi putut gândi fără să deznădăjduiesc, n-a fost posibil pentru multă vreme. Nici la tata nu m-am prea putut gândi. El dispărea şi intra în uitare o dată cu copacii şi cu întinderile cufundate în noapte şi, împotriva voinţei şi strădaniei mele, gândurile mi se întorceau acolo unde nu aveau voie să fie. Acolo se afla o grădină cu copaci bătrâni şi în ea o casă cu palmieri la intrare şi pe toţi pereţii erau tablouri vechi, întunecate, şi eu intram şi urcam scara trecând pe lângă toate

tablourile şi nimeni nu mă vedea, treceam ca o umbră. Sus era o femeie zveltă, întoarsă cu spatele la mine, un creştet cu păr blond-închis. Îi vedeam pe amândoi, pe ea şi pe el, ţinându-se îmbrăţişaţi, şi-l vedeam pe prietenul meu Heinrich Muoth zâmbind, atât de trist şi de crud, cum o făcea uneori, ca şi cum ar fi ştiut deja că va abuza şi o va chinui şi pe această blondă, ca şi cum nu mai era nimic de făcut. Eră o nebunie şi n-avea niciun sens ca toate femeile frumoase să i se cuvină acestui nenorocit, acestui corupător, şi toată iubirea mea şi toate bunele mele intenţii să rămână zadarnice. Era o nebunie şi nu avea niciun sens, dar aşa era.

Trezindu-mă dintr-un fel de somn sau de stare de inconştienţă am văzut prin fereastră ivindu-se zorii şi lumina palidă a cerului. Mi-am întins mădularele amorţite, am simţit foame şi îngrijorare şi am văzut aşteptându-mă numai lucruri tulburi şi posomorâte. Acum trebuia să mă gândesc mai întâi la mama şi la tata.

Lumina era încă cenuşie şi era foarte devreme, când am zărit apropiindu-se podurile şi casele oraşului natal. În mijlocul miasmelor şi al strigătelor din gară, m-au cuprins atât de tare oboseala şi dezgustul încât abia am putut coborâ. Mi-am luat apoi puţinul bagaj şi m-am suit în prima trăsură, care a pornit mai întâi peste asfaltul neted şi apoi peste pământul puţin îngheţat şi, în cele din urmă, peste pavajul care răsuna puternic, şi s-a oprit în faţa porţii largi a casei noastre, pe care n-o văzusem niciodată încuiată.

Acum însă era încuiată şi când am tras clopotul, dezorientat şi speriat, nu s-a arătat şi nu mi-a răspuns nimeni. M-am uitat în sus spre casă şi m-am simţit ca într-un vis neplăcut, nebunesc, în care totul este zăvorit şi eşti nevoit să urci peste acoperişuri. Birjarul se uita mirat şi aştepta. M-am dus cu inima strânsă la cealaltă uşă, prin care intrasem doar rareori şi, de ani de zile, deloc. Era descuiată, şi în spatele ei se afla biroul tatălui meu; când am intrat i-am văzut pe funcţionari şezând, îmbrăcaţi în haine gri, ca întotdeauna, tăcuţi şi prăfuiţi, şi se ridicară în picioare la intrarea mea şi salutară, fiindcă eu eram moştenitorul. Contabilul Klemm, care arătase la fel şi cu douăzeci de ani în urmă, îşi făcu obişnuita plecăciune şi mă privi trist şi întrebător.

— De ce este închis în faţă? l-am întrebat.

— Nu-i nimeni acolo.

— Dar tata unde-i?
— La spital şi doamna la fel.
— Mai trăieşte?
— Azi-dimineaţă mai trăia, se aşteaptă însă…
— Da. Ce are?
— Cum? Ah, da, tot piciorul. Toţi credem că n-a fost tratat cum trebuie. Dintr-o dată au apărut durerile, domnul tipa cumplit. Atunci a fost dus la spital. Acum spun că e septicemie. Ieri, lă ora două treizeci v-am telegrafiat.
— Da, mulţumesc. Spuneţi să mi se aducă repede o felie de pâine cu unt şi un pahar cu vin şi o trăsură, vă rog.
Începură să alerge şi să şuşotească şi se făcu din nou linişte, apoi cineva îmi întinse o farfurie şi un pahar; am mâncat pâine şi am băut vin, m-am suit într-o trăsură, unul din cai gâfâia, şi curând am fost în faţa porţii spitalului, în care surori cu bonete albe şi îngrijitori îmbrăcaţi în costume de in cu dungi albastre alergau pe coridoare. Am fost luat de mână şi tras într-o încăpere; ridicându-mi privirea am văzut-o pe mama cu lacrimi în ochi făcându-mi semn din cap şi, culcat într-un pat scund, de fier, pe tata, schimbat şi mărunt, cu barba sa scurtă şi cenuşie ridicată într-o poziţie neobişnuită.
Mai trăia, deschise ochii şi mă recunoscu, în ciuda febrei.
— Tot mai faci muzică, spuse încet, iar glasul şi privirea sa erau pe cât de pline de bunătate pe-atât de zeflemitoare. Îmi mai făcu semn cu ochiul cu o înţelepciune ostenită, ironică, care nu mai are nimic de spus, şi mi se păru că vede în inima mea şi că ştie totul.
— Tată, am rostit. Dar el zâmbea doar, s-a mai uitat o dată pe jumătate zeflemitor, dar cu o privire deja pierdută, şi închise ochii din nou.
— Cum arăţi! îmi zise mama când m-a îmbrăţişat. Te-a tulburat atât de mult?
N-am putut răspunde nimic, imediat a venit un medic tânăr şi curând după el unul bătrân, muribundului i s-a dat morfină şi el nu mai deschise ochii care acum puteau privi atotştiutori şi cu atâta superioritate. Am stat lângă el şi l-am privit zăcând şi l-am văzut liniştindu-se şi schimbându-şi trăsăturile şi i-am aşteptat sfârşitul. A mai trăit câteva ceasuri şi a murit spre sfârşitul după-amiezii. Nu simţeam nimic altceva decât o durere surdă şi

o profundă oboseală, ochii îmi ardeau fără lacrimi şi spre seară am adormit şezând lângă patul celui mort.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Simţisem uneori şi înainte, nelămurit, că viaţa este greu de trăit. Acum aveam un nou motiv de meditaţie. Nici până astăzi nu mi-a dispărut sentimentul contradictoriu care îşi are rădăcinile în ceea ce am descoperit arunci. Fiindcă viaţa mi-a fost săracă şi chinuită, dar altora, şi uneori chiar mie însumi, le apare bogată şi minunată. Pentru mine existenţa omului este ca o noapte adâncă, tristă, care n-ar putea fi suportată dacă nu s-ar aprinde ici şi colo câte un fulger, a cărui lumină bruscă este atât de consolatoare şi de minunată încât secundele sale pot face să dispară anii de întuneric şi să le dea un temei.

Întunericul, bezna dezolantă, acesta este circuitul cumplit al existenţei zilnice. Pentru ce te trezeşti dimineaţa, mănânci, bei, te culci din nou? Copilul, sălbaticul, tânărul sănătos, animalul, niciunul nu suferă sub povara acestui circuit de lucruri şi fapte lipsite de importanţă. Pe cel care nu stă mult pe gânduri îl bucură trezitul de dimineaţă, mâncarea, băutul, el găseşte o plăcere în ele şi nu vrea să fie altfel. Cel care a pierdut această naturaleţe caută în timpul zilei, cu aviditate şi atenţie, acele clipe de viaţă adevărată, a căror străfulgerare îl face fericit şi stinge sentimentul timpului o dată cu toate celelalte gânduri despre sensul şi scopul întregii existenţe. Aceste momente pot fi considerate cele creatoare, fiindcă ele dau impresia împreunării cu Creatorul, fiindcă în timpul lor simţi că totul, chiar şi ceea ce altminteri este întâmplător, devine intenţionat. Este ceea ce misticii numesc unirea cu Dumnezeu. Poate că tocmai lumina prea strălucitoare a acestor clipe face ca restul să ni se pară atât de întunecat, poate că din cauza fermecătoarei senzaţii de uşurime şi a deliciului plutirii din acele clipe, simţim că tot ce mai rămâne din viaţă este atât de greu, de cleios şi de apăsător. Nu ştiu, n-am ajuns prea departe gândind şi filosofând. Un lucru ştiu însă: dacă există o fericire şi un paradis, atunci ele trebuie să fie o dăinuire nestingherită a unor asemenea clipe; şi dacă poţi atinge această fericire prin suferinţă şi durere

purificatoare, atunci nicio suferinţă şi nicio durere nu este într-atât de mare încât să fugi de ea.

La câteva zile după înmormântarea tatei — încă mai eram toropit şi cu spiritul lipsit de vlagă – am nimerit, în timpul unei plimbări fără ţintă, pe o stradă cu grădini, de la marginea oraşului. Casele mici şi drăguţe au trezit în mine o amintire doar pe jumătate clară, pe ale cărei urme am mers până când am recunoscut grădina şi casa bătrânului meu profesor, care cu câţiva ani în urmă voise să mă convertească la credinţa teosofilor. Am intrat, omul mi-a ieşit în întâmpinare, m-a recunoscut şi m-a condus bucuros în camera sa unde, în jurul cărţilor şi a ghivecelor cu flori, plutea un parfum uşor, plăcut, de tutun.

— Cum o mai duceţi? mă întrebă domnul Lohe. Ah, v-aţi pierdut tatăl! Arătaţi atât de mâhnit. V-a afectat atât de mult?

— Nu, am răspuns. Moartea tatălui meu m-ar fi durut mai mult dacă i-aş mai fi fost străin. Însă la ultima mea vizită ne-am apropiat şi am scăpat de neplăcutul sentiment de vinovăţie, pe care îl ai faţă de părinţii buni, atâta timp cât iei de la ei mai multă dragoste decât le poţi da.

— Asta mă bucură.

— Cum mai staţi cu teosofia? Mi-ar face plăcere să aflu ceva de la dumneavoastră fiindcă îmi merge rău.

— Ce anume vă lipseşte?

— Totul. Nu pot nici să trăiesc şi nici să mor. Găsesc că totul este neadevăr şi prostie.

Chipul de grădinar mulţumit al domnului Lohe se schimonosi îndurerat. Trebuie să mărturisesc că tocmai acest chip plin de bunătate, cam rotofei, mă indispusese şi nici într-un caz nu aşteptam vreo mângâiere de la el sau de la filosofia lui. Voiam doar să-l aud vorbind, să-mi dovedesc că filosofia lui nu are nicio putere şi să-l pedepsesc pentru faptul că era fericit şi pentru credinţa sa optimistă. Nu eram dispus să fiu binevoitor nici cu el şi nici cu altcineva.

Însă el nu era nici pe departe atât de mulţumit de sine şi de îngropat în dogma sa precum gândisem eu. Mă privi cu afecţiune, cu o tristeţe neprefăcută, şi îşi scuturǎ melancolic capul blond.

— Sunteţi bolnav, dragă domnule, spuse hotărât. Poate că numai trupeşte şi atunci se găseşte imediat leacul. Atunci

trebuie să plecaţi la ţară, să munciţi din greu şi să nu mâncaţi carne. Dar cred că alta e cauza. Aveţi sufletul bolnav.

— Credeţi?

— Da. Aveţi o boală care, din nefericire este la modă şi pe care o întâlneşti în fiecare zi la oamenii inteligenţi. Medicii nu ştiu, fireşte, nimic despre ea. Este înrudită cu acea *moral insanity* şi ar putea fi numită şi individualism sau singurătate închipuită. Cărţile modeme sunt pline de asta. În mintea dumneavoastră s-a strecurat închipuirea că aţi fi însingurat, că niciun om nu vă interesează şi că niciun om nu vă înţelege. Nu-i aşa?

— Cam aşa, da, am recunoscut uluit.

— Vedeţi, pentru cel care are deja boala ajung câteva dezamăgiri pentru a-l face să creadă că între el şi ceilalţi oameni nu există niciun fel de legături, ci cel mult neînţelegeri, şi că fiecare om trăieşte, de fapt, într-o absolută singurătate, că nu se poate face niciodată înţeles de ceilalţi şi că nu are nimic de împărţit şi nici nimic comun cu ei. Se întâmplă, de asemenea, ca astfel de bolnavi să devină trufaşi şi să-i considere pe toţi cei sănătoşi, care se mai pot înţelege şi iubi unul pe altul, drept animale de turmă. Dacă această boală ar deveni generală, omenirea ar trebui să piară. Dar ea poate fi întâlnită doar în Europa centrală şi numai la cei mai înstăriţi. Tinerii se mai pot vindeca, boala aceasta numărându-se deja printre cele ce fac parte din procesul de creştere.

Tonul său doctoral, uşor ironic, m-a supărat puţin. Fiindcă nu m-a văzut zâmbind sau făcând vreun gest să mă apăr, îi reveni pe chip expresia de bunătate tristă.

— Iertaţi-mă, spuse prietenos. Dumneavoastră aveţi boala adevărată şi nu caricatura ei. Dar se află într-adevăr un leac. Este doar o închipuire că nu exista punţi între Mine şi Tine, că fiecare este singur şi neînţeles. Dimpotrivă, ceea ce oamenii au în comun este mult mai mult şi mai important decât ceea ce are fiecare pentru sine şi prin care se deosebeşte de ceilalţi.

— Se poate, i-am răspuns. Dar la ce-mi foloseşte dacă ştiu asta? Nu sunt un filosof şi suferinţa mea nu constă în faptul că nu pot găsi adevărul. N-aş vrea să devin un înţelept şi un gânditor, ci, pur şi simplu, să pot trăi puţin mai mulţumit şi mai uşor.

— Ei, atunci încercaţi! Nu trebuie să studiaţi tratate şi să faceţi teorii. Însă într-un medic trebuie să credeţi, atâta timp cât sunteţi bolnav. Vreţi să faceţi asta?

— Voi încerca, cu plăcere.

— Bine. Dacă aţi fi bolnav doar trupeşte şi medicul v-ar sfătui să faceţi băi sau să luaţi medicamente sau să mergeţi la mare, poate că n-aţi înţelege pentru ce un mijloc sau altul ar trebui să ajute, dar aţi încerca şi v-aţi supune. Faceţi la fel cu sfatul meu! Învăţaţi o vreme să vă gândiţi mai mult la alţii decât la dumneavoastră înşivă! Este singura cale spre vindecare.

— Dar cum să fac asta? Doar fiecare se gândeşte mai întâi la sine.

— Tocmai starea asta trebuie s-o învingeţi. Trebuie să ajungeţi la o anume indiferenţă faţă de binele dumneavoastră. Trebuie să învăţaţi să gândiţi întrebându-vă: ce depinde de mine? O singură soluţie vă poate ajuta. Trebuie să învăţaţi să iubiţi pe cineva în aşa fel încât binele său să fie mai important decât al dumneavoastră. Nu vreau să spun însă că trebuie să vă îndrăgostiţi! Asta ar fi exact invers!

— Înţeleg. Dar pe cine să fac încercarea?

— Începeţi cu cei ce vă sunt mai aproape, cu prietenii, cu rudele. Mama dumneavoastră, de pilda. A pierdut mult, este singură acum şi are nevoie de mângâiere. Aveţi grijă de ea, sprijiniţi-o şi încercaţi să însemnaţi ceva pentru ea!

— Nu ne înţelegem foarte bine, mama şi cu mine. O să meargă greu.

— Da, dacă bunăvoinţa dumneavoastră nu e în stare de mai mult, fireşte că nu va merge! Vechea poveste despre a fi neînţeles! Nu trebuie să gândiţi tot timpul că unul sau altul nu vă înţelege pe de-a-ntregul, că nu vă e pe plac! Dumneavoastră înşivă trebuie să încercaţi odată şi-odată să-i înţelegeţi pe alţii, să le aduceţi altora bucurie, să fiţi drept faţă de alţii! Faceţi asta şi începeţi cu mama dumneavoastră! Vedeţi, trebuie să vă spuneţi: viaţa nu mă bucură, oricum ar fi, de ce să nu încerc o dată şi în felul acesta! V-aţi pierdut dragostea pentru propria viaţă, aşa că n-o cruţaţi, mai puneţi-i o povară, renunţaţi şi la puţina tihnă care i-a mai rămas!

— Am să încerc. Aveţi dreptate, e tot una ce fac; pentru ce să nu fac ceea ce mă sfătuiţi?

Ceea ce m-a impresionat în vorbele sale şi m-a uluit a fost coincidenţa cu ceea ce îmi înfăţişase tata ca filosofie a vieţii, la ultima noastră întâlnire: să trăieşti pentru alţii, să nu te iei pe tine însuţi prea în serios! Aceste învăţăminte veneau în contradicţie cu sentimentele mele şi aveau iz de catehism şi de povaţă pentru copiii pregătiţi pentru confirmaţiune, la care eu, ca orice tânăr sănătos, mă gândeam cu silă şi dispreţ. Dar, la urma urmei, nu era vorba de păreri şi concepţii despre lume, ci despre o încercare, cu totul şi cu totul practică, de a face viaţa aceasta grea suportabilă. Aveam de gând s-o fac.

L-am privit mirat în ochi pe omul pe care nu-l luasem niciodată cu totul în serios şi pe care îl lăsam să-mi fie acum sfătuitor, ba chiar medic. Însă el părea într-adevăr să aibă ceva din acea iubire pe care mi-o recomanda. Părea să împărtăşească suferinţa mea şi să-mi dorească sincer binele. Oricum, simţirea îmi spusese că am nevoie de o cură impusă cu de-a sila pentru a putea trăi şi respira din nou asemenea celorlalţi. Mă gândisem fie să petrec o lungă perioadă de singurătate la munte fie să lucrez nebuneşte, acum însă voiam mai degrabă să-l ascult pe sfătuitorul meu, fiindcă experienţa şi înţelepciunea mea erau totuşi pe sfârşite.

Când i-am declarat mamei că nu aveam de gând s-o las singură, ci că speram că se va muta la mine şi că-mi va împărtăşi existenţa, a dat din cap cu tristeţe.

— Ce-ţi trece prin minte! s-a împotrivit ea. Nu-i aşa simplu. Eu am obiceiurile mele şi nu mai pot s-o iau de la capăt, iar tu ai nevoie de libertate şi nu-i îngăduit să te împovărezi cu mine.

— Dar putem încerca, am propus eu. Poate merge mai uşor decât crezi.

Deocamdată aveam destule de făcut pentru a-mi mai pierde vremea cu meditaţii şi gânduri disperate. Era o casă şi o afacere mare, cu credite şi datorii, erau registre şi calcule, erau bani daţi şi luaţi cu împrumut, şi mai era întrebarea: Ce-o să se întâmple cu toate astea? Bineînţeles că am fost de la început hotărât să vând totul, dar n-a mers chiar aşa repede, mama ţinea şi ea la casa veche, iar testamentul tatei trebuia, de asemenea, dus la capăt, cu toate mărunţişurile şi dificultăţile sale. Contabilul şi un notar mi-au dat ajutor, zilele şi săptămânile treceau cu discuţii, cu schimburi de scrisori despre bani şi datorii, cu planuri şi dezamăgiri. In scurt timp nu m-am

mai descurcat cu toate aceste calcule şi formulare oficiale; notarului i s-a alăturat un avocat şi i-am lăsat pe ei s-o scoată la capăt.

Desigur, şi mama a avut de suferit nu de puţine ori. Mi-am dat silinţa să-i fac mai uşoară această perioadă, i-am preluat toate treburile, i-am citit şi am mers cu ea la plimbare. Uneori mi-a venit greu să nu-mi iau lumea-n cap şi să las totul aşa cum era, dar un sentiment de ruşine şi o oarecare curiozitate privind felul în care vor merge lucrurile m-au ţinut pe loc.

Mama nu se gândea la nimic altceva decât la cel dispărut, însă durerea ei se manifesta mai mult prin mărunţişuri femeieşti necunoscute mie, care mi se păreau adesea meschine. La început trebuia să stau la masă pe locul tatei, apoi a găsit că totuşi nu sunt potrivit acolo şi locul a rămas liber. Uneori nu se mai sătura să-i povestesc despre tata, alteori devenea tăcută şi mă privea îndurerată numai dacă îi rosteam numele. Cel mai mult îmi lipsea muzica. Aş fi dat orice numai să pot cântă o oră la vioară, dar asta n-am avut voie decât după mai multe săptămâni, dar şi atunci ofta şi lua totul ca pe-o ofensă. La strădaniile mele nefericite de a o apropia de fiinţa şi de viaţa mea şi de a-i câştiga prietenia n-a răspuns.

Adesea sufeream şi voiam să renunţ, însă reuşeam mereu să mă stăpânesc şi m-am obişnuit cu acele zile lipsite de rezonanţă. Propria mea viaţa zăcea zdrobită şi moartă; numai rareori străbătea până la mine, stins, sunetul trecutului, atunci când auzeam în vis glasul lui Gertrud sau când, în ceasuri goale, îmi veneau în minte, fără să vreau, melodii din opera mea. Când am plecat la R. Pentru a renunţa la locuinţă şi pentru a-mi împacheta lucrurile, mi s-a părut că mă despart ani de zile de tot ceea ce era acolo. L-am vizitat doar pe Teiser care m-a ajutat în toate. Despre Gertrud n-am îndrăznit să întreb.

Împotriva purtării reţinute şi resemnate a mamei mele, care cu timpul începuse să devină prea deprimantă pentru mine, trebuia să încep, încetul cu încetul, pe ascuns, o luptă adevărată. Dacă-i ceream deschis să-mi spună ce doreşte şi ce anume o nemulţumeşte la mine, îmi mângâia mâna zâmbind trist şi spunea:

— Lasă, copile! Sunt doar o femeie bătrână.

Am început, aşadar, să fac cercetări pe cont propriu şi nu m-am ferit să-i întreb şi pe contabil şi pe servitori.

Aşa am aflat tot felul de lucruri. Cel mai important era acesta: mama avea în oraş o singură rudă apropiată şi prietenă, o verişoară, o domnişoară bătrână, care nu avea prea multe relaţii, dar care întreţinea o foarte strânsă prietenie cu mama. Această domnişoară Schniebel nu-l avusese deloc la inimă nici pe tata, însă faţă de mine arătase o adevărată aversiune, astfel încât, în ultima vreme, nu ne mai intrase în casă. Mai demult mama îi promisese că o va lua la ea, dacă îi va supravieţui tatei, iar şederea mea acolo părea să-i zădărnicească speranţele. După ce-am reuşit să aflu toate acestea, i-am făcut bătrânei domnişoare o vizită şi mi-am dat silinţa să mă fac plăcut. Jocul, cu tot felul de ciudăţenii şi cu mici intrigi, era nou pentru mine şi-mi făcea aproape plăcere. Am reuşit s-o aduc pe domnişoară din nou în casa noastră şi am observat că mama îmi era recunoscătoare. Oricum cele două şi-au unit forţele şi au reuşit să mă împiedice de la vânzarea casei. Acum domnişoara îşi dădea toată osteneala să ocupe locul meu în casă şi să ajungă în mult visatul cuib cald, în care încă nu putea intra din cauza mea. Ar fi fost destul loc pentru ea şi pentru mine, numai că nu dorea să aibă vreun stăpân al casei în preajmă şi se împotrivea să se mute la noi. In schimb venea plină de zel, se făcea de neînlocuit pentru prietena ei în tot felul de fleacuri, mă trata cu diplomaţie, ca pe o mare şi primejdioasă putere, şi a pus stăpânire pe rolul de sfătuitor în gospodărie, pe care eu nu i-l puteam contesta.

Biata mea mamă n-a fost nici de partea ei şi nici de partea mea. Era obosită şi suferea profund din cauza schimbării din viaţa ei. Am observat abia încetul cu-ncetul cât de mult îi lipsea tata. La un moment dat, trecând printr-o cameră în care nu mă gândeam c-ar putea fi, am găsit-o îndeletnicindu-se cu ceva la un dulap. A tresărit speriată de venirea mea şi a plecat repede, dar mi-am putut da seama că se uitase îndelung la hainele tatei şi după aceea a avut ochii înroşiţi de plâns.

Când a venit vara, a început o nouă luptă. Ţineam morţiş să plec cu mama, aveam amândoi nevoie de odihnă, în plus speram s-o mai înviorez şi să câştig influenţă asupra ei. Nu s-a arătat prea încântată de călătorie, dar nu mi s-a împotrivit; cu-atât mai plină de zel a fost domnişoara Schniebel, susţinând că mama trebuia să rămână acolo, iar eu să plec singur. În privinţa asta n-am vrut să cedez în niciun chip; îmi puneam multe speranţe în

această călătorie. Începuse să-mi fie teamă în casa aceea veche, cu biata mama, suferindă şi tot mai neliniştită; speram s-o ajut mai mult în afara ei şi să-mi pot stăpâni mai bine propriile gânduri şi toane.

Astfel am izbutit să plecăm la sfârşitul lui iunie. Făceam scurte călătorii de o zi, am văzut Konstanz şi Zürich şi am trecut prin Brünig către zona muntoasă a Bernei. Mama era tăcută şi obosită, suporta cu resemnare călătoria, şi avea un aer nefericit. La Interlaken a început să se plângă că nu mai doarme, dar am convins-o totuşi să mă însoţească lă Grindelwald, unde speram că vom avea linişte şi ea şi eu. În timpul acestei nechibzuite, interminable, triste călătorii mi-am dat pe deplin seama că e imposibil să scapi şi să fugi de propria nefericire. În faţa noastră se întindeau lacuri frumoase, verzi, în care se oglindeau oraşe vechi, minunate, se înălţau munţii albi şi albaştri, ai căror gheţari străluceau albastru-verzui în lumina soarelui. Noi însă treceam pe lângă toate tăcuţi şi trişti, ne era ruşine de toate şi toate ne deprimau şi ne oboseau. Ne făceam plimbările, ne uitam în sus spre munţi, respiram aerul uşor şi dulce şi ascultam clopotele vitelor sunând pe păşunile muntoase şi spuneam: „Ce frumos e!” şi nu îndrăzneam să ne privim în ochi.

Am rezistat o săptămână în Grindelwald. Apoi, într-o dimineaţă, mama a spus:

— Ştii, n-are niciun rost, mai bine ne întoarcem. Aş vrea foarte mult să pot dormi iarăşi o noapte. Şi dacă e să mă îmbolnăvesc şi să mor, vreau să fiu acasă.

Atunci am făcut, fără o vorbă, bagajele, i-am dat dreptate în sinea mea şi am însoţit-o pe drumul de întoarcere, care a fost mai scurt decât la venire. Nu aveam totuşi sentimentul că mă întorc acasă, ci într-o închisoare, şi nici mama nu arăta decât o palidă mulţumire.

Şi în seara când ne-am întors acasă, i-am spus:

— Ce-ai zice dacă aş pleca singur? M-aş întoarce din nou în R. Uite, aş rămâne cu dragă inimă la tine, dacă aş vedea vreun folos în asta. Dar suntem amândoi bolnavi şi nefericiţi şi nu facem decât să ne molipsim unul pe altul. Adu-ţi prietena aici în casă, ea poate să te consoloze mai bine decât mine.

După obiceiul ei, mi-a luat mâna şi mi-a mângâiat-o uşor. A încuviinţat din cap şi m-a privit cu un zâmbet, şi zâmbetul spunea limpede: „Da, du-te, du-te!”

Cu toate strădaniile şi bunele mele intenţii, nu reuşisem nimic alceva decât s-o chinui şi să mă chinui timp de câteva luni şi să mi-o înstrăinez şi mai mult. În ciuda faptului că am stat împreună, fiecare îşi dusese povara singur şi n-o împărţise cu celălalt, şi fiecare se cufundase şi mai adânc în suferinţa şi în boala sa. Încercările mele nu dăduseră rod şi nu aveam altceva mai bun de făcut decât să plec şi să las loc liber domnişoarei Schniebel.

Aşa am şi făcut cât de curând şi fiindcă alt loc nu ştiam, m-am întors la R. La plecare mi-am dat seama că de acum înainte pentru mine ţinuturile natale nu mai existau. Oraşul în care mă născusem, în care îmi petrecusem copilăria şi în care îl înmormântasem pe tata, mi-era indiferent, nu mai avea ce să-mi ceară şi nici ce să-mi dea decât amintiri. Nu i-am spus domnului Lohe când mi-am luat rămas bun, dar reţeta sa nu mă ajutase.

Întâmplător, locuinţa mea din R. Era încă neocupată. Pentru mine a fost ca un semn că n-are niciun rost să vrei s-o rupi cu trecutul şi să fugi din faţa propriului destin. Trăiam din nou în aceeaşi casă şi cameră, în acelaşi oraş, mi-am despachetat din nou vioara şi lucrările mele şi am regăsit totul aşa cum fusese, doar că Muoth plecase la München şi Gertrud se logodise cu el.

Am luat în mâini fragmentele operei mele, ca şi cum ar fi fost ruinele fostei mele vieţi, din care încercam să mai fac acum ceva. Însă muzica s-a clintit doar cu greu în sufletul meu încremenit şi s-a trezit abia când cel care-mi scrisese toate textele mi-a trimis un nou lied. L-am primit într-un moment când, serile, de cele mai multe ori mă cuprindea vechea nelinişte şi plecam să dau târcoale casei Imthor, împovărat de ruşine şi purtând mii de lumini înşelătoare în suflet. Textul spunea:

În fiece noapte se vaită vântul,
Aripa-i udă filfâie grea.
Păsări s-avântă prin aer cu teamă;
Nimeni acum să doarmă nu vrea,
Trezit e acum tot ţinutul.
Primăvara ne cheamă.

În nopţile astea somnul alung,
În inimă tinereţea-mi învie,

Dintr-amintirii genune-albăstrie
Urcă a mea fericire-arzătoare,
De-aproape mă priveşte-ndelung,

Se sperie şi-napoi vrea să zboare.
Alină-te, o, inima mea!
Chiar dacă patima-n sânge
Zvâncneşte cu trudă-n strâmtoare
Purtându-te iar pe ştiuta cărare —
Spre tinereţea ta
Niciun drum nu mai duce.

Aceste versuri mi-au mers la inimă şi au trezit sunetul şi viaţa. Suferinţa ascunsă şi purtată în mine atâta vreme, topită şi dureros arzătoare, curgea în ritmuri şi tonuri; pornind de la lied, am regăsit firul pierdut al operei şi, după atâta pustietate, am scormonit adânc în beţia febrilă a revărsării nestăvilite, găsindu-mi calea până la acea culme fără oprelişti a simţirii, unde durerea şi desfătarea nu se mai deosebesc între ele şi unde întreaga dogoare şi forţă a sufletului se înalţă, neştirbită, într-o singură flacără dreaptă.

În ziua în care am scris noul lied şi i l-am arătat lui Teiser, pe când mă întorceam seara acasă, pe aleea mărginită de castani fremătam de energii creatoare. Lunile care trecuseră încă mă mai priveau ca ochii unor măşti, dezolant de goi. Acum inima îmi bătea repede şi cu poftă şi nu mai voia să înţeleagă pentru ce dorise să scape de suferinţa sa. Imaginea lui Gertrud se ridica din praf, limpede şi minunată, şi am privit-o din nou, fără teamă, în ochii luminoşi, şi mi-am deschis larg inima tuturor durerilor. Ah, era mai bine să sufăr din cauza ei şi să înfig mai adânc ghimpele în rană decât să depăn vise despre vremuri fantomatice, departe de ea şi de viaţa mea adevărată! între vârfurile întunecate, pline, ale castanilor bogaţi, cerul se boltea negru-albăstrui şi era plin de stele care pluteau grave şi aurii şi străluceau nepăsătoare spre depărtări. Aşa erau stelele, şi copacii îşi arătau liberi mugurii şi florile şi cicatricile şi se dăruiau marii dorinţe de viaţă, orice-ar fi însemnat asta pentru ei – desfătare sau chin. Efemeridele roiau clătinându-se în întâmpinarea morţii, fiecare viaţă avea strălucirea ei şi

frumuseţea ei, iar eu am privit o clipă în ea şi-am înţeles-o şi am încuviinţat-o şi am încuviinţat şi viaţa şi suferinţa mea.

În timpul toamnei opera a fost gata. În acea perioadă m-am întâlnit cu domnul Imthor la un concert. M-a salutat cu bucurie şi oarecum mirat, fiindcă nu ştia nimic despre prezenţa mea în R. Auzise doar că tata murise şi că locuiam de atunci în oraşul natal.

— Şi ce mai face domnişoara Gertrud? am întrebat cât am putut de calm.

— O, ar trebui să veniţi să vedeţi dumneavoastră înşivă. La începutul lui noiembrie trebuie să aibă nunta, de altfel contăm pe dumneavoastră.

— Vă mulţumesc, domnule Imthor. Şi ce ştiţi despre Muoth?

— E bine. Ştiţi, eu nu sunt întru totul de acord cu căsătoria. Aş fi vrut să vă întreb odată, mai demult, despre Muoth. Atât cât îl cunosc, nu mă pot plânge de el. Dar am auzit tot felul de lucruri: se zice că a avut mult de-a face cu femeile. Puteţi să-mi spuneţi ceva?

— Nu, domnule Imthor. Nici n-ar avea vreun rost. Fiica dumneavoastră nu şi-ar schimba hotărârea, luându-se după zvonuri. Domnul Muoth este prietenul meu şi nu-i voi pune piedici, dacă şi-a găsit fericirea.

— Da, da. Vă vedem curând iarăşi pe la noi?

— Aşa cred. La revedere, domnule Imthor.

Nu trecuse multă vreme de când aş fi făcut orice ca să împiedic legătura dintre cei doi – nu din invidie sau din speranţa că Gertrud încă s-ar mai fi putut apropia de mine — ci fiindcă eram convins şi credeam că simt dinainte că între cei doi lucrurile nu vor merge bine, fiindcă mă gândeam la felul melancolic al lui Muoth de a se chinui pe sine, la iritabilitatea sa şi la gingăşia lui Gertrud şi fiindcă le mai aveam atât de bine în minte pe Marion şi pe Lotte.

Acum gândeam altfel. O zguduire a întregii mele vieţi, o jumătate de an de singurătate sufletească şi despărţirea conştientă de tinereţe mă schimbaseră. Acum eram de părere că ar fi nechibzuit şi primejdios să te amesteci în destinul altor oameni şi nici nu aveam vreun motiv să cred în priceperea mea şi să mă pot considera un ajutor şi un cunoscător al oamenilor, după ce toate încercările mele în această direcţie nu-mi reuşiseră şi mă umiliseră amarnic. Chiar şi acum mă îndoiesc

foarte tare de capacitatea omului de a construi şi modela, cât de cât conştient, viaţa sa şi a altora. Poţi obţine bani, onoruri şi decoraţii, însă fericirea sau nefericirea nu se poate dobândi, nici pentru tine, nici pentru alţii. Poţi să primeşti doar ceea ce vine, şi poţi s-o faci, fireşte, în chipuri cu totul diferite. În ceea ce mă privea, nu mai voiam să mă silesc făcând încercări de a-mi trece viaţa, pe furiş, dincolo, pe partea însorită, ci să accept ceea ce-mi era hotărât, să duc totul după putinţă şi să văd partea bună a lucrurilor.

Chiar dacă viaţa nu depinde de astfel de meditaţii şi trece peste ele depăşindu-le, hotărârile şi gândurile în care crezi sincer lasă totuşi o pace în suflet şi te ajută să suporţi ceea ce este imposibil de schimbat.

Cel puţin viaţa a fost mai blândă cu mine — aşa mi se pare acum – de când m-am resemnat şi de când mi-am dat seama cât de puţin important este cum îmi merge mie.

Faptul că ceea ce nu poţi obţine, oricât de mult ai dori şi te-ai strădui, vine câteodată, pe neaşteptate, de la sine, l-am aflat curând după aceea cu ajutorul mamei. Îi scriam în fiecare lună şi rămăsesem, de câtva timp, fără răspuns de la ea. Dacă i-ar fi mers rău aş fi aflat, de aceea nu mă gândeam mult la ea şi-mi scriam în continuare scrisorile — scurte relatări despre existenţa mea –cărora le adăugam, de fiecare dată, salutări prieteneşti pentru domnişoara Schniebel.

Aceste salutări nu mai fuseseră transmise în ultimul timp. Celor două femei le ieşise totul prea bine şi nu putuseră face faţă îndeplinirii dorinţelor lor. Mai ales domnişoarei i se urcaseră vremurile bune la cap. Imediat după plecarea mea se instalase triumfătoare la locul victoriei sale şi îşi stabilise locuinţa în casa noastră. Acum iată că stătea la vechea ei prietenă şi verişoară şi considera că e o fericire binemeritată, după ani lungi de lipsuri, să-i fie îngăduit şi ei să se încălzească şi să se umfle-n pene ca stăpână într-o gospodărie impunătoare. Nu că şi-ar fi luat obiceiuri costisitoare şi s-ar fi pus pe risipă – trăise prea multă vreme în condiţii modeste, pe jumătate în sărăcie. Nu purta nici haine mai bune, nici nu dormea în alt fel de aşternuturi; ba mai mult, abia atunci a început să trăiască cumpătat şi să facă economii, fiindcă merita – şi avea ce economisi. Dar la ceea ce nu voia să renunţe erau puterea şi autoritatea. Cele două slujnice trebuiau să asculte de ea nu mai

puţin decât de mama; şi ştia, de asemenea, cum să se poarte ca o stăpână faţă de servitori, meşteşugari, poştaşi. Dar cum patimile nu pot fi stinse prin împliniri, încetul cu încetul şi-a extins pofta de a conduce şi asupra unor lucruri în privinţa cărora mama era mai puţin dispusă să cedeze. Voia să ştie că vizitele pe care le primea mamă o priveau la fel de mult şi pe ea şi nu suporta să nu fie de faţă când cealaltă primea musafiri. Voia ca din scrisori, mai cu seamă din cele de la mine, să nu-i fie aduse le cunoştinţă doar anumite pasaje, ci să le citească ea însăşi. Şi, în cele din urmă, a descoperit că în casa mamei mele unele lucruri nu erau ţinute, îngrijite şi conduse aşa cum credea ea că se cuvine. Înainte de toate i se părea că supravegherea servitorilor nu era destul de severă. Dacă o slujnică nu era acasă seara, dacă o alta stătea prea mult de vorbă cu poştaşul, dacă bucătăreasa cerea o duminică liberă, ea critica cât se poate de aspru îngăduinţa mamei şi îi ţinea lungi discursuri despre felul în care trebuie condusă o gospodărie. Apoi o durea amarnic să vadă cât de des şi cât de grosolan erau încălcate regulile cumpătării. Ba erau aduşi prea mulţi cărbuni în casă, ba erau prea multe ouă în socotelile făcute de bucătăreasă! Cu seriozitate şi zel a început să înfrunte aceste nereguli şi, de aici, a pornit dezbinarea celor două prietene.

Mama trecuse cu vederea, fără împotrivire, tot ce se întâmplase până atunci, chiar dacă nu fusese de acord cu toate şi era dezamăgită, în unele privinţe, de prietena ei, fiindcă, probabil, îşi închipuise cu totul altfel relaţiile cu ea. Acum însă, când vechi şi respectabile obiceiuri ale casei erau puse în primejdie, când tihna sa zilnică şi pacea căminului începuseră să aibă de suferit, nu şi-a mai putut reţine obiecţiile şi a devenit mai fermă, nefiind în stare, fireşte, să-şi egaleze prietena. Au fost discuţii şi mici certuri, ca între prietene, iar când bucătăreasa a vrut să plece şi mama a reuşit s-o oprească doar cu trudă şi cu multe promisiuni, ba chiar cu scuze, problema deţinerii puterii în casă a început să ducă la un adevărat război.

Domnişoara Schniebel, mândră de cunoştinţele sale, de experienţa sa, de cumpătarea şi virtuţile sale gospodăreşti, nu putea accepta că pentru toate aceste calităţi nu i se arăta recunoştinţă; simţea în aşa măsură că are dreptate încât nu s-a mai putut abţine să nu aducă o critică felului în care fusese condusă gospodăria până atunci – o dojană privind talentul de

gospodină al mamei – şi să nu-şi arate dispreţul plin de compătimire pentru obiceiurile şi rânduielile întregii case. Atunci stăpâna casei a început sa vorbească despre tata, sub a cărui conducere şi după al cărui fel de a fi, ani de-a rândul, toate merseseră bine. El nu suportase meschinăria şi cumpătarea plină de spaime, le dăduse servitorilor libertate şi drepturi, urâse gâlceava dintre slujitoare şi posomorala. Însă când mama a adus vorba despre el, omul pe care şi ea avusese înainte de ce să-l critice uneori, dar care, după moarte, devenise un sfânt, domnişoara Schniebel n-a mai putut răbda şi i-a adus aminte, înţepată, că ea avusese, încă de multă vreme, părerea ei despre răposat şi că şi-o spusese deja şi că acum credea că ar fi timpul să se pună capăt vechilor neglijenţe şi să fie lăsată să domnească raţiunea. Că ea doar din dorinţa de a o cruţa pe prietena ei nu voise să se atingă de amintirea celui plecat întru veşnicie; dar fiindcă toate astea îl priveau pe el trebuia să spună deschis că, fără îndoială, fostul stăpân era vinovat de unele nereguli din casă, şi că ea nu vedea pentru ce lucrurile ar fi trebuit să rămână şi pe mai departe la fel, acum că aveau mână liberă.

Asta a fost pentru mama o palmă peste faţă, pe care nu i-a iertat-o verişoarei sale. Înainte fusese o necesitate şi o plăcere pentru ea să se mai plângă, din când în când, în discuţiile cu confidenta ei şi să-i găsească ceva cusururi stăpânului casei; acum însă nu suporta nici cea mai mică umbră pe imaginea lui idealizată şi a început să considere revoluţia care se vestea în casă nu numai deranjantă ci, înainte de toate, ca un păcat faţă de răposat.

Aşa se desfăşurară lucrurile fără ca eu să aflu ceva. Când mama m-a lăsat să întrezăresc într-o scrisoare, pentru prima oară, discordia din colivie, chiar dacă o făcea pe ocolite şi cu multă precauţie, mi-a venit să râd. În următoarea epistolă am omis salutările adresate fecioarei, dar n-am luat în serios aluziile şi m-am gândit că femeile vor ajunge mai uşor la o înţelegere fără ajutorul meu. De asemenea s-a mai întâmplat ceva, care m-a preocupat mult mai mult.

Venise luna octombrie şi gândul la apropiata căsătorie a lui Gertrud nu-mi mai dădea pace. Nu mai fusesem acolo în vizită şi n-o mai revăzusem. Mă gândeam să reiau legătura cu tatăl ei după nuntă, după ce ar fi plecat. De asemenea speram ca între

ea şi mine, cu timpul, să se restabilească o relaţie bună, prietenească; fuseserăm mult prea apropiaţi pentru a putea şterge, pur şi simplu, trecutul. Numai că încă îmi lipsea curajul pentru o întâlnire, pe care ea, aşa cum o ştiam, n-ar fi evitat-o.

Atunci, într-o zi, mi-a bătut cineva la uşă, într-un fel bine cunoscut. Plin de presimţiri şi derutat am sărit şi am deschis, şi în faţa mea stătea Muoth care îmi întindea mâna.

— Muoth! am exclamat şi i-am ţinut mâna strâns, şi nu l-am putut privi în ochi, fără ca totul să se trezească în mine şi să mă doară. Am revăzut scrisoarea pe masa sa, scrisoarea cu scrisul lui Gertrud, şi m-am revăzut luându-mi rămas bun şi alegând moartea. Acum era în faţa mea şi mă privea atent. Era ceva mai slab, dar frumos şi mândru ca de obicei.

— Nu mă aşteptasem să vii, am spus încet.

— Aşa? Am aflat deja că n-ai mai fost la Gertrud. În ce mă priveşte, fie — să nu vorbim despre asta! Sunt aici pentru a vedea ce mai faci şi cum îţi mai merge cu lucrul. Ce mai e cu opera?

— E gata. Dar mai întâi, ce face Gertrud?

— Bine. Nu peste mult timp avem nunta.

— Ştiu.

— Da. Nu-i faci o vizită curând?

— Ba da, mai târziu. Vreau sa văd dacă îi merge bine cu tine.

— Hm…

— Heinrich, iartă-mă, dar trebuie să mă gândesc câteodată la Lotte, cu care te-ai purtat rău şi pe care ai bătut-o.

— Las-o pe Lotte! Aşa-i trebuia. Nicio femeie nu este lovită, dacă nu vrea.

— Aşa-i. Opera, deci. Nu ştiu încă unde s-o dau mai întâi. Ar trebui să fie o scenă bună, dar mă întreb dacă va fi acceptată.

— O să fie. Voiam să vorbesc cu tine despre asta. Adu-o la München! Probabil că va fi acceptată, lumea se interesează de tine şi la nevoie garantez eu pentru ea. Aş vrea foarte mult ca nimeni să nu cânte rolul înaintea mea.

Asta m-a ajutat. M-am învoit bucuros şi am promis să mă ocup cât de curând de copii. Am discutat tot felul de amănunte şi am continuat să vorbim cu stânjeneală, ca şi cum ar fi fost lucruri extrem de importante, dar, de fapt, nu voiam altceva decât să treacă timpul şi să închidem ochii în faţa prăpastiei care se căscase între noi. Muoth a fost cel care şi-a luat inima-n dinţi.

— Mai ţii minte cum m-ai luat atunci la familia Imthor? A trecut un an, zise el.

— Îmi aduc aminte, am răspuns, şi nu-i nevoie să-mi reaminteşti. Mai bine du-te!

— Nu, prietene. Deci îţi aduci aminte. Ei, dacă atunci o iubeai deja pe fata, pentru ce nu mi-ai spus nicio vorbă? De ce nu mi-ai spus: las-o în pace, lasămi-o mie! Ar fi fost destul, aş fi înţeles chiar şi o aluzie.

— N-aveam voie.

— N-aveai voie? De ce? Cine ţi-a cerut să priveşti şi să-ţi ţii gura până ce a fost prea târziu?

— Nu puteam şti daca mă iubeşte. Şi chiar şi aşa – dacă pe tine te iubeşte mai mult, n-am ce face.

— Copilării! Poate că ar fi fost mai fericită cu tine! Doar fiecare are dreptul să cucerească pentru sine o femeie. Şi daca tu mi-ai fi spus, chiar de la început, vreun cuvânt, dacă mi-ai fi făcut cel mai mic semn, m-aş fi retras. După aceea a fost, fireşte, prea târziu.

Pentru mine discuţia era neplăcută.

— Eu văd altfel lucrurile, i-am spus, iar tu poţi fi mulţumit, nu-i aşa? Deci lasă-mă-n pace! Transmite-i un salut şi am să vă vizitez la München.

— Nu vrei să vii la nuntă?

— Nu, Muoth, ar fi lipsit de gust Dar – vă cununaţi la biserică?

— Fireşte, la catedrală.

— Asta îmi place. Am ceva pentru această ocazie, un preludiu de orgă. Nicio grijă, e foarte scurt.

— Eşti un om de treabă! La naiba, ce ghinion am cu tine!

— Cred că noroc ar trebui să spui, Muoth.

— Bine, să nu ne certam. Trebuie să plec acum, mai sunt lucruri de cumpărat şi Dumnezeu mai ştie ce de făcut. Opera ai s-o trimiţi curând, nu-i aşa? Trimite-mi-o mie, am s-o duc eu însumi bătrânului nostru. Da, şi înainte de a mă însura, să mai petrecem o dată, noi doi, o seară împreună. Mâine, poate?

– Bun, la revedere!

Iarăşi mă vedeam prins în vechiul cerc şi mi-am petrecut noaptea cu gânduri care mi-au trecut de sute de ori prin minte şi cu suferinţe simţite de sute de ori. În ziua următoare m-am dus la un organist pe care-l cunoşteam şi l-am rugat să preia

preludiul compus de mine pentru nunta lui Muoth. După-amiază am trecut cu Teiser, pentru ultima oară, prin toată uvertura. Şi seara am fost la hotelul lui Muoth.

Am găsit o încăpere pregătită pentru noi, cu foc în cămin şi lumină de lumânări, o masă aşternută cu alb, cu flori şi cu tacâmuri de argint şi pe Muoth, care mă aştepta.

— Aşa, băiete, a exclamat, acum vom sărbători, luându-ne rămas bun, mai mult pentru mine decât pentru tine. Gertrud te salută, vom bea astăzi în sănătatea ei.

Ne-am umplut paharele şi am băut în tăcere.

— Aşa, acum ne vom gândi doar la noi. Tinereţea se apropie de asfinţit, dragul meu, nu simţi şi tu? Se zice c-ar fi partea cea mai frumoasă din viaţă. Sper că este o născocire, ca şi alte asemenea cugetări. Ce e mai bun abia trebuie să urmeze, altfel totul n-ar mai merita osteneala. Când opera ta va fi jucată, vom mai vorbi despre asta.

Am mâncat în tihnă şi am băut un vin greu de Rin; după aceea, ne-am retras cu ţigări de foi şi cu şampanie în fotoliile de colţ, adinei, şi, timp de o oră, vremurile de altădată au revenit, şi pentru el şi pentru mine, cu pofta lor vorbăreaţă de făcut planuri şi de flecăreală, ne-am privit gânditori şi fără griji, cu sinceritate, şi am fost mulţumiţi unul de celălalt. In astfel de ceasuri, Heinrich era mai binevoitor şi mai delicat ca de obicei, ştia cât de repede trece o astfel de dispoziţie şi o ocrotea cu grijă cât mai mult timp cu putinţă. Cu voce domoală, zâmbind, a vorbit despre München, a povestit mici istorioare din viaţa teatrală şi a folosit vechea şi deosebita sa artă de a zugrăvi oameni şi situaţii în cuvinte scurte şi clare.

După ce i-a înfăţişat în acest chip, în joacă şi cu fineţe, dar fără răutate, pe un dirijor, pe socrul său şi pe alţii, i-am închinat un pahar şi l-am întrebat:

— Ei, şi despre mine ce spui? Ai şi pentru oameni ca mine o formulă?

— O, da, a încuviinţat el liniştit şi şi-a îndreptat ochii întunecaţi spre mine. Tu eşti în toate privinţele tipul artistului. Un artist nu este, aşa cum zic filistinii, un domn vesel care, de prea multă exuberanţă, trânteşte din când în când câte o operă, ci este, din păcate, de cele mai multe ori, un amărât pe care îl sufocă o bogăţie inutilă şi de aceea trebuie să dea ceva de la el. Legenda despre artistul fericit n-are niciun temei, e numai o

scorneală filistină. Veselul Mozart s-a ţinut pe picioare cu şampanie şi de aceea a suferit de foame; iar motivul pentru care Beethoven nu şi-a luat viaţa încă în tinereţe şi în loc de asta a scris atâtea lucruri minunate nu-l ştie nimeni. Un artist adevărat trebuie să fie nefericit în viaţă. Când îi este foame şi-şi desface traista, înăuntru nu găseşte decât perle!

— Da, atunci când doreşti puţină bucurie şi căldură şi vrei să iei şi tu parte la viaţă, bineînţeles că o duzină de opere şi de trio-uri şi de altele asemenea nu-ţi sunt de mare folos.

— Te cred. Un astfel de ceas, petrecut la un vin, cu un prieten, dacă ai unul, şi o sporovăială plăcută despre viaţa asta ciudată, ăsta este de fapt cel mai bun lucru pe care-l poţi avea. Aşa trebuie să fie, şi noi trebuie să ne bucurăm că totuşi avem asta. Cât de mult meştereşte un nenorocit la o rachetă pentru jocuri de artificii şi bucuria lui durează apoi mai puţin de un minut! Aşa că trebuie să aduni cu chibzuială bucurie şi pace sufletească şi un cuget curat pentru ca, din când în când, să ajungă pentru un ceas plăcut. Noroc, prietene!

De fapt, nu eram deloc de acord cu filosofia lui, dar ce mă privea? Îmi făcea bine să am parte de o astfel de seară cu prietenul pe care mă temusem că trebuie să-l pierd şi care nu mai fusese, nici el, sigur de mine şi am trimis, gânditor, un salut înapoi, spre timpul care trecuse, care era încă atât de aproape şi care, totuşi, îmi cuprindea toată tinereţea, a cărei lipsă de griji şi candoare nu se mai puteau întoarce.

Am terminat devreme şi Muoth s-a oferit să meargă cu mine până acasă. Eu însă i-am cerut să rămână. Ştiam că nu merge cu plăcere cu mine pe stradă – şchiopătatul care mă împiedică la mers îl deranja şi îl făcea posac. El nu putea face sacrificii, iar cele mai mici sunt adesea şi cele mai grele.

Eram încântat de mica mea piesă pentru orgă. Eră un fel de preludiu şi, pentru mine, o desprindere de ceea ce fusese, o mulţumire şi o urare de fericire către miri şi un ecou al frumoaselor vremuri de prietenie cu ea şi cu el.

În ziua nunţii am sosit devreme la biserică şi am privit festivitatea pe ascuns, de sus de la orgă. Când organistul a cântat mica mea compoziţie, Gertrud a privit în sus şi a făcut un semn de încuviinţare mirelui său. Nu o mai văzusem în timpul din urmă; în rochia albă părea şi mai înaltă şi mai zveltă şi a mers, fermecător de gravă, pe cărarea îngustă, împodobită,

până la altar, alături de bărbatul care păşea mândru şi drept. Totul ar fi arătat mai puţin bine şi mai puţin impunător dacă în locul lui, pe acest drum solemn, aş fi mers eu, infirm şi strâmb.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Toate fuseseră dinainte în aşa fel rânduite încât să nu mă gândesc prea mult la nunta prietenilor mei şi să nu-mi las gândurile şi dorinţele şi chinurile s-o apuce pe acest drum.

La mama nu mă mai gândisem în acele zile. Ştiam din ultima ei scrisoare că tihna şi pacea din casă nu erau prea grozave, însă nu aveam nici motive şi nici chef să mă amestec în cearta celor două doamne, ci, cu oarecare bucurie răutăcioasă, am lăsat lucrurile aşa cum erau, rezolvarea lor neavând nevoie de judecata mea. Scrisesem de atunci, fără să fi primit vreun răspuns, şi avusesem destulă treabă cu obţinerea şi verificarea copiilor pentru operă ca să-mi mai fac probleme din pricina domnişoarei Schniebel.

Atunci a sosit o scrisoare de la mama care m-a uimit chiar şi prin dimensiunile sale cu totul neobişnuite. Era un amănunţit act de acuzare a celei cu care împărţea locuinţa, din care am aflat exact toate delictele acesteia împotriva liniştii din casă şi din sufletul bunei mele mame. Îi venea greu să-mi scrie toate astea şi o făcea cu demnitate şi cu precauţie, atâta doar că era o mică recunoaştere a amăgirii în care trăise în ceea ce o privea pe prietena şi verişoara ei. Mama nu numai că găsea cu totul îndreptăţită aversiunea mea şi a răposatului meu tată faţă de demoazela Schniebel, dar acum era gata chiar să vândă casa, în cazul în care aş mai fi dorit acest lucru, şi să locuiască în altă parte, şi toate astea numai pentru a scăpa de Schniebel.

„Ar fi bine, poate, dacă ai veni tu însuţi. Mai ales că Lucie ştie deja ce gândesc şi ce planuri am, a simţit foarte repede; însă încordarea este prea mare între noi pentru a-i putea spune ceea ce trebuie aşa cum se cuvine. Nu vrea să înţeleagă aluziile mele că aş prefera să fiu iarăşi singură în casă şi că m-aş putea lipsi de ea, iar o ceartă deschisă nu doresc. Ştiu că ar încerca să mă rănească şi că s-ar împotrivi din toate puterile dacă i-aş cere deschis să plece. Aşa că este mai bine să vii şi să faci ordine. Nu

vreau să fie scandal şi ea nu trebuie să fie nedreptăţită, dar e nevoie să i se spună limpede şi fără ocol."

Aş fi fost gata să şi omor balaurul dacă mama mi-ar fi cerut-o. M-am pregătit de călătorie cu mare plăcere şi am plecat cât mai iute spre casă. Acolo am observat, fireşte, chiar de la intrarea în vechea noastră casă, că domnea un alt spirit. Mai cu seamă salonul mare şi plăcut căpătase o înfăţişare posacă, neprimitoare, apăsătoare şi sărăcăcioasă; totul arăta ca şi cum ar fi fost păzit cu mare osteneală şi pus la cruţare; pe podeaua veche, solidă, erau aşternute aşa-zisele preşuri, lungi fâşii triste, dintr-un material ieftin şi urât, pentru a proteja scândurile şi a nu face risipă la spălat. Vechiul pian pătrat, care stătea nefolosit de ani de zile în salon, era de asemenea înveşmântat într-o astfel de învelitoare de protecţie şi cu toate că mama pregătise ceai şi prăjituri în cinstea venirii mele şi încercase să facă totul puţin mai plăcut, mirosea atât de intens a sărăcie de fată bătrână şi a naftalină, încât i-am zâmbit mamei chiar când m-a întâmpinat şi am strâmbat din nas şi ea a înţeles imediat.

Nici nu m-am aşezat bine, că balaurul a şi intrat, a luat-o la trap spre mine călcând pe preşuri şi a aşteptat să-i prezint omagiile, lucru pe care l-am şi făcut, fără zgârcenie. Am întrebat-o cu de-amănuntul despre starea sănătăţii sale şi i-am cerut scuze pentru casa aceasta veche care, poate, nu-i oferea tot confortul cu care era obişnuită. Vorbind fără a ţine cont de mama, şi-a asumat rolul de stăpână, s-a ocupat de ceai, mi-a întors cu mare zel politeţurile şi părea într-adevăr măgulită, dar totuşi speriată şi bănuitoare din cauza bunăvoinţei mele exagerate. Simţise trădarea plutind în aer, dar era nevoită să păstreze un ton agreabil şi să-şi desfăşoare întreaga rezervă de amabilităţi răsuflate. Ne-am trecut timpul cu tot felul de dovezi de smerenie şi preţuire până la sosirea serii; ne-am urat, din inimă, somn dulce şi ne-am despărţit ca nişte diplomaţi de şcoală veche. Cred totuşi că arătarea a dormit foarte puţin în acea noapte, în ciuda momelii aruncate de mine, în vreme ce eu m-am odihnit mulţumit, iar biata mea mamă, poate după nopţi de supărare şi amărăciune, a adormit în propria sa casă, pentru prima oară după multă vreme, cu sentimente neştirbite de stăpână.

În dimineaţa următoare, la micul dejun, a reînceput acelaşi joc plin de graţie. Mama care, cu o seară înainte, ascultase doar

într-o tăcere încordată, lua şi ea parte cu încântare la discuţie şi împreună ne-am purtat cu Schniebel cu o amabilitate şi o delicateţe care o punea în încurcătură, ba chiar o întrista, fiindcă îşi dădea prea bine seama că la mama asemenea vorbe nu porneau din inimă. Aproape că mi s-ar fi făcut milă de fata bătrână văzând cât de temătoare devenise, cum încerca să se facă cât mai neînsemnată, cum lăuda şi încuviinţa totul; numai că m-am gândit la slujnica alungată, la bucătăreasa vizibil nemulţumită, care rămăsese numai de dragul mamei, m-am gândit la pianul cusut în pânză şi la mirosul trist, meschin din casa părintească, odinioară atât de veselă, şi m-am ţinut tare.

După masă am rugat-o pe mama să se întindă puţin, şi am rămas singur cu verişoara ei.

— Obişnuiţi cumva să dormiţi după masă? am întrebat-o politicos. Atunci n-aş vrea să vă deranjez. Aş avea ceva de vorbit cu dumneavoastră, dar graba nu-i atât de mare.

— O, vă rog, nu dorm niciodată în timpul zilei. Slavă Domnului, nu sunt încă atât de bătrână. Vă stau întru totul la dispoziţie.

— Vă mulţumesc, stimată domnişoară. Voiam să vă mulţumesc pentru bunăvoinţa pe care aţi dovedit-o faţă de mama mea. Altfel ar fi fost totuşi prea singură în casa goală. Ei, de acum totul va fi altfel.

— Cum? a strigat ea sărind în sus. Ce va fi altfel?

— Încă nu ştiţi? Mama s-a hotărât să-mi îndeplinească, în sfârşit, vechea dorinţă şi să se mute la mine. Şi nu putem, firește, să lăsăm casa să stea nelocuită. Aşa că, în curând, va fi pusă în vânzare.

Domnişoara mă privea ţintă, buimăcită.

— Da, şi mie îmi pare rău, am continuat cu regret. Ei, dar pentru dumneavoastră tot acest timp a fost totuşi obositor. Aţi purtat de grijă întregii case cu atâta bunăvoinţă şi atenţie, încât nici nu vă pot mulţumi îndeajuns.

— Dar eu, eu ce să… unde să…

— Ei, doar se va găsi ceva. Trebuie să vă căutaţi o altă locuinţă, bineînţeles că nu e chiar mare grabă. Şi dumneavoastră o să vă bucuraţi când totul va fi mai liniştit.

Se ridicase în picioare. Tonul său era încă politicos, însă îngrijorător de ascuţit.

— Nu ştiu ce să spun, a strigat revoltată. Mama dumneavoastră, domnule, mi-a promis că mă va lăsa să locuiesc aici. A fost o învoială definitivă; iar acum, după ce am avut grijă de casă şi am ajutat-o pe mama dumneavoastră în toate, acum sunt aruncată în stradă!

A început să plângă cu sughiţuri şi a dat să fugă. Am oprit-o totuşi, prinzând-o de mână sfrijită, şi am aşezat-o din nou în fotoliu.

— Nu e chiar atât de rău, i-am spus zâmbind. Faptul că mama doreşte să se mute de aici schimbă întrucâtva situaţia. În afară de asta, vânzarea casei a fost hotărâtă de mine şi nu de ea, fiindcă eu sunt proprietarul. Mama vă cere să nu fiţi prea modestă la căutarea unei locuinţe şi s-o lăsaţi pe ea să aibă grijă ca totul să fie bine. Aşa vă va fi mai comod ca până acum şi rămâneţi totuşi, într-o oarecare măsură, musafira ei.

Au început atunci aşteptatele proteste, mândria, plânsul, îngâmfarea amestecate cu rugăminţi şi, în cele din urmă, nefericita şi-a dat seama că cel mai bine era să cedeze. S-a retras în camera ei şi n-a apărut nici la cafea. Mama a fost de părere să i-o trimitem în cameră, dar, după toate politeţurile, am vrut să am şi eu partea mea de răzbunare şi am lăsat-o pe domnişoara Schniebel s-o ţină tot aşa cu încăpăţânarea până seara, când a apărut la masă, tăcută şi morocănoasă, dar fără să întârzie.

— Mâine, din păcate, sunt nevoit să plec iarăşi la R, am spus în timpul cinei. Dacă ai nevoie de mine, mamă, pot să vin repede încoace, oricând.

Spunând acestea n-am privit-o pe mama, ci pe verişoara ei, şi ea şi-a dat seama ce voiam să spun. Despărţirea de ea a fost scurtă şi, din partea mea, aproape prietenoasă.

— Fiule, mi-a zis mama după aceea, ai procedat bine şi trebuie să-ţi mulţumesc. Nu vrei să-mi cânţi ceva din opera ta?

N-am ajuns s-o fac, însă un zid fusese străpuns şi femeia vârstnică şi cu mine începuserăm să ne înţelegem. Asta era partea cea mai bună a lucrurilor. Acum avea încredere în mine şi mă bucuram la gândul că, în curând, vom avea împreună o mică gospodărie a noastră şi că nu voi mai fi fără un cămin. Am plecat mulţumit, am lăsat vorbă să se transmită salutări bătrânei domnişoare şi, după întoarcerea în R., am început să umblu ici şi colo, unde erau mici locuinţe drăguţe de închiriat.

Teiser m-a ajutat şi de cele mai multe ori ne-a însoţit şi sora lui; amândoi se bucurau împreună cu mine şi sperau că cele două mici familii vor duce un trai bun împreună.

Între timp, opera mea plecase la München. După două luni, cu puţin înainte de sosirea mamei, Muoth mi-a scris că fusese acceptată, dar că nu mai putea fi pusă în lucru în acest sezon. Totuşi spectacolul trebuia să aibă loc la începutul iernii următoare. Astfel aveam o veste bună pentru mama, iar Teiser, când a aflat-o, a pregătit o serbare cu dansuri de bucurie.

Mama a plâns când s-a mutat în drăguţa noastră locuinţă cu grădină şi a zis că nu e bine să-ţi schimbi locul la bătrâneţe. Eu însă am fost de părere că era foarte bine, la fel şi cei doi Teiser, iar Brigitte i-a stat mamei la îndemână şi a ajutat-o, de-ţi era mai mare dragul. Fata avea puţine cunoştinţe în oraş şi, în timp ce fratele ei era la teatru, stătuse de multe ori singură acasă, ceea ce, e drept, nu se vedea. Acum venea adesea la noi ajutându-ne să punem totul în ordine şi să ne acomodăm, dar mai ales să ne obişnuim, mama şi cu mine, cu drumul anevoios spre o convieţuire calmă şi plină de afecţiune. A ştiut să-i explice femeii în vârstă când aveam nevoie de linişte şi trebuia să fiu singur; apoi sărea în ajutorul meu, şi mi-a lămurit unele nevoi şi dorinţe ale mamei, pe care nu le ghicisem niciodată, iar mama nu mi le-ar fi spus niciodată. Astfel, curând, au existat un cămin şi o pace a căminului – altfel şi mai modest decât îmi imaginasem înainte şi totuşi plăcut şi destul de frumos pentru cineva care obţinuse singur toate acestea.

Acum i-am făcut mamei cunoştinţă cu muzica mea. Nu-i plăcea totul, şi de cele mai multe ori nu spunea nimic, însă vedea şi era convinsă că nu este amuzament şi joacă, ci muncă şi lucru intens, şi a descoperit, spre uimirea ei, că viaţa noastră de muzicanţi, pe care şi-o închipuise în mare măsură ca o acrobaţie pe sârmă, nu era întru nimic mai puţin aşezată şi destoinică decât cea pe care o dusese răposatul tata. Acum puteam vorbi cu mai multă uşurinţă despre el şi cu timpul am auzit mii de istorii despre el şi despre ea, despre bunici şi despre propria mea copilărie. Trecutul şi familia au devenit apropiate şi interesante, nu m-am mai simţit ca unul care nu făcea parte din cerc. Mama a învăţat, în schimb, să mă lase în voia mea şi să aibă încredere în mine, chiar şi atunci când lucram şi mă izolam sau deveneam iritabil. O dusese foarte bine

cu tata şi cu atât mai aspru fusese examenul timpului petrecut cu domnişoara Schniebel; acum începea să aibă din nou încredere şi, treptat, a încetat să mai vorbească despre bătrâneţe şi despre însingurare.

În această tihnă şi fericire modestă, suferinţa şi nemulţumirea în care trăisem atâta vreme au dispărut în adâncuri. Însă n-au pierit cu totul, ci zăboveau încă nestinse, în străfundurile sufletului meu, mă priveau întrebător în unele nopţi şi-şi păstrau drepturile. Cu cât mai mult părea să se fi scufundat trecutul, cu atât mai limpede era imaginea iubirii şi a suferinţei mele, care urca spre mine, mă însoţea şi era glasul tăcut al aducerii aminte.

Uneori crezusem că ştiu ce este iubirea. Încă în timpul adolescenţei, când o adoram orbeşte pe drăgălaşa şi uşuratica Liddy, crezusem că iubirea mi-e cunoscută. Apoi s-a întâmplat iarăşi, când am văzut-o pentru prima oară pe Gertrud şi am simţit că ea ar fi răspunsul la întrebările mele şi mângâierea pentru întunecatele mele dorinţe; apoi din nou, când a început chinul şi când prietenia şi seninătatea au devenit patimă şi întuneric şi, în cele din urmă, atunci când am pierdut-o. Însă iubirea a rămas şi m-a însoţit tot timpul, şi am ştiut că nu voi mai putea urma niciodată, cu patimă, o femeie şi nici dori sărutul unei femei, de când Gertrud era în inima mea.

Tatăl ei, pe care îl vizitam din când în când, părea să ştie acum ce mă lega de ea. M-a rugat să-i dau preludiul pe care îl scrisesem pentru nuntă şi îmi arăta o blândă bunăvoinţă. Probabil că simţea cât de mult îmi plăcea să aflu noutăţi despre ea şi cât de greu îmi era să pun întrebări şi îmi povestea multe din scrisorile ei. De multe ori, în ele, era vorba şi despre mine, îndeosebi despre opera mea. Scria că pentru rolul de soprană fusese găsită o cântăreaţă bună şi că era bucuroasă să asculte, în sfârşit, în întregime, lucrarea atât de bine cunoscută ei. Se bucura, de asemenea, că o aveam pe mama lângă mine. Ce scria despre Muoth, nu ştiu.

Viaţa mea se desfăşura liniştită, torentele din străfunduri nu mai răzbăteau la suprafaţă. Lucram la o mesă şi în cap aveam un oratoriu, la care îmi mai lipsea textul. Când eram nevoit să mă gândesc la operă, ea era ca o lume străină mie. Muzica mea pornise pe alte căi, devenise mai simplă şi mai reţinută, trebuia să aline şi nu să tulbure.

În această perioadă, fraţii Teiser mi-au fost de mare preţ. Ne vedeam aproape zilnic, citeam, făceam muzică, mergeam împreună la plimbare, făceam petreceri şi excursii împreună. Numai în timpul verii, fiindcă n-am vrut să-i stânjenesc pe vajnicii drumeţi, ne-am despărţit pentru câteva săptămâni. Cei doi Teiser au cutreierat iarăşi drumurile din Tirol şi Vorarlberg şi au trimis mici cutii cu flori de colţ; eu, în schimb, o dusesem pe mama la rudele ei din nordul Germaniei, unde fusese invitată de ani de zile şi rămăsesem la Marea Nordului. Acolo auzeam zi şi noapte vechiul cântec al mării şi în aerul aspru şi proaspăt de mare îmi urmăream gândurile şi melodiile. Aici am găsit curajul de a-i scrie pentru prima oară lui Gertrud la München — nu doamnei Muoth, ci prietenei mele Gertrud, căreia i-am povestit despre muzica mea şi despre visele mele. Poate o bucură, m-am gândit, şi poate că nu-i strică o încurajare şi salutul unui prieten. Fiindcă, împotriva voinţei mele, eram nevoit să nu am încredere în prietenul meu Muoth şi să fiu mereu puţin îngrijorat pentru Gertrud. Îl cunoşteam prea bine – un melancolic nevindecabil, obişnuit să-şi trăiască capriciile şi să nu jertfească nimic, pe care porniri obscure îl târau punând stăpânire pe el şi care, în ceasurile sale de meditaţii, îşi privea propria viaţă ca pe o tragedie. Dacă însingurarea şi credinţa că nu eşti înţeles sunt într-adevăr o boală, aşa cum spusese bunul domn Lohe, atunci Muoth suferea de această boală mai mult ca oricine altcineva.

Totuşi n-am aflat nimic despre el, scrisori nu scria. Şi Gertrud mi-a răspuns doar cu o scurtă mulţumire şi cu invitaţia de a veni la începutul toamnei la München, unde, chiar de la deschiderea stagiunii, urma să continue studiul operei mele.

La începutul lui septembrie, după ce ne-am întors cu toţii în oraş şi la traiul nostru obişnuit, ne-am întâlnit într-o seară în locuinţa mea, pentru a parcurge împreună lucrările mele din timpul verii. Piesa cea mai importantă era o scurtă compoziţie lirică pentru două viori şi pian. Pe asta am cântat-o. Brigitte Teiser şedea la pian – pe deasupra partiturii îi puteam vedea capul cu coroana grea a cozilor blonde, ale căror contururi străluceau ca aurul în lumina luminărilor. Fratele ei stătea lângă ea şi cânta vioara întâi. Era o muzică simplă, asemănătoare cu cea a unui lied, uşor plângătoare, care se topea ca amurgul de vară, nici veselă nici tristă, ci plutind pierdut în înserare,

asemenea unui nor, a cărui strălucire păleşte după apusul soarelui. Această mică lucrare le-a plăcut celor doi şi mai cu seamă lui Brigitte. Obişnuia să nu spună decât rareori ceva despre muzica mea şi se purta cu un fel de veneraţie feciorelnică, privindu-mă doar cu admiraţie, fiindcă mă considera un mare maestru. În ziua aceea şi-a făcut curaj şi mi-a arătat cât de mult îi plăcea. M-a privit radioasă cu ochii ei albaştri şi a încuviinţat din cap, iar lumina a început să joace pe cozile ei blonde. Era foarte drăguţă, aproape frumoasă.

Pentru a-i face o bucurie i-am luat partitura pentru pian şi am scris cu creionul, deasupra notelor, o dedicaţie – „Prietenei mele Brigitte Teiser" – şi i-am dat-o înapoi.

— Aceste cuvinte să rămână pentru totdeauna deasupra micului cântec, i-am spus curtenitor şi am făcut o plecăciune. A citit dedicaţia înroşindu-se încet, mi-a întins mâna mică, puternică şi, deodată, ochii i s-au umplut de lacrimi.

— Vorbiţi serios? a întrebat încet.

— Aşa va fi, am râs. Şi găsesc că această bucată vi se potriveşte foarte bine, domnişoară Brigitte.

Privirea ei, încă înecată în lacrimi, m-a uimit, într-atât era de gravă şi de feminină. Totuşi nu i-am mai dat importanţă în continuare, Teiser a pus vioara deoparte şi mama, care îi cunoştea deja obiceiurile, a turnat vinul în pahare. Conversaţia s-a însufleţit, ne-am certat cu privire la o nouă operetă, care fusese jucată cu câteva săptămâni înainte, şi mica întâmplare cu Brigitte mi-a revenit în minte abia seara târziu, când cei doi şi-au luat rămas bun şi când ea m-a privit în ochi cu o ciudată nelinişte.

Între timp, la München, opera mea intrase în studiu. Întrucât rolul principal, care îi revenea lui Muoth, era pe mâinile cele mai bune, iar Gertrud o lăudase şi pe soprană, orchestra şi corurile au devenit preocuparea mea principală. Am lăsat-o pe mama în grija prietenilor şi am plecat la München.

În dimineaţa care a urmat sosirii mele, am străbătut străzile largi, frumoase, îndreptându-mă spre Schwabing şi spre casa retrasă în care locuia Muoth. Opera o uitasem cu totul, mă gândeam numai la el şi la Gertrud şi la cum îi voi găsi. Trăsura s-a oprit pe o stradă laterală, aproape rurală, în faţa unei case mici, înconjurată de copaci tomnatici; frunze galbene de arţar erau strânse în grămezi de o parte şi de alta a drumului. Am

intrat cu o strângere de inimă; casa avea un aer tihnit, seniorial, un slujitor mi-a luat mantaua.
În încăperea mare, în care am fost condus, am recunoscut două dintre vechile picturi din casa Imthor, care fuseseră aduse aici. Pe un alt perete atârna un tablou nou al lui Muoth, pictat la Miinchen, şi în vreme ce-l priveam a intrat Gertrud.
Când am privit-o în ochi, după atât de multă vreme, inima a început să-mi bată mai tare. Mi-a zâmbit, chipul ei era schimbat, mai sever şi mai matur, totuşi la fel de prietenos ca pe vremuri, şi mi-a întins bucuroasa mâna.
— Vă merge bine? m-a întrebat binevoitoare. Aţi mai îmbătrânit, dar arătaţi bine. Vă aşteptăm de multă vreme.
M-a întrebat de toţi prietenii, de tatăl ei, de mama şi, după ce s-a mai încălzit şi a uitat de primul moment de sfială, a început să arate la fel ca înainte. Pe nesimţite mi-a dispărut timiditatea şi am vorbit cu ea, aşa cum faci cu o bună prietenă, i-am povestit despre vara petrecută la mare, despre munca mea, despre cei doi Teiser şi în cele din urmă chiar şi despre biata domnişoară Schniebel.
— Ei, a exclamat ea, şi acum se va juca opera dumneavoastră! Ce bucurie veţi avea!
— Da, am răspuns, dar cel mai mult mă bucur totuşi că vă voi auzi cântând, o dată, din nou.
A încuviinţat din cap.
— Şi eu mă bucur. Cânt mult, însă aproape numai pentru mine. Vom cânta toate liedurile dumneavoastră, sunt tot timpul la îndemână şi n-ajunge să se pună praful pe ele. Rămâneţi aici la masă, soţul meu trebuie să vină curând şi poate să vă conducă după-amiază la dirijor.
Am mers în camera de muzică, m-am aşezat la pian şi ea mi-a cântat liedurile de pe vremuri, încât am devenit mai tăcut şi mi-a venit greu să-mi păstrez voia bună. Vocea ei devenise mai matură şi mai plină, însă se înălţa la fel de uşoară şi de liberă ca întotdeauna şi mi-a pătruns în inimă o dată cu amintirea celor mai bune zile din viaţa mea, încât am rămas ca vrăjit deasupra clapelor şi am cântat încet vechile note şi, pentru câteva clipe, ascultând cu ochii închişi, n-am mai putut face nicio deosebire între acum şi înainte. Nu era ea a mea şi a vieţii mele? Nu eram apropiaţi ca fraţii şi ca nişte prieteni uniţi? Bineânţeles, cu Muoth cântase cu totul altfel!

Am mai stat sporovăind o vreme, bucuroşi şi fără să fi avut a ne spune multe, deoarece simţeam că între noi nu era nevoie de nicio explicaţie. Nu mă gândeam acum cum îi merge ei şi cum stau lucrurile între ea şi soţul ei — asta puteam să văd şi singur mai târziu. În orice caz, nu se abătuse de pe drumul ei şi nu-şi trădase propria fiinţă – şi dacă nu-i mergea bine şi trebuia să-şi ducă povara, atunci o făcea cu nobleţe şi fără amărăciune.
După o oră a venit Heinrich, care aflase deja că sosisem. A început să vorbească imediat despre operă, care părea să fie mai importantă pentru toţi ceilalţi decât pentru mine. L-am întrebat cum îi plăcea şi cum se simţea în München.
— Ca peste tot, mi-a răspuns serios. Publicul nu mă place fiindcă simte că nu-mi pasă de el. Rareori sunt bine primit chiar de la prima reprezentaţie; de fiecare dată trebuie mai întâi să pun stăpânire pe oameni şi să-i silesc să mă urmeze. Astfel am succes, fără a fi îndrăgit. Uneori, bineînţeles, cânt mizerabil, trebuie s-o mărturisesc. Ei bine, opera ta va fi un succes, poţi fi sigur, şi pentru tine şi pentru mine. Astăzi mergem la dirijor, mâine o invităm pe soprană şi pe cine mai vrei tu. Mâine dimineaţă este şi o repetiţie pentru orchestră. Cred că vei fi mulţumit.
La masă am putut observa că era neobişnuit de politicos cu Gertrud, ceea ce nu mi-a plăcut deloc. Şi aşa a fost tot timpul cât am stat la München şi i-am văzut pe amândoi în fiecare zi. Erau o minunată pereche de oameni frumoşi şi făceau impresie oriunde mergeau. Totuşi era o răceală între ei şi mi-am închipuit că numai tăria şi superioritatea sufletească a lui Gertrud îl determinau să transforme astfel această răceală în politeţe şi să-i dea o formă de demnitate. Ea părea că nu s-a trezit de multă vreme din patima pentru bărbatul frumos şi că mai spera în revenirea profunzimii pierdute a sentimentului. În orice caz, ea era cea care îl obliga şi pe el să păstreze forma. Era prea nobilă şi prea bună pentru a juca, chiar şi faţă de prieteni, rolul omului dezamăgit şi neînţeles şi pentru a arăta cuiva suferinţa ei secretă –chiar dacă mie nu mi-a putut-o ascunde. Cu toate acestea n-ar fi suportat nici de la mine vreo privire sau vreun gest de înţelegere sau de milă, vorbeam şi ne purtam ca şi cum căsnicia ei ar fi fost netulburată.
Cât timp se putea menţine această stare era, firește, discutabil şi depindea cu totul de Muoth, al cărui fel imprevizibil de a fi

era îmblânzit, pentru prima oară, de o femeie. Îmi părea rău de amândoi, şi totuşi nu m-a mirat prea tare să găsesc această situaţie. Amândoi cunoscuseră şi savuraseră patima şi acum nu voiau nici să înveţe ce este resemnarea şi să poarte amintirea întristătoare a vremurilor bune şi nici să găsească drumul către o nouă fericire şi o nouă iubire. Poate că un copil i-ar fi reunit, nu în deja părăsitele grădini paradisiace ale focului iubirii, ci pentru o nouă voinţă de a trăi împreună şi de a fi împăcaţi unul cu celălalt. Gertrud avea forţa şi seninătatea sufletească pentru aşa ceva, ştiam asta. Dacă şi Heinrich ar fi găsit-o – la asta nu voiam să mă gândesc. Oricât de rău mi-ar fi părut pentru ei că marea, frumoasa furtună a primelor văpăi şi fericirea de a fi împreună trecuseră, mă bucura totuşi buna lor purtare, care îşi păstrase încă frumuseţea şi demnitatea, nu numai în faţa altora, ci şi în relaţiile dintre ei.

N-am vrut totuşi să accept invitaţia de a locui în casa lui Muoth şi el mi-a respectat dorinţa. Am fost zilnic acolo şi-mi făcea bine să văd că Gertrud se bucura când veneam şi că-i plăcea să stea de vorbă şi să facă muzică cu mine, astfel încât nu eram eu singurul care primeam ceva.

Premiera operei trebuia să aibă loc, în mod sigur, în decembrie. Am rămas două săptămâni acolo, am luat parte la toate repetiţiile orchestrei, a trebuit să mai renunţ la câte ceva şi să mai modific pe alocuri, însă am văzut că opera era pe mâini bune. Mi se părea ciudat să-i văd pe cântăreţi şi cântăreţe, violonişti şi flautişti, dirijor şi cor ocupaţi cu lucrarea mea, care îmi devenise mie însumi străină şi care respira o viaţă care nu-mi mai aparţinea.

— Aşteaptă numai, spunea Heinrich Muoth câteodată, îndată ai să tragi în piept blestematul aer al faimei. Aproape că ţi-aş dori să nu fie un succes. Pentru că gloata se va ţine scai de tine, vei putea să faci negoţ cu zulufi şi cu autografe şi vei vedea cât de plină de gust şi ce binevoitoare este adoraţia turmei. Deja vorbeşte toată lumea despre piciorul tău schilod. Aşa ceva te face popular!

După repetiţiile şi probele necesare, am plecat din nou, pentru a reveni abia cu câteva zile înainte de premieră. Teiser nu mai contenea cu întrebările, se gândea la sute de amănunte în ceea ce priveşte orchestra, pe care abia dacă le luasem în seamă, şi privea lucrurile cu mai multă emoţie şi nelinişte decât eu

însumi. Când l-am invitat să vină la spectacol împreună cu sora lui, a sărit în sus de bucurie. Mama, dimpotrivă, n-a vrut să ia parte la călătoria de iarnă şi la agitaţie şi asta nu mi-a displăcut. Încetul cu-ncetul începeam totuşi să simt încordarea, şi seara aveam nevoie de un pahar cu vin roşu pentru a putea adormi.
Iama a sosit devreme şi când, într-o dimineaţă, fraţii Teiser au venit să mă ia cu trăsura, căsuţa noastră şi grădina erau acoperite cu un strat gros de zăpadă. Mama mi-a făcut semn de rămas bun de la fereastră, trăsura a plecat, şi Teiser, înfofolit cu un fular gros, a cântat un cântec de călătorie. În tot timpul lungului drum cu trenul s-a purtat ca un băieţandru care pleacă în vacanţa de Crăciun, iar drăgălaşa Brigitte strălucea şi ea de o mulţumire ceva mai paşnică. Eram bucuros să mă aflu în tovărăşia lor, fiindcă liniştea mea se dusese şi mă îndreptam ca un condamnat către evenimentele zilelor ce urmau.
Lucrul acesta l-a observat imediat şi Muoth, care ne aştepta la gară.
— Ai trac, tinere, a exclamat el râzând mulţumit. Mulţumesc lui Dumnezeu! Eşti totuşi un muzician şi nu un filosof.
Se părea că are dreptate, fiindcă emoţiile mele au ţinut până la spectacol şi n-am dormit în nopţile acelea. Dintre noi toţi doar Muoth era liniştit. Teiser ardea de nerăbdare, a venit la toate repetiţiile şi nu mai termina cu criticile. La repetiţii şedea lângă mine ghemuit şi la pândă, bătea ritmul tare, cu pumnul, în locurile mai dificile, lăuda sau scutura din cap.
— Dar aici lipseşte un flaut! a strigat atât de tare, chiar la prima repetiţie a orchestrei, încât dirijorul s-a uitat nemulţumit înspre noi.
— A trebuit să-l scoatem, i-am zis zâmbind.
— Flautul? Scos? Aşa, da’ de ce? Aşa o porcărie! Fii atent, ăştia îţi fac praf toată uvertura!
Mi-a venit să râd şi a trebuit să-l reţin cu forţa, într-atât de nestăvilit era zelul său. Însă la porţiunea lui preferată din uvertură, unde intrau violele şi violoncelele s-a lăsat pe spate cu ochii închişi, mi-a strâns mâna spasmodic şi mi-a şoptit, după aceea, ruşinat:
— Da, aici mi-au dat lacrimile. E al naibii de frumos.
Rolul de soprană nu-l auzisem încă. Acum mi se părea ciudat şi trist să-l ascult interpretat, pentru prima oară, de o voce străină. Cântăreaţa îşi făcea treaba bine şi i-am mulţumit imediat, însă

cu inima mă gândeam la după-amiezile în care Gertrud cântase aceste cuvinte şi am avut un sentiment de nemărturisită, tristă nemulţumire, ca şi atunci când ai dat un lucru drag, care îţi aparţine, şi-l zăreşti apoi pentru prima oară în mâini străine.
Pe Gertrud am văzut-o de puţine ori în acele zile; îmi observa, zâmbind, încordarea şi mă lăsa în pace. Îi făcusem o vizită împreună cu fraţii Teiser şi o primise senină şi graţioasă pe Brigitte, care se uita cu admiraţie la frumoasa, distinsa femeie. De atunci fata şi-a arătat întruna încântarea faţă de acea femeie frumoasă şi a ridicat-o în slăvi, fratele său alăturându-i-se.
Nu-mi mai pot aminti exact cele două zile de dinaintea spectacolului, totul fusese răvăşit în mine. La asta s-au adăugat şi alte emoţii: un cântăreţ a răguşit, un altul era jignit că nu avea un rol mai mare şi s-a purtat foarte rău la ultimele repetiţii, dirijorul, cu cât aveam mai multe de spus, devenea tot mai sobru şi mai distant; Muoth mă sprijinea când şi când, zâmbea calm în faţa întregii agitaţii şi-mi era, în această situaţie, mult mai preţios decât bunul Teiser care sărea încoace şi-ncolo ca un diavol şi avea tot timpul ceva de cârtit. Brigitte mă privea cu veneraţie, dar şi cu oarecare părere de rău, în ceasurile de linişte în care şedeam împreună la hotel, deprimaţi şi destul de tăcuţi.
Zilele au trecut şi a sosit seara premierei. În vreme ce sala se umplea, am stat în spatele scenei fără a mai putea face ceva sau a da cel mai mărunt sfat. Până la urma m-am ţinut de Muoth care era deja în costum şi care, departe de agitaţie, golea pe-ndelete o jumătate de sticlă de şampanie în vreo cabină sau în vreun colţ.
— Vrei şi tu un pahar? m-a întrebat cu înţelegere.
— Nu, am răspuns. Nu-ţi dă o stare de agitaţie?
— Ce? Tevatura de afară? Totdeauna-i aşa.
— Şampania, vreau să spun.
— O, nu, asta mă linişteşte. Beau întotdeauna unul sau două pahare când vreau să fac ceva bine. Acuma însă du-te, e timpul.
Am fost condus de către un lacheu până la loja unde i-am găsit pe Gertrud şi pe fraţii Teiser, cât şi pe un domn important din conducerea teatrului, care m-a salutat zâmbind.
La scurt timp după aceea, am auzit cel de-al doilea gong şi Gertrud m-a privit cu prietenie şi mi-a făcut un semn aprobator cu capul. Teiser, care şedea în spatele meu, m-a prins de braţ şi

m-a pişcat cu disperare. În sală s-a făcut întuneric şi din adâncuri, spre mine s-a înălţat, solemnă, uvertura mea. Atunci m-am mai liniştit.
Acum, în faţă mi se ridica şi răsuna, bine cunoscută şi totuşi străină, opera mea, care nu mai avea nevoie de mine şi avea propria ei viaţă. Plăcerea şi strădania zilelor care trecuseră, speranţele şi nopţile fără somn, pasiunea şi dorurile acelor vremi mi se înfăţişau slobode şi în alte veşminte, emoţiile ceasurilor de taină sunau în sală, liber şi ademenitor, către o mie de inimi străine. A apărut Muoth şi a început întâi mai stăpânit, amplificând apoi şi, dăruindu-se cu totul, a cântat cu ardoarea sa întunecată, plină de nemulţumire, iar cântăreaţa i-a răspuns cu sunete înalte, plutitoare, luminoase. Apoi a urmat o porţiune pe care o aveam limpede în urechi aşa cum o auzisem odată cântată de Gertrud, fiind un omagiu adus ei şi o discretă mărturisire a iubirii mele. Mi-am întors privirea şi m-am uitat în ochii ei liniştiţi şi curaţi, care m-au înţeles şi mi-au răspuns cu bunăvoinţă, şi, într-o clipă, am simţit cum mă atinge, ca parfumul unui fruct copt, tot înţelesul tinereţii mele.
De atunci încolo am fost liniştit şi am privit şi ascultat ca un spectator. S-au ridicat aplauzele, cântăreţii şi cântăreţele au ieşit în faţa cortinei şi s-au înclinat, Muoth a fost chemat de mai multe ori şi a zâmbit cu răceală către sala luminată. Am fost solicitat şi eu să mă arăt; eram totuşi prea buimăcit şi nu aveam nici chef să ies şchiopătând din ascunzişul meu plăcut.
Teiser, dimpotrivă, râdea ca soarele pe cerul dimineţii, m-a îmbrăţişat şi i-a scuturat mâinile, nepoftit, importantului domn din conducerea teatrului.
Banchetul era pregătit şi ne-ar fi aşteptat chiar şi după un insucces. Am plecat într-acolo cu trăsurile, Gertrud cu soţul ei, eu cu fraţii Teiser. În timpul acelui scurt drum, Brigitte, care nu spusese încă niciun cuvânt, a început dintr-o dată să plângă. A luptat cu sine la început şi a încercat să reziste, apoi însă şi-a acoperit faţa cu mâinile şi a lăsat lacrimile să-i curgă. N-am ştiut ce să spun şi am fost mirat că Teiser tăcea de asemenea şi nu a întrebat-o nimic. A pus doar un braţ în jurul ei şi a mormăit ceva pe un ton blând, încurajator, aşa cum linişteşti un copil.
Când, după aceea, au urmat felicitările, urările de noroc şi toasturile, Muoth mi-a făcut un semn sarcastic cu ochiul. Am fost întrebat insistent despre următoarea mea lucrare şi am

stârnit dezamăgire când am spus că este un oratoriu. Apoi s-a ciocnit pentru următoarea mea operă, care însă n-a fost scrisă nici până astăzi.
Abia noaptea, târziu, după ce am reuşit să scăpăm şi ne-am dus la culcare, l-am putut întreba pe Teiser ce-i lipsea surorii sale şi pentru ce plânsese. Ea plecase de multă vreme să se culce. Prietenul meu m-a privit cercetător şi oarecum mirat, a clătinat din cap şi a fluierat până când am repetat întrebarea.
— Chiar că eşti un smintit, şi încă unul orb, a spus el apoi cu reproş. Chiar n-ai observat niciodată ceva?
— Nu, am răspuns presimţind tot mai mult adevărul.
— Ei bine, pot să spun. Fata te-a îndrăgit, încă de multă vreme. Fireşte că nu mi-a spus nimic niciodată, cum nu ţi-a spus nici ţie, dar mi-am dat seama şi trebuie să recunosc deschis că m-ar fi bucurat dacă ar fi ieşit ceva.
— Vai de mine! am exclamat sincer întristat. Dar ce-a fost în seara asta?
— Ca a bocit? Copil mai eşti! Crezi că noi n-am văzut nimic?
— Ce anume?
— O, Doamne! Nu trebuie să-mi spui nimic despre asta şi e bine că n-ai făcut-o niciodată; dar atunci nici n-ar fi trebuit s-o priveşti astfel pe doamna Muoth. Uite că acum ştim.
Nu l-am rugat să păstreze secretul, eram sigur de el. Şi-a pus încet mâna pe umărul meu.
— Acum pot să-mi închipui tot felul de lucruri, prietene, pe care le-ai înghiţit în aceşti ani şi pe care le-ai trecut sub tăcere. Pe vremuri m-am simţit şi eu, o dată, la fel. Acum vom ţine, cuminţi, unul cu altul şi vom face muzică frumoasă, nu-i aşa? Şi să avem grijă ca fata să se consoleze. Uite, dă-mi mâna, a fost tare frumos! Să ne revedem acasă! Plec mâine cu fata, dis-de-dimineaţă.
Cu asta ne-am despărţit, dar după câteva clipe a revenit în fugă şi mi-a spus apăsat:
— Dar la următorul spectacol flautul trebuie să intre din nou, nu-i aşa?
Aşa s-a sfârşit acea zi a bucuriei, şi fiecare dintre noi a rămas treaz încă multă vreme, tulburat de gânduri. M-am gândit la Brigitte. Ea fusese tot timpul în apropierea mea, şi nu avusesem, şi nici nu voisem să am cu ea nimic altceva decât o bună prietenie, la fel cum dorise Gertrud de la mine, şi când mi-a

ghicit iubirea pentru cealaltă, a fost şi pentru ea tot aşa cum fusese atunci pentru mine când am descoperit scrisoarea la Muoth şi am încărcat revolverul. Şi oricât de mult mă întrista, mi-a venit totuşi să zâmbesc.
Zilele în care am mai rămas la München, le-am petrecut în cea mai mare parte la Muoth. Nu mai eram împreună ca în acele prime după-amieze, în care cântaserăm toţi trei pentru întâia oară; dar mai stăruia, ca o răsfrângere a spectacolului, o nerostită amintire comună a acelei vremi şi câte o pâlpâire întâmplătoare între el şi Gertrud. După ce mi-am luat rămas bun, am mai privit un timp, de afară, casa liniştită cu copacii în veşmânt de iarnă, am sperat să mai poposesc uneori acolo şi m-aş fi lipsit bucuros de puţina mea mulţumire şi fericire numai să le ajut celor doi dinăuntru să-şi găsească, din nou şi pentru totdeauna, calea către celălalt.

CAPITOLUL AL OPTULEA

După întoarcerea acasă, m-a întâmpinat, aşa cum îmi prezisese Heinrich, vestea succesului meu cu multe urmări neplăcute şi în parte ridicole. De problema afacerilor a fost uşor să mă descotorosesc, lăsându-mi opera în seama unui agent. Au urmat însă vizite, oameni de la ziare, editori, scrisori nebuneşti şi a durat oarece timp până m-am obişnuit cu micile poveri ale unui nume devenit cunoscut atât de repede şi mi-am revenit după primele dezamăgiri. Oamenii îşi revendică într-un mod ciudat drepturile faţă de un nume devenit cunoscut – fără a face vreo deosebire între un copil minune, un compozitor, un poet, un ucigaş. Unul vrea fotografia lui, altul scrisul, al treilea cerşeşte bani, fiecare tânăr coleg îi trimite lucrările sale, îl linguşeşte fără milă şi cere un verdict; iar dacă nu răspunzi sau dacă îţi spui părerea, acelaşi adorator devine brusc încrâncenat, grosolan şi dornic de răzbunare. Revistele vor să tipărească fotografia celui în cauză, ziarele povestesc despre viaţa sa, despre originea şi înfăţişarea sa. Colegii de şcoală te fac să-ţi aduci aminte de ei, iar neamurile îndepărtate pretind că au spus deja, cu ani în urmă, că ruda lor va deveni vestită odată şi-odată. Printre scrisorile de acest fel, care m-au descumpănit şi m-au pus într-o situaţie dificilă, au fost una de la domnişoara Schniebel, care ne-a înveselit, şi una de la cineva la care nu mă mai gândisem de multă vreme. Drăgălaşa Liddy era cea care îmi scria, fără a pomeni totuşi de săniuşul nostru, ci întru totul cu tonul unei vechi şi credincioase prietene. Se căsătorise în oraşul ei natal cu un profesor de muzică şi îmi dădea adresa ei, ca să-i pot trimite, cât se poate de curând, toate compoziţiile mele însoţite de o drăguţă dedicaţie. Mi-a trimis şi portretul ei, în care bine cunoscutele trăsături apăreau însă îmbătrânite şi îngroşate, iar eu i-am răspuns cât am putut de amabil.

Dar aceste mici amănunte ţin de lucruri care dispar fără să lase urme. Chiar şi bunele, minunatele roade ale succesului meu –

faptul că am cunoscut fiinţe nobile şi sensibile, care au muzica în inimă şi nu vorbesc doar despre ea – nu aparţin vieţii mele adevărate, care a rămas, ca şi până atunci, fără zgomot, şi care şi-n continuare s-a schimbat prea puţin. Îmi mai rămâne doar să povestesc ce întorsătură a luat soarta celor mai apropiaţi prieteni ai mei.

Bătrânul domn Imthor nu mai primea atâta lume ca înainte, când Gertrud era acolo. Însă, o dată la trei săptămâni, în casa lui, între numeroasele tablouri, avea loc câte o seară de muzică de cameră bine aleasă, la care mă duceam cu regularitate. Câteodată îl luam şi pe Teiser cu mine. Totuşi Imthor ţinea să-l vizitez şi altminteri. Astfel, uneori mergeam la el seara devreme – era ora lui preferată – în biroul lui simplu, unde era un tablou al lui Gertrud; fiindcă bătrânul domn şi cu mine ajunseserăm treptat la o înţelegere, aparent rece, dar trainică, şi la o nevoie de a vorbi unul cu altul, conversaţia noastră ajungea, nu de puţine ori, la ceea ce ne frământa cel mai mult în adâncul inimii. A trebuit să-i povestesc despre Miinchen şi nu i-am ascuns impresia pe care mi-o făcuse relaţia dintre soţi. A încuviinţat.

— Totul se mai poate încă îndrepta, a spus el suspinând, dar noi nu putem face nimic. Mă gândesc cu bucurie la venirea verii, atunci voi avea copilul două luni pentru mine. La Miinchen o vizitez rareori şi fără plăcere, se stăpâneşte cu atâta curaj, încât n-am voie să o tulbur şi s-o fac să cedeze.

Scrisorile lui Gertrud nu aduceau nimic nou. Când însă a fost să-l viziteze pe bătrân, la vremea Paştelui, şi a venit să ne vadă la căsuţa noastră, era slabă şi încordată, şi oricât de prietenoasă a fost cu noi încercând să se ascundă, în ochii ei, deveniţi gravi, am citit o neobişnuită lipsă de speranţă. A trebuit să-i cânt ce mai compusesem, dar când am rugat-o să ne cânte şi ea ceva, a scuturat din cap şi m-a privit rugător.

— Altă dată, a spus nesigură.

Am văzut cu toţii că nu-i mergea bine, iar tatăl ei mi-a mărturisit, după aceea, că îi propusese să rămână la el, dar că ea nu acceptase.

— Îl iubeşte, am zis.

— Ah, nu ştiu, zise el ridicând din umeri şi privindu-mă cu îngrijorare. Cine se mai descurcă în tot necazul ăsta! însă Gertrud mi-a spus că numai pentru el rămâne acolo, că este atât de distrus şi de nefericit şi că are mai multă nevoie de ea decât

îşi dă el însuşi seama. Ei nu-i zice nimic, dar i se vede pe chip. Apoi bătrânul coborî glasul şi spuse aproape şoptit şi ruşinat: — Zice că el bea.
— A făcut-o întotdeauna, puţin, i-am spus consolându-l, dar nu l-am văzut niciodată beat. Are grijă de el. Este un om nervos, care nu se poate stăpâni, dar care suferă pentru felul lui de-a fi chiar mai mult decât îi face pe ceilalţi să sufere.
Cât de cumplit sufereau în tăcere cei doi oameni frumoşi, minunaţi, n-a ştiut-o niciunul dintre noi. Nu cred că au încetat vreodată să se iubească. Dar în străfundul firii lor nu se potriveau, se regăseau doar în tulburarea şi strălucirea ceasurilor de mare intensitate. Muoth nu cunoscuse niciodată ce înseamnă acceptarea senină, serioasă a vieţii, respirarea liniştita în limpezimea propriei fiinţe, iar Gertrud putea doar să suporte şi să compătimească, nu să schimbe sau să ia parte la felul său de a fi, furtunos ori meditativ, la prăbuşirile şi revenirile sale, la eterna sa sete de uitare de sine şi la euforiile sale. Astfel, ei se iubeau şi totuşi nu erau niciodată cu totul împreună, şi în vreme ce el îşi vedea înşelată nemărturisita speranţă de a ajunge, prin Gertrud, la linişte şi mulţumire, ea trebuia să sufere, văzând că voinţa şi jertfa sa erau zadarnice şi că nici ea nu-l putea consola şi salva de sine. Amândurora le fusese distrus visul tainic şi totodată cea mai fierbinte dorinţă; puteau rămâne împreună doar cu sacrificii şi cu blândeţe şi era un mare curaj din partea lor că o făceau.
L-am revăzut pe Heinrich abia vara, când a adus-o pe Gertrud la tatăl ei. Se purta delicat şi atent cu ea şi cu mine, aşa cum nu-l mai văzusem niciodată, şi mi-am dat bine seama cât de teamă îi era să n-o piardă, şi am simţit, de asemenea, că nu ar fi suportat pierderea. Ea însă era ostenită şi nu cerea altceva decât linişte şi zile paşnice pentru a se regăsi şi pentru a-şi recâştiga forţa şi echilibrul. Într-o seară caldă am stat la noi în grădină. Gertrud şedea între mama şi Brigitte, a cărei mână o ţinea, Heinrich se plimba fără zgomot printre trandafiri, iar eu cântam împreună cu Teiser, pe terasă, o sonată pentru vioară. Mi-a rămas în suflet ca imagine de neşters felul în care Gertrud se odihnea liniştită şi sorbea pacea acelui ceas, cum Brigitte se lipea cu adoraţie de frumoasa femeie suferindă şi cum Muoth păşea printre umbrele de afară, aplecat, cu mers uşor, ascultând. După aceea Heinrich mi-a spus, glumind uşor, dar cu ochi trişti:

— Priveşte cum stau alături cele trei femei! Şi dintre toate trei, numai mama ta arată fericită. Trebuie să ne străduim să ajungem şi noi la fel de bătrâni.
Apoi ne-am despărţit, plecând fiecare în altă parte, Muoth, singur, la Bayreuth, Gertrud şi tatăl ei la munte, fraţii Teiser în Steiermark, iar mama şi cu mine din nou la Marea Nordului. Mă duceam adesea până la ţărm şi ascultam marea gândindu-mă cu uimire şi groază, la fel cum o făcusem cu ani în urmă, în prima tinereţe, la hăţişul întristător, nebunesc al vieţii, la faptul că iubirea poate fi zadarnică şi că oameni care nutresc gânduri bune, unul faţă de altul, trec unul pe lângă celălalt, trăindu-şi soarta, fiecare pe a sa proprie, de neînţeles; şi fiecare ar vrea să-l ajute şi să-i fie apropiat celuilalt şi nu poate, ca în coşmarurile tulburi, lipsite de sens. Şi mă gândeam adesea la cuvintele lui Muoth despre tinereţe şi bătrâneţe şi eram curios să aflu dacă şi pentru mine viaţa ar putea deveni vreodată simplă şi clară. Mama zâmbea când atingeam în discuţie acest subiect şi părea să fie într-adevăr mulţumită. Şi mi-a adus aminte, spre ruşinea mea, de prietenul meu Teiser, care nu era încă bătrân şi totuşi era destul de în vârstă pentru a fi aflat deja care era partea cuvenită lui, şi care trăia mai departe, ca un copil, cu conştiinţa uşoară şi cu o melodie de Mozart pe buze. Nu era vorba de vârstă, îmi dădeam foarte bine seama, şi poate că suferinţa şi neştiinţa noastră erau doar acea boală despre care îmi vorbise cândva domnul Lohe. Sau era şi acel înţelept un copil, ca şi Teiser?
Numai că indiferent cum stăteau lucrurile, gândurile şi frământările mele n-au schimbat nimic. Când muzica îmi punea sufletul în mişcare, atunci înţelegeam totul, fără cuvinte, simţeam în adâncul întregii existenţe armonii pure şi credeam a şti că în orice se ascunde un sens şi o lege frumoasă. Chiar dacă era o iluzie, trăiam în ea şi eram fericit prin ea.
Poate că ar fi fost mai bine dacă Gertrud nu s-ar fi despărţit de soţul ei în timpul verii. Începuse, ce-i drept, să se refacă, şi toamna, când am revăzut-o după călătorie, arăta într-adevăr mai sănătoasă şi mai rezistentă. Însă speranţele pe care ni le-am clădit pe această întremare au fost doar o amăgire.
Gertrud se simţise bine, câteva luni, la tatăl ei, putuse să cedeze nevoii ei de linişte şi să se lase în seama acestei stări calme, respirând uşurată, fără lupte zilnice, aşa cum se lasă un om

obosit în seama somnului, de îndată ce este lăsat să se culce. S-a dovedit însă că epuizarea ei era mai profundă decât crezuserăm noi şi decât ştiuse ea însăşi. Fiindcă atunci când Muoth trebuia să vină şi s-o ia, o cuprinse teama, deprimarea, îşi pierdu somnul şi îl rugă fierbinte pe tatăl său s-o mai ţină la el pentru o vreme.
Fireşte că Imthor era oarecum speriat; crezuse probabil că ea se bucura să se reîntoarcă la Muoth cu forţe proaspete şi cu o nouă voinţă; n-a refuzat-o şi chiar i-a propus, cu precauţie, o despărţire provizorie, de mai lungă durată, ca un prim pas către un viitor divorţ. Totuşi la acest gând ea s-a împotrivit, pradă unei mari tulburări.
— Doar îl iubesc, a strigat, şi nu vreau să-i fiu necredincioasă vreodată! Numai că este atât de greu să trăieşti cu el! Vreau doar să mai am puţină linişte, câteva luni poate, până ce mai prind curaj.
Bătrânul Imthor a încercat s-o liniştească şi bineînţeles că era mulţumit să-şi mai poată păstra copilul încă o vreme. I-a scris lui Muoth că Gertrud era încă suferindă şi că dorea să mai rămână un timp acasă. Din păcate acesta n-a primit vestea cu uşurinţa. Dorul de soţia sa devenise mult prea puternic cât timp fuseseră despărţiţi, se bucurase că o va revedea, era plin de bune intenţii pentru a o recuceri şi a o face să redevină a lui.
Scrisoarea lui Imthor a fost pentru el o grea dezamăgire. A scris înapoi, fără întârziere, pătimaş, plin de bănuieli îndreptate împotriva socrului său. Credea că acesta uneltise împotriva lui, dorind desfacerea căsătoriei, şi cerea o neîntârziată întâlnire cu Gertrud, în a cărei recucerire îşi punea toate speranţele. Bătrânul a venit cu scrisorile la mine şi am chibzuit vreme îndelungată ce era de făcut. Amândurora ni se părea că e bine să fie evitată, pentru moment, o întâlnire a soţilor, fiindcă era evident că Gertrud nu putea suporta acum niciun asalt. Imthor era foarte îngrijorat şi m-a rugat să plec eu la Muoth şi să-I conving s-o lase pe Gertrud, o vreme, în pace. Acum ştiu că ar fi trebuit s-o fac. Atunci aveam îndoieli şi am crezut ca era primejdios ca prietenul meu să afle că eram confidentul socrului său şi că-mi erau cunoscute lucruri din viaţa sa, pe care chiar el n-ar fi vrut să mi le dezvăluie. Am refuzat şi a rămas ca bătrânul să-i scrie o scrisoare care, fireşte, n-a îmbunătăţit situaţia.

Ba mai mult, însuşi Muoth sosi, fără să se anunţe, şi ne sperie pe toţi cu patima neînfrânată a iubirii şi a bănuielilor sale. Gertrud, care nu ştia nimic despre scurtul schimb de scrisori, fu cu totul luata prin surprindere şi năucită de vizita celui pe care încă nu-l aştepta şi de tulburarea sa învecinată cu mânia. Avu loc o scenă neplăcută, despre care am aflat foarte puţin. Ştiu doar atât: Muoth stărui ca Gertrud să se întoarcă cu el la München. Ea se declara gata să-l urmeze, dacă nu se putea altfel; îl rugă însă s-o mai lase o vreme la tatăl ei, fiindcă era obosită şi mai avea încă nevoie de linişte. Atunci el îi reproşa că vrea să fuga de el şi că era montată de tatăl ei; deveni şi mai bănuitor la blândele ei explicaţii, şi în accesul său de mânie şi de amărăciune, fu atât de nechibzuit încât să-i poruncească, fără multă vorbă, să se întoarcă la el. La asta mândria ei se revoltă, rămase liniştită, refuză în schimb să-l mai asculte şi declară că rămâne acolo, în orice caz. Acestei scene îi urmă, în dimineaţa următoare, un fel de împăcare şi Muoth, ruşinat şi plin de căinţă, fu de acord cu toate dorinţele ei. Apoi plecă din nou, fără să mai treacă pe la mine.
Când am aflat, m-am speriat şi am văzut apropiindu-se răul de care mă temusem de la bun început. În ceea ce privea acea scenă oribilă, nebunească, m-am gândit că va mai dura mult până când ea îşi va regăsi seninătatea şi curajul de a se reîntoarce. Iar el era, între timp, în pericol să se sălbăticească şi, în ciuda dorului său, să-i devină şi mai străin. N-ar putea rezista singur, multă vreme, în casa în care fusese fericit un timp, ar deznădăjdui, ar bea şi poate că şi-ar aduce iarăşi alte femei, care şi aşa alergau după el.
Cu toate acestea nu se întâmplă nimic; el îi scrise lui Gertrud şi o rugă din nou să-l ierte, ea i-a răspuns şi, plină de compătimire şi bunăvoinţă, îl îndemnase să aibă răbdare. În acea vreme am văzut-o foarte puţin. Am încercat, uneori, să o conving să cânte, dar ea refuza mereu, dând din cap. Totuşi de mai multe ori am găsit-o şezând la pian.
Era ciudat şi neliniştitor pentru mine s-o găsesc acum pe frumoasa, mândra femeie, pe care o văzusem întotdeauna plină de forţă, de veselie şi de pace sufletească, lipsită de îndrăzneală şi zdruncinată în miezul simţirii sale. Uneori venea la mama, se interesa binevoitoare cum ne mai mergea, şedea puţin lângă bătrână, pe canapeaua cenuşie, şi încerca să sporovăiască, iar

eu ascultam cu inima frântă şi vedeam cu cită caznă reuşea să zâmbească. Aparenţele au fost păstrate, ca şi cum nici eu şi nici altcineva n-am fi ştiut despre suferinţa ei sau ca şi cum am fi luat-o drept o stare nervoasă şi o slăbiciune trupească. Abia puteam să mă uit în ochii ei, în care se citea atât de clar jalea nemărturisită, despre care eu nu trebuia să ştiu nimic. Vorbeam şi trăiam şi treceam unul pe lângă altul, ca şi cum totul ar fi fost ca întotdeauna, şi totuşi ne ruşinam unul de celălalt şi ne evitam! Şi în mijlocul acestui trist hăţiş al sentimentelor mă cuprindea când şi când o fierbinţeală, închipuindu-mi că inima ei n-ar mai aparţine soţului său şi că ar fi liberă şi că acum ar depinde doar de mine să n-o mai pierd încă o dată, ci s-o câştig şi s-o adăpostesc de orice furtună sau suferinţă lângă inima mea.

Atunci mă închideam, cântam muzica fierbinte, stăruitoare a operei mele, pe care brusc o iubeam şi o înţelegeam din nou, zăceam cerşind şi tânjind după nopţi pătimaşe şi trăiam din nou toate chinurile tinereţii şi ale dorinţelor ce nu puteau fi împlinite, pe care le biruisem zâmbind; şi nu-mi era mai puţin greu ca atunci, când arsesem pentru ea întâia oară şi când îi dădusem acel unic sărut de neuitat. El îmi frigea din nou buzele şi prefăcea în cenuşă, în câteva ceasuri, liniştea şi resemnarea anilor trecuţi.

Doar în prezenţa lui Gertrud flacăra se surpa. Chiar dacă aş fi fost îndeajuns de smintit şi de nedemn încât să-mi urmez dorinţa şi să încerc să-i cuceresc inima, fără a ţine seama de soţul ei, care era prietenul meu, şi tot ar fi trebuit să mă ruşinez sub privirile acestei femei suferinde, gingaşe, încrâncenate în durerea sa, dacă i-aş fi ieşit înainte cu alte sentimente decât înţelegere şi o precaută blândeţe. De asemenea, cu cât suferea mai mult şi mai pierdea, poate, din speranţă, cu atât devenea mai mândră şi mai distantă. Îşi purta făptura înaltă şi capul gingaş, blond întunecat, atât de drept şi cu atâta nobleţe, ca niciodată înainte, şi nu îngăduia nimănui dintre noi să i se apropie chiar şi cu cel mai mărunt gest şi s-o ajute să-şi poarte povara.

Aceste lungi săptămâni de tăcere au fost poate cele mai grele din viaţa mea: pe de-o parte Gertrud, aproape de mine şi totuşi de neatins, căci nicio cale nu ducea la ea, a cărei dorinţă era să rămână singură; pe de alta Brigitte, de a cărei iubire pentru

mine ştiam şi cu care, după o perioadă mai lungă în care ne-am ocolit, am reînceput, încetul cu-ncetul, o legătură suportabilă; şi între noi toţi, bătrâna mea mamă, care ne vedea suferind şi bănuia totul şi nu îndrăznea să spună ceva, fiindcă şi eu tăceam cu încăpăţânare şi nu eram în stare să scot un cuvânt despre ce simţeam. Dar mai rea decât toate era ucigătoarea constrângere de a privi, convingerea neajutorată că cei mai apropiaţi prieteni ai mei se distrugeau, fără ca eu să am voie să las să se vadă că aş şti ceva.
Cel mai mult părea a suferi tatăl lui Gertrud. De când îl cunoscusem, cu ani înainte, ca pe un domn în vârstă, inteligent, vânjos, de o veselie potolită, îmbătrânise, se schimbase, vorbea mai încet şi mai neliniştit, nu mai făcea glume şi arăta îngrijorat şi nefericit. M-am dus la el într-o zi, în noiembrie, mai mult pentru a afla noutăţi şi pentru a-mi face speranţe decât pentru a-i ţine de urât.
Mă primi în camera sa de lucru, îmi oferi una din ţigările lui scumpe şi începu conversaţia pe un ton politicos-nepăsător, care îi dădea de furcă şi pe care îl părăsi curând. Cu un zâmbet posomorât, mă privi şi spuse:
— Vreţi să mă întrebaţi cum mai merg lucrurile? Prost, dragă domnule, prost. Copila a dus o povară mai mare decât ştim noi, altfel şi-ar reveni mai repede. Eu sunt hotărât pentru un divorţ, ea însă nici nu vrea să audă. Îl iubeşte, cel puţin aşa spune, şi totuşi îi este teamă de el! Asta nu-i bine. Ea este bolnavă, copila –închide ochii, nu vrea să mai vadă nimic şi zice că lucrurile trebuie să se îndrepte, dacă aşteptăm şi o lăsăm în pace. Este de natură nervoasă, fireşte, dar ea pare să fie totuşi mult mai bolnavă. Gândiţi-vă, uneori se teme chiar că soţul ei ar putea s-o brutalizeze dacă s-ar întoarce la el! Şi totuşi spune că îl iubeşte.
Părea că n-o înţelege şi privea neajutorat la ceea ce se întâmpla. Pentru mine suferinţa ei era cât se poate de clară — o luptă între dragoste şi mândrie. Ei nu-i era teamă de loviturile lui; îi era teamă că nu-l mai poate respecta şi spera să găsească din nou putere în aşteptarea ei înfricoşată. Îl stăpânise şi îl ţinuse în frâu, dar asta o istovise într-atât încât nu mai avea încredere în forţa ei de-a o mai face; asta era boala ei. Acum îi era dor de el şi totuşi îi era frică să nu-l piardă cu totul, dacă o nouă încercare de a trăi împreună ar fi dat greş. Mi-am dat seama atunci cât de zadarnice şi de amăgitoare fuseseră

necuviincioasele mele fantezii amoroase; Gertrud îşi iubea soţul şi nu s-ar fi apropiat niciodată de un altul.
Bătrânul Imthor se feri să vorbească despre Muoth ştiind că eram prieten cu el. Dar îl ura şi nu putea înţelege cum reuşise s-o scoată pe Gertrud din minţi, se gândea la el ca la un vrăjitor rău care ademeneşte fiinţe nevinovate şi nu le mai dă drumul niciodată. Dar patima este întotdeauna o taină şi nu poate fi desluşită şi, din păcate, este sigur că viaţa nu-i cruţă pe copiii ei cei mai frumoşi şi că adesea cei mai minunaţi oameni trebuie sa iubească tocmai ceea ce îi distruge.
În această stare tulbure o scurtă scrisoare de la Muoth a fost pentru mine ca o mântuire. Scria: „Dragă Kuhn! Opera ta se joacă acum pretutindeni, poate mai bine decât aici. Ar fi totuşi frumos dacă ai mai veni o dată, de pildă săptămâna viitoare, când voi cânta de două ori rolul tău. Ştii că soţia mea este bolnavă şi că sunt singur. Ai locui deci la mine, fără probleme. Dar nu aduce pe nimeni cu tine! Cu prietenie, Muoth.”
Scria atât de rar scrisori şi chiar niciodată vreuna fără rost, încât m-am hotărât imediat să plec. Probabil că avea nevoie de mine. O clipă mi-a trecut prin minte să-i spun lui Gertrud. Poate că era prilejul nimerit să fie rupt blestemul, poate că mi-ar da o scrisoare sau i-ar transmite o vorbă bună, poate că l-ar chema să vină sau chiar ar merge ea însăşi cu mine. Era numai o idee şi n-am dus-o la îndeplinire. L-am vizitat doar pe tatăl ei înainte de plecare.
Era o toamnă târzie, urâtă, umedă şi bântuită de furtuni; din München se vedeau din când în când, timp de un ceas, munţii din apropiere, acoperiţi de zăpadă proaspătă, oraşul era mohorât şi ploios. Am plecat imediat spre casa lui Muoth. Aici totul era ca şi cu un an în urmă, acelaşi slujitor, aceleaşi încăperi, mobila era aranjată la fel, numai că totul părea nelocuit şi gol şi lipseau şi florile, pe care Gertrud le îngrijise de obicei. Muoth nu era acolo, slujitorul mă conduse la camera mea şi mă ajută să-mi desfac bagajele; mi-am schimbat hainele şi cum stăpânul casei încă nu venise, am coborât în camera de muzică, unde, de după ferestrele duble, auzeam vuietul copacilor şi aveam timp să mă gândesc la lucruri trecute. Cu cât am stat mai mult şi am privit tablourile şi am frunzărit cărţi, cu atât mai tristă mi-a devenit inima, ca şi cum pentru această casă nu mai era nimic de făcut. M-am aşezat în sila la pian, dorind să

scap de gânduri zadarnice şi am cântat preludiul meu nupţial, ca şi cum, prin el, aş fi putut răscumpăra tot ce fusese bun.
În cele din urmă am auzit paşi repezi, grei, în încăperea alăturată, şi Heinrich Muoth a intrat. Îmi întinse mâna şi mă privi obosit.
— Iartă-mă, spuse, am avut de lucru la teatru. Ştii doar, în seara asta cânt. Să mâncăm acum, nu?
O luă înainte; era schimbat, distrat şi indiferent, vorbea numai despre teatru şi părea să nu dorească niciun alt fel de conversaţie. Abia după masă, stând faţă-n faţă, tăcuţi şi aproape stingheri, în fotoliile galbene de trestie, a început pe neaşteptate:
— E frumos din partea ta că ai venit! îmi voi da silinţa în mod deosebit în seara asta.
— Mulţumesc, am spus. Nu arăţi bine.
— Crezi? Ei, să ne simţim bine. Doar sunt văduv de paie, ştii asta.
— Da.
Privi în lături.
— Nu ştii nimic despre Gertrud?
—Nimic deosebit încă mai este suferindă şi nu doarme bine…
— Da, s-o lăsăm! E doar pe mâini bune la voi.
Se ridică şi se plimbă prin cameră. Dădea impresia că ar fi vrut să mai spună ceva, mă privi atent şi, după câte mi s-a părut, cu neîncredere.
Apoi râse şi lăsă acel lucru nespus.
— Şi Lotte a apărut din nou, a reînceput.
— Lotte?
— Da, cea care a fost atunci la tine şi m-a părât. Este aici, căsătorită, şi se pare că încă o mai interesez. A fost pe la mine şi a fost o vizită pe cinste.
Mă privi din nou cu şiretenie şi râse când văzu că mă sperii.
— Ai primit-o? l-am întrebat şovăind.
— Ah, mă crezi în stare! Nu, stimabile, am pus să i se spună să plece. Dar iartă-mă, spun prostii. Sunt al naibii de obosit şi astă-seară trebuie să cânt. Dacă-mi dai voie, mă întind dincolo pentru un ceas şi dorm.
— Bine, Heinrich, odihneşte-te, mă duc puţin în oraş. Vrei să comanzi o trăsură pentru mine?

Nu doream să mai stau în muţenie în casa aceea şi să ascult vântul prin copaci. Am plecat în oraş, fără ţintă, şi am ajuns la Vechea Pinacotecă. Acolo, timp de jumătate de oră, am privit, la lumina tulbure, cenuşie, tablourile vechi, apoi s-a închis şi n-am avut altceva mai bun de făcut decât să citesc ziarele într-o cafenea şi să privesc prin ferestrele înalte strada plouată. Mi-am pus în gând să sparg, cu orice preţ, răceala şi să vorbesc deschis cu Heinrich.
Însă când m-am întors, l-am găsit zâmbitor şi bine dispus.
— Mi-a lipsit doar somnul, spuse voios. Acum sunt iarăşi cu totul înviorat. Trebuie să-mi cânţi ceva, bine? Preludiul, dacă vrei să fii bun.
Bucuros şi uimit să-l văd schimbat atât de repede, i-am îndeplinit dorinţa şi, după ce am cântat, a sporovăit ca pe vremuri, ironic şi cu un uşor scepticism, s-a lăsat în voia dispoziţiei şi mi-a recâştigat inima întru totul. Mi-am adus aminte de începutul prieteniei noastre şi când am părăsit casa în seara aceea, m-am uitat fără să vreau în jur şi am întrebat:
— Nu mai ai câini?
— Nu. Nu-i plăceau lui Gertrud.
Am plecat în tăcere la teatru. L-am salutat pe capelmaistru şi am cerut un loc. Am ascultat din nou bine cunoscuta muzică şi totuşi nimic nu era la fel ca ultima oară. Şedeam singur în loja mea, Gertrud era departe, iar cel care interpreta şi cânta acolo jos era şi el altul. Cânta cu patimă şi cu forţă, publicul părea să-l iubească în acest rol şi participa, de la început, cu însufleţire. Mie însă ardoarea sa mi se părea exagerată şi vocea forţată, aproape aspră. În prima pauză am coborât şi l-am căutat. Şedea, din nou, în cabina sa şi bea şampanie şi, cât timp am schimbat câteva cuvinte, privirile lui rătăceau ca ale unuia care băuse prea mult. După aceea, în vreme ce Muoth îşi schimba hainele, l-am căutat pe capelmaistru.
— Spuneţi-mi, l-am rugat, Muoth este bolnav? Mi se pare că doar şampania l-a ţinut pe picioare. Ştiţi, este prietenul meu.
Omul mă privi cu îndoială.
— Dacă e bolnav, nu ştiu. În schimb e limpede că se distruge. Uneori a intrat aproape beat pe scenă şi dacă nu bea o dată joacă prost şi cântă mizerabil. Şi pe vremuri obişnuia, înainte de spectacol, să ceară câte un pahar de şampanie, dar acum fără o

sticlă întreagă nu merge. Dacă vreţi să-i daţi un sfat... dar nu prea mai e mare lucru de făcut. Muoth se distruge de bunăvoie.
Muoth veni să mă ia şi am luat cina la cea mai apropiată circiumă. Era din nou, ca la prânz, încordat şi inaccesibil, bău fără măsură din vinul roşu-întunecat, fiindcă altfel nu putea dormi, şi arăta ca şi cum ar fi dorit să uite cu orice preţ că pe lume existau şi alte lucruri decât oboseala sa şi nevoia sa de somn.
Pe drum, în trăsură, se trezi pentru un moment, râse şi exclamă:
— Băiete, când n-o să mai fiu aici, poţi să-ţi pui opera la saramură, în afară de mine nimeni nu mai poate cânta rolul ăsta.
În ziua următoare, se sculă târziu, era obosit şi fără vlagă, cu o privire nesigură şi cenuşiu la faţă. După micul dejun, l-am mustrat şi am încercat să fiu convingător:
— Te ucizi, i-am spus mâhnit şi cu supărare. Te înviorezi cu şampanie, şi bineînţeles că după aceea trebuie să plăteşti pentru asta. Pot să-mi închipui pentru ce o faci, şi n-aş zice nimic dacă n-ai avea o soţie. Îi eşti dator să te păstrezi curat pe dinăuntru şi pe dinafară şi să fii tare.
— Aşa? zâmbi el slab, părând a fi înveselit de zelul meu. Şi ce-mi datorează oare ea mie? Se ţine ea cumva tare? Stă la tăticu' şi mă lasă singur. Pentru ce să-mi adun forţele, dacă ea n-o face? Lumea ştie deja că nu mai e nimic între noi, şi o ştii şi tu. Pe lângă asta trebuie să mai şi cânt şi s-o fac pe măscăriciul în faţa lumii – asta nu iese aşa, din nimic sau din greaţa pe care o am faţă de toate şi mai ales faţă de artă.
— Cu toate astea trebuie s-o iei altfel de la capăt, Muoth! Măcar dacă ai fi fericit cu felul în care trăieşti! Dar vezi că te simţi mizerabil! Dacă te-ai săturat de cântat, ia-ţi un concediu –âl primeşti imediat; nici de banii pentru care cânţi nu ai nevoie.
Du-te la munte sau la mare, sau altundeva şi fă-te sănătos! Şi lasă băutul ăsta prostesc! Nu e numai prostesc, e laş, ştii foarte bine. Se mulţumi să zâmbească.
— Bine, spuse el cu răceala. Atunci du-te tu, o dată, şi dansează un vals! Ţi-ar face bine, crede-mă! Nu te mai gândi tot timpul la netrebnicul acela de picior, e doar o închipuire!
— Lasă asta, am strigat nestăpânit. Ştii foarte bine că-i altceva. Aş dansa cu foarte multă plăcere, dacă aş putea, dar nu pot.

Însă tu ai putea chiar foarte bine să te aduni şi să fii mai înţelept. De băut trebuie să te laşi cu orice preţ!
— Neapărat! Dragă Kuhn, aproape că-mi vine să rid. Pot tot atât de puţin să devin altfel şi să las băutul pe cât poţi tu să dansezi. Trebuie să rămân cu ceea ce mă mai ţine cât de cât în viaţă şi în bună dispoziţie, pricepi? De obicei beţivii sunt aduşi pe calea cea bună atunci când găsesc la Armata Salvării sau în altă parte ceva care îi mulţumeşte în mai mare măsură şi pentru mai multă vreme. Pentru mine a existat aşa ceva: femeile. Nu mai pot fi cu alte femei de când a mea mi-a aparţinut şi m-a părăsit, deci…
— Nu te-a părăsit! Se va întoarce. E doar bolnavă.
— Asta crezi tu, şi asta crede şi ea, ştiu. Dar ea nu se mai întoarce. Atunci când e să se scufunde o corabie, şobolanii obişnuiesc s-o părăsească dinainte. Probabil că nici ei nu ştiu că vasul se distruge. Se simt doar atinşi de un fior neplăcut şi fug, cu siguranţă cu buna intenţie de a se întoarce curând.
— Ah, nu vorbi aşa! Ţi-ai mai pierdut doar de multe ori încrederea în viaţă şi totuşi lucrurile au început iarăşi să meargă.
— Aşa-i. Au mers pentru că am găsit o consolare sau un anestezic. O dată a fost o femeie, o dată un prieten drag – da, şi tu mi-ai făcut deja acest serviciu – altă dată au fost muzica sau aplauzele din sală. Ei, şi acum tocmai aceste lucruri nu mă mai bucură şi de aceea beau. N-aş putea cânta fără să beau câteva pahare înainte, dar nu pot nici să gândesc şi să vorbesc şi să trăiesc şi să mă simt suportabil fără câteva pahare înainte. Şi acum, pe scurt – trebuie să te laşi de predici, oricât de bine ţi-ar sta. A mai fost o data aşa, acum doisprezece ani, aproximativ. Şi atunci mi-a ţinut unul predici şi nu s-a lăsat; era din cauza unei fete şi, din întâmplare, el era cel mai bun prieten al meu…
— Şi apoi?
— Apoi m-a făcut să-l dau afară, şi apoi n-am mai avut un prieten multă vreme – de fapt până când ai venit tu.
— Asta e limpede.
— Nu-i aşa? spuse el blând. Acum ai de ales. Dar vreau să-ţi spun că n-ar fi frumos dacă şi tu ai fugi acum. Ţin la tine şi m-am gândit să-ţi fac o bucurie.
— Aşa. Ce anume?
— Uite, tu ţii la soţia mea – sau cel puţin ai ţinut, şi eu ţin de asemenea la ea, chiar foarte mult. Să dăm o petrecere în seara

asta, numai pentru tine şi pentru mine, în cinstea ei. Mai ales că există şi un motiv. Am dat să i se facă un portret, în primăvară s-a tot dus la pictor să-i pozeze şi adeseori am fost de faţă. Apoi a plecat; tabloul era aproape terminat. Pictorul a vrut să-i mai pozeze o dată, însă acum m-am săturat de aşteptare şi am comandat tabloul aşa cum este. Asta s-a întâmplat cu o săptămână în urmă, şi acum are şi ramă şi a fost adus ieri aici în casă. Ţi l-aş fi arătat imediat, dar e mai bine s-o facem în mod festiv. Fireşte că fără puţină şampanie n-o să meargă bine, cum să mă bine dispun altfel? Îţi convine?
Am simţit tulburare, chiar lacrimi, ascunse în spatele glumelor sale, şi am consimţit voios, deşi nu prea aveam chef. A fost pregătită petrecerea în cinstea femeii care i se părea cu totul pierdută pentru el, cum era de fapt şi pentru mine.
— Îţi mai poţi aduce aminte de florile ei? mă întrebă. Nu mă pricep deloc la flori şi nu ştiu cum se numesc. Avea întotdeauna unele albe şi galbene şi chiar roşii. Nu mai ştii?
— Da, unele le mai ştiu. Pentru ce?
— Trebuie să le cumperi. Comandă o trăsură, trebuie şi eu să merg numaidecât în oraş. Să facem ca şi cum ea s-ar afla aici.
Tot aşa i-au mai venit şi altele în minte, lucru care m-a făcut să-mi dau seama cât de profund şi de fără încetare se gândise la Gertrud. Îmi făcea bine şi mă şi durea să observ asta. Din cauza ei nu mai ţinea câini şi trăia în singurătate, el care altfel n-ar fi putut sta multă vreme fără femei. Îi comandase tabloul, îmi cerea să cumpăr florile ei preferate! Era ca şi cum şi-ar fi dat jos masca şi aş fi văzut ascuns în spatele trăsăturilor egoiste un chip de copil.
— Dar, am mai obiectat, ar trebui mai bine să privim tabloul acum sau după-amiază. Tablourile trebuie văzute la lumina zilei.
— Ah, prostii, doar poţi mâine să-l mai priveşti cât vrei. Sper că este o pictură bună, dar de fapt e totuna pentru noi, noi vrem doar s-o vedem.
După masă am plecat în oraş şi am cumpărat, înainte de toate, un buchet mare de crizanteme, un coş cu trandafiri şi câteva mănunchiuri de liliac. Atunci i-a venit ideea să-i trimită multe flori şi lui Gertrud la R.
— Florile sunt totuşi ceva frumos, spuse gânditor. E de-nţeles că-i plac lui Gertrud. Şi mie îmi plac, numai că nu pot avea grijă

de ele. Când nu exista o femeie, la mine era întotdeauna dezordine şi nu chiar plăcut.
Seara am găsit noul tablou în camera de muzică, acoperit cu o bucată de mătase. Luaserăm deja o masă festivă şi acum Muoth dorea să asculte preludiul nupţial. După ce i l-am cântat, a dezvelit tabloul şi am stat o vreme, tăcuţi, în faţa lui. Gertrud apărea întreagă, pictată într-o rochie de vara, deschisă la culoare, şi se uita la noi prietenos, cu ochii ei limpezi şi a durat o vreme până când ne-am putut privi şi da mâinile. Muoth a umplut două pahare cu vin de Rin a înclinat capul înspre tablou şi am băut pentru ea, cea la care ne gândeam amândoi. Apoi a luat tabloul cu grijă în braţe şi l-a scos din încăpere.
L-am rugat să cânte ceva, însă n-a vrut.
— Îţi mai aduci aminte, a întrebat zâmbind, cum am stat o seară împreună, înainte de nunta mea? Acum sunt iarăşi burlac, şi vom încerca încă o dată să ciocnim paharele şi să ne simţim bine. Teiser al tău ar fi trebuit să fie şi el aici, se pricepe mai bine decât mine şi decât tine să fie vesel. Să-l saluţi când te întorci acasă. Nu mă poate suferi, dar totuşi…
Cu aceeaşi voie bună precaută, reţinută, cu care îşi savurase întotdeauna ceasurile plăcute a început să sporovăiască şi să-mi aducă aminte de lucruri trecute şi am fost uimit cum totul rămăsese viu, fără să se fi pierdut, în amintirea sa, chiar şi lucrurile mărunte şi întâmplătoare, pe care credeam că le uitase de mult. Nici măcar prima seară, pe care o petrecusem la el, eu şi Marion şi Kranzl şi toţi ceilalţi, şi cearta noastră de atunci, nu le uitase. Numai despre Gertrud nu vorbea; nu s-a atins de perioada de când ea păşise între noi, şi asta mi-a fost pe plac.
M-am bucurat de acele ceasuri neaşteptat de frumoase şi l-am lăsat să bea în voie din vinul bun, fără să-l dojenesc. Ştiam cât de rară era la el o astfel de dispoziţie, cât de bine o păzea încercând s-o păstreze atunci când apărea şi, firește, nu apărea niciodată fără vin. Ştiam, de asemenea, că asta nu dura multă vreme, că a doua zi va fi, din nou, posomorit şi inaccesibil; cu toate acestea, ascultându-i părerile inteligente, meditative, chiar dacă pline de contradicţii, se stârni şi în mine o căldură lăuntrică şi o dispoziţie aproape veselă. În acest timp îmi arunca, din când în când, câte una din privirile sale frumoase, pe care le avea numai în astfel de momente, şi care semănau cu cele ale unui om trezit chiar în mijlocul unui vis.

La un moment dat, când el tăcuse şi căzuse pe gânduri, am început să-i povestesc ce îmi spusese teosoful meu despre boala celui însingurat.
— Aşa? spuse binevoitor. Şi fireşte că tu ai crezut? Chiar ar fi trebuit să devii teolog.
— De ce? S-ar putea să fie un adevăr în asta.
— Bineânţeles. Domnii cei înţelepţi dovedesc întotdeauna că totul e doar o închipuire. Ştii, înainte am citit adesea astfel de cărţi şi trebuie să-ţi spun că nu-i niciun adevăr, absolut niciunul. Tot ce scriu filosofii ăştia e doar o joacă, poate că ei înşişi se consolează cu ea. Unul inventează individualismul, pentru că nu-i poate suferi pe contemporanii săi, şi celălalt socialismul, fiindcă nu rezistă de unul singur. Poate că-i adevărat că sentimentul nostru de însingurare este o boală. Numai că asta nu schimbă nimic. Şi somnambulismul este o boală – de asta stau unii într-adevăr pe jgheabul acoperişului – şi dacă strigi la ei îşi frâng gâtul.
— Ei, e altceva.
— Treacă de la mine, nu vreau să am dreptate. Spun doar că nu ajungi nicăieri cu înţelepciunea. Există doar două filosofii posibile. Tot ce e în afara lor este doar vorbărie.
— Ce fel de filosofii?
— Ei bine, este posibil ca lumea să fie rea şi mizeră, cum zic budiştii şi creştinii. Atunci trebuie să devii umil şi să renunţi la toate, şi cred că poţi fi chiar mulţumit cu asta. Asceţii nu au o viaţă chiar atât de grea precum se crede. Sau, dimpotrivă, lumea şi viaţa sunt bune şi drepte, şi atunci nu-ţi rămâne altceva de făcut decât să trăieşti şi să mori liniştit atunci când se sfârşeşte…
— Şi tu ce crezi?
— Aşa ceva nu trebuie să întrebi pe nimeni. Cei mai mulţi oameni cred într-amândouă, după cum bate vântul şi după câţi bani au sau nu în sac. Şi cei care cred într-adevăr nu trăiesc ţinând cont de asta. Aşa-i şi cu mine. Cred, la fel ca şi Buddha, că viaţa n-are nicio valoare. Dar trăiesc totuşi aşa cum îmi cer simţurile şi ca şi cum ele ar fi esenţialul. Măcar dacă ar fi mai vesel!
Încă nu se făcuse târziu când am încheiat. Când am trecut prin camera alăturată, unde ardea numai o singură lampă electrică, Muoth mă opri prinzându-mă de braţ, aprinse toate luminile şi

luă pânză de pe tabloul lui Gertrud, care era rezemat acolo. Am privit încă o dată chipul drag, senin, apoi îl acoperi din nou şi stinse lumina. Mă conduse până în camera mea şi îmi puse câteva ziare pe masă, în cazul în care aş fi vrut să citesc. Apoi îmi dădu mâna şi spuse încet:
— Noapte buna, dragul meu!
M-am dus la culcare şi am mai rămas o jumătate de oră treaz, gândindu-mă la el. Mă tulburase şi mă făcuse să mă simt ruşinat când am auzit cu câtă fidelitate îşi aducea aminte de toate micile evenimente ale prieteniei noastre. El, căruia îi venea greu să-şi arate prietenia, ţinea la cei pe care-i îndrăgea mult mai profund decât îmi imaginasem.
După aceea am adormit şi am visat, în dezordine, despre Muoth, despre opera mea, despre domnul Lohe. Când m-am deşteptat era încă noapte. Mă trezise ceva care mă speriase şi care nu avea nimic de-a face cu visele mele, am văzut cadrul palid al ferestrei scăldat într-o lumină cenuşie şi am simţit o nelinişte chinuitoare; m-am ridicat în pat şi am încercat să mă trezesc şi să mă limpezesc cu totul.
Atunci se auziră lovituri repezi, puternice, în uşa mea, am sărit şi am deschis; era frig şi frică nu aprinsesem lumina. Afară era servitorul, îmbrăcat doar pe jumătate, fixându-mă temător cu ochi îngroziţi şi timpi.
— Veniţi! şopti gâfâind. Veniţi! S-a întâmplat o nenorocire.
Mi-am tras numai un halat care era agăţat acolo şi l-am urmat pe tânăr pe scară în jos. Deschise o uşă, se dădu înapoi şi îmi făcu loc să intru. Acolo, pe o măsuţă de răchită era un sfeşnic, în care ardeau trei luminări groase, şi alături un pat în dezordine şi în el l-am văzut, zăcând cu faţa în jos, pe prietenul meu Muoth.
— Trebuie să-l întoarcem, am spus încet.
Servitorul nu îndrăznea să se apropie.
— Medicul trebuie să sosească imediat, răspunse bâlbâindu-se.
L-am silit însă să-l apuce pe cel care zăcea acolo şi l-am întors; am privit chipul prietenului meu – era alb şi schimonosit, iar cămaşa îi era plină de sânge; şi când l-am culcat şi l-am acoperit din nou, gura i-a tresărit uşor, iar în ochi privirea i se stinse.
Servitorul începu atunci să povestească pe nerăsuflate, dar nu voiam să ştiu nimic. Când a venit medicul, Muoth era deja mort. Dimineaţa devreme, i-am telegrafiat lui Imnthor, apoi m-am

întors în casa tăcută, am stat lângă patul celui care murise, am ascultat vântul suflând prin crengile copacilor şi abia arunci am ştiut cât de mult îl iubisem pe acest biet om. Nu puteam să-l compătimesc – moartea îi fusese mai uşoară decât viaţa.
Seara am aşteptat la gară şi l-am văzut pe bătrinul Imthor coborând din tren, şi în urma lui era o femeie înaltă, îmbrăcată în negru; i-am condus la cel care murise, care acum era îmbrăcat şi pus pe catafalc între florile din ziua care trecuse. Atunci Gertrud s-a aplecat şi la sărutat pe gura palidă.
Cât am stat la mormântul lui am văzut o femeie drăguţă, înaltă, cu faţa plânsă, care avea trandafiri în mână şi era singură şi, când m-am uitat curios într-acolo, era Lotte. Mi-a făcut un semn cu capul şi i-am zâmbit. Gertrud însă nu plânsese; cu chipul palid şi tras, privea foarte atent şi grav înainte, în ploaia uşoară, împrăştiată de vânt, şi rămase dreaptă, ca un copac tânăr, ca şi cum rădăcinile ei ar fi fost de neclintit. Era însă numai felul ei de a se apăra, şi doua zile mai târziu, când a despachetat acasă florile de la Muoth care sosiseră între timp, se prăbuşi şi rămase pentru multă vreme ascunsă privirilor noastre.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Şi la mine tristeţea a intrat în drepturile sale abia mai târziu. Şi aşa cum se întâmplă întotdeauna, mi-au venit în minte nenumărate împrejurări în care îmi nedreptăţisem prietenul. Însă cel mai rău lucru şi-l făcuse singur, şi nu prin moartea sa. M-am gândit mult la toate astea şi n-am putut găsi nimic neclar sau de neconceput în soarta sa – deşi totul în ea era crud şi plin de ironie. Nici cu propria mea viaţă lucrurile nu stăteau altfel şi nici cu cea a lui Gertrud sau a multor altora. Soarta nu era bună, viaţa era plină de toane şi crudă, în natură nu exista bunătate şi raţiune. Dar există bunătate şi raţiune în noi, oamenii, cu care întâmplarea se joacă şi noi putem fi mai puternici decât natura şi decât soarta, fie chiar şi pentru câteva ceasuri. Şi noi putem fi apropiaţi unii altora, dacă este nevoie, şi ne putem privi în ochi plini de înţelegere şi putem iubi şi trăi consolându-ne unii pe alţii.

Şi uneori, când străfundurile întunecate tac, putem chiar şi mai mult. Atunci putem fi zei, timp de câteva clipe, şi putem întinde mâini poruncitoare şi crea lucruri care n-au existat înainte şi care, dacă sunt zăvorâte, trăiesc mai departe fără noi. Putem construi din sunete şi din cuvinte şi din alte lucruri fragile şi fără însemnătate jocuri şi melodii şi cântece pline de sens şi de mângâiere şi de bunătate, mai frumoase şi mai nepieritoare decât jocurile stridente ale întâmplării şi ale destinului. Îl putem purta pe Dumnezeu în inimă, şi uneori, când suntem plini de el întru totul, el se poate face văzut prin ochii noştri şi auzit prin vorbele noastre şi poate chiar vorbi altora care nu-l cunosc sau nu vor să-l cunoască. Nu ne putem sustrage inima vieţii, însă o putem forma şi învăţa că este superioară întâmplării şi că poate privi chiar şi durerea fără să se frângă.

Astfel, în anii care au trecut de la înmormântarea lui Heinrich Muoth, l-am reînviat de mii de ori pentru a putea vorbi cu el cu mai multă înţelepciune şi dragoste decât o făcusem când trăia. Şi am văzut-o, când a sosit sorocul, pe bătrâna mea mamă

întinzându-se şi murind şi am văzut-o murind şi pe frumoasa, vesela, Brigitte Teiser care, după ani de aşteptare şi vindecare, s-a măritat cu un muzician, dar nu i-a fost dat să supravieţuiască primei naşteri.
Gertrud şi-a învins durerea care o copleşise atunci când florile noastre ajunseseră la ea ca un salut şi o declaraţie de dragoste venite de la un mort. Nu vorbesc prea des cu ea despre asta, deşi o văd în fiecare zi. Cred însă că îşi priveşte primăvara vieţii ca pe o vale îndepărtată, văzută cândva, în timpul unor zile de călătorie de demult, şi nu ca pe o pierdută gradină a Edenului. Ea şi-a regăsit forţa şi seninătatea; de asemenea cântă din nou. Totuşi, de la acel sărut îngheţat dat buzelor celui care murise n-a mai sărutat niciun alt bărbat. O dată, de două ori, în decursul anilor, după ce fiinţa ei se vindecase şi îşi recăpătase vechiul parfum proaspăt de floare, gândurile mele au pornit din nou pe drumul neîngăduit şi şi-au spus: de ce nu? În sinea mea ştiam însă deja răspunsul; şi mai ştiam că la vieţile noastre, a mea şi a ei, nu mai era nimic de îndreptat. Ea este prietena mea şi când, după ceasuri de nelinişte şi singurătate, ies din tăcerea mea şi am un lied sau o sonată, ele sunt mai întâi ale noastre. Muoth a avut dreptate – când îmbătrâneşti eşti mai mulţumit decât în vremea tinereţii, pe care tocmai de aceea nu vreau s-o ponegresc, fiindcă ea străbate totuşi în toate visele mele, ajungând la mine ca un minunat cântec, şi sună astăzi mai limpede şi mai tare decât atunci când fusese realitate.

ROSSHALDE

(1914)

CAPITOLUL ÎNTÂI

Când Johann Veraguth cumpărase cu zece ani în urmă Rosshalde şi se stabilise acolo, aceasta era o veche curte boierească în paragină, cu potecile grădinii năpădite de plante, bănci acoperite cu muşchi, trepte sparte şi un parc sălbăticit, de nepătruns, iar pe domeniul de opt pogoane nu se aflau alte clădiri decât conacul frumos, dar cam dărăpănat, grajdul şi, în parc, un mic pavilion în formă de templu, al cărui portal atârna strâmb de balamalele deformate şi pe ai cărui pereţi, tapetaţi odinioară cu mătase albastră, creştea muşchi şi mucegai.

Imediat după cumpărarea moşiei, noul proprietar puse să se dărâme micul templu dărăpănat şi păstră doar cele zece trepte de piatră care coborau din pragul acestui colţ al dragostei până la marginea iazului. În locul pavilionului fu construit atelierul lui Veraguth unde vreme de şapte ani acesta picta şi îşi petrecu cea mai mare parte a timpului; locuinţa însă o avea la conac, până când neînţelegerile crescânde din familie îl făcură să-l îndepărteze pe fiul mai mare şi să-l trimită la şcoală departe de casă, să cedeze conacul soţiei şi servitorilor, iar pentru propria folosinţă să adauge două încăperi la atelier, în care de atunci locuia ca un burlac. Păcat de frumoasa casă boierească; doamna Veraguth folosea împreună cu Pierre, în vârstă de şapte ani, numai etajul superior; primea desigur vizite şi oaspeţi, însă niciodată o societate numeroasă, aşa încât un rând de încăperi rămaseră goale ani în şir.

Micul Pierre nu era doar odorul ambilor părinţi şi singura legătură dintre tată şi mamă, care menţinea un soi de contact între conac şi atelier; el era de fapt şi unicul stăpân şi proprietar al locului. Domnul Veraguth îşi ducea traiul exclusiv în atelier, prin împrejurimile iazului şi a pădurii; dincolo, în casa, domnea soţia sa, şi tot ale ei erau peluza, grădina de tei şi grădina de castani, iar fiecare dintre ei nu călca decât rareori, şi atunci ca musafir, pe teritoriul celuilalt, cu excepţia meselor pe care pictorul le lua de obicei la conac. Micul Pierre era singurul care

nu recunoştea aceasta separare a existenţelor şi împărţire a teritoriilor, şi abia dacă ştia de ea. Dădea buzna cu egală nepăsare atât în casa cea veche cât şi în cea nouă, era în largul său în atelier şi în biblioteca tatălui în aceeaşi măsură ca dincolo, pe coridor şi în sala tablourilor, ori în odăile mamei, ai lui erau fragii din grădina de castani, ale lui florile din grădina de tei, peştii din iaz, cabina de baie, gondola. Se simţea totodată stăpân şi protejat al servitoarelor mamei, cât şi al lui Robert, servitorul tatălui; era fiul amfitrioanei pentru vizitatorii şi oaspeţii mamei şi era fiul pictorului pentru domnii care veneau din când în când în atelierul lui Papa şi care vorbeau franţuzeşte, iar portrete ale băiatului, tablouri şi fotografii atârnau atât în dormitorul tatălui cât şi în casa cea veche, în odăile tapisate în culori deschise ale mamei. Pierre o ducea foarte bine, o ducea chiar mai bine decât acei copii ai căror părinţi trăiesc în bună înţelegere; educaţia sa nu se supunea nici unui program, iar atunci când se întâmpla câteodată să i se încingă pământul sub picioare pe domeniile mamei, zona din jurul iazului îi oferea un adăpost sigur.

Pierre se culcase de mult, iar de la ora unsprezece nu mai ardea nicio lumină la conac, când târziu după miezul nopţii, Johann Veraguth se înapoia pe jos singur, din oraş, unde îşi petrecuse seara la cârciumă între cunoscuţi. Mergând prin noaptea blândă, noroasă, de vară timpurie, atmosfera de vin şi fum, râsete înfierbântate şi glume îndrăzneţe i se risipise, respira conştient aerul jilav şi fremătător al nopţii şi se îndrepta păşind cu luare aminte pe drumul dintre lanurile înalte, întunecate, spre Rosshalde, ale cărei contururi se înălţau masive şi tăcute sub cerul pal al nopţii.

Trecu pe lângă poarta moşiei fără să intre, privi o clipă spre conac, a cărui faţadă luminoasă strălucea nobil şi ispititor pe fundalul întunecat al copacilor şi contemplă frumoasa imagine minute în şir cu desfătarea şi detaşarea unui drumeţ aflat în trecere; apoi mai merse câteva sute de paşi de-a lungul gardului viu până la locul unde îşi făcuse o spărtură şi o cărare tainică spre atelier. Cu simţurile treze, bărbatul scund şi viguros se îndreptă, prin parcul întunecos, sălbăticit, spre sălaşul său, care i se ivi dintr-o dată în faţă, acolo unde bezna coroanelor copacilor se desfăcea într-un cerc larg deasupra lacului, lăsând să se vadă cerul mat-cenuşiu.

Micul lac era asemenea unei pete negre nemişcate, doar lumina slabă adăsta deasupra apei ca o pojghiţă infinit de subţire sau ca un strat fin de pulbere. Veraguth se uită la ceas, era aproape unu. Deschise o uşă laterală a micii clădiri, care ducea în odaia sa. Aici aprinse o luminare, îşi dezbrăcă iute hainele, ieşi gol afară şi coborî încet pe treptele late şi joase de piatră până în apa care sclipea în mici rotocoale delicate, iute pieritoare sub genunchii săi. Se cufundă în apă, înotă o mică distanţă în largul lacului şi simţi dintr-o dată oboseala acelei seri pe care şi-o petrecuse într-un chip neobişnuit pentru el. Se întoarse şi intră în casă, cu apa şiroind pe el. Se înfăşură într-un halat de baie miţos, îşi zvântă părul tuns scurt trecându-şi mâinile prin el şi urcă desculţ cele câteva trepte până în atelier, o încăpere uriaşă, aproape goală, în care aprinse numaidecât cu gesturi nerăbdătoare toate luminile electrice.

Se-ndreptă în grabă către şevaletul pe care se găsea o pânză, lucrarea sa din zilele din urmă. Se postă încovoiat, cu mâinile sprijinite pe genunchi în faţa tabloului şi privi ţintă cu ochii larg deschişi pânza, ale cărei culori proaspete oglindeau lumina stridentă. Zăbovi astfel două-trei minute, tăcut şi privind fix, ca lucrarea să i se arate şi să prindă viaţă în ochii săi până la ultima trăsătură de penel; era obiceiul lui de ani de zile să nu ia cu sine în pat şi în somn, înaintea unei zile de lucru, nicio altă imagine decât cea a pânzei pe care o picta. Stinse luminile, luă lumânarea şi porni spre dormitor, pe uşa căruia se găsea o mică tablă şi o cretă. „Trezirea ora şapte, cafeaua ora nouă”, scrise pe tablă cu litere apăsate, închise uşa după el şi se întinse pe pat. Stătu nemişcat încă o vreme, cu ochii deschişi, aducându-şi înaintea simţurilor, printr-o strădanie încordată, imaginea tabloului. Satisfăcut, închise ochii săi limpezi, cenuşii, oftă abia auzit şi adormi repede.

Dimineaţa, Robert îl trezi la timpul stabilit, Veraguth se ridică imediat, se spălă într-o mică odăiţă anexă cu apă rece de la robinet, îmbrăcă un costum grosolan de lână gri, foarte decolorat de atâta spălat, şi trecu dincolo, în atelier, unde servitorul ridicase deja jaluzelele uriaşe. Pe o măsuţă se găseau o farfurie cu fructe, o carafă cu apă şi o bucată de pâine de secară; luă pâinea şi muşcă din ea gânditor, în timp ce se postă în faţa şevaletului contemplându-şi tabloul. Mâncă, plimbându-se încoace şi încolo, câţiva dumicaţi de pâine, pescui câteva

cireşe din farfurie, văzu pe masă câteva scrisori şi ziare pe care nu le luă în seamă; imediat după aceea, se găsea pe scaun, subjugat cu totul de lucrare.

Micul tablou de format dreptunghiular, lat, reprezenta un răsărit, pe care pictorul îl văzuse cu câteva săptămâni înainte într-o călătorie şi-l surprinsese în mai multe schiţe. Descinsese într-o cârciumă sătească de pe Rinul Superior, nu-l întâlnise pe colegul pe care dorise să-l viziteze în acel loc, petrecuse o neplăcută seară ploioasă în cârciuma plină de fum şi o noapte proastă într-o odăiţă de oaspeţi umedă, mirosind a var şi mucegai. Trezindu-se înainte de răsăritul soarelui, înfierbântat şi prost dispus din moţăiala superficială, găsise uşa de la casă încuiată, coborâse pe fereastră afară, dezlegase de la malul Rinului o luntre şi se îndepărtase vâslind pe fluviul molcom curgător şi încă învăluit în umbre. Tocmai când voia să se întoarcă, văzu venind înspre el dinspre malul opus un luntraş; lumina rece, palpitând slab, a răsăritului de ziuă ploios şi lăptos curgea în jurul conturului întunecat şi făcea ca barca să pară mult mai mare. Izbit dintr-o dată, şi captivat de privelişte şi de lumina deosebită, rămase locului şi aşteptă ca omul să se apropie. Acesta se opri lângă un semn de năvod şi trase plasa la suprafaţă. Ieşiră la iveală doi peşti laţi, de un argintiu-mat, ce scânteiară umed-lucios pentru o clipă deasupra fluviului cenuşiu şi căzură apoi plescăind în barca pescarului. Veraguth îi strigă imediat omului să aştepte, avea la el strictul necesar pentru pictat şi făcu o schiţă în acuarelă, ramase încă o zi în acea aşezare, desenând şi citind, a doua zi în zori pictă încă o dată în aer liber, îşi continuă apoi călătoria şi se trezi de atunci mereu preocupat şi obsedat în gând de tablou, până când acesta căpătă formă, iar acum lucra la el de zile întregi şi era aproape gata.

Îi dăduse mult de furcă răceala argintie, fluidă a tabloului acesta, căci prefera să picteze mai ales în plin soare ori în lumina caldă, irizată din pădure sau din parc, însă ea îi dăruise o rezonanţă nouă, iar cu o zi în urmă reuşise să-i dea de capăt, iar acum simţea că se afla înaintea unei lucrări bune, ieşită din comun, care nu se mărginea la o redare şi la o zugrăvire lăudabilă, ci în care o clipă din fiinţa şi existenţa nepăsătore şi misterioasă a naturii străpungea suprafaţa sticloasă lăsând să se simtă suflul sălbatic, mare al realităţii.

Pictorul ţintuia tabloul cu ochi atenţi, amestecând culorile pe paleta care nu mai semăna cu cea obişnuită şi de pe care dispăruseră aproape toate nuanţele de roşu şi galben. Terminase de pictat apa şi aerul; o lumină rece, de gheaţă se scurgea silnic peste suprafaţă, arbuştii şi pilonii de la mal pluteau învăluiţi în umbră în crepusculul jilav, spălăcit; ireală şi descompusă apărea luntrea din apă, chipul pescarului era şi el fără de fiinţă şi grai, doar mâna sa întinsă după peşti era de un realism neînduplecat. Unul din peşti sărea scânteind peste marginea bărcii, celălalt zăcea întins, nemişcat în barcă, iar botul rotund, întredeschis şi ochiul holbat, înspăimântat erau pline de suferinţa creaturii. Totul era rece şi trist aproape până la cruzime, însă calm şi intangibil, fără niciun alt simbolism în afara celui firesc, fără de care nu poate exista nicio operă de artă şi care ne face nu doar să simţim incomprehensibilitatea apăsătoare a întregii naturi, ci şi să o iubim cu un soi de dulce uimire.

Pictorul lucra de mai bine de două ore când la uşă bătu servitorul care, după răspunsul distrat al stăpânului, intră cu micul dejun. Aduse fără zgomot căni, farfurie şi ceaşcă, potrivi scaunul, aştepta în tăcere câtva timp, apoi îi atrase atenţia cu băgare de seamă:

— Am servit cafeaua, domnule Veraguth.

— Vin numaidecât, exclamă pictorul şi şterse cu degetul mare o trăsătură de penel pe care tocmai o făcuse la coada peştelui care sălta.

— Ai adus apă caldă?

Îşi spălă mâinile şi se aşeză să-şi bea cafeaua.

— Poţi să-mi umpli pipa, Robert, spuse voios. Cea mică fără capac, trebuie că este în dormitor.

Servitorul se-ndepărtă zorit. Veraguth sorbi cu nesaţ cafeaua tare şi simţi risipindu-se, precum aburul dimineţii, uşoara senzaţie de ameţeală şi leşin care-l încerca, în ultima vreme, după o muncă încordată.

Luă pipa de la servitor, aşteptă să i-o aprindă şi trase lacom în piept fumul aromat ce întărea şi desăvârşea efectul cafelei. Arătă spre tablou şi zise:

— Ai pescuit pe când erai copil, Robert, nu-i aşa?

— Desigur, domnule Veraguth.

— Uită-te puţin la peştele de colo, nu la acela din aer, ci la cel de jos, cu botul deschis. Am făcut bine botul?

— Aş zice că da, spuse Robert bănuitor. Dar asta o ştiţi dumneavoastră mai bine decât mine, adăugă el cu o nuanţă de reproş, că şi cum s-ar fi simţit luat în derâdere.

— Nu, stimabile, nu-i adevărat. Omul trăieşte ceea ce-i este dat, cu deplină acuitate şi prospeţime, doar în prima tinereţe, aşa cam până la treisprezece, paisprezece ani, iar apoi se hrăneşte din asta toată viaţa. Pe când eram băiat n-am avut nimic de-a face cu peştii, de aceea te întreb. Aşadar, arată cum trebuie botul?

— E bine, nu-i lipseşte nimic, fu de părere Robert măgulit.

Veraguth se ridicase din nou în picioare şi îşi verifica paleta. Robert îl privi. Cunoştea acest început de concentrare a privirii, ce o făcea să pară aproape sticloasă, şi ştia că acum atât el cât şi cafeaua şi mica conversaţie dinainte, toate acestea alunecau în adâncul pictorului şi că dacă l-ar fi strigat peste câteva minute, acesta s-ar fi trezit ca dintr-un somn adânc. Dar asta era primejdios. Robert strângea masa când văzu corespondenţa neatinsă.

— Domnule Veraguth! spuse cu glas scăzut.

Pictorul încă mai era abordabil. Se uită întrebător şi ostil peste umăr, ca un om ostenit care, când să aţipească, se pomeneşte iarăşi strigat.

— Aţi primit scrisori, zise Robert şi părăsi încăperea.

Veraguth, iritat, stoarse puţin albastru cobalt pe paletă, aruncă tubul pe mica masă căptuşită cu tinichea, începu să amestece culorile, dar, distras de atenţionarea servitorului, puse mânios paleta deoparte şi luă scrisorile.

Erau obişnuitele chestiuni de afaceri, invitaţia de a participa la o expoziţie, rugămintea unei redacţii de ziar de a le comunica date biografice, o factură, când deodată vederea unui scris binecunoscut îi pătrunse ca un dulce fior în suflet, luă scrisoarea şi citi cu desfătare propriul nume şi fiecare cuvânt din adresă, adâncit cu plăcere în contemplarea caligrafiei slobode, voluntare şi pline de caracter. Se strădui apoi să descifreze ştampila poştei. Timbrul era italian, putea fi doar Neapole sau Genova, şi prietenul se afla deci în Europa, deja foarte aproape, iar în câteva zile putea fi aici.

Emoţionat, deschise scrisoarea şi se uită cu mulţumire la rândurile mici, drepte în înşiruirea lor ordonată. Dacă se gândea bine, aceste scrisori rare venind de la prietenul din străinătate fuseseră de cinci-şase ani singurele bucurii curate pe care le avusese, singurele în afara muncii sale şi a orelor petrecute cu micul Pierre. Şi, ca de fiecare dată, îl copleşi şi acum, în mijlocul aşteptării pline de bucurie, un sentiment tulbure, penibil, de ruşine când deveni conştient de sărăcia şi lipsa de iubire a vieţii lui. Citi încet:

Neapole, 2 iunie noaptea

Dragă Johann, ca de obicei, o înghiţitură de Chianti cu macaroane mustind de grăsime şi răcnetele câtorva vânzători ambulanţi din faţa cârciumii sunt primele semne ale culturii europene, de care mă apropii din nou. Aici, la Neapole, nu s-a schimbat nimic de acum cinci ani, mult mai puţin decât în Singapore sau Shanghai, şi consider aceasta ca un semn bun că şi acasă voi găsi totul în bună stare. Poimâine ajungem la Genova unde mă aşteaptă nepotul meu şi vom călători împreună la rude, de la care nu mă aştept, de data aceasta, la dovezi copleşitoare de simpatie, căci, vorbind cinstit, n-am câştigat nici măcar zece taleri în ultimii patru ani. Cele dintâi obligaţii familiale îmi vor lua cam patru-cinci zile, apoi chestiuni de afaceri în Olanda încă cinci-şase zile, aşa că în jur de 16 aş putea veni la tine. Te voi înştiinţa telegrafic. Doresc sa rămân măcar zece sau paisprezece zile la tine, da, şi să te deranjez de la lucru. Ai ajuns înfiorător de celebru şi dacă ceea ce obişnuiai să zici cu aproximativ douăzeci de ani în urmă despre succes şi celebritate era numai pe jumătate adevărat, trebuie că între timp te-ai ramolit şi tâmpit serios. Vreau de asemenea să-ţi cumpăr din tablouri, iar jelania mea de mai sus despre afacerile proaste este o încercare de a-ţi mai scădea din preţ.

Îmbătrânim, Johann. A fost a douăsprezecea mea traversare a Mării Roşii şi pentru întâia dată am suferit de arşiţă. Au fost 46 de grade.

Dumnezeule, încă paisprezece zile, bătrâne! Te va costa câteva duzini de sticle de Mosel. A u trecut mai bine de patru ani de la ultima întâlnire.

Pot fi contactat în scris între nouă şi paisprezece ale lunii la Antwerp, Hotel de l'Europe.

În caz că ai tablouri expuse într-unul din locurile pe unde voi trece, dă-mi de ştire!

Al tău, Otto

Parcurse încă o dată bine dispus scurta scrisoare cu slove robuste, viguroase şi semne de punctuaţie pline de temperament, apoi scoase din sertarul micului birou din colţ un calendar şi se uită în el clătinând din cap cu satisfacţie.

Până la jumătatea lunii încă mai erau expuse la Bruxelles peste douăzeci de tablouri de-ale lui, se potrivea bine. Cel puţin astfel prietenul, de a cărui privire ascuţită se temea un pic şi căruia nu-i putuse rămâne ascunsă zdruncinarea vieţii sale din ultimii ani, îşi va face despre el o primă impresie de care putea fi mândru. Asta simplifica totul. Şi-l imagină pe Otto, străbătând salonul din Bruxelles cu eleganţa sa uşor masivă de peste mări şi contemplându-i pânzele, tablourile sale cele mai reuşite, şi pentru o clipă se bucură din inimă că le trimisese la acea expoziţie, cu toate că doar puţine dintre ele mai erau încă de vânzare. Numaidecât îi trimise o misivă la Antwerp.

„Încă-şi mai aminteşte totul", gândi el recunoscător, „într-adevăr, ultima dată am băut aproape numai Mosel, ba într-o seară chiar ne-am cherchelit binişor."

Chibzui şi-şi dădu seama că în pivniţă, pe care el unul o frecventa foarte rar, nu mai avea cu siguranţă Mosel şi hotărî să comande chiar în acea zi un transport.

Apoi se aşeză din nou în faţa pânzei, se simţea însă împrăştiat şi tulburat lăuntric şi nu mai reuşi să atingă acea concentrare pură, în care ideile bune apar nechemate. Aşa încât puse pensula într-o cupă, vârî în buzunar scrisoarea prietenului şi ieşi agale din casă, cu paşi şovăielnici. Oglinda lacului îl întâmpină cu sclipiri orbitoare, era o zi senină de vară, iar parcul însorit răsuna de ciripitul păsărilor.

Se uită la ceas. Lecţia de dimineaţă a lui Pierre trebuia să se fi terminat. Cutreieră prin parc fără ţintă, se uită distrat în lungul aleilor cenuşii, stropite cu pete de soare, trase cu urechea înspre conac, trecu pe la locul de joacă al lui Pierre, cu leagănul şi movila de nisip. În cele din urmă ajunse în apropierea grădinii dinspre bucătărie şi privi în sus cu interes

trecător spre coroanele înalte ale castanilor, în al căror frunziş adânc, umbros se găseau ultimele inflorescenţe vesel-luminoase.

Albinele roiau cu un zumzet înăbuşit, unduios în jurul bobocilor de trandafir pe jumătate deschişi din gardul viu al grădinii; prin frunzişul întunecos al copacilor se auziră bătăile micului şi zglobiului orologiu din turnul conacului. Bătu ora greşit şi Veraguth se gândi din nou la Pierre, a cărui dorinţă şi ambiţie supremă era să repare, când va mai fi crescut, maşinăria învechită.

Atunci auzi dincolo de gardul viu voci şi paşi ce vibrau dulce şi înăbuşit în aerul însorit al grădinii, în zumzetul albinelor şi ciripitul păsărilor, în mireasma răspândindu-se molatic a fâşiei tufelor de garoafe şi a florilor de salcâm. Era soţia sa cu Pierre, iar el se opri ascultând cu băgare de seamă.

— Încă nu sunt coapte, trebuie să mai aştepţi câteva zile, o auzi spunând pe mamă.

Îi răspunse un ciripit voios al vocii băiatului, iar preţ de o dulce clipă trecătoare verdeaţa plină de pace a grădinii şi glasul copilului susurând lin şi pierzându-se în liniştea plină de aşteptare a verii îi răsunară bărbatului ca venind din grădina îndepărtată a propriei copilării. Se apropie de gardul viu şi se uită printre curpeni, iscoditor, în grădină, unde, pe aleea însorită, sta soţia sa într-o rochie de dimineaţă, ţinând în mână o foarfecă şi un coş uşor, castaniu pe braţ. Era la mai puţin de douăzeci de paşi depărtare de gardul viu.

Pictorul o contemplă o clipă. Silueta înaltă cu chipul grav şi dezamăgit al femeii se aplecă deasupra florilor, pălăria de pai, moale şi mare, umbrindu-i întreaga faţă.

— Cum se numesc florile de colo? întrebă Pierre. Razele se jucau în părul său castaniu, el stătea cu picioarele dezgolite, uscăţive şi bronzate în lumina dimineţii, iar când se aplecă se văzu licărind în despicătura bluzei, sub ceafa arsă de soare, pielea albă a spatelui.

— Garoafe de grădină, spuse mama.

— Da, ştiu asta, continuă Pierre, dar vreau să ştiu cum le spun albinele. Trebuie că au un nume şi în limba albinelor.

— Desigur, dar noi nu-l putem şti, numai albinele îl cunosc. Poate că le numesc flori de miere.

Pierre cugetă.

— Nu merge, decise el apoi. În trifoi găsesc tot atâta miere, şi la fel în condurul-doamnei, şi doar nu au cum să aibă acelaşi nume pentru toate florile.

Băiatul privi cu atenţie o albină care dădea târcoale florii unei garoafe, rămase suspendată în aer deasupra ei, zbârnâind din aripioare, şi apoi se afundă lacomă în scobitura trandafirie.

— Flori de miere! pufni el dispreţuitor şi tăcu. Îşi dăduse de mult seama că tocmai lucrurile cele mai interesante şi mai plăcute nu pot fi cunoscute şi explicate.

Veraguth stătea în spatele gardului şi asculta, contempla chipul liniştit, grav al soţiei sale şi pe cel frumos, precoce şi delicat al odorului său, iar inima i se împietri când îşi aminti acele veri în care fiul său mai mare era încă un copil asemenea acestuia. Pe el îl pierduse ca şi pe mama lui. Dar nu voia să-l piardă pe acest micuţ, nu şi pe el. Voia să-l asculte pe furiş de după gard, ca un hoţ, să-l ademenească şi să-l atragă spre el, iar daca şi băiatul acesta se va înstrăina de el, atunci nu mai voia să trăiască.

Fără zgomot, se retrase pe aleea cu iarbă şi se depărta printre copaci.

„Hoinăreala nu mi se potriveşte”, gândi mânios şi se încrâncenă. Se întoarse la lucru şi aici îşi regăsi, trecând peste lipsa de chef şi supunându-se unei deprinderi exersate de ani de zile, dispoziţia de muncă încordată, care nu admite ocolişuri şi concentrează toate forţele asupra lucrului din acel moment.

Era aşteptat dincolo la masă şi pe la amiaza îşi schimbă hainele cu grijă. Bărbierit, pieptănat şi în costumul albastru de vară, nu arăta, ce-i drept, mai tânăr, dar oricum mai proaspăt şi mai mlădios decât în straiele neîngrijite de lucru. Apucă pălăria de pai şi tocmai voia să deschidă uşa când aceasta se deschise înspre el şi Pierre îşi făcu apariţia. Veraguth se aplecă spre capul băiatului şi-l sărută pe frunte.

— Ce mai faci, Pierre? Învăţătorul a fost cumsecade?

— O, da, doar că-i aşa de plictisitor. Când povesteşte o istorioară, nu-i nicidecum pentru distracţie, ci pur şi simplu încă o lecţie, iar la sfârşit se ajunge întotdeauna la copiii cuminţi care trebuie să se comporte într-un fel sau altul. Ai pictat, taţi?

— Da, uite, peştii. În curând îi termin şi mâine poţi să-i vezi.

Îl luă pe băiat de mână şi ieşiră împreună. Nimic pe lume nu-l alina mai mult şi nu-i răscolea într-atât bunătatea şi gingăşia

neajutorată din adâncul său decât simţământul de a merge alături de băiat, de a-şi potrivi pasul cu al lui şi de a-i simţi mânuţa uşoara, încrezătoare, de copil, într-a sa.

Pe când mergeau pe pajişte printre perii subţiri, încărcaţi de roade, după ce ieşiseră din parc, băiatul privi în jur şi întrebă:

— Taţi, fluturilor le e, aşadar, frică de tine?

— De ce? Nu cred. De curând unul a stat destul de mult pe degetul meu.

— Da, dar acum nu-i niciunul pe aici. Când vin uneori singur-singurel dincolo, pe la tine şi trec pe aici, găsesc întotdeauna o mulţime de fluturi pe drum, se numesc albastrei, ştiu asta, iar ei mă cunosc şi mă iubesc, zboară întotdeauna foarte aproape de mine. Oare fluturilor nu li se poate da de mâncare?

— Ba da, se poate, o să încercăm odată, cât de curând. Pui un strop de miere pe mână şi o întinzi foarte încet până când fluturii vin şi sorb din el.

— Bine, tati, să încercăm. Nu-i aşa că-i spui mamei să-mi dea puţină miere? Aşa va şti că am într-adevăr nevoie şi că nu este o prostie.

Pierre fugi înainte prin poarta deschisă a casei şi prin coridorul larg, în a cărui penumbră răcoroasă tatăl, orbit de lumina de afară, căuta încă suportul de pălării şi bâjbâia după uşa sufrageriei, în timp ce puştiul era de mult înăuntru şi îşi asalta mama cu rugăminţile sale.

Pictorul intră şi întinse mâna soţiei. Ea era ceva mai înalta decât el, având o statură impunătoare, viguroasă, dar lipsită de tinereţe. Încetase, ce-i drept, să-şi iubească soţul, dar până astăzi încă mai considera pierderea tandreţei lui ca pe o tristă, nemeritată şi de neînţeles nenorocire.

— Putem să ne aşezam de îndată la masă, spuse ea cu vocea ei liniştită. Pierre, du-te şi te spală pe mâini!

— Am o noutate, începu pictorul şi-i dădu scrisoarea prietenului. Otto vine în curând şi sper să rămână ceva timp aici. N-ai nimic împotrivă, nu?

— Domnul Burkhardt poate să stea în cele două camere de jos, acolo nu va fi deranjat şi va putea să intre şi să iasă după plac.

— Da, e bine aşa.

— Crezusem că vine mult mai târziu, adăugă ea ezitând.

— A plecat mai devreme, nici eu nu am ştiut nimic până astăzi. Ei, cu atât mai bine.

— Atunci se întâlneşte cu Albert.

De pe chipul lui Veraguth se şterse uşoara licărire de mulţumire, iar glasul său deveni rece la auzul numelui fiului său.

— Ce-i cu Albert? exclamă el iritat. Trebuia parcă să plece în Tirol cu prietenul său.

— Nu voiam să-ţi spun mai devreme decât era nevoie. Prietenul a fost invitat de rude şi a renunţat la drumeţie. Albert soseşte aici la începutul vacanţei.

— Şi va rămâne tot timpul aici?

— Cred că da. Aş putea să plec cu el în călătorie câteva săptămâni, dar asta ar fi neplăcut pentru tine.

— De ce? L-aş lua pe Pierre dincolo, la mine.

Doamna Veraguth ridică din umeri.

— Te rog, nu începe din nou cu asta. Ştii doar că nu-l pot lăsa pe Pierre singur aici.

Pictorul se înfurie.

— Singur! strigă el aprins. Nu este singur când este la mine.

— Nu-l pot lăsa aici, şi nici nu vreau. Nu foloseşte la nimic să ne certăm încă o dată din cauza asta.

— Bineînţeles, tu nu vrei!

El tăcu, pentru că Pierre se întoarse, şi se aşezară la masă. Băiatul stătea între cei doi înstrăinaţi, amândoi îl serveau şi se întreţineau cu el, aşa cum era deprins, iar tatăl lui căuta să prelungească masa cât mai mult, căci apoi micuţul rămânea cu mama sa şi era îndoielnic că va mai reveni în atelier în acea zi.

CAPITOLUL AL DOILEA

Robert era ocupat în mica dependinţă a atelierului cu curăţirea unei palete şi a unui mănunchi de pensule. Deodată în uşa deschisă se ivi micul Pierre, care rămase locului urmărindu-l cu privirea.

— Asta-i o îndeletnicire mizerabilă, se pronunţă el după puţin timp. În general, să pictezi este foarte frumos, dar eu nu vreau să fiu pictor.

— Ei, mai chibzuieşte, fu de părere Robert. Doar tatăl tău este un pictor aşa de renumit.

— Nu, hotărî băiatul, nu-i de mine. Eşti mereu mânjit, iar vopselurile miros îngrozitor de tare. Îmi place doar când miroase un pic, ca de pildă un tablou proaspăt pus în cameră şi care miroase abia simţit a vopsea; însă în atelier, ar fi prea mult pentru mine, mi-ar da dureri de cap.

Servitorul îl privi cercetător. Încă de multă vreme ar fi vrut să-i spună o dată verde în faţă acestui copil răsfăţat ce credea despre el, îi găsea multe cusururi. Dar când Pierre era prezent şi îi vedeai chipul, lucrul acesta nu mai era posibil. Micuţul era aşa de vioi, de drăguţ şi grav, ca şi cum totul la el – în exterior ori în lăuntrul său – ar fi fost în cea mai bună rânduială, şi tocmai trăsătura uşoară de blazare aristocratică sau precocitate îi venea ciudat de bine.

— Atunci ce vrei să fii, băiete? întrebă Robert oarecum aspru.

Pierre privi în pământ şi reflectă.

— Hm, de fapt nu vreau să devin nimic deosebit. Vreau doar să termin cu şcoala. Vara vreau să port numai haine albe, cu pantofi tot albi, şi nu trebuie să aibă nici cea mai mică pată.

— Aşa, aşa, îl mustra Robert. Asta spui acum. Dar de curând, când ai fost aici, pe toată îmbrăcămintea ta albă erau numai pete de cireşe şi de iarbă, iar pălăria pur şi simplu ai pierdut-o. Mai ţii minte?

Pierre deveni distant. Îşi îngustă ochii într-o despicătură subţire şi privi ţintă printre genele sale lungi.

— Mama m-a certat pentru asta la vremea aceea, spuse el încet, şi nu cred că ea te-a pus să mi-o reproşezi din nou şi să mă necăjeşti cu asta.

La acestea Robert nu mai stărui.

— Aşadar, vrei să porţi tot timpul straie albe fără să le murdăreşti vreodată?

— Ba, uneori da. Nu mă înţelegi deloc! Bineînţeles că doresc uneori să mă tăvălesc în iarbă sau în fin, sau să sar peste băltoace ori să mă caţăr pe o creangă. Asta-i limpede. Însă când sunt câteo-dată mai zburdalnic şi-mi fac niţel de cap, atunci doresc să nu fiu certat. Vreau doar să mă duc foarte liniştit în camera mea şi să îmbrac haine curate, proaspete şi atunci totul ar fi din nou în regulă. Ştii, Robert, cred într-adevăr că dojana nu face două parale.

— Ţi-ar pica bine asta, nu? Dar cum aşa?

— Păi, vezi: când cineva a făcut ceva ce nu se cuvine, îşi dă seama şi singur imediat după aceea şi se ruşinează. Când sunt mustrat, mă ruşinez mult mai puţin. Iar uneori eşti mustrat chiar dacă n-ai făcut nimic cu adevărat rău, doar pentru că n-ai venit îndată ce te-a chemat cineva, sau pentru că mama tocmai este supărată.

— Trebuie să pui toate la socoteală, băiete, râse Robert, fiindcă, pe de altă parte, faci cu siguranţă nu puţine rele, pe care nu le vede nimeni şi pentru care nu te mustră nimeni.

Pierre nu răspunse. Întotdeauna acelaşi lucru. Când se apuca să discute cu un adult despre ceva cu adevărat important pentru el, se termina întotdeauna cu o dezamăgire sau chiar cu o umilire.

— Doresc să mai văd o dată tabloul, spuse el cu un glas care-l îndepărtă brusc de servitor, şi pe care Robert îl putea considera la fel de bine poruncitor sau rugător.

— Hai, lasă-mă o clipă înăuntru.

Robert se supuse. Descuie uşa atelierului, îl lăsă pe Pierre înăuntru şi intră împreună cu el, căci era strict interzis să lase pe oricine singur acolo.

Pe şevaletul din mijlocul încăperii largi se găsea noul tablou al lui Veraguth, aşezat în lumină şi fixat într-o ramă provizorie aurită. Pierre se postă înaintea lui. Robert se opri în spatele său.

— Îţi place, Robert?

— Desigur că-mi place. Ar trebui să fiu zevzec să nu-mi placă!

Clipind printre gene, Pierre privi tabloul.

— Cred, zise el gânditor, că ar putea să mi se arate multe tablouri, iar eu mi-aş da imediat seama dacă unul de-al tatei ar fi printre ele. De aceea îmi plac tablourile, simt că tata le-a făcut. Dar de fapt îmi plac doar pe jumătate!

— Nu vorbi prostii! îl avertiză Robert cu totul şocat şi-l privi plin de reproş pe băiat, care rămase însă impasibil în faţa tabloului, cu ochii mijiţi.

— Uite, spuse el, dincolo în casă sunt câteva tablouri vechi care-mi plac mult mai mult. Astfel de tablouri vreau să am mai târziu. De pildă munţi, când apune soarele şi totul este roşiatic şi auriu, sau copii drăgălaşi, fete şi flori. Astea sunt mult mai drăguţe decât un pescar bătrân, care n-are nici măcar faţa cum trebuie, şi o barcă întunecată, searbădă, nu?

Robert era întru totul de aceeaşi părere în sinea lui, şi se minuna de sinceritatea băiatului care, la drept vorbind, îl bucura. Nu recunoscu însă asta.

— Încă nu înţelegi asta cum se cuvine, zise el scurt. Haide acum, trebuie să încui la loc.

În această clipă răzbi dinspre conac un zgomot scrâşnit şi gâfâit.

— Ah, o maşină! strigă Pierre bucuros şi o zbughi afară printre castani, de-a curmezişul peluzei, pe scurtături cu totul neîngăduite, sărind peste straturile de flori. Ajunse cu răsuflarea întretăiată pe aleea prunduita din faţa casei, tocmai la timp ca să-l vadă coborând din maşină pe tatăl său cu un domn necunoscut.

— Bună, Pierre, strigă papà şi-l luă în braţe. A sosit un unchi, pe care nu-l cunoşti. Dă-i mâna şi întreabă-l de unde vine.

Băiatul îl privi pe străin drept în ochi. Îi întinse mâna şi se uită la chipul roşcovan bronzat cu ochi cenuşii, luminoşi şi amuzaţi.

— De unde vii, unchiule? întrebă supus.

Străinul îl luă în braţe.

— Băiete, te-ai făcut prea greu pentru mine, exclamă el oftând voios şi-i dădu din nou drumul. De unde vin? De la Genova, iar înainte din Suez, şi înainte de la Aden, şi mai înainte din.…

— A, din Indii, ştiu, ştiu! Şi eşti unchiul Otto Burkhardt Mi-ai adus vreun tigru sau nuci de cocos?

— Tigrul mi-a scăpat, dar vei primi nuci de cocos şi scoici şi ilustraţii chinezeşti.

Intrară în casă şi Veraguth îşi conduse prietenul pe scări în sus. Îşi pusese afectuos mâna pe umărul acestuia, care era mult mai înalt decât el. Sus pe coridor le ieşi în întâmpinare doamna casei. Îi ură şi ea cu amabilitate măsurată dar sinceră bun venit musafirului, al cărui chip voios, plin de sănătate, îi amintea de timpurile pline de bucurie, pe veci apuse. Acesta îi reţinu o clipă mâna într-a lui şi o privi în faţă.

— N-aţi îmbătrânit deloc, doamnă Veraguth, exclamă el apreciativ. V-aţi păstrat mai bine decât Johann.

— Şi dumneavoastră sunteţi neschimbat, spuse ea prietenos.

El râse.

— Oh da, faţada este încă înfloritoare, dar încetul cu încetul am renunţat totuşi la dans. Oricum n-a folosit la nimic, tot burlac sunt.

— Sper că de data aceasta aţi venit să vă căutaţi mireasa.

— Nu, stimată doamnă, ocazia asta am irosit-o. Şi nici n-aş vrea să stric relaţiile cu scumpa mea Europă. Ştiţi, am rude, şi treptat mă transform într-un unchi bun de moştenit. Cu o soţie chiar că nu m-aş mai putea arăta vreodată în patrie.

În camera doamnei Verguth se servi cafeaua. Băură cafea şi lichior, tăifăsuiră un ceas despre călătoria pe mare, despre plantaţiile de cauciuc, despre porţelanul chinezesc. La început pictorul fusese tăcut şi oarecum abătut, nu mai pusese piciorul în această cameră de luni de zile. Dar totul decurse bine şi prezenţa lui Otto părea să fi adus în casă o atmosferă degajată, mai veselă, copilăroasă.

— Cred că soţia mea doreşte să se odihnească un pic acum, spuse pictorul în cele din urmă. Să-ţi arăt odăile tale, Otto.

Îşi luară rămas bun şi plecară spre odăile musafirului. Veraguth pregătise două camere pentru prietenul său şi se ocupase el însuşi de amenajarea lor, aranjase mobila şi se gândise la toate, de la tablourile de pe pereţi până la alegerea cărţilor din raft. Deasupra patului atârna o fotografie veche, decolorată, o poză de şcoală hazliu-emoţionantă din anii ’70. Aceasta îi atrase atenţia musafirului, care se şi apropie s-o privească.

— Dumnezeule, exclamă el surprins, aceştia suntem noi, toţi cei şaisprezece de odinioară! Amice, eşti înduioşător. N-am mai văzut-o de douăzeci de ani.

Veraguth surise.

— Da, mă gândeam că te va amuza. Sper să găseşti aici tot ce ai nevoie. Vrei să te apuci imediat de despachetat?

Burkhardt se aşează în voie pe un cufăr masiv ţintuit cu colţare de aramă şi privi mulţumit de jur împrejur.

— Bine-i aici. Şi tu unde eşti acasă? Alături? Sau sus?

Pictorul apucase minerul unui geamantan din piele.

— Nu, spuse într-o doară. Locuiesc acum dincolo, în atelier. L-am extins.

— Trebuie să-mi arăţi mai încolo. Dar… de dormit, dormi tot dincolo?

Veraguth lăsă geanta în pace şi se întoarse cu spatele.

— Da, dorm tot acolo.

Prietenul tăcu şi cugetă. Apoi băgă mâna în buzunar şi scoase o legătură groasă de chei pe care se porni să le zornăie.

— Ei, să despachetez ceva din lucruri, nu? Ai putea să mergi să-l aduci pe puşti, îi va face plăcere.

Veraguth plecă numaidecât şi reveni îndată cu Pierre.

— Frumoase valize ai, unchiule Otto, le-am văzut deja. Şi atâtea etichete pe ele. Am citit câteva dintre ele. Pe una scrie Penang. Ce înseamnă asta: Penang?

— Este un oraş în Malaya, unde ajung din când în când. Uite, acum poţi să deschizi aici.

Îi dădu copilului o cheie plată, zimţuită şi-l lăsă să deschidă încuietorile unui cufăr. Săltă capacul şi primul lucru care se găsea chiar la suprafaţă şi sărea imediat în ochi era un coş plat, aşezat cu gura în jos, o împletitură colorată malaieziană. Îl întoarseră şi îndepărtară hârtia de ambalaj, iar înăuntru, între bucăţi de hârtie şi cârpe, se găseau cele mai frumoase şi fantastice scoici, aşa cum se găsesc de cumpărat în porturile exotice.

Pierre primi scoicile cadou şi amuţi de fericire, iar după scoici primi un elefant mare de abanos şi o jucărie chinezească cu figuri de lemn mobile, groteşti şi, la sfârşit, un sul de ilustraţii chinezeşti, stridente, strălucitoare, pline cu zei, demoni, regi, războinici şi dragoni.

În timp ce pictorul şi băiatul se întreceau în a admira toate aceste daruri, Burkhardt despacheta geamantanul de piele şi răsfiră prin dormitor papuci de casă, lenjerie, perii şi alte lucruri de felul acesta. Apoi veni lângă cei doi.

— Aşa, zise el încurajator, am muncit îndeajuns astăzi. Acum distracţia. Putem merge în atelierul tău?

Pierre ridică ochii şi din nou, ca la sosirea maşinii, zări cu uimire chipul tatălui său emoţionat şi întinerit de bucurie.

— Eşti aşa de vesel, tati, zise în semn de apreciere.

— Aşa este, aprobă din cap Veraguth. Dar prietenul întrebă:

— Aşadar, de obicei nu este vesel?

Pierre se uită încurcat de la unul la altul.

— Nu ştiu, rosti el şovăind. Apoi însă râse din nou şi zise hotărât: Nu, atât de bine dispus n-ai fost niciodată.

Se îndepărtă în fugă cu coşul său cu scoici. Otto Burkhardt îşi luă prietenul de braţ şi ieşiră împreună din casă. Se lăsă condus de el prin parc până la atelier.

— Da, l-ai extins, constată el numaidecât, arată de altfel foarte bine. Când ai pus să se facă asta?

— Cam acum trei ani, cred. Şi atelierul propriu-zis este acum mai mare.

Burkhardt privi în jur.

— Lacul este de nepreţuit! Trebuie să înotăm puţin deseară. Frumos e la tine, Johann. Dar musai să văd atelierul acum. Ai tablouri noi?

— Puţine. Dar pe unul dintre ele, l-am terminat abia alaltăieri, pe acela trebuie să-l vezi. Cred că este bun.

Veraguth deschise uşile. Odaia înaltă de lucru era curată ca de sărbătoare, duşumeaua proaspăt măturată şi totul dereticat. Tabloul cel nou stătea stingher în mijlocul camerei. Se opriră tăcuţi în faţa lui. Atmosfera rece, umedă şi vâscoasă a zorilor mohorâţi şi ploioşi contrasta cu lumina clară şi aerul încins de soare ce se revărsau înăuntru pe uşă. Contemplară îndelung lucrarea.

— Este ultima ta lucrare?

— Da. Îi trebuie un alt fel de ramă, în rest nu mai trebuie făcut nimic la ea. Îţi place?

Prietenii se priviră în ochi cercetător. Burkhardt, mai înalt şi mai bine făcut, cu chipul plesnind de sănătate şi ochi calzi, plini de viaţă, sta precum un copil mare înaintea pictorului, al cărui

chip şi privire cătau aspru şi sever de sub părul încărunţit înainte de vreme.

— Este poate tabloul tău cel mai bun, zise oaspetele domol. Le-am văzut şi pe cele din Bruxelles şi pe cele două de la Paris. N-aş fi crezut, dar în aceşti câţiva ani ai ajuns şi mai departe.

— Mă bucură. Şi eu cred asta. Am fost destul de harnic şi câteodată sunt de părere că înainte nu eram, la drept vorbind, decât un diletant. Am învăţat abia târziu să lucrez cum trebuie, dar acum stăpânesc meşteşugul. Mai departe probabil că nu mi-e dat să ajung. Ceva mai bun decât pânza de aici n-am cum să fac.

— Pricep. Ei, ai ajuns şi cât se poate de celebru, până şi pe vechile noastre vapoare cu destinaţia Asia am auzit vorbindu-se de tine, şi am fost foarte mândru. Ia zi-mi, ce gust are celebritatea? Îţi face plăcere?

— Plăcere, n-aş spune asta. Cred că este în regula. Trăiesc astăzi doi, trei, patru pictori care poate că sunt mai mari şi pot oferi mai mult decât mine. Nu m-am simţit niciodată printre cei cu adevărat mari, iar ceea ce spun criticii despre asta sunt bineînţeles fleacuri. Pot pretinde să fiu luat în serios şi fiindcă asta se întâmplă, sunt mulţumit. Toate celelalte sunt faimă de gazetă sau chestiune de bani.

— Bine, dar ce înţelegi prin cei cu adevărat mari?

— Ei, prin asta îi am în vedere pe regi şi prinţi. Unul ca mine ajunge general sau ministru, apoi şi-a atins limita. Vezi tu, eu nu pot decât să fiu sârguincios şi să iau natura în serios pe cât este posibil. Regii însă sunt fraţii şi camarazii naturii, se joacă cu ea, şi pot crea ei înşişi acolo unde unul ca mine nu face decât să copieze. Dar desigur, regii sunt rari, apare unul la o sută de ani.

Se plimbau prin atelier încoace şi încolo. Pictorul, căutându-şi cuvintele, privea încordat în podea, prietenul mergând lângă el încerca să citească pe chipul măsliniu, slăbit şi osos al lui Johann. Otto se opri la uşa către încăperea de alături.

— Deschide şi aici, se rugă el, şi lasă-mă să-ţi văd camerele. Şi dă-mi o ţigară de foi, bine?

Veraguth deschise uşa. Ieşiră din cameră şi se uitară în încăperile alăturate. Burkhardt îşi aprinse trabucul. Intră în micul dormitor al prietenului, văzu patul şi cercetă atent cele câteva odăi modeste, în care zăceau împrăştiate peste tot unelte de pictat şi ustensile pentru fumat. Totul avea un aspect

aproape sărăcăcios şi mărturisea despre muncă şi asceză, ca o mică locuinţă a unui burlac sărac şi sârguincios.

— Aşadar, aici îţi ai sălaşul, spuse el sec. Dar vedea şi simţea tot ce se petrecuse acolo de ani de zile. Remarcă mulţumit obiectele care ţineau de sport, gimnastică şi călărie şi constată îngrijorat lipsa oricăror semne de tihnă, puţin confort şi dulce trândăvie.

Apoi se întoarseră din nou la tablou. Deci aşa se zămisleau tablourile care erau expuse pretutindeni în locurile de onoare cile expoziţiilor şi galeriilor de artă şi care erau plătite cu bani grei; aici luau fiinţă, în odăi care cunoşteau doar munca şi renunţarea,în care nu era de găsit nimic sărbătoresc, nimic inutil, nici fleacuri drăguţe sau mărunţişuri, nicio mireasmă de vin şi flori, nicio amintire despre femei.

Peste patul îngust atârnau bătute în cuie două fotografii neînrămate, una a micului Pierre, cealaltă a lui Otto Burkhardt. Băgă de seamă cu uşurinţă că era o fotografie de amator neizbutită, care îl înfăţişa cu caschetă colonială în faţa verandei casei sale din Indii, iar mai jos de piept fotografia se împrăştia în dungi albe, mistice, căci pe placă pătrunsese lumina.

— Atelierul ţi-a ieşit frumos. Şi mai ales, cât de harnic ai devenit. Dă mâna încoace, bătrâne, tare mă bucur să te revăd! Dar acum sunt obosit şi dispar pentru un ceas. Vii să mă iei mai târziu să ne scăldăm sau la o plimbare? Bun, mulţumesc. Nu, n-am nevoie de nimic, peste o oră voi fi din nou *all right.* La revedere!

Se îndepărtă agale pe sub copaci, iar Veraguth se uită în urma lui cum statura, mersul şi fiecare cută a îmbrăcăminţii sale trădau siguranţa şi pofta liniştită de viaţă. Între timp Burkhardt intră, ce-i drept, dincolo, în casă, trecu însă pe lângă camerele sale în drum spre scări, urcă şi bătu la uşa doamnei Veraguth.

— Deranjez, sau îmi permiteţi să vă ţin puţin companie?

Ea îl pofti înăuntru şi surise, iar el găsi că surâsul fugar, neexersat părea ciudat de neajutorat pe chipul ei puternic, greoi.

— E minunat aici, la Rosshalde. Am fost deja în parc şi dincolo la lac. Şi ce-a mai crescut Pierre! Ştrengarul ar putea aproape să-mi facă nesuferită burlăcia.

— Arată bine, nu-i aşa? Găsiţi că seamănă soţului meu?

— Puţin, da. Sau de fapt mai mult decât puţin. Nu l-am cunoscut pe Johann la vârsta aceasta, dar ştiu încă destul de bine cum arăta la unsprezece, doisprezece, treisprezece ani. Pare de altfel puţin surmenat. Poftim? Nu, vorbesc de Johann. A lucrat foarte mult în ultimul timp?

Doamna Adele îl privi drept în faţă; simţi că voia să o descoase.

— Cred că da, spuse calm. Vorbeşte foarte rar despre munca sa.

— Ce pictează acum? Peisaje?

— Lucrează adesea în parc, de cele mai multe ori cu modele. Aţi văzut tablouri de-ale lui?

— Da, pe cele de la Bruxelles.

— A expus la Bruxelles?

— Desigur, o mulţime de tablouri. Am adus catalogul cu mine. Doresc de fapt să cumpăr unul dintre ele şi mi-ar plăcea să aflu ce părere aveţi.

Îi întinse o broşură şi indică înspre mica reproducere a unui tablou. Ea examină mica imagine, răsfoi cărticica şi i-o înapoie.

— Trebuie să vă decideţi singur, domnule Burkhardt, nu cunosc tabloul. Cred că l-a pictat toamna trecută în Pirinei şi nici nu l-a adus aici.

Făcu o pauză şi continuă, abătându-se de la subiect:

— I-aţi făcut daruri lui Pierre, amabil din partea dumneavoastră. Vă mulţumesc.

— Oh, sunt fleacuri. Vă rog însă să-mi permiteţi să vă ofer şi dumneavoastră, ca amintire, ceva din Asia. Sunteţi de acord? Am adus câteva ţesături pe care aş dori să vi le arăt şi din care să alegeţi ce vă place.

Izbuti să aţâţe din împotrivirea ei politicoasă o mică dispută verbală glumeţ-curtenitoare şi să o binedispună pe rezervata femeie. Aduse de jos din cufărul său cu comori un braţ de ţesături indiene, desfăşură stofe de batic malaiezian şi materiale ţesute de mână, întinse dantele şi mătase peste spătarele scaunelor, tăifăsui şi povesti unde o văzuse pe aceasta sau pe cealaltă, cum le târguise, aproape pe nimic, şi puse pe picioare un mic bazar colorat, vesel. Îi ceru părerea, îi atârnă dantelele pe braţe, o lămuri cum fuseseră confecţionate şi o pofti insistent să desfacă cele mai frumoase piese, să le privească, să le pipăie, să le laude şi în final să le păstreze.

— Nu, exclamă ea râzând la sfârşit, vă aduc la sapă de lemn. Nu se poate să le păstrez pe toate.

— Fiţi fără grijă, râse el ca răspuns. Am plantat de curând încă şase mii de arbori de cauciuc şi sunt pe cale de a deveni un adevărat nabab.

Când Veraguth veni să-l ia, îi găsi pe amândoi tăifăsuind în deplină voie bună. Văzu surprins cum soţia sa devenise vorbăreaţă, încercă zadarnic să ia parte la conversaţie, şi se porni apoi cam stângaci să admire cadourile.

— Lasă asta, sunt lucruri pentru doamne, îi strigă prietenul, să mergem la scăldat!

Îl trase afară la aer.

— Soţia ta n-a îmbătrânit aproape deloc de când am văzut-o ultima dată, începu Otto pe drum. Adineauri s-a distrat copios. Până aici deci totul este în regulă? Mai lipseşte fiul cel mare. El ce mai face?

Pictorul ridică din umeri şi se încruntă.

— Îl vei întâlni, vine zilele acestea. Ţi-am scris doar o dată despre asta. Brusc se opri, se aplecă spre prietenul său, îl privi tăios în ochi şi zise cu glas scăzut: Vei vedea totul, Otto. Nu simt nevoia să vorbesc acum despre asta. Vei vedea. Să ne simţim bine atât timp cât eşti aici, bătrâne! Iar acum, la iaz: vreau să mă mai întrec o dată cu tine la înot, ca în copilărie.

— S-o facem, dădu din cap Burkhardt, care păru să nu remarce iritarea lui Johann. Şi vei câştiga, dragul meu, ceea ce pe vremuri nu-ţi reuşea întotdeauna. E jalnic, dar chiar am făcut burtă.

Se înserase. Lacul se găsea complet în umbră, sus în coroanele copacilor se hârjonea o boare de vânt, iar deasupra insulei înguste de cer albastru pe care pădurea o îngăduise deasupra apei, treceau în zbor nori uşori, liliachii, toţi de acelaşi fel şi formă, într-o înşiruire frăţească, subţiri şi alungiţi ca frunzele de salcie. Cei doi bărbaţi stăteau în faţa cabinei de baie ascunsă în tufăriş, al cărei lacăt nu se lăsa descuiat.

— S-o lăsăm baltă! strigă Veraguth. E ruginit, nu folosim niciodată cabina.

Începu să se dezbrace, iar Burkhardt îi urmă exemplul. Pe când se găseau gata de scaldă la mal şi încercau apa liniştită, plină de umbre, cu vârful piciorului, îi copleşi pe amândoi în aceeaşi clipă o adiere dulce, firavă, de fericire din timpurile

îndepărtate ale copilăriei, rămaseră minute întregi nemişcaţi anticipând fiorul uşor şi plăcut al contactului cu apa, iar în sufletele lor se deschise molcom valea verde, senină a verilor din tinereţe, astfel că tăcură şi, neobişnuiţi cu dulcea emoţie, îşi cufundară picioarele în apă pe jumătate stingheriţi şi priviră scurgerea rotocoalelor sclipind iute pe oglinda verde-închis. Apoi Burkhardt făcu dintr-o dată un pas în apă.

— Ah, ce bine-i, scoase un oftat de mulţumire. De altfel încă ne mai putem arăta în lume amândoi, şi dacă nu pun la socoteală burta mea, suntem chiar doi flăcăi vânjoşi.

Vâslea cu palmele întinse, se scutură şi se scufundă în apă.

— Habar n-ai ce bine o duci aici, strigă el invidios. Plantaţia mea e străbătută de cel mai frumos râu, dar de strecori piciorul în apă, poţi să-ţi iei adio de la el. E plin de blestemaţii ăştia de crocodili. Hai, să-i dăm drumul, pentru marele trofeu al domeniului Rosshalde! Înotăm până colo jos la trepte şi înapoi. Eşti gata? Atunci: unu, doi, trei!

Se desprinseră de la mal învolburând apa, amândoi cu chipurile surâzătoare şi într-un ritm moderat, dar adierea din valea tinereţii plutea încă deasupra lor, începură numaidecât să se întreacă în mod serios, chipurile se încordară, ochii fulgerau, iar braţele aruncate înainte sclipeau din apă în mişcări largi, avântate. Ajunseră în acelaşi timp la trepte, porniră în acelaşi timp înapoi opintindu-se cu râvnă în direcţia opusă, iar acum pictorul se aruncă înainte cu un avânt năvalnic, se distanţă şi ajunse cu puţin înaintea celuilalt la ţintă.

Răsuflând din greu se opriră ridicându-se în picioare în apă, se şterseră la ochi şi râseră unul către celălalt cu o veselie fără cuvinte, şi amândurora li se păru că abia acum erau din nou vechii camarazi şi că abia acum începea să dispară mica, fatala prăpastie a înstrăinării şi dezobişnuinţei dintre ei.

Îmbrăcaţi la loc, stăteau pe treptele joase de piatră ce coborau spre lac cu chipurile înviorate şi cu un sentiment de uşurare. Priviră peste oglinda întunecată a apei, ce se pierdea deja dincolo, în curbura ovală, acoperită de tufăriş, în amurgul brun-cenuşiu, ciugulind din cireşele cărnoase, pârguite pe care – învelite încă în hârtie cafenie – le smulseseră servitorului, şi urmăriră cu inimile eliberate seara ce se lăsa până când soarele coborât străluci orizontal printre trunchiurile copacilor şi aprinse focuri aurii pe aripile sticloase ale libelulelor. Tăifăsuiră

mai bine de un ceas fără pauză şi şovăieli despre vremurile de şcoală, despre profesori şi colegii de odinioară, despre ce s-a ales de unul sau altul dintre ei.

— Dumnezeule, zise Otto Burkhardt, cu glasul său liniştit şi limpede, e mult de atunci. Ştii oare ce mai face Meta Heilemann?

— Ah, da, Meta Heilemann! îl întrerupse Veraguth cu înflăcărare. Era într-adevăr o fetişcană frumoasă. Toate mapele mele erau pline de portretele ei, desenate pe furiş în timpul orelor pe bucăţi de sugativă. Părul ei nu mi-a ieşit niciodată cum trebuie. Mai ţii minte, îl purta împletit în doi melci peste urechi.

— Nu mai ştii nimic de ea?

— Nimic. Când m-am întors prima dată de la Paris, era logodită cu un avocat. Am întâlnit-o pe stradă cu fratele ei şi mai ţin încă minte ce furios am fost pe mine pentru că m-am înroşit pe dată şi că, în ciuda mustăţii şi a dezinvolturii pariziene, m-am simţit din nou ca un mic şcolar prostănac. Doar că o chema Meta! Nu puteam suferi numele!

Burkhardt clătină visător capul său rotund.

— Nu erai îndeajuns de îndrăgostit, Johann. Meta era pentru mine un nume divin, în ce mă priveşte putea să o cheme şi Eulalia, aş fi trecut oricum prin foc pentru o privire de-a ei.

— Oh, eram şi eu îndeajuns de îndrăgostit. O dată, pe când mă întorceam din pauza noastră de la ora cinci – întârziasem cu bună ştiinţă, eram singur şi nu mă gândeam la nimic altceva decât la Meta şi îmi era absolut indiferent că voi fi pedepsit la întoarcere – mi-a ieşit deodată înainte, ştii, la zidul circular. Mergea la braţ cu o prietenă şi fiindcă mi-am imaginat brusc cum ar fi ca în locul netoatei s-o ţin eu la braţ şi s-o am aşa de aproape de mine, m-a apucat ameţeala într-atâta şi am fost atât de zăpăcit, că am rămas un timp locului rezemat de zid, iar când în cele din urmă am ajuns acasă, poarta era de mult închisă, a trebuit să sun şi am căpătat o oră de arest.

Burkhardt zâmbi şi se gândi cum ei amândoi îşi amintiseră de Meta de mai multe ori chiar în rarele lor întâlniri. Odinioară, în timpul adolescenţei, amândoi îşi ascunseseră iubirea cu şiretenie şi grijă faţă de celălalt şi abia după ani de zile, bărbaţi fiind, au ridicat puţin din când în când vălul şi şi-au împărtăşit micile lor experienţe. Şi totuşi existau chiar şi astăzi secrete în această chestiune. Tocmai acum Otto Burkhardt se gândi că pe

vremuri avusese şi adorase luni întregi o mănuşă a Metei pe care o găsise sau mai bine zis o furase, şi de care prietenul său nu ştia nici până în ziua de azi. Chibzui dacă să divulge acum şi această istorioară şi în cele din urmă tăcu, zâmbind şiret, găsind că este nostim să păstreze pe mai departe pentru sine această ultimă mică amintire.

CAPITOLUL AL TREILEA

Burkhardt şedea, tolănit comod pe spate, într-un fotoliu galben de răchită, cu pălăria mare de pai împinsă spre ceafa şi un ziar în nună, citind şi fumând în umbrarul luminat de razele soarelui din partea de apus a atelierului, iar în apropierea lui, ghemuit pe un scăunel pliant scund se găsea Veraguth în faţa şevaletului. Schiţase figura celui care citea, aşternuse petele mari de culoare, iar acum picta chipul, şi întregul tablou radia nuanţe luminoase, suave, calde, dar totodată ponderate. Vopselurile şi havana răspândeau miresme aromate, păsările ascunse în frunzişul copacilor scoteau un piuit subţire, înăbuşit de amiază şi cântau pe tonuri de taifas adormitor-visătoare. Pierre stătea pe jos aplecat peste o hartă mare, pe care arătătorul lui subţire trasa itinerarii meditative.

— Să n-adormi! îl preveni pictorul cu un strigăt pe prietenul său.

Burkhardt îl privi surâzător, clipind printre gene, şi clătină din cap.

— Unde ai ajuns, Pierre? îl întrebă pe băiat.

— Aşteaptă, să citesc mai întâi, răspunse Pierre plin de râvnă, şi silabisi un nume de pe hartă. În Lu-, în Luce- Luce-, în Lucerna. Acolo-i un lac sau o mare. Este mai mare decât lacul nostru, unchiule?

— Mult mai mare! de douăzeci de ori mai mare! Trebuie să mergi o dată acolo.

— Oh, da. Când voi avea o maşină, voi merge la Viena şi Lucerna şi la Marea Nordului şi în Indii, unde-i casa ta. O să fii acasă atunci?

— Desigur, Pierre. Sunt întotdeauna acasă când îmi sosesc oaspeţi. Şi o să-ţi arăt maimuţa mea pe nume Pendek, care n-are coadă, dar are în schimb perciuni albi ca zăpada, iar apoi o să luăm puşti şi o să mergem cu barca pe râu să împuşcăm un crocodil.

Pierre îşi legăna plin de încântare trupul său slab înainte şi înapoi. Unchiul povesti însă mai departe despre terenul său defrişat din jungla malaieziană şi vorbi într-atât de frumos şi îndelung, încât micuţul obosi în cele din urmă şi nu-l mai putu urmări. Se aplecă din nou asupra hărţii sale, zăpăcit, cu atât mai atent însă îl asculta tatăl său pe prietenul care sporovăia cu însufleţire, relatând cu tihnită nonşalanţă despre muncă şi vânătoare, despre expediţii călare şi cu barca, despre aşezări drăguţe şi delicate din trestii de bambus, despre maimuţe, bâtlani, vulturi şi fluturi. Îşi înfăţişa atât de seducător şi îmbietor viaţa liniştită, departe de lume, din pădurea tropicală, încât pictorului i se păru că întrezăreşte un luxuriant şi fericit ţinut paradiziac, plin de culoare. Îl ascultă povestind despre fluvii enorme şi domoale din junglă, despre regiuni sălbatice cu ferigi cât copacii, despre câmpii largi unduindu-se în bătaia vântului, cu iarba cât un stat de om şi, în continuare, despre amurguri pline de culoare, pe malul mării, în faţă cu insulele de corali şi vulcani sinilii, despre ploi torenţiale sălbatice, turbate şi furtuni aprige, despre picoteala visător contemplativă pe verandele largi, umbroase ale căsuţelor albe ale plantatorilor în zilele toride, despre forfota străzilor din oraşele chinezeşti şi despre ceasurile de odihnă ale malaiezienilor, pe înserat, la stăvilarul scund de piatră din faţa moscheii.

Din nou, ca de atâtea ori înainte, fantezia lui Veraguth se plimba prin ţinutul îndepărtat al prietenului său şi nici nu ştia cât de mult ispita şi voluptatea liniştită a sufletului său veneau în întâmpinarea intenţiilor ascunse ale lui Burkhardt. Nu erau doar licărirea mărilor tropicale şi a ţărmurilor insulelor, bogăţia pădurilor şi a fluviilor, coloritul popoarelor primitive, despuiate, cele care îi stârneau dorul şi-l fermecau cu imagini. Erau mai mult depărtarea şi pacea unei lumi unde suferinţele, grijile, luptele şi renunţările sale trebuiau să-i devină străine, îndepărtate, şi să pălească, unde sute de mici poveri zilnice i-ar fi eliberat sufletul şi unde l-ar fi adăpostit o atmosferă nouă, încă pură, inocentă, lipsită de suferinţă.

După-amiaza se scurse, umbrele se strămutară. Pierre plecase de mult, Burkhardt amuţise treptat şi în cele din urmă aţipise, tabloul însă era aproape terminat, şi pictorul închise ochii obosiţi, lăsă mâinile să-i cadă şi respiră minute întregi, cu un nesaţ aproape dureros, pacea adâncă, însorită, a clipei,

apropierea prietenului, oboseala tihnită de după o muncă împlinită şi istovirea nervilor vlăguiţi. Aceasta era de mult, pe lângă euforia de a surprinde clipa şi de a munci fără să se cruţe, poate cea mai profundă şi mângâietoare desfătare a sa, aceste blânde clipe de relaxare ostenită, asemănătoare stărilor vegetative de torpoare, dintre somn şi trezire.

Se ridică fără zgomot în picioare ca să nu-l trezească pe Burkhardt şi duse pânza cu băgare de seamă în atelier. Acolo îşi scoase şortul de pânză, se spălă pe mâini, şi-şi dădu cu apă peste ochii uşor încordaţi. Un sfert de oră mai târziu se găsea din nou afară, se uită un moment cercetător la chipul musafirului aţipit şi-l trezi apoi cu vechiul fluierat stabilit cu douăzeci şi cinci de ani în urmă între ei ca semnal secret şi semn de recunoaştere.

— Dacă ai dormit îndeajuns, bătrâne, îl încurajă el rugător, ai putea să-mi mai povesteşti acum ceva de pe la tine. În timpul lucrului n-am putut să te ascult decât pe jumătate. Ai spus ceva şi despre fotografii; le ai la tine, putem să le vedem?

— Sigur că da, vino!

Această clipă o aşteptase Otto Burkhardt de mai multe zile. Era dorinţa sa de ani de zile să-l ademenească pe Veraguth cu sine în Asia de Răsărit şi să-l păstreze pentru un răstimp dincolo, la el. De această dată, fiindcă i se părea că era ultima ocazie, se pregătise, plănuind minuţios totul până la cele mai mici amănunte. În timp ce stăteau împreună în camera lui Burkhardt şi tăifăsuiau în lumina amurgului despre Indii, acesta tot scotea din cufăr noi şi noi albume şi mape cu fotografii. Pictorul era încântat şi uimit de această bogăţie; Burkhardt rămase calm şi nu părea să acorde nici unei fotografii vreo importanţă specială şi totuşi aştepta în sinea lui cu cea mai vie încordare efectul lor.

— Ce fotografii superbe! exclamă Veraguth luminat de bucurie. Tu singur le-ai făcut pe toate?

— În parte, da, răspunse sec Burkhardt, câteva sunt făcute şi de cunoscuţii mei de acolo. Doream doar să-ţi faci o idee cam cum arată lumea pe la noi.

Spuse aceasta într-o doară şi aranjă calm fotografiile în vraf, iar Veraguth nici nu putu să-şi închipuie cu câtă grijă şi trudă alcătuise această colecţie.

Găzduise la el timp de mai multe săptămâni un tânăr fotograf englez din Singapore, iar apoi un japonez din Bangkok, şi aceştia căutaseră şi fotografiaseră în multe drumeţii şi mici excursii, de la mare până în adâncul celor mai de nepătruns păduri, tot ce părea cât de cât frumos şi demn de luat în seamă, apoi fotografiile fuseseră developate şi copiate cu extremă luare aminte. Erau momeala lui Burkhardt care observă, cu adâncă emoţie, cum prietenul său muşcă din ea şi o înghite. Îi arătă fotografii ale caselor, străzilor, satelor, templelor, imagini ale peşterilor fabuloase de lângă Kuala Lumpur şi ale munţilor de calcar şi marmură, sfărâmicioşi, de o frumuseţe sălbatică din ţinutul Jpoh, iar când Veraguth întrebă, într-un răgaz, dacă printre ele nu se găseau şi poze cu băştinaşi, scoase la iveală fotografii cu malaiezieni, chinezi, tamili, arabi şi javanezi, culi goi, atletici, din porturi, bătrâni pescari uscăţivi, vânători, ţărani, ţesători, negustori, femei frumoase, împodobite cu aur, cete cafenii de copii goi, pescari cu năvoade, sakai cu cercei în urechi cântând la flaut cu nările şi dansatoare javaneze cu podoabe masive de argint. Avea poze cu toate soiurile de palmieri, cu bananieri cu frunze mari, pline de sevă, cu unghere de junglă cu mii de felurite liane, cu dumbrăvile sacre ale templelor şi lacuri cu broaşte ţestoase, cu bivoli în câmpurile de orez mustind de apă, cu elefanţi domesticiţi la lucru şi cu elefanţi sălbatici ce se jucau în apă şi înălţau spre cer trompa ca o goarnă.

Pictorul lua în mână poză după poză. Pe multe le împingea deoparte după o scurtă privire, pe unele le aşeza una lângă alta pentru comparaţie, cerceta pătrunzător anumite figuri şi capete prin mâna făcută căuş. Întreba la multe fotografii la ce timp al zilei fuseseră făcute, măsura umbrele şi se cufunda din ce în ce mai adânc într-o contemplaţie meditativă.

— Toate acestea ar putea fi pictate, murmură el la un moment dat, pentru sine. Destul! exclamă în final trăgând adânc aerul în piept. Mai ai să-mi povesteşti o mulţime. E minunat să te avem printre noi! Văd totul într-o altă lumină. Vino, să ne mai plimbăm un ceas, vreau să-ţi arăt ceva frumos.

Agitat şi eliberat de orice urmă de oboseală îl trase pe Burkhardt cu el şi o porniră pe drumul de ţară înspre câmp, încrucişându-se cu carele cu fin ce se întorceau acasă. Trase în

piept mirosul cald, saturat de fin şi la aceasta îl copleşi o amintire.

— Îţi mai aduci aminte, întrebă râzând, de vara de după primul meu semestru la academie, când am fost amândoi la ţară? Eu am pictat finul, nimic altceva decât fin, ţii minte? M-am muncit două săptămâni să pictez căpiţe de fin, pe o pajişte de munte, şi nu-mi ieşea cu niciun chip, nu găseam culoarea potrivită, cenuşiul-şters şi mat al finului. Iar când în cele din urmă l-am obţinut totuşi –nu era încă peste măsură de delicat, dar ştiam acum că trebuia să fie un amestec de roşu şi verde – am fost aşa de bucuros că vedeam numai fin înaintea ochilor, nimic altceva decât fin. Ah, cât de frumoasă e prima încercare, căutare şi descoperire!

— Cred că totdeauna mai ai ceva de învăţat, socoti Otto.

— Fireşte că da. Dar lucrurile care mă căznesc acum n-au nimic de-a face cu tehnica. Uite, de câţiva ani mi se întâmplă din ce în ce mai des ca, înaintea unei privelişti oarecare, gândul să-mi zboare pe dată la vârsta copilăriei. Pe atunci totul arăta altfel şi aşa ceva doresc să pot picta cândva. Uneori o regăsesc pentru câteva minute, dintr-o dată totul are din nou sclipirea aceea deosebită – dar asta nu ajunge. Sunt aşa de mulţi pictori buni, oameni delicaţi, fini, care pictează lumea aşa cum o vede bătrânul inteligent, distins şi cumpătat. Dar nu este niciunul care s-o picteze aşa cum o vede un băiat deştept, viu şi însetat să domine, sau aceia care încearcă sunt de obicei nişte meşteri nepricepuţi.

Rupse, dus pe gânduri, o floare de sipică roşcat-albăstrie de pe marginea câmpului şi o privi fix.

— Te plictisesc? întrebă brusc ca trezit din somn şi se uită bănuitor înspre prietenul său.

Otto îi surâse fără să scoată un cuvânt.

— Uite, continuă pictorul, unul din tablourile pe care doresc să le mai pictez este un buchet de flori de câmp. Trebuie să ştii, mama putea face astfel de buchete, cum n-am mai văzut, era un geniu în asta. Era ca un copil şi cânta aproape întotdeauna, păşea foarte uşor şi purta o pălărie de pai largă, cafenie, n-o visez decât aşa. Un astfel de buchet de flori de câmp doresc să pictez cândva, cum îi plăcea ei: sipică şi coada-şoricelului şi rochiţa-rândunicii mici şi roz, iar între ele strecurate fire subţiri de iarbă şi un spic verde de ovăz. Am adus sute de asemenea

buchete acasă, însă nu încă pe cel potrivit; trebuie ca mireasma întreagă să se păstreze în el şi să fie ca şi cum ea însăşi l-ar fi făcut. Coada-şoricelului albă, de pildă, nu-i plăcea, le lua numai pe cele delicate, rare, cu o nuanţă lila şi stătea câte o jumătate de după-amiază alegând dintre mii de ierburi înainte de a se opri la una. Ah, n-am cum să-ţi spun, nu poţi înţelege.

— Ba pricep, dădu din cap Burkhardt.

— Da, la acest buchet de flori de câmp mă gândesc uneori câte o jumătate de zi. Ştiu exact cum ar trebui sa fie tabloul. Nu acea bine cunoscută bucăţică de natură, văzută de un bun observator şi simplificată în tuşe tăioase de un pictor priceput, dar nici sentimental şi graţios ca al unui aşa-numit peisagist al ţinutului natal. Trebuie să fie ceva întru totul naiv, aşa cum văd lucrurile copiii înzestraţi, nestilizat şi plin de simplitate. Tabloul cu peştii în ceaţă din atelier este tocmai contrariul – dar trebuie să le poţi face pe amândouă. Ah, vreau să mai pictez o mulţime de lucruri, o mulţime!

Coti pe o potecă îngustă a pajiştii, ce urca lin spre culmea unei coline rotunde şi domoale.

— Fii atent acum, îl atenţionă înfrigurat şi scrută în zare, cu privirea aţintită înainte, ca un vânător. De îndată ce ajungem sus! O să-ţi arăt ce voi picta la toamnă!

Ajunseră sus. De cealaltă parte o pădurice înverzită, luminată pieziş în amurg, împiedica privirea care, răsfăţată cu libertatea nestingherită a pajiştii, îşi găsea cu greu drumul printre copaci. O cărare şerpuia printre fagii înalţi; la capătul ei se afla o bancă de piatră acoperită cu muşchi şi, urmând drumul, privirea găsea cale liberă printr-un coridor întunecat alcătuit de coroanele copacilor, spre o depărtare adâncă, proaspătă şi luminoasă, o vale bogată în tufăriş şi buruieni, râul scânteind albastru-verzui şi coline îndepărtate ce se pierdeau în zare.

— Toate acestea le voi picta de îndată ce fagii vor începe să-şi schimbe frunza. Iar pe bancă o să-l aşez în umbră pe Pierre, astfel încât pe lângă capul lui să se vadă valea aceea de jos.

Burkhardt rămase tăcut şi-şi ascultă prietenul cu inima plină de compasiune. Cum vrea să mă amăgească! se gândi el zâmbind în sinea lui. Cum mai vorbeşte de planuri şi de lucrări! Înainte n-a făcut niciodată asta. Era ca şi cum ar fi dorit să enumere amănunţit tot ceea ce îl mai bucura şi-l mai împăca întrucâtva cu viaţa. Prietenul îl cunoştea şi nu-i veni defel în

întâmpinare. Ştia că nu mai putea să dureze mult până când Johann se va elibera de cele adunate în suflet de ani de zile şi va ieşi din acea tăcere de neîndurat. Aşa că păşea lângă el în aşteptare, aparent degajat, însă uimit şi întristat că nefericirea îl face până şi pe un om superior să devină pueril şi să rătăcească printre spini legat la mâini şi la ochi.

Când ajunseră înapoi la Rosshalde şi întrebară de Pierre, aflară că acesta plecase în oraş cu doamna Veraguth să-l aducă pe domnul Albert.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Albert Veraguth păşea agitat de colo-colo prin camera cu pian a mamei sale. La prima vedere părea să-i semene tatălui, pentru că avea ochii lui, dar îi semăna mult mai mult mamei care, rezemată de pian, îl urmărea cu ochi tandri şi atenţi. Când se apropie din nou, ea îl opri ţinându-l de umeri şi îi întoarse faţa către ea. O buclă din părul blond îi cădea peste fruntea largă, palidă, ochii îi dogoreau cu aprindere băieţească, iar buzele pline, frumoase, erau schimonosite de mânie.

— Nu, mamă, strigă el cu înflăcărare eliberându-se din braţele ei, ştii că nu mă pot duce la el. Ar fi doar o comedie fără rost. Ştie că-l urăsc, iar el la rândul lui mă urăşte, orice ai spune tu.

— Urăşte! exclamă ea cu o asprime domoală. Fără astfel de cuvinte care denaturează totul. Este tatăl tău, şi într-o vreme te îndrăgea foarte mult. Îţi interzic să vorbeşti astfel.

Albert rămase locului şi o privi cu ochi scăpărători.

— Poţi să-mi interzici cuvintele, sigur, dar ce se schimbă prin asta? Trebuie să-i fiu oare recunoscător? Ţie ţi-a distrus viaţa, iar mie căminul părintesc, a făcut din Rosshalde a noastră cea frumoasă, veselă şi încântătoare, un loc plin de zbucium şi de silă. Mamă, aici am crescut şi sunt perioade când visez în fiecare noapte vechile odăi şi poteci de aici, grădină şi grajdul şi gânguritul porumbeilor. N-am alt cămin pe care să-l pot iubi, la care să visez şi de care să-mi fie dor. Iar acum trebuie să trăiesc în locuri străine şi nici măcar în vacanţă nu pot să vin aici cu un prieten, ca nu cumva să vadă ce fel de viaţă ducem! Şi toţi cei pe care-i întâlnesc şi-mi află numele încep de-îndată să înalţe un imn de laudă la adresa celebrului meu tată. Ah, mamă, mi-aş fi dorit să nu-l fi avut pe tata sau Rosshalde, să fi fost săraci şi tu să trebuiască să coşi sau să dai lecţii de pian, iar eu să te ajut să ne câştigăm traiul.

Mama veni lângă el, îl sili să stea în fotoliu, se aşeză pe genunchii lui şi, mângâindu-l, îi netezi părul zburlit.

— Aşa, spuse ea cu vocea ei liniştită şi profundă al cărei timbru însemna pentru el cămin şi refugiu; aşa, acum mi-ai spus totul. Uneori este chiar bine să te descarci. Trebuie să cunoşti lucrurile pe care le ai de îndurat. Dar nu trebuie să răscoleşti ceea ce doare, copile. Acum eşti deja la fel de înalt ca mine şi în curând vei fi un bărbat în toată firea, iar gândul acesta mă bucură. Eşti şi vei rămâne copilul meu, dar vezi, sunt foarte singură şi am o mulţime de griji, aşa că am nevoie şi de sprijinul unui bărbat, al unui prieten adevărat, iar acesta trebuie să fii tot tu. Vreau să cântăm împreună la pian, să ne plimbăm împreună prin grădină şi să ne îngrijim de Pierre, vreau să petrecem vacanţe frumoase împreună. Nu să te plângi şi să-mi îngreunezi situaţia, căci altfel va trebui să cred că eşti încă pe jumătate copil şi că va mai dura mult până voi avea un prieten înţelept, pe care totuşi mi-l doresc atâta.

— Da, mamă, da. Dar trebuie să ţii întotdeauna sub tăcere lucrurile care te fac nefericit?

— Este în orice caz mai bine, Albert. Nu e uşor şi nu trebuie să cerem asta de la copii. Dar este mai bine. Cântăm acum ceva?

— Da, cu plăcere. Beethoven, Simfonia a doua – vrei?

Abia începură să cânte, că uşa se deschise uşor, Pierre se strecură înăuntru, se aşeză pe un taburet şi ascultă. Îşi privea gânditor fratele cântând la pian, ceafa lui care ieşea din gulerul lejer de mătase, pletele care se mişcau în ritmul muzicii, mâinile. Acum, că nu îi vedea ochii, îl izbi marea asemănare a lui Albert cu mama.

— Îţi place? îl întrebă Albert în timpul unei pauze.

Pierre se mulţumi să dea din cap, dar imediat părăsi camera la fel de tăcut. Simţise în întrebarea lui Albert ceva din tonul cu care, după experienţa lui, se adresau copiilor cei mai mulţi dintre adulţi, şi a cărui falsă bunăvoinţă şi aroganţă greoaie nu le putea suferi.

Fratele mai mare era pentru el binevenit, îl aşteptase chiar cu nerăbdare şi-l întâmpinase jos la gară cu mare bucurie. Insă acest ton nu avea de gând să-l accepte.

În timpul acesta Veraguth şi Burkhardt îl aşteptau pe Albert în atelier, Burkhardt cu neascunsă curiozitate, pictorul cu

stingherească iritată. Scurta veselie şi cheful de vorbă îi pieriseră dintr-o dată când aflase de sosirea lui Albert.

— Soseşte deci pe neaşteptate? întrebă Otto.

— Nu, nu tocmai. Ştiam că trebuie să vină zilele acestea.

Veraguth scotoci într-o cutie cu vechituri şi scoase la iveală vechi fotografii. Alese una cu portretul băiatului şi o întinse comparativ lângă o fotografie a lui Pierre.

— Acesta-i Albert la exact aceeaşi vârstă cu Pierre. Ţi-l aduci aminte?

— Oh, destul de bine. Poza-i foarte asemănătoare. Are mult din trasaturile soţiei tale.

— Mai mult decât Pierre?

— Da, mult mai mult. Pierre nu seamănă nici cu tine nici cu mama lui. De altfel se pare că vine. Sau să fie Albert? Nu, imposibil.

Pe dalele şi pe grătarul din faţa uşii se auziră paşi mici şi uşori, clanţa atinsă şi, după o scurtă ezitare, apăsată, iar înăuntru intră Pierre iscodind iute cu privirea sa întrebătoare şi prietenoasă dacă era binevenit.

— Dar unde este Albert? întrebă tata.

— Cu mama. Cântă împreună la pian.

— Aha, cântă la pian.

— Eşti supărat, tati?

— Nu, Pierre, e bine că ai venit. Povesteşte-ne ceva!

Puştiul văzu fotografiile şi le înşfăcă.

— O, aici sunt eu! Iar aici? Albert cumva?

— Da, e Albert. Aşa arăta când avea aceeaşi vârstă cu a ta.

— Pe atunci eu nici nu mă născusem. Iar acum este mare, şi Robert îi spune deja domnul Albert.

— Vrei să fii şi tu mare?

— Da, cred că vreau. Când eşti mare poţi să ai cai şi să călătoreşti, doresc şi eu asta. Iar atunci nimeni nu va mai avea voie să-mi zică „băieţaş” şi să mă ciupească de obraji. Dar parcă, la urma urmei, nu vreau să fiu mare. Cei mari sunt adesea supărători. Albert s-a schimbat şi el cu totul. Iar când cei mari devin din ce în ce mai bătrâni, în cele din urmă mor. Doresc mai degrabă să rămân aşa cum sunt, iar uneori doresc să pot zbura, şi să zbor cu păsările sus prin împrejurul copacilor şi printre nori. Atunci mi-aş râde de toţi oamenii.

— Şi de mine, Pierre?

— Uneori da, papă. Oamenii mari sunt cu toţii aşa de caraghioşi câteodată. Mama nu într-atâta. Mama stă ici şi colo în grădină într-un şezlong şi nu face nimic altceva decât să privească în iarbă, iar mâinile-i atârnă în jos şi este foarte liniştită şi puţin tristă. Este plăcut, când nu trebuie să faci tot timpul ceva.

— Aşadar, chiar nu vrei să devii ceva? Arhitect, grădinar sau poate pictor?

— Nu, nu vreau. Avem deja un grădinar şi o casă. Mi-ar plăcea să pot face cu totul alte lucruri. Mi-ar plăcea să înţeleg ce-şi spun măcălendrii între ei. Şi aş dori să văd o dată cum fac copacii de beau apă cu rădăcinile şi reuşesc să crească atât de înalţi. Cred că nimeni nu ştie asta cu adevărat. Învăţătorul ştie o mulţime de lucruri, însă doar chestii plictisitoare.

Se aşezase pe genunchii lui Otto Burkhardt şi trăgea de catarama acestuia.

— Nu poţi să ştii multe lucruri, spuse Burkhardt prietenos. Nu poţi decât să le vezi şi trebuie să fii mulţumit că sunt atât de frumoase. Când o să vii într-o buna zi la mine în Indii, vei călători zile îndelungate cu un vapor mare, iar în faţa vaporului îşi vor face apariţia o mulţime de peştişori, cu aripioare ca de sticlă, şi care pot zbura. Iar uneori apar şi păsări, care vin din insule străine zburând pe distanţe îngrozitor de lungi şi sunt foarte obosite, se lasă jos pe vapor, uimite că atât de mulţi oameni străini călătoresc pe ocean. Şi ele ar dori mult să ne înţeleagă şi să ne întrebe, de unde venim şi cum ne cheamă, dar asta nu se poate şi atunci ne privim în ochi şi dăm din cap în semn de salut, iar când pasărea s-a odihnit, se scutură şi pleacă mai departe în zbor peste ocean.

— Şi chiar nu ştim cum se cheamă aceste păsări?

— Oh, ba da, ştim asta. Dar sunt nume pe care oamenii le-au născocit; iar cum îşi zic ele însele între ele nu putem şti.

— Unchiul Burkhardt ştie să povestească frumos, papà. Aş vrea să am şi eu un prieten. Albert este prea mare. Cei mai mulţi oameni nu înţeleg defel ce spui şi ce vrei, însă unchiul Burkhardt mă înţelege pe dată.

Una din servitoare veni după băiat. În curând era vremea cinei şi domnii plecară spre casă. Veraguth era tăcut şi prost dispus. In sufragerie îi ieşi în întâmpinare fiul său şi-i întinse mâna.

— Bună ziua, papà.

— Bună ziua, Albert. Ai călătorit bine?

— Mulţumesc, da. Bună seara, domnule Burkhardt.

Tânărul era foarte rece şi protocolar. Oferi braţul mamei sale până la masă. Se aşezară la masă, iar conversaţia se purtă aproape exclusiv între Burkhardt şi amfitrioană. Veni vorba de muzică.

— Permiteţi să vă întreb, se adresă Burkhardt lui Albert, ce fel de muzică preferaţi? Deşi, în ce mă priveşte, nu mai sunt de mult la curent în acest domeniu, şi abia dacă îi cunosc după nume pe muzicienii moderni.

Tânărul ridică politicos privirea şi-i răspunse.

— Pe cei mai noi îi cunosc şi eu doar din auzite. Nu am o preferinţă anume şi-mi place orice muzică bună. Cel mai mult Bach, Gluck şi Beethoven.

— Aha, clasicii. Dintre aceştia la vremea noastră l-am cunoscut, de fapt, mai îndeaproape doar pe Beethoven. De Gluck nu ştiam absolut nimic. Trebuie să ştiţi, eram cu toţii împătimiţi ai lui Wagner. Îţi mai aduci aminte, Johann, cum am ascultat pentru prima dată *Tristan?* A fost o nebunie!

Veraguth zâmbi fără bucurie.

— Vechea şcoală! exclama el cam aspru. Wagner e trecut, nu-i aşa, Albert?

— Oh, dimpotrivă, ba chiar este cântat în toate operele. Dar nu mă pot pronunţa în privinţa lui.

— Nu vă place Wagner?

— Îl cunosc prea puţin, domnule Burkhardt. Merg foarte rar la operă. Mă interesează doar muzica pură, nu şi opera.

— Bine, dar preludiul de *la Maeştrii cântăreţi!* Îl cunoaşteţi cu siguranţă. Nici el nu vă spune nimic?

Albert îşi muşcă buzele şi reflectă o clipă înainte de a răspunde.

— Chiar nu mă pot pronunţa. Este – cum să spun? – muzică romantică, iar aceasta mă interesează prea puţin.

Veraguth făcu o grimasă.

— Să-ţi torn vin de ţară? întrebă el ca să abată conversaţia.

— Da, mulţumesc.

— Iar tu, Albert? Un pahar de vin roşu?

— Nu, mulţumesc, papà.

— Ai devenit abstinent?

— Nu, în niciun caz. Dar vinul nu îmi face bine, prefer să mă abţin.

— Ei, cum doreşti. Noi însă să ciocnim, Otto. Noroc!

Goli paharul pe jumătate cu o sorbitură precipitată. Albert juca în continuare rolul tânărului bine crescut care, deşi are anumite opinii proprii şi le păstrează cu modestie pentru sine cedând celor mai în vârstă cuvântul nu pentru a învăţa, ci ca să aibă linişte. Rolul nu i se potrivea, aşa că în scurt timp se simţi şi el extrem de jenat. Nu voia să-i ofere absolut nicio ocazie de conflict tatălui său, pe care era deprins să-l ignore pe cât posibil.

Burkhardt tăcu urmărind totul, aşa că nu mai rămăsese nimeni care să întreţină cu bunăvoinţă conversaţia secătuită într-o tăcere rece. Se grăbiră cu masa; se serveau reciproc cu o ceremonie politicoasă, se jucau stingheriţi cu linguriţele de desert aşteptând jalnic de conştienţi momentul ridicării şi despărţirii. Abia în acest ceas simţi Otto Burkhardt până în străfunduri însingurarea şi răceala lipsită de speranţă în care erau încremenite şi atrofiate căsnicia şi viaţa prietenului său. Îi arunca priviri fugare şi-l vedea privind înainte mohorât, cu chipul fără vlagă, la bucatele abia atinse, recunoştea în ochii lui, pe care-i întâlnea preţ de o clipă, ruşinea imploratoare faţă de dezvăluirea situaţiei sale.

Era o privelişte tristă şi parcă tăcerea aceea lipsita de iubire, răceala stingheră şi constrângerea seacă a acestei mese nu făceau decât să anunţe răsunător ruşinea lui Veraguth. În acest moment Otto simţi că fiecare nouă zi a prezenţei sale aici ar fi doar o odioasă prelungire a acestei stânjenitoare condiţii de spectator şi o caznă pentru prietenul său care salva cu greu aparenţele şi nu mai găsea în el putere şi chef să-şi înfrumuseţeze mizeria în faţa privitorului. Aceasta trebuia să înceteze.

Abia apucase să se ridice doamna Veraguth că soţul ei îşi şi trase scaunul înapoi.

— Sunt foarte obosit, aşa că pe mine vă rog să mă scuzaţi! Nu vă deranjaţi!

Ieşi din cameră uitând să închidă uşa după el, iar Otto îl auzi cum se îndepărtează încet cu paşi grei pe coridor şi coboară treptele ce scârţâiau.

Burkhardt închise uşa şi o însoţi pe doamna Adele în salon, unde pianul rămăsese deschis, iar vântul de seară răsfoia partiturile aşezate pe stativ.

— Doream să vă rog să cântaţi ceva, zise el stânjenit. Dar mi se pare că soţul dumneavoastră nu se simte prea bine, a lucrat toată amiaza în soare. Dacă-mi permiteţi, îi voi mai ţine companie un ceas.

Doamna Veraguth înclină capul cu gravitate şi nu încercă să-l reţină. El îşi luă rămas bun şi plecă împreună cu Albert, care-l însoţi până la scări.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Afară se lăsa amurgul când Otto Burkhardt ieşi din holul luminat de marele candelabru al casei şi se despărţi de Albert. Se opri sub castani, trase însetat în piept aerul de seară proaspăt, înmiresmat al copacilor şi îşi şterse de pe frunte stropii grei de transpiraţie. Dacă putea să îşi ajute puţin prietenul, trebuia să o facă acum.

În atelier nu era aprinsă nicio lumină şi nu-l găsi pe pictor nici în camera de lucru şi nici în celelalte încăperi. Deschise uşa dinspre iaz şi plecă să-l caute, păşind fără zgomot prin împrejurul casei. Îl descoperi în fotoliul de răchită, în care îl pictase pe el în acea zi, şedea cu coatele sprijinite pe genunchi şi faţa în mâini, liniştit, ca şi cum ar fi dormit.

— Johann! îl strigă el încet, se apropie de el şi îşi aşează mâna pe capul aplecat al acestuia.

Nu primi niciun răspuns. Rămase locului, tăcu şi aşteptă, mângâindu-i celui cufundat în oboseală şi suferinţă părul scurt şi aspru. Vântul se auzea printre copaci, în rest era linişte şi domnea pacea înserării. Se scurseră minute în şir. Când deodată se auzi dinspre conac un acord plin, ţinut îndelung, amplificat de amurg într-un talaz de sunete, şi apoi încă unul. Primele măsuri ale unei sonate pentru pian.

La aceasta pictorul înălţă capul, îşi scutură cu blândeţe mâna prietenului de pe creştet şi se ridică în picioare. Îl privi pe Burkhardt tăcut, cu ochi obosiţi şi uscaţi, încercă să surâdă şi renunţă imediat, în timp ce trăsăturile sale încremenite se moleşiră.

— Să intrăm, spuse el încruntându-se, ca şi cum ar fi încercat să se apere de muzica ce se revărsa de dincolo.

Plecă înainte şi se opri la uşa atelierului.

— Cred că nu te vom mai avea mult timp în mijlocul nostru?

Cum simte totul! se gândi Burkhardt. Răspunse cu voce calmă:

— Ce mai contează o zi. Mă gândesc să plec poimâine.

Veraguth căută pipăind comutatorul. Cu un mic clinchet metalic se aprinseră dintr-o dată toate luminile atelierului.

— Ei, atunci să mai bem împreună o sticlă de vin bun.

Îl sună pe Robert şi-i dădu mai multe porunci. În mijlocul atelierului se găsea proaspătul portret al lui Burkhardt aproape terminat. Se opriră în faţa lui şi-l priviră, în timp ce Robert aranjă masa şi scaunele, aduse vin şi gheaţă, ţigări de foi şi scrumiere.

— E bine, Robert, poţi pleca. Nu mă trezi mâine dimineaţă. Lasă-ne singuri acum!

Se aşezară şi ciocniră. Pictorul se foia agitat în fotoliu, se ridică din nou şi stinse jumătate din lumini. Apoi se lăsa din nou greoi în fotoliu.

— Tabloul nu este întru totul gata, începu el. Serveşte-te cu o ţigară! N-ar fi ieşit rău, dar în definitiv nu contează prea mult. Iar noi ne vom revedea.

Îşi alese o ţigară, îi reteză capătul cu băgare de seamă, o învârti printre degetele nervoase şi o lăsă iarăşi jos.

— De data asta n-ai nimerit tocmai bine pe aici, Otto. Îmi pare rău.

Glasul său se frânse dintr-o data, iar el se prăbuşi înspre Burkhardt, îi apucă mâinile şi le ţinu strâns într-ale sale.

— Ştii acum totul, gemu el ostenit şi câteva lacrimi căzură pe mâna lui Otto. Nu voia să renunţe însă la reţinerile lui îndărătnice. Se îndreptă la loc, se strădui să-şi calmeze glasul şi zise stânjenit: Scuză-mă! Să bem un pahar! Nu fumezi?

Burkhardt luă o ţigară de foi.

— Bietul de tine!

Beau şi fumau într-o tăcere molcomă, privind lumina răsfrângându-se în lustrul cupelor de sticlă şi lucind mai cald în vinul auriu, fumul albăstrui plutind nehotărât prin odaia largă şi încolăcindu-se în fuioare capricioase, iar din când în când se uitau unul la altul cu priviri ce nu mai aveau nevoie de cuvinte. Era ca şi cum totul ar fi fost deja spus.

Un fluture de noapte străbătu atelierul zbârnâind şi se ciocni de trei, patru ori violent de pereţi cu un zgomot surd. Apoi rămase nemişcat şi amorţit, un triunghi cenuşiu de catifea, pe tavan.

— Vii cu mine la toamnă, în Indii? întrebă în cele din urmă Burkhardt şovăitor.

Din nou o tăcere prelungă. Fluturele începu să se deplaseze încet. Mic şi cenuşiu se târa înainte ca şi cum ar fi uitat să zboare.

— Poate, zise Veraguth. Poate. Trebuie însă să mai vorbim.

— Bine, Johann. Nu vreau să te zoresc. Dar trebuie să-mi spui totuşi câte ceva. Nu mă aşteptam să meargă din nou bine între tine şi soţia ta, însă…

— N-a mers doar de la bun început!

— Nu. Însă mă sperie că aţi ajuns atât de departe. Nu poate să rămână aşa. Te distrugi.

Veraguth râse răguşit.

— Nu mă distrug, bătrâne. În septembrie voi expune la Frankfurt vreo douăsprezece tablouri noi.

— În regulă. Dar cât mai poate ţine asta? Este absurd… Spune-mi, Johann, de ce nu te-ai despărţit de ea?

— Nu-i aşa de simplu… O să-ţi povestesc. Măcar să afli totul aşa cum s-a petrecut.

Luă o gura de vin şi rămase aplecat pe scaun în timp ce Otto se trase mai departe de masă.

— Ştii doar că am avut de la bun început dificultăţi cu soţia mea. S-au scurs aşa câţiva ani, nici bine şi nici rău, şi poate că s-ar mai fi putut salva ceva pe atunci. Dar mi-am putut ascunde prea puţin dezamăgirea şi ceream mereu de la Adele tocmai ceea ce ea nu-mi putea da. Elan n-a avut niciodată; era grava şi nu tocmai plină de viaţă, aş fi putut şti asta dinainte. Nu era nicidecum în stare să treacă ceva cu privirea şi să depăşească cu umor sau uşurinţă o situaţie dificilă. Nu avea ce opune pretenţiilor şi toanelor mele, dorului meu năvalnic şi în cele din urmă dezamăgirii mele, decât tăcere şi răbdare, o răbdare înduioşătoare, tăcută, eroică, care mă mişca adesea şi care, de altfel, nu era de folos nici unuia din noi. Dacă eram furios şi nemulţumit, ea tăcea şi suferea, iar dacă, curând după aceasta, veneam cu dorinţa de mai bună înţelegere, îi ceream iertare sau încercam, într-o clipă de bună dispoziţie, s-o înveselesc şi pe ea, era în zadar, ea tăcea în continuare şi se îndărătnicea, tot mai închisă, statornică şi greoaie. Când eram cu ea, aştepta temătoare şi cuminte, primea cu aceeaşi nepăsare şi răbufnirile de mânie şi stările de bună dispoziţie, iar când plecam, cânta la pian doar pentru sine şi se gândea la vremurile de dinaintea căsătoriei. M-am adâncit astfel tot mai mult în greşeală şi n-am

mai avut în cele din urmă nici eu nimic ce să ofer şi să comunic. Am început să devin din ce în ce mai sârguincios şi m-am deprins treptat să mă îngrop în munca mea.

Făcea eforturi vădite să rămână calm. Voia să povestească, nu să acuze, dar în spatele cuvintelor se simţea tocmai acuza sau cel puţin tânguirea despre distrugerea vieţii sale, despre dezamăgirea speranţei sale de tinereţe şi despre condamnarea pe viaţă la o existenţă ciuntită, lipsită de bucurie, invariabil contrară esenţei fiinţei sale.

— Chiar şi pe atunci mă gândeam uneori să divorţez. Dar aceasta nu era aşa de simplu. Eram obişnuit să-mi duc traiul lucrând liniştit, iar gândul la tribunale şi avocaţi, la curmarea bruscă a tuturor micilor deprinderi zilnice mă făcea să dau mereu înspăimântat înapoi. Dacă mi-ar fi ieşit pe atunci în cale o nouă dragoste, m-aş fi hotărât uşor. Dar s-a dovedit că şi firea mea era mai greoaie decât credeam eu. Mă îndrăgosteam cu o anumită invidie melancolică de fetişcane nostime, dar niciodată îndeajuns de profund şi din ce în ce mai mult înţelegeam că nu mă mai puteam dărui nici unei iubiri precum pictatului. Toată năzuinţa de descătuşare şi uitare de sine, fiecare dorinţă şi nevoie se îndreptau într-acolo şi realmente n-am mai primit în viaţa mea în aceşti îndelungi ani niciun singur om, nicio femeie, niciun prieten. Înţelegi doar, ar fi trebuit să încep fiecare prietenie cu mărturisirea ruşinii mele.

— Ruşine?! spuse Burkhardt încet, pe un ton mustrător.

— Desigur, ruşine! Astfel o percepeam încă de atunci, şi nu s-a schimbat nimic între timp. Este o ruşine să fii nefericit. Este o ruşine să nu-ţi poţi arăta nimănui viaţa, să trebuiască să ascunzi şi să tăinuieşti ceva. Dar de ajuns cu asta! Să-ţi povestesc.

Privea fix şi posomorât în paharul său, aruncă ţigara de foi stinsă şi continuă.

— Între timp Albert s-a făcut mărişor. Amândoi îl iubeam nespus, discuţiile despre el şi grijile pentru el ne ţineau împreună. Abia când avea vreo şapte, opt ani a început să mă cuprindă gelozia şi am început să mă lupt pentru el – la fel cum astăzi mă lupt cu ea pentru Pierre! Mi-am dat dintr-o dată seama că nu mă mai puteam lipsi de băiat şi ani de-a rândul am văzut cu neîntreruptă spaimă cum devenea încetul cu încetul din ce în ce mai rece faţă de mine şi cum se ataşa tot mai mult de maică-sa.

Apoi a fost grav bolnav, iar în acea perioadă de frământare pentru copil, toate celelalte au fost date temporar uitării şi am trăit un răstimp într-o asemenea armonie ca niciodată înainte. În acest timp s-a născut Pierre.

De când micuţul este pe lume, el a avut parte de toată iubirea pe care o mai puteam eu oferi. Am lăsat ca Adele să-mi scape din nou, ca Albert, după însănătoşirea lui, să se apropie tot mai mult de mama lui, să devină aliatul ei împotriva mea şi, treptat, duşmanul meu, până când am fost nevoit să-l trimit departe de casă. Renunţasem la tot, mă lipsisem de toate şi de orice pretenţie, mă dezobişnuisem chiar să mai am un cuvânt de spus în casă şi nu aveam nimic împotrivă să fiu un simplu oaspete îngăduit în propria-mi casă. Nu doream să păstrez pentru mine decât pe micuţul meu Pierre, iar când convieţuirea cu Albert şi întreaga situaţie din casă au devenit de nesuportat, i-am propus lui Adele să divorţăm.

Pe Pierre voiam să-l păstrez eu. Toate celelalte puteau să-i rămână ei: putea să-l ţină pe Albert, să păstreze Rosshalde şi jumătate din veniturile mele, din partea mea chiar şi mai mult. Dar n-a vrut. Consimţea de bunăvoie să divorţeze şi nu dorea să primească decât strictul necesar de la mine, dar nu voia să se despartă de Pierre. Aceasta a fost ultima noastră ceartă. Încă o singură dată am mai încercat totul ca să-mi salvez puţina fericire rămasă; m-am rugat şi am făcut promisiuni, m-am plecat şi umilit în faţa ei, am ameninţat şi am plâns şi în cele din urmă am răbufnit furios, totul în zadar. S-a învoit până şi ca Albert să fie trimis la internat. S-a arătat deodată că această femeie tăcută şi răbdătoare nu era dispusă să cedeze nici măcar un lat de palmă; îşi dădea prea bine seama de puterea ei şi-mi era superioară. În acea vreme pur şi simplu o uram, iar ceva din asta încă mai persistă.

Aşa că am adus un zidar şi am pus să mi se construiască locuinţa din atelier, iar de atunci locuiesc aici şi totul este aşa precum ai văzut şi tu.

Burkhardt ascultase îngândurat şi nu-l întrerupsese nici măcar o dată, nici chiar în clipele când Veraguth părea să aştepte asta, ba chiar s-o dorească.

— Mă bucur, zise el precaut, că tu însuţi vezi totul aşa de limpede. Este cam aşa cum mi-am închipuit şi eu. Să mai vorbim puţin despre asta, dacă tot ne-am pornit! De când sunt aici am

aşteptat la fel ca tine acest ceas. Să presupunem că ai avea un buboi supărător, care te chinuie şi de care te cam ruşinezi. Acum ştiu de el, iar tu te simţi deja mai bine, fiindcă nu mai eşti nevoit să-l ascunzi. Dar nu trebuie să ne mulţumim cu atât, trebuie să vedem dacă nu putem să-l deschidem şi să-l vindecăm.

Pictorul se uită la el, scutură greoi din cap şi surise:

— Să-l vindecăm? Aşa ceva nu se vindecă niciodată. Dar deschide-l fără grijă!

Burkhardt dădu din cap. Voia să-l deschidă, desigur, nu voia să lase să treacă acest ceas fără niciun rezultat.

— Mi-a rămas ceva neclar în povestirea ta, spuse el gânditor. Zici că nu te-ai despărţit de soţia ta din pricina lui Pierre. Chestiunea este dacă nu ai fi putut să o constrângi să ţi-l lase pe Pierre. Dacă aţi fi divorţat în instanţă, ar fi trebuit doar să-ţi fie încredinţat măcar unul dintre copii. Nu te-ai gândit niciodată la asta?

— Nu, Otto, la asta nu m-am gândit niciodată. Nu m-am gândit niciodată că un judecător ar putea repara cu înţelepciunea lui ceea ce am greşit şi pierdut eu. Dar asta nu mă ajută la nimic. Şi fiindcă propriile-mi puteri n-au fost de ajuns ca s-o fac să renunţe la băiat, nu mi-a rămas altceva de făcut decât să aştept să văd pentru cine se va decide mai târziu Pierre însuşi.

— Este vorba numai de Pierre, aşadar. Dacă el n-ar fi existat, te-ai fi despărţit, fără îndoială, de mult de soţia ta şi ţi-ai mai fi putut găsi ferici-rea în lume sau cel puţin o viaţă limpede, raţională, liberă. În schimb te-ai împotmolit într-un hăţiş de compromisuri, sacrificii şi mici subterfugii, în care un om ca tine probabil se sufocă.

Veraguth privi neliniştit şi goli un pahar cu vin pe nerăsuflate.

— Vorbeşti mereu de sufocare şi distrugere! Vezi doar, trăiesc şi lucrez, şi să mă ia dracu’ dacă mă dau bătut.

Otto nu-i luă în seamă surescitarea. Continuă cu insistenţă molcomă:

— Iartă-mă, dar nu-i chiar aşa. Eşti un om neobişnuit de puternic, altfel n-ai fi făcut faţă atâta vreme acestor împrejurări. Tu însuţi simţi cât de mult te-au vătămat şi îmbătrânit, şi este o vanitate nefolositoare să o tăgăduieşti faţă de mine. Mă încred mai degrabă în ochii mei decât în tine şi văd că o duci mizerabil.

Te menţine munca ta, însă ea îţi este mai curând anestezie decât bucurie. Îţi iroseşti jumătate din forţa ta atât de preţioasă în renunţări şi mici obstacole de zi cu zi. Din asta nu te alegi cu fericire, ci, în cel mai bun caz, cu resemnare. Iar pentru asta, amice, eşti mult prea bun.

— Resemnare? Se poate. Şi alţii trăiesc tot aşa. Cine este fericit?

— Fericit este acela care speră! strigă Burkhardt răspicat. Dar tu, în ce-ai putea să speri? Nici măcar în succese, onoruri sau bani; de astea ai parte din belşug. Omule, habar nu mai ai ce înseamnă să trăieşti şi să te bucuri! Eşti mulţumit pentru că nu mai speri! Pot înţelege asta, în ce mă priveşte, dar este o situaţie oribilă, Johann, este un buboi urât şi acela care are un astfel de buboi şi nu vrea să-l deschidă este un laş.

Se înfierbântase şi umbla teribil de agitat dintr-un colţ într-altul, şi în timp ce-şi urma cu forţe încordate planul, chipul de băiat al lui Veraguth îl privea din adâncul amintirilor şi înaintea ochilor îi plutea imaginea unei scene când se certase odinioară cu el la fel ca astăzi. Ridicând privirea, se uită la chipul prietenului; acesta şedea prăbuşit, cu ochii aţintiţi în jos. Nu mai păstra nici urmă din trăsăturile feţei băiatului de odinioară. Acolo şedea acela pe care-l numise intenţionat un laş şi căruia îi zgândărise mândria odinioară atât de exagerată, şi nu se apăra.

Exclamă doar cu amară slăbiciune:

— Haide! Nu-i nevoie să mă cruţi. Ai văzut în ce cuşcă trăiesc, acum poţi fără nicio grijă să împungi cu băţul înăuntru şi să-mi reproşezi ruşinea. Te rog, continuă! Nu mă apăr, nici măcar nu mă voi supăra.

Otto se opri în faţa lui. Îi inspira atâta milă, dar se stăpâni şi zise aspru:

— Dar trebuie să te superi! Trebuie să mă dai afară, să pui capăt prieteniei noastre, sau altfel trebuie să recunoşti că am dreptate.

Se ridică acum şi pictorul în picioare, dar vlăguit şi fără prospeţime.

— Atunci ai dreptate, dacă ţii la asta, spuse el obosit. M-ai supraapreciat, nu mai sunt aşa de tânăr şi nici aşa de uşor de jignit. Şi nici nu am atât de mulţi prieteni ca să-mi pot permite să-i risipesc. Te am doar pe tine. Ia loc şi mai bea un pahar cu vin, e bun. Asemenea vin nu găseşti în Indii şi probabil că nu

găseşti acolo nici prea mulţi prieteni care să îngăduie atâta încăpăţânare din partea ta.

Burkhardt îl bătu uşor pe umăr şi spuse aproape furios:

— Bătrâne, să nu devenim acum sentimentali – nu acum! Spune-mi ce ai să-mi reproşezi, iar apoi să continuăm.

— Oh, n-am nimic să-ţi reproşez! Eşti un ins fără cusur, Otto, neîndoielnic. Mă urmăreşti de aproape douăzeci de ani cum mă scufund, priveşti cu prietenie şi cu părere de rău poate, cum mă înghite mlaştina şi n-ai spus niciodată nimic şi nici nu m-ai umilit vreodată oferindu-mi oarece ajutor. Ai privit cum, ani de-a rândul, aveam în fiecare zi la mine cianură şi ai remarcat cu mulţumire nobilă că n-am înghiţit-o, iar în cele din urmă am aruncat-o. Iar acum, când mă aflu atât de adânc în mocirlă, de nu mai pot ieşi, acum stai acolo şi te-ai găsit să mă mustri şi să mă avertizezi…

Privea ţintă înaintea sa, cu ochii înroşiţi şi aprinşi, iar Otto observă abia acum, când dori să-şi mai toarne un pahar cu vin şi nu mai găsi nimic în sticlă, că în acest scurt răstimp Veraguth golise sticla de unul singur.

Pictorul îi urmări privirea şi râse strident.

— Ah, iertare! strigă el aprins. Da, sunt puţin afumat, nu uita să mi-o pui şi pe asta la socoteală. Mi se întâmplă o dată la câteva luni să mă cherchelesc niţel, din nebăgare de seamă – ca stimulent, ştii…

Îşi lăsă apăsat amândouă mâinile pe umerii prietenului şi spuse acuzator cu glasul dintr-o dată obosit, tânguitor:

— Ştii, dragul meu, cianura, vinul şi toate astea ar fi fost de prisos dacă cineva ar fi vrut să mă ajute puţin. Tu, tu de ce m-ai lăsat să ajung până aici încât acum să fiu nevoit să cer ca un cerşetor un pic de îngăduinţă şi iubire? Adele nu m-a răbdat, Albert m-a părăsit, Pierre mă va părăsi şi el cândva – iar tu ai stat deoparte şi ai privit. N-ai putut să faci nimic? Chiar n-ai putut să mă ajuţi deloc?

Vocea pictorului se frânse, iar el se prăbuşi înapoi pe scaun. Burkhardt păli de moarte. Era mult mai grav decât crezuse el! Era oare cu putinţă ca acest om aspru şi mândru să ajungă după câteva pahare cu vin la mărturisirea deznădăjduită a mizeriei şi ocării sale ascunse!

Se aşeză lângă Veraguth şi-i vorbi încet la ureche ca unui copil care trebuie alinat.

— O să te ajut, Johann, crede-mă, o să te ajut. Am fost un dobitoc, am fost aşa de orb şi nătărău. Haide, totul va fi din nou bine, ai încredere!

Îşi aminti de rarele împrejurări din tinereţe când, în situaţii de mare tulburare, prietenul sau îşi pierduse stăpânirea de sine. O asemenea întâmplare, aţipită în adâncul memoriei sale, i se înfăţişa acum din nou, în faţa ochilor, ciudat de desluşit. Johann umbla pe vremuri cu o colegă de şcoală nostimă, Otto se exprimase dispreţuitor despre ea, iar Veraguth îi adusese la cunoştinţă în cel mai violent mod că a rupt-o cu el. Şi atunci pictorul se înfierbântase peste măsură după o cantitate mică de vin, şi atunci i se înroşiseră ochii şi-şi pierduse controlul vocii. Prietenul fu impresionat să vadă repetându-se atât de straniu trăsăturile uitate ale unui trecut aparent senin, şi, la fel ca odinioară, îl înfricoşa prăpastia, desluşită dintr-o dată, de însingurare lăuntrică şi flagelare sufletească din viaţa lui Veraguth. Acesta era neîndoielnic secretul despre care vorbea din când în când pe ocolite Johann şi pe care el îl bănuia ascuns în sufletul oricărui mare artist. De acolo i se trăgea, aşadar, acestui om avântul straniu, nepotolit, de a crea, de a cuprinde şi învinge din nou, la fiecare ceas, universul cu simţurile sale. De acolo în cele din urmă şi tristeţea ciudată, cu care-l pot umple adesea marile opere de artă pe spectatorul pasiv.

Era ca şi cum Otto nu-şi înţelesese niciodată pe deplin prietenul până în această clipă. Acum privea în adâncul întunecatei fântâni din care se nutrea cu forţe şi suferinţă sufletul lui Johann. În acelaşi timp, simţea o mângâiere profundă, bucuroasă că era el, vechiul prieten, cel în faţa căruia Veraguth aflat în suferinţă îşi deschidea sufletul, că el era acela pe care-l învinuia şi căruia îi cerea ajutorul.

Veraguth părea să nu mai ştie ce spusese. Se domolise ca un copil care şi-a făcut de cap şi spuse în cele din urmă cu voce limpede:

— Nu prea ai noroc cu mine de data asta. Totul mi se trage de la faptul că în ultima vreme nu mi-am văzut de munca mea zilnică. Este o indispoziţie nervoasă. Zilele bune nu-mi priesc.

Iar când Burkhardt încercă să-l oprească să deschidă a doua sticlă, îi zise:

— Oricum n-aş putea dormi acum. Dumnezeu ştie de ce sunt aşa de nervos! Ei, să mai chefuim un pic, înainte nu te dădeai în

lături de la asta. Ah, din pricina nervilor mei, zici tu! O să mi-i calmez, la asta am experienţă. În zilele următoare o să-mi încep munca în fiecare dimineaţă la ora şase şi o să călăresc în fiecare seară o oră.

Aşa că prietenii rămaseră împreună până aproape de miezul nopţii. Johann scormonea tăifăsuind amintiri din trecut, Otto îl asculta şi vedea cu plăcere aproape silnică închizându-se domolită o suprafaţă netedă, voios scânteietoare, peste locul în care tocmai privise în întunecate abisuri.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

A doua zi Burkhardt îl întâmpină pe pictor cu sfială. Se aştepta să-şi găsească prietenul schimbat, iar în locul tulburării de ieri să dea peste o răceală dispreţuitoare şi o ruşine defensivă. Johann în schimb îi ieşi înainte cu o seriozitate calmă.

— Deci mâine pleci, spuse el prietenos. E bine aşa şi îţi mulţumesc pentru tot. N-am uitat de altfel ce s-a petrecut ieri seară; despre asta mai avem de discutat.

Otto consimţi şovăind.

— Dacă ţii, dar nu vreau să te tulbur din nou în zadar. Poate că am răscolit ieri prea multe lucruri. De ce oare a trebuit să aşteptăm până în ultima clipă!

Luară micul dejun în atelier.

— Nu, e bine aşa, spuse Johann hotărât. Este foarte bine aşa. N-am închis ochii toată noaptea şi am rumegat totul încă o dată, trebuie să ştii. Ai răscolit multe, aproape mai multe decât puteam eu să suport. Trebuie să ţii seama că n-am avut pe nimeni de ani de zile cu care să pot vorbi. Dar acum totul trebuie pus în ordine şi golit până la fund, altfel sunt într-adevăr un laş, cum m-ai numit ieri.

— Oh, te-a rănit asta? Trece-o cu vederea!

— Nu, ai avut întrucâtva dreptate, cred. Astăzi doresc să mai petrecem o zi plăcută şi veselă, după-amiază o să ieşim împreună într-o excursie şi o să-ţi arăt un peisaj frumos. Dar înainte trebuie să punem ceva la punct. Ieri m-au copleşit toate dintr-o dată, încât mi-am pierdut cumpătul. Dar între timp am chibzuit totul. Cred că înţeleg acum ce-ai vrut să-mi spui ieri.

Vorbea aşa de calm şi prietenos că Burkhardt uită de temerile sale.

— Ei, atunci e bine, dacă m-ai înţeles, nu trebuie să luăm totul de la capăt. Mi-ai povestit cum s-a ajuns aici şi cum stau lucrurile în prezent. Îţi păstrezi căsnicia, menajul şi întreaga ta situaţie actuală numai pentru că nu vrei să te desparţi de Pierre. Aşa este?

— Da, întocmai.

— Ei bine, şi cum te gândeşti că va fi pe mai departe? Mi se pare că ai pomenit ieri că ţi-e teamă că îl vei pierde şi pe Pierre cu timpul. Aşa-i?

Veraguth suspină dureros şi îşi îngropa fruntea în palmă; continuă însă cu acelaşi glas:

— Poate că aşa va fi. Aici e buba. Eşti de părere că ar trebui să renunţ la băiat?

— Da, bineînţeles! Te costă ani şi ani de luptă cu soţia ta, care e puţin probabil că ţi-l va ceda.

— Se poate. Dar vezi tu, Otto, el e ultimul lucru pe care-l mai am! Sunt înconjurat de ruine, iar dacă aş muri azi, în afară de tine, nu s-ar agita decât cel mult câţiva gazetari. Sunt un biet nenorocit, dar îl am pe acest copil, încă îl mai am pe acest puşti micuţ şi drag, pentru care să pot să trăiesc şi pe care să-l pot iubi, pentru care sufăr şi lângă care uit de mine în clipe de fericire. Trebuie să-ţi dai seama de asta! Tocmai la asta să renunţ!

— Nu e uşor, Johann. E o treabă blestemată. Dar nu ştiu altă cale. Uite, habar nu mai ai ce se mai petrece dincolo în lume, te-ai îndărătnicit şi îngropat în muncă şi în căsnicia ta nefericită. Fă acest pas şi descotoroseşte-te o dată de toate astea, şi vei vedea dintr-o dată lumea aşteptându-te cu sute de lucruri frumoase. Te-ai însoţit de mult cu morţii şi ai pierdut legătura cu viaţa. Te agăţi de Pierre şi, sigur, el este fără doar şi poate un puşti adorabil; dar asta nu este totuşi hotărâtor. Fii măcar o dată puţin crud şi cugetă dacă băiatul are într-adevăr nevoie de tine!

— Dacă are nevoie de mine…?

— Da. Ceea ce poţi să-i dai tu este dragoste şi tandreţe – lucruri de care un copil are adesea mai puţină nevoie decât credem noi, adulţii. În schimb, micuţul creşte într-o casă în care tatăl şi mama abia se mai cunosc unul pe celălalt, ba chiar sunt geloşi din pricina lui. Nu-i crescut în exemplul bun al unui cămin fericit şi sănătos, e precoce şi va deveni un singuratic. Iar în cele din urmă, iartă-mă, va trebui totuşi, într-o bună zi, să aleagă între tine şi mama lui. Nu poţi să-ţi dai seama de asta?

— Poate că ai dreptate. Ba chiar ai cu siguranţă dreptate. Dar aici se opreşte raţiunea în ce mă priveşte. Mă agăţ de băiat şi mă cramponez de această iubire pentru că nu mai cunosc de

mult timp nicio altă căldură şi nicio altă lumină. Poate că o să mă abandoneze peste câţiva ani, poate că o să fie dezamăgit şi mă va urî cândva – aşa cum mă urăşte Albert, care la paisprezece ani a aruncat o dată cu un cuţit după mine. Dar îmi rămâne cel puţin faptul că mai pot fi cu el aceşti câţiva ani şi-l pot iubi, că îi pot strânge minutele într-ale mele şi-i pot asculta ciripitul subţire şi vesel. Spune: trebuie să renunţ la asta? Trebuie?

Burkhardt ridică dureros din umeri şi se încruntă.

— Trebuie, Johann, spuse el apoi cu glas abia auzit. Cred că trebuie. Nu trebuie să se întâmple chiar astăzi, dar va trebui în curând. Trebuie să te lepezi de tot ce ai şi să te purifici de tot trecutul, altfel nu vei mai putea niciodată să priveşti lumea pe deplin senin şi liber. Fă ce vrei, iar dacă nu poţi să faci acest pas, rămâi aici şi trăieşte pe mai departe viaţa asta – voi fi alături de tine chiar şi atunci, şi poţi să te bizui pe mine, ştii asta. Însă mi-ar părea rău.

— Sfătuieşte-mă! Nu văd decât întuneric în faţa mea.

— Bine. Acum e iulie; la toamnă mă voi întoarce în Indii. Înainte voi trece încă o dată pe la tine şi sper că atunci vei avea deja bagajele pregătite şi vei veni cu mine. Dacă până atunci te vei fi hotărât şi vei fi de acord, cu atât mai bine. Dacă însă nu te poţi hotărî, ieşi pentru un an, sau din partea mea pentru jumătate de an, cu mine, din această atmosferă. La mine poţi să pictezi, să călăreşti, poţi să vânezi şi tigri sau să te îndrăgosteşti de malaieziene – sunt şi câteva drăguţe – în orice caz vei fi pentru o vreme departe de aici şi poţi să vezi dacă acea viaţă nu-ţi prieşte mai mult. Ce părere ai?

Cu ochii închişi, pictorul clătină din capul său mare cu păr ţepos, chip palid şi buze strânse.

— Mulţumesc! exclamă el pe jumătate zâmbind. Mulţumesc, e drăguţ din partea ta. O să-ţi spun la toamnă dacă vin cu tine. Te rog, lasă-mi fotografiile.

— Păstrează-le… Dar – nu te poţi hotărî astăzi sau mâine chiar în ce priveşte călătoria? Ar fi mai bine pentru tine.

Veraguth se ridică şi se îndreptă spre uşă.

— Nu, nu pot. Cine ştie ce se întâmplă între timp! De ani de zile n-am mai fost niciodată departe de Pierre mai mult de trei, patru săptămâni. Cred că voi veni cu tine, dar nu vreau să spun acum nimic ce aş putea să regret mai târziu.

— Bine, să rămână aşa. Îţi voi comunica tot timpul unde sunt de găsit. Iar dacă într-o bună zi telegrafiezi trei cuvinte, că vrei să mergi, nu-i nevoie să mişti nici măcar un deget în ce priveşte călătoria. Asta va fi problema mea. Îţi iei de aici doar schimburi şi unelte de pictat, dar din belşug, mă îngrijesc eu să trimit restul la Genova.

Veraguth îl îmbrăţişa în tăcere.

— Mi-ai venit în ajutor, Otto, nu voi uita asta niciodată. Trimit după şaretă acum, astăzi nu suntem aşteptaţi la masă dincolo. Iar acum să nu mai facem nimic altceva decât să petrecem o zi frumoasă împreună, ca pe timpuri în vacanţele de vară! Vom ieşi prin împrejurimi, o să vizităm câteva sate arătoase şi o să ne oprim prin pădure, o să mâncăm păstrăvi şi-o să bem vin bun de ţară din ulcele. Ce vreme superbă e astăzi!

— Aşa a fost de zece zile încoace! râse Burkhardt.

Veraguth râse şi el.

— Ah, mie mi se pare că de mult n-a mai strălucit soarele ca acum!

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

După plecarea lui Burkhardt pictorul fu copleşit de un ciudat simţământ de singurătate. Aceeaşi singurătate în care trăise ani de-a rândul şi faţă de care, printr-o îndelungată obişnuinţă, se înăsprise, devenind aproape insensibil, îl copleşi acum ca un duşman cu totul nou, necunoscut, şi-l învălui înăbuşitor din toate părţile. Se simţea în acelaşi timp, mai mult ca niciodată, rupt de familia sa, chiar şi de Pierre. Nu-şi dădea seama că asta i se trăgea de la faptul că pentru prima dată vorbise despre situaţia lui.

În anumite momente cunoscu chiar simţământul umilitor şi blestemat al plictiselii. Veraguth trăise până în acel moment viaţa nefirească, dar consecventă a celui zidit de viu prin propria lui voinţă, pe care viaţa nu-l mai interesează şi a cărui existenţă înseamnă mai curând să rabde decât să trăiască cu adevărat. Vizita prietenului îi fisurase această sihăstrie; prin

sute de crăpături, viaţa strălucea, răsuna şi îşi răspândea miresmele către însinguratul dinăuntru, căuta să-l atingă, un vechi descântec se destrămase, iar el, trezindu-se, percepea covârşitor, pe jumătate dureros, fiecare chemare din afară.

Mânios, se refugie cu îndârjire în munca sa, se apucă aproape în acelaşi timp de două lucrări de anvergură; îşi începea ziua cu o baie rece, la răsăritul soarelui, lucra fără întrerupere până la prânz, apoi, după un scurt repaus, se ţinea treaz cu trabucuri şi cafea, iar noaptea se trezea uneori din cauza palpitaţiilor sau a durerii de cap. Însă oricât s-ar fi silit şi izolat mai vârtos, în conştiinţa sa rămânea mereu viu şi prezent, sub un văl subţire, mesajul că o uşă era deschisă şi că, în orice clipă, un pas iute i-ar putea aduce libertatea.

Nu se gândea la asta, îşi înăbuşea toate gândurile printr-un efort neîntrerupt. Simţământul cu care trăia era acesta: poţi pleca în orice moment, uşa e deschisă, lanţurile pot fi sfărâmate – dar te costă o hotărâre dură şi un greu, foarte greu sacrificiu – de aceea nu te gândi la asta, nu te gândi nicicum la asta!

Acea hotărâre pe care Burkhardt o aştepta de la el şi în favoarea căreia propria-i fiinţă se pronunţase poate deja în ascuns îi rămăsese în suflet ca un glonte în carnea unui rănit; problema era numai dacă îşi va croi drum, supurând, în afară sau se va închista în adâncurile fiinţei sale. Supura şi îl durea, dar nu îndeajuns; şi mai mare era durerea pe care o presupunea sacrificiul cerut. Aşa că nu întreprinse nimic, lăsă rana ascunsă să-l ardă şi simţea tainic o curiozitate deznădăjduită gândindu-se cum se vor sfârşi toate.

Pictă, în miezul acestui impas, un mare tablou de grup pe care-l plănuia de vreme îndelungată şi care-l atrase dintr-o dată irezistibil. Ideea acestei pânze îi venise cu câţiva ani în urmă, îl bucurase odinioară, până când îi apăruse din ce în ce mai lipsită de conţinut şi mai alegorică, şi-i devenise de-a dreptul odioasă. Acum însă tabloul i se înfăţişă pe deplin limpede înaintea ochilor, iar el îşi începu lucrarea pur şi simplu din prospeţimea viziunii, fără a mai resimţi alegoria.

Erau trei figuri în mărime naturală: un bărbat şi o femeie, fiecare cufundat în sine şi înstrăinat de celălalt, iar între ei un copil jucându-se, liniştit şi voios, nebănuind norii grei de deasupra lui. Trimiterea personală era limpede, dar nici figura bărbatului nu semăna cu pictorul şi nici femeia cu soţia lui, doar

copilul era Pierre, însă înfăţişat cu câţiva ani mai tânăr. Picta acest copil cu tot farmecul şi toată nobleţea celor mai bune portrete ale sale, figurile din ambele laturi se găseau într-o simetrie riguroasă, imagini austere, dureroase, ale singurătăţii, bărbatul cu fruntea proptită în mână, pradă unei cugetări apăsătoare, femeia pierdută în suferinţă şi letargie pustiită.

Servitorul Robert avu parte de zile grele. Domnul Veraguth devenise deosebit de nervos. Nu putea răbda să audă nici cel mai mic zgomot în odaia alăturată în timp ce lucra.

Speranţa tainică ce prinsese viaţă în Veraguth de la vizita lui Burkhardt era ca o văpaie în pieptul său, ardea mai departe în pofida tuturor încercărilor de a o înăbuşi, iar noaptea îi colora visurile cu o lumină ispititoare şi tulburătoare. Nu voia s-o asculte, nu voia să ştie de ea, nu voia decât să lucreze şi să aibă linişte în suflet. Iar liniştea n-o găsea, simţea topindu-se gheaţa existenţei sale lipsite de bucurie şi clătinându-se toate temeliile vieţii sale, vedea în vis atelierul său închis şi pustiu, o vedea pe soţia lui plecând departe de el, luându-l însă şi pe Pierre cu sine, iar băiatul îşi întindea către el braţele lui subţiri. Şedea uneori seara singur în cămăruţa lui prea puţin plăcută, adâncit ceasuri întregi în contemplarea fotografiilor din Indii, până când le împingea deoparte şi închidea ochii obosiţi.

Două forţe duceau o luptă aprigă înăuntrul său, dar speranţa era mai puternică. Tot mereu trebuia să-şi repete conversaţiile sale cu Otto, tot mai calde urcau la suprafaţă, din adâncul în care zăcuseră atât de îndelung captive şi îngheţate, toate dorinţele şi nevoile reprimate ale firii sale puternice, iar vechea obsesie morbidă că era bătrân şi că nu-i mai rămăsese altceva de făcut decât să-şi rabde viaţa nu mai făcea faţă acestei ascensiuni şi încălziri primăvăratice. Hipnoza adâncă, puternică a resemnării fusese curmată, iar prin breşă se năpusteau forţele inconştiente, instinctuale ale unei vieţi îndelung înfrânate şi amăgite.

Cu cât răsunau mai limpede aceste voci, cu atât mai temătoare se chircea conştiinţa pictorului de spaima dureroasă a deşteptării finale. Tot mereu strângea orbit din ochi şi se împotrivea, vibrând în toată fiinţa, sacrificiului necesar.

Johann Veraguth se arătă rareori dincolo, la conac; cerea mai tot timpul să i se aducă masa în atelier şi îşi petrecea serile

adesea în oraş. Dacă se întâlnea însă cu soţia sa ori cu Albert, era liniştit şi blând şi părea să fi uitat de orice ostilitate.

De Pierre părea să-i pese prea puţin. Înainte îl ademenea pe micuţ la el în atelier cel puţin o dată pe zi şi-l ţinea pe lângă el sau mergeau în grădină. Acum puteau trece zile întregi fără să-l vadă sau să întrebe de el. Dacă băiatul i se nimerea în cale, îl săruta pe frunte gânditor, îl privea în ochi absent şi trist şi îşi vedea de drum.

Într-o după-amiază Veraguth veni dincolo în grădina de castani, era cald şi bătea vântul, iar o ploaie de vara cădea pieziş cu stropi mărunţi. Dinspre conac se auzea muzică prin ferestrele deschise. Pictorul se opri şi ascultă. Nu cunoştea piesa muzicală. Suna pur şi grav, cu o frumuseţe foarte severă, armonioasă şi temperată, iar Veraguth ascultă cu o plăcere îngândurată. Ciudat, de fapt asta era o muzică pentru vârstnici, suna aşa de cruţător şi de bărbătesc, nu avea absolut nimic din viitoarea bahică a muzicii care odinioară, în tinereţe, lui însuşi îi plăcuse mai mult decât orice altceva.

Intră tăcut în casă, urcă treptele şi apăru neanunţat, fără să scoată un sunet, în camera de muzică, unde doar doamna Adele îi remarcă venirea. Albert era la pian, iar mama lui stătea alături, ascultându-l; Veraguth luă loc în cel mai apropiat fotoliu, îşi înclină capul şi rămase în ascultare. La răstimpuri ridica ochii, iar privirea lui se oprea asupra soţiei. Ea era acasă aici, trăise în aceste încăperi ani tăcuţi, de dezamăgire, la fel ca el în atelierul de dincolo, de lângă iaz, numai că ea îl avusese pe Albert, plecase şi crescuse cu acesta, iar acum băiatul era oaspetele şi prietenul ei, lingă ea era el acasă. Doamna Adele era întrucâtva îmbătrânită, învăţase să tacă şi să se mulţumească cu puţin, privirea-i devenise imobilă, iar gura cam searbădă; dar ea nu era dezrădăcinată, stătea sigură pe sine în propria ei atmosferă, iar aerul în care crescuseră copiii era aerul ei. Nu putea dărui decât prea puţină înflăcărare şi tandreţe impulsivă, îi lipsea aproape tot ceea ce căutase şi sperase odinioară soţul ei de la ea, găseai însă un cămin în preajma ei, găseai nobleţe şi caracter pe chipul ei, în făptura ei, în odăile ei, găseai aici un teren pe care copiii puteau creşte şi înflori plini de recunoştinţă.

Veraguth clătină din cap a mulţumire. Aici nu era nimeni care să aibă ceva de pierdut dacă el ar fi dispărut pentru totdeauna.

Se puteau lipsi de el în această casă. Putea să-şi construiască oricând şi oriunde în lume un atelier şi să se înconjoare cu muncă şi cu patima lucrului, numai că acesta nu ar fi fost niciodată un adevărat cămin. De fapt, ştiuse de mult timp asta, era bine aşa.

Deodată Albert se opri din cântat. Simţise sau văzuse în privirea mamei că cineva intrase în cameră. Se întoarse şi se uită la tatăl său surprins şi bănuitor.

— Bună ziua, zise Veraguth.

— Bună ziua, răspunse fiul încurcat şi îşi găsi o ocupaţie la dulapul cu partituri.

— Aţi cântat? întrebă tatăl prietenos.

Albert dădu din umeri ca şi cum ar fi vrut să întrebe: adică n-ai auzit? Se înroşi şi îşi îngropa faţa în rafturile adânci ale dulapului.

— A fost frumos, continuă tatăl şi surise. Simţea profund cât de mult deranja vizita sa aici şi spuse, nu fără o nuanţă ştearsă de bucurie răutăcioasă:

— Te rog, mai cântă ceva! Ce vrei tu! Ai făcut progrese frumoase.

— Ah, mi-a pierit cheful, se apără Albert înfuriat.

— Ei, haide acum. Te rog.

Doamna Veraguth se uită cercetător la soţul ei.

— Hai, Albert, aşează-te! zise ea şi deschise o partitură. Făcând asta atinse cu mâneca un mic coş de flori din argint, plin cu trandafiri, ce se găsea pe pian şi un şir de petale pale căzu pe lemnul negru, lucios.

Tânărul se aşeză pe taburetul din faţa pianului şi începu să cânte. Era zăpăcit şi mânios, şi cântă mecanic, ca la o lecţie plictisitoare, în grabă şi fără pasiune. Tatăl ascultă o vreme atent, apoi se cufundă în meditaţie, iar în cele din urmă se ridică brusc în picioare şi părăsi fără zgomot camera înainte ca Albert să fi terminat. În timp ce se depărta îl auzi pe tânăr lovind furios clapele şi oprindu-se din cântat.

— Aceştia nu-mi vor duce dorul când voi fi plecat, gândi pictorul în timp ce cobora scările. Dumnezeule, cât de tare ne-am înstrăinat unul de celălalt, şi doar am fost, într-un fel, o familie!

Pe coridor îi ieşi în întâmpinare Pierre, radios şi foarte agitat.

— Oh, tati, strigă el cu răsuflarea întretăiată, ce bine că te-am găsit! Închipuieşte-ţi, am un şoarece, un şoricel viu! Uite, aici în mână – îi vezi ochii? L-a prins pisica cea gălbuie şi se juca cu el; îl chinuia groaznic, îi dădea drumul câte un pic, iar apoi îl prindea din nou. Atunci m-am repezit fulgerător şi i l-am suflat de sub nas. Ce să facem acum cu el?

Privea în sus, roşu la faţă de bucurie, şi-l treceau fiori când şoricelul zvâcnea în mânuţa sa, strâns încleştată, chiţăind subţire şi înspăimântat.

— Îi dăm drumul afară în grădină, spuse tatăl, vino!

Ceru să i se aducă o umbrelă şi-l luă pe băiat cu el. Picura slab din cerul ce se mai înseninase; trunchiurile ude, lucioase ale fagilor sclipeau întunecat ca tuciul.

Se opriră la rădăcinile puternice, înnodate între ele, ale unor copaci. Pierre se ghemui pe vine şi îşi descleştă pumnul încet-încet. Faţa-i era îmbujorată, iar ochii limpezi, cenuşii, radiau de încordare. Brusc, ca şi cum aşteptarea i-ar fi devenit insuportabilă, deschise larg mânuţa. Şoricelul, o vietate măruntă, încă puiandru, ţâşni orbeşte din captivitate, se opri la depărtare de un cot în faţa unei rădăcini noduroase şi rămase acolo nemişcat. Coastele i se ridicau în ritmul respiraţiei întretăiate, iar ochişorii lui mici, negri-lucioşi, iscodeau temător primprejur.

Pierre scoase un chiot răsunător de bucurie şi bătu din palme. Şoarecele se sperie şi pieri ca prin farmec în pământ. Mângâindu-l blând, tatăl îi dădu băiatului părul bogat pe spate.

— Vii cu mine, Pierre?

Micuţul îşi puse mâna dreapta în mâna stângă a tatălui şi merse cu el.

— Acum şoricelul este deja acasă la mama şi la tatăl lui, şi le povesteşte totul.

Sporovăia sprinţar mai departe, iar pictorul îi cuprinse mânuţa caldă cu degete ferme şi, cu fiecare cuvânt şi chiot al copilului, inima sa tresărea şi recădea în servitutea şi în robia grea a dragostei.

Vai, niciodată în viaţă nu va mai putea simţi o asemenea iubire ca pentru acest băiat. Niciodată nu va mai putea trăi clipe atât de pline de o caldă, radioasă tandreţe, atât de pline de o zglobie uitare de sine, atât de pline de o dulceaţă melancolică precum acestea cu Pierre, cu această ultimă, frumoasă imagine

a propriei tinereţi. Drăgălăşenia lui, râsul său, prospeţimea fiinţei sale mici, conştiente de sine erau ultimul sunet vesel, curat din viaţa lui Veraguth, aşa i se părea; erau pentru el ceea ce este ultimul trandafir înflorit într-o grădină toamna târziu. De el se agaţă căldura şi soarele, vara şi prospeţimea grădinii, iar când furtuna sau bruma îi spulberă petalele, dus e şi tot farmecul şi orice urmă de strălucire şi bucurie.

— Dar de ce nu-l poţi suferi pe Albert? întrebă deodată Pierre.

— Ba pot să-l sufăr. Numai că el o îndrăgeşte pe mama mai mult decât pe mine. La asta n-ai ce-i face.

— Cred că el nu te poate suferi defel, taţi. Şi ştii, nici pe mine nu mă mai îndrăgeşte ca înainte. Cântă mereu la pian sau stă singur în camera lui. În prima zi, când a sosit, i-am povestit de grădina mea, pe care am plantat-o singur, iar el a făcut pe dată o faţă impresionată şi apoi a zis: „Atunci neapărat să-ţi vedem mâine grădina”. Însă de atunci nu s-a mai sinchisit deloc de asta. Nu-i un camarad bun şi-i creşte deja o mustăcioară. Şi este tot timpul la mama, aproape niciodată nu pot să fiu singur cu ea.

— Este doar pentru câteva săptămâni aici, băiete, nu trebuie să uiţi asta. Iar dacă n-o găseşti singură pe mama, poţi oricând să vii la mine. Nu-i bine?

— Nu-i acelaşi lucru, taţi. Uneori vin cu plăcere la tine, iar alteori mă duc mai degrabă la mama. Iar tu ai tot timpul foarte mult de lucru.

— Asta nu trebuie să te împiedice să treci pe la mine, Pierre. Dacă-ţi face plăcere să vii la mine, poţi veni oricând – auzi, oricând, chiar şi atunci când sunt în atelier şi lucrez.

Băiatul nu răspunse. Se uită la tatăl lui, suspină uşor şi părea nemulţumit.

— Nu-ţi convine? întrebă Veraguth, neliniştit de expresia de pe chipul copilului, care cu clipe în urmă mai strălucea încă de o bucurie gălăgioasă, copilărească, iar acum părea înstrăinat şi mult prea matur.

Repetă întrebarea.

— Spune-mi, Pierre! Nu eşti mulţumit de mine?

— Ba da, taţi. Dar nu-mi prea face plăcere să vin la tine când pictezi. Înainte veneam uneori…

— Da, şi ce nu ţi-a convenit atunci?

— Ştii, taţi, când te vizitez în atelier tu mă mângâi întotdeauna pe cap, nu scoţi un cuvânt şi ai o privire cu totul

schimbată, ba uneori chiar te-ai uitat urât. Iar dacă ţi se spune ceva, se vede în ochii tăi că nu asculţi o iotă, zici numai da, da şi nu eşti deloc atent. Iar când vin la tine şi vreau să-ţi spun ceva, apoi atunci vreau ca tu să asculţi!

— Trebuie totuşi să mai vii, scumpule. Chibzuieşte puţin: când sunt cu totul concentrat la ceea ce tocmai lucrez şi trebuie să cuget foarte mult cum aş putea s-o fac cel mai bine, nu pot uneori să mă desprind imediat şi să te ascult. Dar voi încerca, dacă o să vii din nou.

— Da, pricep. Şi eu trebuie să mă gândesc adesea la ceva, şi chiar atunci mă cheamă cineva şi trebuie să-i dau ascultare – e nesuferit. Uneori vreau să stau ziua întreagă în linişte şi să cuget şi tocmai atunci sunt trimis la joacă sau trebuie să învăţ ori să fac cine ştie ce, iar asta mă supără foarte tare.

Pierre privea înaintea sa, încordat în strădania de a exprima ceea ce voia să spună. Nu era un lucru uşor şi de obicei lumea nu-l înţelegea pe deplin.

Intrară în odaia lui Veraguth. Acesta se aşeză pe scaun şi-l luă pe micuţ între genunchi.

— Înţeleg ce vrei să spui, Pierre, spuse cu bunătate. Vrei să priveşti acum tablourile sau ţi-ar plăcea să desenezi? Mă gândesc că ai putea desena povestea şoricelului.

— Oh da, vreau. Pentru asta îmi trebuie însă o bucată mare de hârtie.

Tatăl scoase dintr-un sertar al biroului o bucată de hârtie de desenat, ascuţi creionul şi împinse un scaun către băiat. Pierre începu numaidecât, îngenuncheat pe scaun, să deseneze şoarecele şi pisica. Veraguth se aşeză în spatele lui, ca să nu-l deranjeze, şi contemplă grumazul bronzat, subţire, spinarea mlădioasă şi capul nobil, îndărătnic al copilului, care era cu totul absorbit de îndeletnicirea lui şi îşi vedea de lucrarea sa, strâmbându-şi buzele nerăbdător. Fiecare linie, fiecare mic progres şi fiecare nereuşită erau reflectate desluşit de gura mobilă, de mişcarea sprâncenelor şi a cutelor de pe frunte.

— Ah, nu-mi iese! strigă Pierre după un răstimp, apoi se îndreptă sprijinindu-se în palme şi îşi privi desenul critic, mijind ochii: Nu-i bine deloc! se plânse el necăjit. Tati, dar cum desenezi o pisică? A mea arată ca un câine.

Cu seriozitate, tatăl luă hârtia în mână şi-i dădu dreptate.

— Trebuie să ştergem puţin cu guma, spuse calm. Capul este prea mare şi nu îndeajuns de rotund, iar picioarele sunt prea lungi. Stai puţin, o scoatem îndată la capăt.

Cu băgare de seamă dădu cu radiera peste foaia lui Pierre, scoase o bucată nouă de hârtie şi desenă pe ea o pisică.

— Vezi, aşa trebuie să arate. Uită-te un pic la ea şi apoi încearcă din nou.

Numai că răbdarea lui Pierre se epuizase, el dădu creionul înapoi; de-acum să deseneze tata mai departe, pe lângă pisică încă un pisoiaş, apoi un şoarece, iar după aceea cum vine Pierre şi-l scapă şi, în final, îi mai ceru să deseneze o căruţă cu căi şi un vizitiu pe capră.

Deodată şi asta deveni plictisitor. Puştiul străbătu de câteva ori odaia cântând, se uită pe fereastră dacă mai plouă, se îndreptă spre uşă şi dus a fost. Cântecul său copilăresc, subţire şi delicat răsună sub fereastră, apoi se aşternu tăcerea şi Veraguth rămase singur ţinând în mână hârtia cu pisicile.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Veraguth stătea în faţa tabloului mare cu cele trei figuri şi picta veşmântul femeii, o rochie subţire, albastru-verzuie, în al cărei decolteu strălucea trist şi stingher un mic giuvaer, captând el singur lumina gingaşă ce nu-şi găsea loc pe chipul umbrit şi se prelingea surghiunită şi fără bucurie pe veşmântul albastru, rece… aceeaşi lumină care alături se juca vesel şi intim în părul bălai, primitor al frumosului copil.

Se auzi un ciocănit la uşă şi pictorul se trase nemulţumit şi iritat înapoi. Când, după o mică aşteptare, ciocănitul se auzi din nou, se duse cu paşi repeziţi la uşă şi o întredeschise puţin.

Era Albert, care în tot timpul vacanţei nu intrase niciodată în atelier. Cu pălăria de pai în mână, privi oarecum nesigur la chipul enervat al tatălui.

Acesta îl lăsă să intre.

— Bună ziua, Albert. Vii desigur să-mi vezi tablourile? Sunt puţine.

— Oh, nu vreau să deranjez. Doream doar să întreb…

Dar Veraguth închisese uşa şi se îndreptase către un stelaj din şipci, vopsit cenuşiu, din spatele şevaletului, unde pe rafturi înguste erau aşezate pânzele sale făcute sul. Scoase tabloul cu peştii.

Albert i se alătura stingherit şi amândoi se uitară la pânza argintiu-lucitoare.

— Pictura îţi spune şi ea ceva? întreba Veraguth într-o doară. Sau numai muzica îţi place?

— Oh, îmi plac foarte mult tablourile, iar acesta este superb.

— Îţi place? Mă bucur. Voi pune să ţi se facă o fotografie după el. Ei, dar cum e să fii din nou la Rosshalde?

— Foarte bine, papà, mulţumesc. Însă într-adevăr nu doream să te deranjez, am venit doar pentru un fleac…

Pictorul nu-l asculta. Îl fixa distrat în ochi pe fiul său, cu acea privire lent acaparatoare, oarecum extenuată, pe care o avea mereu în timpul lucrului.

— Ce credeţi de fapt în ziua de azi voi, tinerii, despre artă? Vreau să zic, Nietzsche mai e actual, îl mai citeşte cineva pe Taine – inteligent, dar plictisitor acest Taine – sau aveţi idei noi?

— Pe Taine încă nu-l cunosc. Cu siguranţă însă că tu ai meditat mult mai mult decât mine asupra acestui lucru.

— Pe vremuri, da, atunci arta şi cultura, apolinicul şi dionisiacul şi toate chestiile astea îmi erau îngrozitor de importante. Dar astăzi sunt bucuros când reuşesc să scot un tablou bun, probleme nu mai apar, în orice caz nu filosofice. Iar dacă ar trebui să spun de ce sunt la o adică artist şi de ce acopăr toate pânzele cu desene, aş răspunde: pictez pentru că nu pot da din coadă.

Albert îl privi mirat pe tatăl său, care de mult nu mai purtase o asemenea discuţie cu el.

— Nu poţi da din coadă? Ce vrei să spui cu asta?

— Foarte simplu. Câinii, pisicile şi alte animale înzestrate au o coadă, nu numai pentru ceea ce gândesc, simt şi suferă, ci pentru fiecare toană şi fluctuaţie a fiinţei lor, iar pentru cea mai fină emoţie a trăirii lor, coada are, în mii de unduiri, un minunat şi desăvârşit grai de arabescuri. Noi nu-l avem, şi pentru că cei mai plini de viaţă dintre noi au totuşi nevoie de aşa ceva, ne folosim de pensule, piane şi viori…

Se întrerupse ca şi cum, dintr-o dată, conversaţia nu-l mai interesa, sau ca şi cum şi-ar fi dat abia acum seama că vorbea de unul singur şi că nu găsea un ecou adevărat în Albert.

— Îţi mulţumesc, aşadar, pentru vizită, spuse abrupt.

Se aşeză din nou în faţa lucrării, şi luând paleta privi ţintă, căutător, pata unde trăsese ultima tuşă.

— Scuză-mă, papà, aş vrea să te întreb ceva…

Veraguth se întoarse, cu privirea deja înstrăinată şi desprinsă de lucrurile ce n-aveau legătură cu munca sa.

— Da?

— Aş vrea să-l iau pe Pierre la o plimbare cu şareta. Mama a fost de acord, dar a spus că trebuie să te întreb şi pe tine.

— Dar unde vreţi să mergeţi?

— Prin împrejurimi, câteva ore, poate la Pegolzheim.

— Aşa… Şi cine va mâna caii?

— Eu, fireşte, papà.

— Din partea mea, n-ai decât să-l iei pe Pierre! Dar înhami un singur cal, pe cel murg. Şi vezi ca nu cumva să primească prea multe bice!

— Ah, mi-ar plăcea mult mai mult să iau doi cai!

— Îmi pare rău. Singur poţi să mergi cum vrei; dar dacă îl iei şi pe micuţ, numai cu murgul.

Albert se retrase oarecum dezamăgit. În alte vremuri l-ar fi sfidat sau s-ar fi rugat mai departe, dar văzu că pictorul se cufundase din nou în munca sa, iar aici, în atelier şi în atmosfera tablourilor sale, tatăl îi impunea de fiecare dată respect, în ciuda rezistenţei sale interioare, astfel încât faţă de el, a cărui autoritate altminteri nu o recunoştea, se simţea deplorabil de pueril şi de slab.

Pictorul se adânci numaidecât din nou în munca sa, întreruperea era dată uitării, iar lumea exterioară dispăruse. Cu privirea intens concentrată, compara suprafaţa pânzei cu imaginea vie din lăuntrul său. Simţea muzica luminii, simţea cum fluxul ei sonor se despărţea şi se regăsea, cum se ostenea la obstacole, cum era absorbită şi triumfa apoi din nou, invincibilă, pe fiecare suprafaţă primitoare, cum se preschimba, senzitivă dar infailibilă, în culori, de nezdruncinat în miile ei de frângeri şi nestrămutat credincioasă, în mii de rătăciri jucăuşe, legii ei înnăscute. Iar el gusta, inspirând profund, din aerul tare al artei, din bucuria severă a creatorului care trebuie să se dăruiască pe sine până la limita distrugerii, care poate găsi fericirea sacră a libertăţii doar în înfrânarea de fier înaintea oricărui bun plac, şi trai clipele de împlinire doar în supunerea ascetica faţă de simţământul sincerităţii.

Era ciudat şi trist, nu mai ciudat şi mai trist însă decât întreaga soartă omenească: acest artist stăpân pe sine, căruia nu i se părea cu putinţă să lucreze altfel decât cu cea mai profundă sinceritate şi nemilos de limpede concentrare, acelaşi bărbat, în al cărui atelier nu-şi găseau locul capriciul şi nesiguranţa, fusese în viaţa sa un diletant şi un căutător de fericire ratat, iar el, care nu lăsa să-i iasă de sub mână nicio pânză sau tablou nereuşit, suferea profund sub povara întunecată a nenumăratelor zile şi ani de neîmplinire, a încercărilor eşuate de a iubi şi de a trăi.

Nu era conştient de asta. De mult nu mai simţea nevoia să-şi depene larg viaţa. Suferise şi se împotrivise suferinţei cu revoltă şi resemnare, şi sfârşise prin a lăsa lucrurile să-şi urmeze cursul şi a se mulţumi doar cu munca sa. Iar cu firea sa tenace izbutise să imprime artei sale aproape în aceeaşi măsură bogăţie, profunzime şi ardoare pe cât pierduse viaţa sa în bogăţie, profunzime şi căldură. Prins în carapacea singurătăţii, incapabil să destrame această vrajă se lăsa mânat de voinţa sa de artist şi de sârguinţa fără preget, iar firea sa era îndeajuns de viguroasă şi îndărătnică să nu vrea să vadă şi să recunoască sărăcia acestei existenţe.

Aşa fusese până de curând, până când vizita prietenului îl zguduise. De atunci o presimţire neliniştitoare de primejdie şi de apropiere a ursitei îl învăluia pe însingurat, simţea că-l aşteptau lupte şi încercări din care nu-l puteau salva nici arta şi nici sârguinţa sa. Fiinţa sa vătămată anticipa furtuna şi nu găsea în sine rădăcini şi puteri să-i ţină piept. Doar cu greu voia să se deprindă sufletul său însingurat cu gândul că trebuia acum, cât de curând, să soarbă până la fund cupa suferinţei ajunse la soroc.

În înfruntarea cu aceste presimţiri ameninţătoare, în teama de a gândi limpede sau de-a lua chiar o hotărâre, toată fiinţa pictorului se contractă iarăşi, ca pentru ultima dată, într-un efort uriaş, ca un animal hăituit înaintea saltului salvator, şi astfel, în aceste zile de nelinişte lăuntrică, Johann Veraguth făuri, într-o precipitare disperată, una dintre cele mai mari şi frumoase opere ale sale, copilul jucându-se între figurile încovoiate, pline de suferinţă, ale părinţilor. Aflaţi pe acelaşi sol, înconjuraţi de acelaşi aer şi luminaţi de aceeaşi lumină, figurile bărbatului şi ale femeii răspândeau moarte şi răceală plină de amărăciune, în timp ce în mijlocul lor, drăgălaş şi plin de bucurie, copilul strălucea fericit în propria lui lumină. Iar când mai târziu, contrar propriei sale aprecieri modeste, câţiva admiratori ai pictorului l-au socotit totuşi printre cei cu adevărat mari, au făcut-o mai cu seamă din pricina acestui tablou care era atât de dureros de plin de suflet, cu toate că nu năzuia să fie decât o lucrare perfectă a unui meşteşugar.

În aceste clipe Veraguth nu mai ştiu nici de slăbiciune şi teamă, nici de suferinţă şi vină, ori de viaţa eşuată. Nu era nici vesel şi nici trist, respira, fascinat şi absorbit de opera sa, aerul

rece al singurătăţii creatoare fără să ceară nimic de la lume, care pentru el era scufundată şi uitată. Iute şi sigur, cu ochii lăcrimând din cauza încordării, aşternea culorile prin trăsături de penel scurte, tăioase, adâncea o umbră, desfăcea o frunză ce plutea în aer sau un cârlionţ jucăuş, lăsându-le să joace slobode şi uşoare în lumină. În acest timp nu se gândea câtuşi de puţin la ce exprima tabloul său. Acest lucru era rezolvat, fusese o idee, o intuiţie; acum nu mai era vorba de semnificaţii, sentimente sau idei, ci de realitatea pură. Atenuase chiar şi mai mult expresia chipurilor, aproape o ştersese, nu ţinea defel să stihuiască sau să povestească, iar cuta mantiei, înfoiată în jurul genunchiului, îi era la fel de importantă şi sfântă ca şi fruntea plecată ori gura închisă. Ochiul nu trebuia să vadă pe pânză decât trei oameni în cea mai desăvârşită concreteţe, fiecare legat de ceilalţi prin spaţiu şi aer, fiecare însă scăldat de acea unicitate care smulge orice creaţie atunci când este privită în profunzime din universul secundar al relaţiilor, umplându-l pe privitor de o uimire înfiorată faţă de necesitatea fatală a fiecărui fenomen. Astfel ne privesc din tablourile maeştrilor dispăruţi chipuri de oameni străini, ale căror nume nu le cunoaştem şi nici nu dorim a le cunoaşte, eterne şi misterioase ca simbolurile întregii existenţe.

Tabloul era foarte avansat şi aproape terminat. Finisarea figurii suave a copilului o lăsase la urmă, intenţiona să se apuce mâine sau poimâine de ea.

Trecuse de ora prânzului când pictorului i se făcu foame şi se uită la ceas. Se spălă în grabă, îşi schimbă hainele şi se duse dincolo, la conac, unde o găsi pe soţia sa la masă, aşteptând de una singură.

— Unde sunt băieţii? întrebă el mirat.

— Sunt plecaţi. Dar n-a trecut Albert pe la tine?

Abia acum îi veni din nou în minte vizita lui Albert. Zăpăcit şi oarecum tulburat începu să mănânce. Doamna Adele îl urmări cum tăia bucatele distrat şi ostenit. Nu se mai aştepta de fapt ca el să vină la masă şi o podidi un soi de compasiune privindu-i chipul istovit. Tăcu şi-i servi mâncarea, îi turnă vin în pahar, iar el, simţind o nedesluşită bunăvoinţă, se reculese să-i spună ceva plăcut.

— Oare Albert ar vrea să devină muzician? întrebă el. Cred că are mult talent.

— Da, este înzestrat. Dar nu ştiu dacă i se potriveşte să fie artist. De dorit nu pare s-o dorească. Nu are până acum nicio preferinţă deosebită pentru o profesiune anume, iar idealul său pare să fie un soi de gentleman care se îndeletniceşte în acelaşi timp cu sportul, studiul, viaţa mondenă şi arta. Numai că din asta nu va putea să trăiască, cu timpul am să-l lămuresc de acest lucru. Până una alta este însă sârguincios şi are purtări frumoase, aşa că nu doresc să-l necăjesc şi să-l tulbur fără rost. După ce-şi va da bacalaureatul, trebuie oricum să facă mai întâi armata. Apoi vom vedea.

Pictorul tăcu. Desfăcu o banană şi mirosi satisfăcut fructul copt, hrănitor, făinos, aromat.

— Dacă nu te supără, aş dori să beau cafeaua aici, zise în cele din urmă.

Tonul său eră de o bunăvoinţă cruţătoare şi puţin obosit, ca şi cum i-ar fi plăcut să se odihnească aici şi să aibă parte de puţină tihnă.

— Pun s-o aducă îndată. Ai lucrat mult?

Îi scăpase asta aproape fără să-şi dea seama. Nu voia de fapt să spună nimic; voia doar, tocmai pentru că era una din rarele clipe prielnice, să arate puţină atenţie, iar asta nu era uşor, de vreme ce-i lipsea obişnuinţa.

— Da, am pictat câteva ore, spuse soţul ei sec.

Îl deranja că întrebase acest lucru. Se statornicise între ei obiceiul să nu vorbească niciodată despre munca lui, iar ea nici măcar nu mai apuca să vadă tablourile lui mai recente.

Ea simţi că momentul de seninătate se risipea, dar nu făcu nimic să-l ţină în loc. Iar el, care întinsese deja mâna spre tabacheră pentru a cere permisiunea să fumeze o ţigară, lăsă din nou mâna jos şi pofta de fumat îi pieri.

Îşi bău însă cafeaua fără grabă, mai întrebă o dată de Pierre, mulţumi politicos şi mai rămase câteva minute în cameră, contemplând un mic tablou pe care i-l dăruise cu ani în urmă.

— Se păstrează bine, spuse el pe jumătate pentru sine, şi arată încă destul de drăguţ. Doar că florile galbene ar putea lipsi, atrag prea multă lumină înspre ele.

Doamna Veraguth nu spuse nimic; întâmplător tocmai florile galbene foarte vii şi delicate erau ceea ce-i plăcea mai cu seamă la tablou.

El se întoarse şi surise fin.

— La revedere! Şi nu te plictisi prea tare până când se întorc băieţii.

Cu aceasta părăsi camera şi cobori scările. Jos câinele sări în sus de bucurie la vederea lui. Îi apucă labele cu mâna stângă, îl mângâie cu dreapta şi se uită în ochii lui fremătători. Apoi ceru prin fereastra bucătăriei o bucată de zahăr şi i-o dădu câinelui, aruncă o privire spre peluza însorită şi se îndreptă încet către atelier. Plăcut era astăzi aici, afară şi un aer minunat; dar n-avea timp, trebuia să lucreze.

Tabloul său stătea în lumina nemişcată, descompusă a atelierului înalt. Cele trei figuri se găseau pe o suprafaţă verde cu câteva flori de câmp mici: bărbatul încovoiat şi pierdut în meditaţie deznădăjduită, femeia aşteptând resemnată, cu o dezamăgită lipsă de bucurie, copilul jucându-se între flori senin şi nebănuitor, şi peste ei toţi, o lumină intensă, clocotitoare ce se revărsa triumfătoare în spaţiu şi strălucea în fiecare floare cu aceeaşi intimitate nepăsătore ca în părul bălai al copilului sau în micul giuvaer de aur de la gâtul femeii mohorâte.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Pictorul continuase să lucreze până spre înserat. Acum şedea prăbuşit în fotoliu, cu mâinile în poală şi amorţit de oboseală, pe deplin pustiit şi vlăguit, cu obrajii storşi şi pleoapele puţin inflamate, bătrân şi aproape fără viaţă, ca un ţăran sau un tăietor de lemne după o istovitoare muncă fizică.

Cel mai mult i-ar fi plăcut să rămână aşezat aşa în fotoliu şi să se lase cu totul în voia oboselii şi a dorinţei de somn. Însă disciplina sa severă şi obişnuinţa îi pretindeau altfel, aşa că după un sfert de ceas îşi adună dintr-o dată forţele. Se ridică în picioare fără să mai arunce vreo privire înspre tabloul impozant, merse la locul de scaldă al iazului, se dezbrăcă şi înotă încet în jurul lacului.

Era o seară pal-lăptoasă, dinspre drumul de ţară apropiat venea înăbuşit de parc zgomotul huruit al carelor cu fân, iar strigătele greoaie şi râsetele slujnicelor şi argaţilor obosiţi de muncă răsunau până la el. Dârdâind de frig, Veraguth ieşi la mal, se usca şi se încălzi frecându-se cu prosopul, intră în mica sa odaie de locuit şi îşi aprinse o ţigara de foi.

In aceasta seară intenţionase să scrie scrisori, aşa că îşi făcu de lucru indecis cu sertarul, îl închise însă furios la loc şi-l sună pe Robert.

Servitorul veni în fugă.

— Spune, când s-au întors tinerii cu şareta?

— Încă nu s-au întors, domnule Veraguth.

— Cum, încă nu s-au întors până acum?

— Nu, domnule Veraguth. Numai de n-ar struni domnul Albert murgul prea tare, obişnuieşte să ţină cam strâns hăţurile.

Stăpânul nu-i răspunse. Îşi dorise să-l aibă pe Pierre încă o jumătate de ceas lângă el, crezându-l de mult întors acasă. La această veste se necăji şi se sperie oarecum.

Plecă în fugă dincolo, la conac şi bătu la uşa soţiei sale. Aceasta îl salută uimită, de mult nu se mai întâmplase ca el să o caute în acel loc şi la acel ceas.

— Iartă-mă, zise el stăpânindu-şi tulburarea, dar unde-i Pierre?

Doamna Adele îl privi surprinsă.

— Băieţii sunt plecaţi cu şareta, ştii doar. Iar fiindcă-i simţi iritarea, adăugă: Doar nu eşti îngrijorat?

El dădu supărat din umeri.

— A, nu. Dar cred că este lipsit de consideraţie din partea lui Albert. Mi-a spus că e vorba de câteva ore. Ar fi putut măcar să ne telefoneze.

— E încă devreme. Cu siguranţă că vor fi înapoi la cină.

— Întotdeauna micuţul e plecat, când doresc să-l am şi eu puţin!

— N-are rost să te necăjeşti atât. E doar o întâmplare. Şi Pierre trece destul de des pe la tine.

Veraguth îşi muşcă buzele şi plecă fără să scoată un cuvânt. Soţia lui avea dreptate, la ce bun să se agite, la ce bun să fie plin de viaţă şi să ceară ceva de la clipă! Era mai bine să zacă într-o linişte răbdătoare, aşa cum făcea ea!

Mânios, străbătu curtea şi ieşi pe drumul de ţară. Nu, nu voia să înveţe asta, voia să aibă parte de bucurie şi mânie! Cum îl înăbuşise şi-l domolise această femeie, cât de stăpânit şi îmbătrânit era deja, el, care înainte obişnuia să-şi prelungească zilele de veselie, zgomotos, până târziu în noapte, iar la mânie să facă bucăţi scaunele. Toate resentimentele şi toata amărăciunea se treziră din nou în el şi o dată cu ele un dor arzător de băiatul lui, a cărui privire şi al cărui glas erau singurele în stare să-l înveselească.

Mergea zorit, cu paşi mari, pe drumul în amurg. Se auzi un huruit de roţi, iar el se grăbi nerăbdător să-i iasă înainte. Nimic. O mârţoagă înhămată la o căruţă plină cu zarzavat Veraguth strigă:

— N-aţi trecut pe lângă o şaretă, cu doi tineri pe capră?

Ţăranul scutură din cap fără să oprească, iar calul său robust îşi continuă liniştit trapul în amurgul blând.

Mergând mai departe, pictorul simţi cum mânia i se domoleşte şi se risipeşte. Paşii săi deveniră mai molcomi, oboseala se pogorî plăcut asupra lui, şi în timp ce păşea agale, ochii lui se odihneau plini de recunoştinţă în peisajul bogat şi plin de pace, pal şi suav în lumina ceţoasă a serii.

Nu se mai gândea la fiii lui, atunci când după o jumătate de ceas de mers şareta lor îi ieşi înainte. O observă abia când era deja aproape. Veraguth se opri lângă un păr înalt, iar când recunoscu chipul lui Albert, se retrase şi mai mult îndărăt ca să nu fie văzut şi chemat.

Albert era singur pe capră. Pierre stătea pe jumătate culcat într-un colţ al şaretei, cu capul descoperit lăsat în jos şi părea aţipit. Şareta trecu huruind pe lângă el, iar pictorul privi în urma ei şi rămase la marginea drumului prăfuit până când aceasta dispăru în zare. Apoi se întoarse şi făcu drumul înapoi. Ar fi vrut să-l mai vadă pe Pierre, dar în curând era timpul ca băiatul să meargă la culcare şi nici el n-avea chef să se arate astăzi încă o dată pe la soţia lui.

Aşa că trecu pe lângă parc, pe lângă conac şi poartă şi coborî în oraş, unde luă cina într-o cârciumioară şi răsfoi ziarele.

Între timp fiii lui erau de mult acasă. Albert era lângă maică-sa şi-i povestea. Pierre fusese foarte obosit, nu dorise nici măcar să ia masa, şi acum dormea în dormitorul său mic şi drăguţ. Iar când tatăl se întoarse târziu în noapte, în casă nu se mai vedea nicio lumină aprinsă. Noaptea caldă, fără stele, învăluia parcul, conacul şi lacul cu pacea ei întunecată, iar prin aerul nemişcat picurau fără zgomot stropi fini de ploaie.

Veraguth aprinse lumina în odaia sa şi se aşeza la birou. Nevoia de somn îi pierise iarăşi cu totul. Luă o coală de hârtie şi începu să-i scrie lui Otto Burkhardt. Mici fluturi de noapte şi molii pătrundeau în odaie prin ferestrele deschise. Scrise:

Dragul meu!

Probabil că nu te aştepţi acum la o scrisoare din partea mea. Iar dacă îţi scriu, te vei aştepta poate la mai mult decât pot să ofer eu. Te aştepţi să se fi făcut lumină în cugetul meu şi să văd acum, ca într-o secţiune, tot mecanismul stricat al vieţii mele, aşa de limpede cum crezi că-l vezi tu. Din păcate nu-i aşa. De bună seamă că am fost străbătut de o fulgerare difuză de când am discutat despre aceste lucruri, iar în anumite momente mă văd confruntat cu revelaţii de-a dreptul supărătoare; cu toate acestea încă nu s-a făcut pe deplin lumină.

Ce voi face, aşadar, mai târziu sau voi lăsa să se întâmple, nu pot spune. Dar vom pleca la drum! Voi merge cu tine în Indii, rezervă-mi, te rog, un loc pe vapor de îndată ce vei şti data

plecării. Înainte de sfârşitul verii mi-e imposibil, dar la toamnă, cu cât mai repede, cu atât mai bine.

Tabloul cu peştii pe care l-ai văzut aici doresc să ţi-l fac cadou, dar mi-ar plăcea să rămână în Europa. Unde să-l trimit?

Aici totul este neschimbat. Albert o face pe omul de lume şi ne tratăm reciproc cu o nemaivăzută, consideraţie, ca doi ambasadori ai unor puteri duşmane.

Înainte de plecare, te mai aştept o dată la Rosshalde. Trebuie să-ţi arăt un tablou, care va fi gata zilele acestea. E bun şi ar fi un frumos punct final, în caz că m-ar mânca crocodilii voştri, ceea ce de altfel mi-ar displăcea, în ciuda a toate.

Trebuie să mă duc la culcare cu toate că nu mi-e somn. Am stat astăzi nouă ore în faţa şevaletului.

Al tău, Johann

Scrise adresa şi aşeza scrisoarea în hol ca Robert să o ducă a doua zi la poştă.

Pictorul observă abia acum, când scoase capul pe fereastră înainte de a merge la culcare, susurul ploii, pe care nu-l băgase în seamă pe când se afla la masa de scris. Se revărsa din întuneric în şuviţe moi, iar el ascultă încă mult timp, întins în pat, cum cădea, şiroia şi se scurgea în mici şuvoaie sunătoare din frunzişul îngreunat în ţărâna însetată.

CAPITOLUL AL ZECELEA

— Pierre e tare plicticos, îi spuse Albert mamei sale pe când mergeau împreună în grădina înviorată de ploaie să culeagă trandafiri. În tot acest timp, de altfel, nu prea s-a sinchisit de mine, dar ieri chiar că nu se putea discuta nimic cu el. De curând, când am vorbit să facem împreună o excursie cu şareta, a fost de-a dreptul entuziasmat. Iar ieri aproape că n-a vrut să meargă, a trebuit chiar să mă rog de el. Pentru mine, de altfel, nici n-a fost o plăcere deosebită de vreme ce n-am avut voie să iau amândoi caii, am mers într-adevăr numai pentru el.

— Aşadar, n-a fost ascultător pe drum? întrebă doamna Veraguth.

— Oh, nu, ascultător a fost, însă tare plictisitor! Are uneori un aer evident de blazare, micuţul. Orice i-am propus, orice i-am arătat sau oferit, abia dacă i-a smuls un da-da sau un zâmbet, n-a vrut să stea pe capră, n-a vrut să înveţe să mâne caii, n-a vrut nici măcar caise. Întocmai ca un prinţ răsfăţat. A fost neplăcut, şi ţi-o spun, pentru că, zău aşa, nu mai vreau să-l iau cu mine a doua oară.

Mama se opri locului şi-l privi cercetător; nu-şi putu stăpâni zâmbetul văzându-i agitaţia şi privi cu mulţumire în ochii lui scânteietori.

— Tinere, zise ea cu bunătate, trebuie să ai răbdare cu el. Probabil că nu se simţea bine, de altfel nici azi-dimineaţă nu s-a atins de mâncare. Se întâmplă tuturor copiilor din când în când, aşa a fost uneori şi cu tine. O gastrită uşoara sau o noapte cu vise urâte sunt de obicei de vină, iar Pierre este, ce-i drept, cam sensibil şi gingaş. Şi apoi, înţelege, se poate să fie şi puţin gelos.

Gândeşte-te, de obicei mă are numai pentru el, iar acum tu eşti aici şi el trebuie să mă împartă cu tine.

— Dacă am vacanţă! Nu poate să nu priceapă atâta lucru, căci prost nu este!

— Este un băieţel, Albert, iar tu trebuie să fii acela mai cu cap.

Din frunzele proaspete, strălucind metalic, mai cădeau picuri de ploaie. Se îndreptară spre trandafirii galbeni, care-i plăceau îndeosebi lui Albert. Acesta înclină coroana pomişorului, iar mama tăie cu foarfecă florile ce atârnau cam fade şi pleoştite de ploaie.

— Îi semănăm lui Pierre, când eram de vârsta lui? întrebă Albert gânditor.

Doamna Adele cugetă. Lăsă în jos mâna în care ţinea foarfeca, îşi privi fiul în ochi şi apoi îi închise pe ai ei, evocându-şi imaginea lui de copil.

— Exterior îi semănai destul de mult, cu excepţia ochilor, erai mai puţin slab şi subţire, la tine creşterea a început ceva mai târziu.

— Şi în rest? Vreau să spun, interior?

— Ei, toane ai avut şi tu, băiete. Dar cred că tu erai totuşi mai statornic, nu-ţi schimbai atât de repede îndeletnicirile şi jocurile. Pierre este şi mai impulsiv decât ai fost tu, mai puţin echilibrat.

Albert îi luă mamei foarfecă din mână şi se aplecă peste o tufă de trandafiri, în căutare.

— Pierre seamănă mai mult cu papà, zise el încet. Ştii, mamă, este atât de ciudat cum se repetă şi se amestecă în copii însuşirile părinţilor şi strămoşilor lor. Prietenii mei spun că orice om are deja de mic copil în el tot ceea ce-i va hotărî întreaga viaţă, şi că nu se poate schimba nimic, pur şi simplu nimic. Dacă, de pildă, cineva are predispoziţia spre furt sau crimă într-însul, atunci nimic nu-l va salva, e musai să devină răufăcător. E într-adevăr îngrozitor. Crezi şi tu asta, nu? E perfect dovedit ştiinţific.

— Mi-e totuna, zâmbi doamna Adele. Dacă cineva a ajuns criminal şi a ucis, se prea poate ca ştiinţa să aducă dovezi că aceasta zăcea în el dintotdeauna. Dar nu mă îndoiesc defel că există foarte mulţi oameni cinstiţi care au moştenit destule rele de la părinţi şi strămoşi şi rămân cu toate acestea buni, iar acest lucru ştiinţa nu-l prea poate cerceta. O educaţie bună şi o voinţă pe măsură mi se par mai sigure decât orice ereditate. Ştim ce este drept şi cuviincios, putem învăţa asta şi trebuie să ne comportăm ca atare. Însă ce soi de tainiţe ancestrale se ascund în noi, nu ştie nimeni precis, şi este mai bine să nu punem prea mult temei pe asta.

Albert ştia că mama lui nu se angaja niciodată în dispute dialectice, iar instinctiv firea lui îi dădea în fapt dreptate felului ei simplu de a gândi. Totuşi simţea prea bine că astfel primejdioasa temă nu era nici pe departe epuizată, şi ar mai fi spus cu plăcere ceva profund despre acea doctrină a cauzalităţii care i se păruse atât de convingătoare în cuvântările câtorva prieteni. Căută însă în zadar fraze sigure, limpezi, temeinice. De asemenea se simţea în fapt – spre deosebire de acei prieteni, pe care totuşi îi admira – mai curând înzestrat pentru o abordare morală sau estetică a lucrurilor decât pentru cea obiectiv-ştiinţifică, pe care o afişa printre colegii săi de şcoală. Aşa că lăsă aceste chestiuni în voia lor şi se ocupă de trandafiri.

Între timp Pierre, care într-adevăr nu se simţea bine şi se trezise dimineaţă mult mai târziu decât de obicei şi fără chef de viaţă, rămăsese în camera sa lângă jucării până se plictisise. Se simţea destul de jalnic şi i se părea că astăzi trebuia să i se întâmple şi să i se arate ceva deosebit ca această zi searbădă să devină suportabilă şi cât de cât plăcută.

Oscilând între aşteptare şi neîncredere, ieşi din casă în grădina cu tei în căutarea a ceva nou, a unei descoperiri sau a unei aventuri. Simţea un gol în stomac, cunoştea această senzaţie din experienţe anterioare, iar capul îi era obosit şi greoi, cum nu-l mai simţise până atunci, şi cel mai mult i-ar fi plăcut să se refugieze în poala mamei şi să plângă. Numai că asta nu se putea atât timp cât fratele mai mare şi trufaş era acolo, el care şi aşa îl făcea să simtă că nu este decât un mic băieţel.

De i-ar trece măcar mamei prin minte să facă ea de la sine ceva, să-l cheme, să-i propună un joc şi să fie drăguţă cu el. Numai că ea era, fireşte, iarăşi împreună cu Albert. Pierre simţea că azi era o zi nefastă şi că avea prea puţin de sperat.

Se preumblă nehotărât şi necăjit de-a lungul potecii cu prundiş, cu mâinile în buzunare şi codiţa veştejită a unei flori de tei în dinţi. Aerul era proaspăt şi umed în grădină, dimineaţa, iar codiţa avea un gust amar. O scuipă şi rămase posomorât locului. Nu-i venea nimic în minte, nu voia să fie azi nici prinţ, nici tâlhar, nici căruţaş şi nici zidar.

Încruntat, cercetă pământul din jurul său, scormoni cu vârful pantofului în prundiş şi expedie cu un şut, departe în iarba udă, un melc cenuşiu, cleios, fără cochilie. Nimeni nu voia să-i

vorbească, nici păsările şi nici fluturii, nimeni nu voia să-i zâmbească şi să-l înveselească. Totul tăcea, totul arăta comun, lipsit de speranţă şi jalnic. Gustă la următoarea tufă o bobită roşu-deschis de coacăză: era rece şi acră. Ar trebui să mă întind şi să dorm, îşi zise el, să doarmă până când totul va arăta iarăşi nou, frumos şi vesel. N-avea niciun rost să se învârtă pe acolo, să se necăjească şi să aştepte lucruri care nu voiau să se întâmple. Ce frumos ar fi dacă, de pildă, ar izbucni un război şi pe drum ar trece o mulţime de soldaţi călare, sau dacă pe undeva ar fi o casă în flăcări sau o mare inundaţie. Vai, aceste lucruri se găseau doar în cărţile cu poze, în realitate nu le vedeai nicicum şi poate că nici nu existau.

Suspinând, puştiul se târî mai departe cu chipul lui drăguţ şi dulce stins şi plin de amărăciune. Iar când auzi dincolo de gardul viu vocea mamei şi a lui Albert, gelozia şi sila îl copleşiră într-atât încât îi dădură lacrimile. Se întoarse şi se depărta foarte încet, ca să nu fie auzit şi chemat. În această clipă nu voia să suporte conversaţia nimănui, nu voia să fie îndemnat de nimeni să vorbească, să asculte sau să fie cuminte. Îi era foarte rău, jalnic de rău şi nimănui nu-i păsa de el, aşa că voia cel puţin să-şi trăiască până la capăt însingurarea şi tristeţea şi să se simtă într-adevăr mizerabil.

Se gândi şi la bunul Dumnezeu, pe care-l preţuia câteodată foarte mult, şi pentru o clipă, gândul îi aduse o licărire îndepărtată de mângâiere şi căldură, dar aceasta se risipi de îndată. Probabil că nu era nimic de făcut nici cu bunul Dumnezeu. Însă tocmai acum ar fi avut totuşi nevoie de cineva pe care să se bizuie şi de la care să se poată aştepta la ceva drăguţ şi mângâietor.

Deodată gândul îl purtă la tata. Era un sentiment încărcat de presimţirea că el ar fi fost poate în stare să-l înţeleagă de vreme ce el însuşi arăta mai tot timpul posac, încordat şi lipsit de bucurie. Tata se găsea, fără îndoială, ca întotdeauna, în atelierul său mare şi tăcut de dincolo, şi picta la tablourile sale. Din asta însă nu era tocmai bine să-l deranjezi. Dar tot el spusese, şi chiar foarte de curând, că Pierre poate să treacă pe la el oricând pofteşte. Dar poate că uitase, oamenii mari îşi uită atât de iute promisiunile. De încercat însă putea încerca. Doamne Dumnezeule, dacă nu-ţi găseai altfel nici cea mai mică mângâiere şi aveai atâta nevoie!

Mai întâi încet, apoi cu speranţa licărind, străbătu mai grăbit şi mai vioi drumul umbros până la atelier. Puse mâna pe clanţă şi se opri trăgând cu urechea. Da, tata era înăuntru, îl auzea suflând din greu şi dregându-şi glasul, şi auzea ţăcănitul produs de cozile de lemn ale pensulelor pe care le ţinea în mâna stingă, când se loveau uşor una de alta.

Cu băgare de seamă apăsă clanţa, deschise uşa fără zgomot şi strecură capul înăuntru. Mirosul puternic de terebentină şi lac îi era nesuferit, dar statura puternică, cu umeri laţi a tatălui îi dădea speranţe. Pierre păşi înăuntru şi închise uşa în urma lui.

La zgomotul clanţei, pictorul, urmărit atent de Pierre, îşi încorda umerii largi şi întoarse capul. Ochii pătrunzători se îndreptară ofensaţi şi întrebător spre uşă, iar gura era pregătită parcă să spună ceva neplăcut.

Pierre nu se mişcă. Îşi privi tatăl în ochi şi aşteptă. De îndată, ochii acestuia se îmbunară, iar faţa sa supărată reveni la expresia obişnuită.

— Ia te uită, Pierre! Nu ne-am văzut o zi întreagă! Mama te-a trimis încoace?

Micuţul scutură din cap şi se lăsă sărutat.

— Vrei să rămâi puţin lângă mine şi să priveşti? întrebă tatăl prietenos. În acelaşi timp se întoarse din nou spre tabloul său ţintind precis cu un mic penso ascuţit la vârf către o pată de culoare. Pierre îl privi. Îl vedea pe pictor uitându-se la pânza lui, cu ochii încordaţi şi privind ţintă ca şi cum ar fi fost mânioşi, mâna puternică şi nervoasă măsurând cu pensula subţire, vedea cum i se contractă cutele de pe frunte şi îşi muşcă buza de jos. În acest răstimp respira aerul tare din atelier, care nu-i plăcuse niciodată şi care astăzi i se părea în mod deosebit respingător.

Ochii i se stinseră şi ramase ca paralizat lângă uşă. Cunoştea toate acestea, acest miros şi aceşti ochi şi aceste grimase datorate atenţiei, şi îşi dădu seama că fusese o prostie să se aştepte ca astăzi să fie altfel decât întotdeauna. Tata lucra, scormonea în vopselele lui puternic mirositoare şi nu se gândea la nimic altceva pe lume decât la tablourile lui tâmpite. Fusese o prostie din partea lui să vină aici.

Dezamăgirea vlăgui chipul băiatului. Şi doar ştiuse asta! Astăzi nu se găsea niciun refugiu pentru el, nici la mama, iar aici cu atât mai puţin.

Timp de un minut rămase cu mintea golită de gânduri şi privind trist, fără să vadă ceva, la tabloul cel mare cu vopseaua încă udă. Pentru asta papà avea timp, pentru el nu. Puse din nou mâna pe clanţă şi o apăsă ca să plece neauzit de acolo.

Veraguth însă auzi zgomotul slab. Întoarse privirea, scoase un mormăit şi se apropie.

— Ce este, Pierrot? Nu pleca! Nu vrei să rămâi puţin lângă papà?

Pierre îşi retrase mâna şi dădu uşor din cap.

— Doreai să-mi spui ceva? întrebă pictorul prietenos. Hai să stăm jos împreună şi apoi îmi povesteşti. Aşadar, cum a fost excursia de ieri?

— Oh, a fost frumos, răspunse micuţul ascultător.

Veraguth îi trecu mâna prin păr.

— Nu ţi-a priit? Pari puţin cam somnoros, băiete! Doar nu cumva ţi s-a dat vin ieri? Nu? Ei, atunci ce facem acum? Vrei să desenăm?

— Nu, papà. Astăzi totul e aşa de plicticos.

— Aşa? Ai dormit desigur prost? Vrei să facem împreună puţină gimnastică?

Pierre scutură capul.

— Nu. Vreau doar să stau cu tine aici, ştii. Dar aici miroase aşa de urât.

Veraguth îl mângâie şi râse.

— Da, nefericită treabă, când nu-ţi place mirosul de vopsele, să fii copil de pictor. Pesemne că n-o să te faci pictor în acest caz?

— Nu, şi nici nu vreau.

— Dar atunci ce vrei fii?

— Absolut nimic. Cel mai mult mi-ar plăcea să fiu o pasăre sau aşa ceva.

— Asta n-ar fi rău. Dar spune-mi acum, scumpule, ce ţi-ar face plăcere să primeşti de la mine. Vezi, trebuie să lucrez mai departe la tabloul cel mare. Dacă vrei, poţi să rămâi aici şi să te joci. Sau să-ţi dau o carte cu poze să te uiţi în ea?

Nu, nu asta era ceea ce dorea el. Spuse, numai ca să scape, că se va duce să hrănească porumbeii şi observă clar că tatăl răsuflă uşurat şi că era bucuros să-l vadă plecat. Fu concediat cu un sărut şi ieşi afară. Tatăl închise uşa, iar Pierre se găsi din nou singur, şi mai pustiit ca înainte. Rătăci de-a lungul peluzei,

pe unde de fapt nu avea voie să meargă, rupse distrat şi mâhnit câteva flori şi privi nepăsător cum pantofii săi galben-deschis se pătau în iarba udă şi se închideau la culoare. În cele din urmă se aruncă, copleşit de disperare, în mijlocul peluzei şi, plângând cu sughiţuri, îşi zvârcoli capul în iarba, simţind mânecile bluzei sale albastru-deschis umezindu-se şi lipindu-i-se de braţe.

Abia când i se făcu frig, se ridică dezmeticit şi se strecură sfios în casă.

În curând îl vor chema şi vor vedea că a plâns, îi vor observa bluza udă, murdară şi pantofii umeziţi şi-l vor mustra pentru asta. Trecu supărat pe lângă uşa bucătăriei, nu voia să întâlnească pe nimeni acum. Cel mai mult i-ar fi plăcut să fie undeva departe, unde nimeni să nu ştie şi să întrebe de el.

Atunci văzu cheia în broască la una din camerele de oaspeţi rar locuite. Intră înăuntru, închise uşa după el, închise şi ferestrele deschise şi se ghemui furios, obosit şi fără să-şi scoată pantofii, pe un pat larg, neaşternut. Acolo rămase între plâns şi moţăit, cufundat în nenorocirea lui. Iar când după mult timp îşi auzi mama chemându-l în curte şi pe scări, nu dădu niciun răspuns şi se îngropa îmbufnat mai adânc în pătură. Vocea mamei se apropie, se îndepărtă şi în cele din urmă se stinse fără ca el să se poată birui pe sine şi să o urmeze. În cele din urmă adormi cu obrajii scăldaţi de lacrimi.

La amiază, când Veraguth veni la masă, soţia îl întrebă imediat:

— Nu l-ai adus şi pe Pierre?

Vocea ei oarecum agitată îl surprinse.

— Pierre? Nu ştiu nimic de el. N-a fost cu voi?

Doamna Adele se sperie şi ridică vocea.

— Nu, de la micul dejun nu l-am mai văzut! Când l-am căutat, mi-au spus servitoarele că l-ar fi văzut ducându-se spre atelier. Aşadar, n-a fost pe acolo?

— Ba da, a fost, dar numai pentru o clipă, a plecat apoi imediat. Şi adăugă supărat:

— Chiar nu se îngrijeşte nimeni de băiat în casa asta?

— Am crezut că este la tine, zise doamna Adele scurt şi cu obidă. Mă duc să-l caut.

— Trimite pe cineva după el! Vrem totuşi să stăm la masă acum.

— Între timp voi puteţi începe. Plec să-l caut chiar eu.

Ieşi zorită din cameră. Albert se ridică şi vru s-o urmeze.

— Rămâi aici, Albert! strigă Veraguth. Suntem la masă!

Tânărul îl privi mânios.

— Voi lua masa cu mama, zise el sfidător.

Tatăl îi zâmbi ironic privindu-i chipul agitat.

— Din partea mea, doar eşti stăpânul casei, nu? Iar în caz că ai cumva chef să arunci din nou cu cuţitul după mine, te rog, nu te lăsa împiedicat de cine ştie ce prejudecăţi!

Fiul păli şi îşi împinse scaunul la loc. Era pentru prima dată că tatăl îi amintea de acea faptă petrecută la mânie în copilăria lui.

— N-ai voie să vorbeşti aşa cu mine! strigă el izbucnind. Nu permit!

Veraguth luă o bucată de pâine şi mâncă o înghiţitură fără să răspundă. Îşi turnă apă în pahar, o bău încet şi îşi propuse să rămână calm. Se comportă ca şi cum ar fi fost singur, iar Albert se îndreptă şovăielnic către fereastră.

— Nu permit! strigă el încă o dată, incapabil să-şi stăpânească furia.

Tatăl presără sare pe bucata de pâine. Se vedea în gând urcând la bordul unui vapor şi călătorind pe nesfârşite mări străine, hăt departe de aceste încurcături fără leac.

— Prea bine, zise el aproape paşnic. Văd că îţi displace când vorbesc cu tine. S-o lăsăm baltă!

În această clipă se auzi de afară o exclamaţie de uimire şi apoi un şuvoi de cuvinte agitate. Doamna Adele îl descoperise pe băiat în cotlonul lui. Pictorul ascultă şi ieşi grabnic afară. Astăzi părea să meargă totul pe dos.

Îl găsi pe Pierre întins cu încălţările murdare pe patul răscolit, cu chipul somnoros şi istovit de plâns, cu părul ciufulit, iar în faţa lui, soţia sa într-o uluire neajutorată.

— Dar ce faci, copile? exclamă ea în cele din urmă între îngrijorare şi supărare. De ce nu răspunzi? Şi ce cauţi aici?

Veraguth îl ridică pe micuţ şi-l privi îngrijorat în ochii lipsiţi de expresie.

— Eşti bolnav, Pierre? întrebă el blând.

Băiatul scutură zăpăcit din cap.

— Aici ai dormit? Eşti de mult aici?

Cu o voce slabă, lipsită de curaj, Pierre spuse:

— Nu sunt vinovat... N-am făcut nimic... M-a durut doar capul.

Veraguth îl purtă pe braţe dincolo, în sufragerie.

— Dă-i o farfurie cu supă, îi spuse soţiei. Trebuie să mănânci ceva cald, copile, îţi va face bine, o să vezi. Eşti fără îndoială bolnav, săracul de tine.

Îl aşeză în fotoliu, îi potrivi o pernă la spate şi-i dădu el însuşi supa cu lingura.

Albert privea în tăcere, posomorât.

— Pare să fie într-adevăr bolnav, spuse doamna Veraguth aproape liniştită, minată de acea pornire a oricărei mame, mai degrabă aptă pentru ajutor şi îngrijire decât pentru consultaţia şi tratamentul obrăzniciilor neobişnuite.

— Te ducem după asta la culcare, mănâncă acum, scumpule, îl mângâie ea blând.

Pierre şedea, cenuşiu la faţă, cu ochii împăienjeniţi, şi înghiţea fără să opună rezistenţă ce i se dădea cu lingura. In timp ce tatăl îl hrănea cu supă, mama îi luă pulsul şi fu bucuroasă să vadă că nu avea febră.

— Să chem doctorul? întrebă cu voce nesigură Albert, ca să facă şi el totuşi ceva.

— Nu, lasă, zise mama. Pierre merge la culcare şi va fi învelit bine, va dormi cuminte, iar mâine dimineaţă va fi din nou sănătos. Nu-i aşa, scumpule?

Micuţul n-o asculta şi îşi scutură capul împotrivindu-se când tatăl voi să-i mai dea de mâncare.

— Nu, nu trebuie să se forţeze, spuse mama. Vino, Pierre, să mergem la culcare, totul va fi din nou bine.

Îl luă de mână, iar el se ridică greoi. Îşi urmă somnoros mama, care-l trăgea după ea. Însă în uşă se opri, se chirci cu faţa schimonosită şi, într-un acces de greaţă, dădu afară tot ce abia mâncase.

Veraguth îl purtă pe braţe în dormitor şi-l lăsă în seama mamei. Răsunară soneriile, iar servitorii alergau în susul şi-n josul scărilor. Pictorul luă câteva înghiţituri, între ele se duse încă de două ori dincolo la Pierre, care acum stătea întins, dezbrăcat şi spălat, în patul său de alamă. Apoi doamna Adele se înapoie şi-i înştiinţă că băiatul se liniştise, n-avea dureri şi părea că vrea să doarmă. Tatăl se adresă lui Albert:

— Ce a primit Pierre de mâncare ieri?

Albert cugetă, răspunsul însă îl adresă mamei.

— Nimic deosebit. În Brückenschwand a mâncat pâine şi lapte, iar la prânz în Pegolzheim macaroane şi cotlete.

— Şi mai târziu? continuă tatăl interogatoriul.

— N-a mai vrut să mănânce nimic. După-amiază am cumpărat caise de la un grădinar. Din ele n-a mâncat decât una sau două.

— Erau coapte?

— Da, fireşte. Pari să crezi că i-am deranjat stomacul intenţionat.

Mama îi observă iritarea şi întrebă:

— Dar ce aveţi?

— Nimic, răspunse Albert.

Veraguth continuă:

— Nu cred absolut nimic, întreb doar. Nu s-a întâmplat chiar nimic ieri? N-a vomitat? N-a căzut? Nu s-a plâns de dureri?

Albert răspundea pe scurt prin da şi nu, dorindu-şi cu ardoare ca prânzul să se sfârşească odată.

Când tatăl intră încă o dată în vârful picioarelor în camera lui Pierre, îl găsi dormind. Chipul palid de copil era pătruns de o adâncă seriozitate şi de dulcele nesaţ al abandonului în somnul aducător de alinare.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

În acea zi agitată Johann Veraguth termină de pictat tabloul său cel mare. Se înapoiase înfricoşat şi tulburat în adâncul inimii de la căpătâiul micului bolnav şi-i fu mai greu ca niciodată să-şi înfrâneze gândurile ce-i munceau mintea şi să-şi găsească acea linişte desăvârşită care era secretul forţei sale şi pe care trebuise s-o plătească atât de scump. Dar voinţa sa era puternică, izbuti, iar tabloul primi în orele după-amiezii, pe o lumină frumoasă, gingaşă, ultimele mici adaosuri şi retuşuri.

Când puse jos paleta şi se aşeză în faţa pânzei, se simţi ciudat de pustiit. Îşi dădea prea bine seama că acest tablou era ceva deosebit şi că prin el dăruise mult. El însuşi însă se simţea gol şi stors. Şi nu avea pe nimeni căruia să-i poată arăta opera sa. Prietenul său era departe, Pierre era bolnav, iar în rest nu mai avea pe nimeni. Efectul şi ecoul lucrării sale îi vor ajunge la ureche numai dintr-o depărtare nepăsătore, din ziare şi scrisori. Vai, asta era nimic, era mai puţin decât nimic, numai privirea unui prieten sau sărutul unei iubite ar fi putut acum să-l bucure, să-l răsplătească şi să-l întărească.

Ramase un sfert de ceas nemişcat în faţa pânzei care absorbise forţa şi clipele prielnice ale câtorva săptămâni, iar acum îl privea luminoasă în ochi în vreme ce el însuşi stătea epuizat şi străin dinaintea lucrării sale.

„Ah, ce naiba, o voi vinde şi-mi voi plăti cu ea călătoria în Indii”, îşi spuse el cu un cinism neajutorat. Încuie uşile atelierului şi plecă spre conac să-l vadă pe Pierre, pe care-l găsi dormind. Băiatul arăta mai bine decât la prânz, somnul îi îmbujorase faţa, buzele îi stăteau întredeschise, expresia de suferinţă şi neajutorare dispăruse.

— Cât de repede le trece copiilor! îi zise în şoaptă din prag soţiei sale. Aceasta surâse slab, iar el îşi dădu seama că şi ea respira uşurată şi că fusese mai îngrijorată decât o arătase.

Nu i se părea foarte îmbietor să ia masa doar cu soţia sa şi cu Albert.

— Plec în oraş, spuse, şi voi lipsi toată seara.

Micuţul Pierre zăcea moţăind în patul său de copil, mama acoperi ferestrele trăgând perdelele şi-l lăsă singur.

Visa că merge agale prin grădina cu flori. Totul era întrucâtva schimbat şi mult mai mare şi mai îndepărtat ca de obicei, mergea şi mergea şi nu-i dădea de capăt. Straturile de flori erau mai frumoase decât le văzuse vreodată, însă toate florile păreau straniu de sticloase, mari şi nefireşti, iar totul strălucea într-o frumuseţe tristă şi moartă.

Cu oarecare strângere de inimă înconjură un rond de arbuşti cu flori mari; pe o floare albă adăsta sorbind liniştit un fluture albastru. Era nefiresc de linişte, iar aleile nu erau acoperite cu prundiş, ci cu ceva moale pe care păşea ca pe un covor.

De dincolo îi venea în întâmpinare mama. Însă aceasta nu-l văzu şi nici nu-i făcu vreun semn, privea înainte cu un aer sever şi trist şi trecu pe lângă el tăcută ca un duh.

Apoi, curând după asta, îl văzu, pe o altă alee, şi pe tata, iar pe urmă pe Albert. Amândoi păşeau tăcuţi şi severi drept înainte şi niciunul nu voia să-l vadă. Se preumblau, singuratici şi rigizi, ca sub o vrajă, şi părea că astfel va rămâne de-a pururi, că niciodată nu se va ivi vreo privire în ochii lor încremeniţi sau râsul pe chipurile lor, că niciodată nu va mai adia vreun sunet în această tăcere impenetrabilă, şi că nici cea mai uşoară boare nu va mai clinti vreodată ramurile şi frunzele nemişcate.

Lucrul cel mai rău era că el însuşi nu dorea să-i cheme. Nimic nu-l împiedica s-o facă, nu-l durea nimic, dar pentru asta îi lipseau curajul şi voinţa; îşi dădea seama că aşa trebuia să fie totul şi că ar fi devenit încă şi mai îngrozitor dacă s-ar fi împotrivit.

Pierre îşi continuă încet plimbarea prin splendoarea neînsufleţită a grădinii; mii de flori minunate străluceau în aerul luminos şi mort ca şi cum nu ar fi fost reale şi vii, iar la răstimpuri se întâlnea din nou fie cu Albert, cu mama, sau cu tata, iar ei treceau mereu unul pe lângă celălalt şi pe lângă el în aceeaşi înstrăinare încremenită.

I se părea că aşa era deja de vreme îndelungată, poate de ani de zile, iar celelalte vremuri, vremurile când lumea şi grădina fuseseră vii, oamenii veseli şi comunicativi, el însuşi plin de bucurie şi zburdălnicie, acele vremuri s-ar afla neînchipuit de departe într-un trecut adânc şi orb. Poate că aşa fusese

dintotdeauna, iar toate cele de dinainte nu fuseseră decât un vis frumos şi nebunesc.

În cele din urmă ajunse la un mic bazin de piatră, unde înainte grădinarul umpluse stropitorile şi în care şi el ţinuse într-o vreme câţiva mormoloci mici de tot. Apa era nemişcată în lumina verzuie, oglindea marginea de piatră a bazinului şi frunzele aplecate ale unei tufe galbene de ochiul-boului, dar părea frumoasă, aşa părăsită şi oarecum amărâtă ca totul din jur.

„Dacă cineva cade înăuntru, se îneacă şi moare”, îi spusese grădinarul odată pe vremuri. Dar bazinul nu era deloc adânc.

Pierre se apropie de marginea bazinului oval şi se aplecă peste ea. În apă îşi văzu oglindit propriu-i chip. Arăta ca feţele celorlalţi: bătrânicios şi palid, încremenit până-n străfunduri într-o asprime indiferentă.

Îşi privi chipul cu spaimă şi uimire şi dintr-o dată îl copleşiră, nemăsurat de puternice, înfricoşarea tainică şi tristeţea absurdă a condiţiei sale. Încercă să strige, dar nu se auzi niciun sunet. Vru să izbucnească în hohote de plâns, dar nu reuşi decât să-şi schimonosească faţa şi să se strâmbe neajutorat.

Atunci apăru din nou pe alee tata, iar Pierre se întoarse spre el cu o sforţare uriaşă, din toate puterile încătuşate ale sufletului său. Toată spaima de moarte şi suferinţa de neîndurat a inimii sale se refugiară cu un hohot mut, implorând ajutorul, către tatăl ce venea spre el în muţenia sa de stafie şi părea că iarăşi nu-l vede.

— Tată! vru să strige băiatul, şi cu toate că nu se auzi niciun sunet, intensitatea înfricoşătoarei sale ananghii răzbi până la cel mut şi însingurat. Tatăl întoarse capul şi-l privi. Cătă atent în ochii imploratori cu privirea lui scrutătoare de pictor, surâse slab şi clătină încet din cap înspre el, cu bunătate şi regret, dar fără alinare, ca şi cum nu mai exista absolut nicio scăpare. Pentru o clipă, o umbră de iubire şi de suferinţă înrudită cu a lui se prelinse pe chipul aspru, iar în acea scurta clipă nu mai fu tatăl cel puternic, ci mai degrabă un biet frate neajutorat.

Apoi îşi aţinti din nou privirea înainte şi se îndepărtă încet cu acelaşi mers măsurat pe care nu şi-l contenise.

Pierre îl urmări plecând şi dispărând; micul iaz, aleea şi grădina de flori se întunecară în faţa ochilor lui îngroziţi şi se cufundară ca într-un nor de ceaţă. Când se deşteptă îl dureau

tâmplele, iar gâtlejul îi ardea de uscăciune; se văzu singur în odăiţa întunecoasă, întins pe pat, se strădui cu uimire să-şi adune gândurile, dar nu dădu peste nicio amintire şi se întoarse epuizat şi descurajat pe cealaltă parte.

Doar cu greutate îşi recăpătă pe deplin cunoştinţa şi putu să răsufle din nou. Era oribil să fii bolnav şi să ai dureri de cap, dar nu era de neîndurat, ba chiar, pe lângă simţământul de pieire al coşmarului, era uşor şi dulce.

La ce bun toate aceste chinuri? gândi Pierre şi se ghemui strâns sub pătură. De ce să fii bolnav? Dacă era o pedeapsă – pentru ce anume trebuia să fie el pedepsit? Nici măcar nu mâncase ceva neîngăduit, ca odată pe vremuri, când îşi stricase stomacul mâncând prune necoapte. Acelea îi fuseseră interzise şi fiindcă, în ciuda interdicţiei, le mâncase, păţise ceea ce merita şi trebuise să suporte consecinţele. Asta era limpede. Dar acum? De ce zăcea acum la pat, de ce să vomite şi de ce-l săgeta atât de cumplit capul?

Stătea aşa treaz de vreme îndelungată, când mama intră din nou în cameră. Ea trase draperiile de la fereastră, iar lumina blândă a amurgului se revărsă plină şi gingaşă în cameră.

— Cum te simţi, scumpule? Ai dormit bine?

El nu-i răspunse. Lungit pe o parte, ridică ochii şi o privi. Ea îi înfruntă mirată privirea, era o privire ciudat de cercetătoare şi de gravă.

„N-are febră”, gândi ea alinată.

— Vrei să mănânci ceva acum?

Pierre scutură slab din cap.

— Să-ţi aduc ceva?

— Apă, spuse el încet.

Îi ajută să bea, dar el luă doar o înghiţitură ca de vrăbiuţă, apoi închise din nou ochii.

Deodată dinspre camera mamei răsună fremătător pianul. Sunetele dădeau năvală într-un talaz larg.

— Auzi? întrebă doamna Adele.

Pierre deschisese larg ochii, iar faţa i se strâmbă chinuită.

— Nu! strigă el, nu! Daţi-mi pace!

Apoi îşi astupă urechile cu amândouă mâinile şi îşi îngropă faţa în pernă. Suspinând, doamna Veraguth se duse dincolo şi-l rugă pe Albert să se oprească din cântat. Reveni în cameră şi rămase lângă pătuţul lui Pierre până când acesta aţipi din nou.

În acea seară domni tăcerea la conac. Veraguth era plecat, Albert era indispus şi suferea pentru că nu putea cânta la pian. Se culcară devreme, iar mama lăsă uşa de la camera ei întredeschisă ca să-l audă pe Pierre în caz că ar fi avut nevoie de ceva pe timpul nopţii.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

Seara, la întoarcerea din oraş, pictorul făcuse înconjurul casei cu luare aminte, iscodind şi trăgând cu urechea îngrijorat dacă o fereastra luminată, un zgomot de uşi, o voce nu îi anunţa vestea că odorul său era încă bolnav şi suferind. Când găsi totul calm, liniştit şi cufundat în somn, teama îl părăsi ca o haină udă, îngreunată de apă, iar el mai rămase încă multă vreme treaz, plin de recunoştinţă. Şi chiar înainte de a aţipi, târziu, se văzu nevoit să surâdă şi să se minuneze cât de puţin îi trebuie unei inimi deznădăjduite ca să se înveselească. Tot ce-l chinuia şi-l apăsa, întreaga povară surdă şi tulbure a vieţii sale, devenise un fleac, era uşoară şi neînsemnată pe lângă îngrijorarea izvorâtă din iubirea pentru copilul lui, şi abia ce văzu această umbră nefastă îndepărtându-se, că totul îi apăru mai luminos şi mai suportabil.

A doua zi dimineaţă veni la conac într-o dispoziţie prielnică, la o oră neobişnuit de matinală; plin de mulţumire, îl găsi pe micuţ încă dormind dus, şi luă micul dejun doar cu soţia sa, căci nici Albert nu se trezise încă. Era pentru prima dată de ani de zile că Veraguth se găsea la această oră la conac şi stătea la masă cu doamna Adele, iar ea îl urmări cu o uimire aproape bănuitoare cum, binevoitor şi bine dispus, ca şi cum ar fi fost o obişnuinţă cotidiană, ceru o ceaşcă de cafea şi se aşeză, ca în vremurile de demult, să ia micul dejun împreună cu ea.

În cele din urmă îşi dădu şi el seama de încordarea ei expectativă şi de nefirescul clipei.

— Sunt atât de bucuros, zise el cu un glas care-i amintea de vremuri mai bune. Sunt atât de bucuros că micuţul pare să fie din nou bine. Îmi dau seama abia acum că am fost într-adevăr îngrijorat pentru el.

— Da, nu mi-a plăcut deloc cum arăta ieri, fu şi ea de acord.

El se juca cu linguriţa de argint şi o privea aproape poznaş în ochi, cu un palid reflex din acea voioşie ştrengărească, irumpând neaşteptat şi sfârşindu-se pe dată, pe care ea o îndrăgise într-atât la el odinioară, şi a cărei strălucire gingaşă o moştenise numai Pierre.

— Da, reîncepu el voios, e într-adevăr minunat. Iar acum ajung şi eu în sfârşit să vorbesc cu tine despre planurile mele de ultimă oră. Vreau să spun, ar trebui să pleci la iarnă cu băieţii la St. Moritz şi să rămâi acolo pentru mai multă vreme.

Ea privi nesigur în jos.

— Iar tu? întrebă. Vrei să pictezi acolo?

— Nu, nu voi veni cu voi. Vă voi lăsa un timp singuri şi voi pleca în călătorie. Vreau să plec la toamnă pentru o vreme şi să închid atelierul. Robert va primi un concediu. Va depinde numai de tine dacă vrei să rămâi la iarnă aici. Totuşi nu te-aş sfătui, pleacă mai întâi la Geneva sau la Paris şi nu uita de St. Moritz, îi va face bine lui Pierre!

Descumpănită, ea îl privea cu ochii mari.

— Glumeşti, spuse fără să-i vină a crede.

— Ah, nu, surise el pe jumătate melancolic, m-am dezvăţat cu totul de asta. Vorbesc serios şi trebuie să mă crezi. Voi face o călătorie pe mare şi voi lipsi mai mult timp.

— O călătorie pe mare?

Ea cugetă înfrigurată. Sugestiile sale, aluziile, tonul vesel, toate acestea erau neobişnuite pentru ea şi o făceau bănuitoare. Dar deodată cuvântul „călătorie pe mare” îi trezi imaginaţia: îl văzu urcând pe vapor, urmat de hamali cu bagaje, îşi aminti de imaginile de pe reclamele companiilor maritime şi de propria ei călătorie pe Mediterana, şi într-o clipă totul îi deveni transparent.

— Îl însoţeşti pe Burkhardt! strigă ea cu însufleţire.

El dădu din cap.

— Da, am să plec cu Otto.

Un răstimp tăcură amândoi. Doamna Adele era zguduită şi îşi dădea seama plină de presimţiri de importanţa veştii. Dorea cumva să-i redea libertatea părăsind-o? În orice caz era o primă încercare serioasă în această direcţie şi se înspăimântă în adâncul sufletului cât de puţină tulburare, îngrijorare şi speranţă simţea, iar bucurie absolut deloc. Dacă pentru el mai era cumva posibilă o nouă viaţă, pentru ea nu. Îi va fi mai uşor

cu Albert şi l-ar câştiga pe Pierre, da, însă va fi şi va rămâne o femeie părăsită. De sute de ori îşi închipuise această situaţie, văzând-o ca pe o eliberare şi mântuire; iar azi, când se părea că ar putea deveni realitate, o însoţeau atâta spaimă, ruşine şi vinovăţie, încât curajul o părăsi şi nu mai fu în stare de nicio dorinţă. Ar fi trebuit să se întâmple mai devreme, gândea ea, în vremurile de necaz şi furtuni, înainte să se fi învăţat cu resemnarea. Acum venea prea târziu şi fără niciun folos, acum nu mai era decât linia finală, trasată în urma socotelilor încheiate, era numai sfârşitul şi confirmarea amară a tuturor lucrurilor ascunse, mărturisite pe jumătate, şi nu mai licărea nicio scânteie a unei noi vieţi care să o atragă.

Veraguth urmărea atent chipul stăpânit al soţiei sale şi se simţea cuprins de milă.

— Va fi o încercare, zise el plin de menajamente. Ar trebui să trăiţi şi voi o vreme fără să vă tulbure nimeni, tu şi cu Albert –şi Pierre, poate pentru un an. M-am gândit că-ţi va face plăcere, iar copiilor le va prii, cu siguranţă. Amândoi suferă întrucâtva din cauză că… din cauză că n-am prea reuşit să ajungem la o înţelegere cu viaţa. La rândul nostru, vom vedea lucrurile mai limpede după o despărţire mai îndelungată, nu crezi?

— Se poate, spuse ea încet. Hotărârea ta pare să fie luată.

— I-am scris deja lui Otto. Nici mie nu-mi va fi uşor să fiu departe de voi toţi atât de multă vreme.

— Departe de Pierre, vrei să spui.

— Da, îndeosebi de Pierre. Sunt sigur că vei avea cuvenita grijă de el. Nu mă pot aştepta să-i vorbeşti prea mult despre mine, însă nu lăsa să se întâmple cu el aşa cum a fost cu Albert.

Ea scutură din cap în semn de apărare.

— N-a fost vina mea, ştii doar.

El îi puse mâna pe umăr cu o gingăşie neajutorată, cum nu mai făcuse de mult.

— Oh, Adele, să nu mai vorbim de vinovăţie. Vina n-are decât să-mi aparţină mie în întregime. Vreau doar să încerc să îndrept lucrurile, nimic altceva. Te rog doar să nu-l pierd pe Pierre, dacă se poate! Prin el mai suntem noi legaţi. Ai grijă ca dragostea lui pentru mine să rămână ceea ce este.

Ea închise ochii, ca şi cum ar fi vrut să se ferească de o ispită.

— Dacă vei fi aşa de mult plecat…, spuse ezitând. E un copil…

— Desigur. Lasă-l să rămână copil. Lasă-l să mă uite, dacă nu se poate altfel. Dar gândeşte-te, el e un gaj pe care ţi-l încredinţez şi gândeşte-te că trebuie să am multă încredere ca să ţi-l pot lăsa.

— Îl aud pe Albert venind, şopti ea grăbită, va fi de îndată aici. Mai vorbim despre asta. Nu este aşa de simplu cum crezi tu. Îmi oferi libertatea, mai multă libertate decât am avut şi am dorit vreodată, şi totodată mă încarci cu o responsabilitate care mă face să nu mă mai simt în largul meu. Nici tu nu ai luat hotărârea într-o singură oră, aşa că lasă-mi şi mie puţin timp.

Se auziră paşi în faţa uşii, iar Albert intră în încăpere. Privi, mirat să-l găsească pe tatăl său aici. Salută stânjenit, o sărută pe doamna Adele şi se aşeză la masă.

— Am o surpriză pentru tine, începu Veraguth calm. Vei putea să-ţi petreci vacanţa de toamnă cu mama şi Pierre, unde veţi dori voi, şi la fel şi Crăciunul. Eu voi fi plecat mai multe luni într-o călătorie.

Tânărul nu-şi putu ascunde bucuria, dar se străduí s-o facă, şi întrebă precipitat:

— Dar încotro vrei să călătoreşti?

— Încă nu ştiu precis. Pentru început plec cu Burkhardt în Indii.

— Ah, aşa de departe! Un coleg de-al meu de şcoală s-a născut acolo. Cred că în Singapore. Acolo încă se mai vânează tigri.

— Sper că da. Dacă voi doborî unul, fireşte că-i voi aduce blana aici. Dar acolo vreau mai ales să pictez.

— Pot să-mi închipui. Am citit despre un pictor francez care a fost undeva la tropice, pe o insulă din Mările Sudului, cred – trebuie să fie splendid.

— Nu-i aşa? Iar între timp voi o să vă simţiţi bine, veţi face multă muzică şi veţi schia. Dar acum vreau să văd ce mai face micuţul. Nu vă deranjaţi!

Ieşi înainte ca cineva să fi apucat să-i răspundă.

— Uneori, papà este totuşi grozav, spuse Albert în bucuria sa. O călătorie în Indii, asta-mi place, are clasă.

Maică-sa surise cu greutate. Echilibrul ei era tulburat, şi avea simţământul că se găsea pe o creangă ce tocmai era tăiată. Dar tăcu şi arboră o expresie binevoitoare; la aceasta se pricepea prea bine.

Pictorul intrase la Pierre şi se aşezase lângă patul acestuia. Fără zgomot, scoase un carneţel îngust de desenat şi începu să schiţeze capul şi braţul micuţului adormit. Dorea, fără să-l chinuie cu şedinţe de pozat, să-l zugrăvească pe Pierre cât mai des şi mai bine era cu putinţă în acest răstimp, şi să şi-l întipărească în minte. Se străduí cu o atenţie tandră să surprindă formele delicate, înclinarea şi conturul gingaş al creştetului, nasul frumos, nervos, mâna subţire odihnindu-se abandonată şi linia nobilă, voluntară a buzelor strânse.

Îl vedea rar pe băiat în pat, şi era pentru prima oară când nu-l vedea dormind cu buzele întredeschise copilăreşte, iar pe când îi urmărea gura expresivă, precoce, îl izbi asemănarea cu gura tatălui său, bunicul lui Pierre, care fusese un bărbat cutezător şi plin de imaginaţie, însă pătimaş şi neliniştit. Iar în timp ce privea şi lucra, îl preocupa acest joc plin de înţeles al naturii cu trăsăturile şi destinele taţilor, fiilor şi nepoţilor, iar asupra sufletului său, care nu era al unui filosof, se abătu pentru o clipă enigma neliniştitor fascinantă a succesiunii şi necesităţii.

Şi deodată cel ce dormea deschise ochii şi se uită drept în cei ai tatălui, iar tatăl îşi dădu încă o dată seama cât de serioasă şi nefirească pentru un copil era această privire şi această deşteptare. Puse numaidecât creionul deoparte, închise carneţelul şi se aplecă deasupra copilului trezit din somn, îl sărută pe frunte şi zise voios:

— Bună dimineaţa, Pierre. Te simţi mai bine?

Micuţul surâse fericit şi începu să se întindă. Oh, da, îi era mai bine, cu mult mai bine. Încetul cu încetul îşi aminti. Da, ieri fusese bolnav, mai simţea încă întinzându-se umbra acelei zile îngrozitoare de ieri. Dar acum era mult mai bine, mai voia doar să stea încă puţin întins şi să guste din căldura şi recunoştinţa liniştită a acestei clipe; apoi se va da jos din pat, va lua micul dejun şi va merge cu mama în grădină.

Tatăl plecă s-o cheme pe mama. Pierre se uită clipind din ochi spre fereastră, unde lumina însorită a zilei răzbătea vesel printre draperiile gălbui. Abia aceasta era o zi care promitea ceva, care mirosea a toate bucuriile posibile. Cât de fadă, rece şi apăsătoare fusese cea de ieri. Închise ochii ca să uite şi simţi scumpa viaţă răspândindu-se în membrele încă toropite de somn.

Apoi veni şi mama, îi aduse un ou şi o ceaşcă de lapte la pat, papà îi promise creioane noi de colorat, şi toţi erau plini de dragoste, tandri şi bucuroşi să-l vadă din nou sănătos. Era aproape ca o zi de naştere, şi chiar dacă lipseau prăjiturile, asta nu dăuna absolut deloc, căci încă nu-i revenise pofta de mâncare.

Apoi, imediat ce fu îmbrăcat într-un costum albastru de vară, se duse în atelier la papà. Uitase visul urât de ieri, dar în sufletul lui încă mai pâlpâia un ecou de spaimă şi suferinţă, iar el trebuia acum să vadă şi să se bucure că era într-adevăr înconjurat de soare şi dragoste.

Tatăl măsura rama tabloului pentru noua sa pânză şi-l întâmpină cu braţele deschise. Pierre nu voia totuşi să rămână prea mult acolo, voia doar să-i zică buna ziua şi să se lase puţin dezmierdat. Apoi trebuia să plece mai departe la câini, la porumbei, la Robert şi în bucătărie, pe toate trebuia să le salute şi să pună din nou stăpânire pe ele. Apoi merse cu mama şi cu Albert în grădină, şi i se păru că trecuse un an de când zăcuse aici în iarbă şi plânsese. Nu dorea să se dea în scrânciob, însă îşi aşeză mâna pe el, se duse până la tufişuri şi la straturile de flori, şi o amintire întunecată, ca dintr-o viaţă anterioară, adie până la el, cum că odată ar fi rătăcit pe aici printre flori singur, părăsit şi nemângâiat. Acum totul era din nou luminos şi plin de viaţă, albinele zumzăiau, iar aerul pe care-l respira era uşor şi dătător de bucurie.

I se dădu voie să ducă coşul de flori al mamei, umplut cu garoafe şi dalii mari; mai făcu însă şi un buchet separat, pe care voia să-l dăruiască mai târziu tatei.

Când se întoarseră în casă, era obosit. Albert se oferi să se joace cu el, dar Pierre voia mai înainte să se odihnească puţin. Se adânci în scaunul adânc de răchită al mamei, pe verandă, ţinând încă în mână buchetul pentru tata.

Se simţea plăcut istovit, închise ochii, se aşeză cu faţa la soare şi se bucură de lumina care-i pătrundea cald şi roşiatic printre pleoape. Apoi privi mulţumit în jos la costumul său drăguţ, curat şi îşi întinse în lumina soarelui pantofii galbeni, sclipitori, ba pe stângul, ba pe dreptul. Găsea că este plăcut să şadă aşa liniştit şi oarecum ostenit, în tihnă şi curăţenie, doar garoafele miroseau prea puternic. Le aşeză pe masă şi le împinse cât mai departe de el, atât cât putu să întindă braţul.

Trebuia să le pună curând în apă ca nu cumva să se ofilească înainte să le vadă tata.

Se gândi cu neobişnuită duioşie la el. Cum fusese ieri? Îl căutase în atelier, iar papà lucra şi n-avea timp şi era atât de singur şi de harnic şi oarecum trist în faţa pânzei sale. Până aici îşi amintea cu precizie de tot. Dar mai încolo? Nu se întâlnise mai târziu cu tata în grădină? Se străduí din răsputeri să-şi aducă aminte. Da, tata mergea prin grădină încoace şi încolo, singur şi cu o faţă străină, îndurerată, iar el dorise să-l strige… Cum fusese asta? Fusese ceva înspăimântător sau îngrozitor, ce se întâmplase ieri, sau de care auzise ieri şi nu mai izbutea să-şi aducă aminte.

Tolănit pe spate în fotoliul adânc, îşi urmă gândurile. Soarele strălucea galben şi cald pe genunchii lui, dar voioşia îl părăsea încetul cu încetul. Simţea că gândurile sale se apropiau din ce în ce mai mult de acel lucru îngrozitor şi mai presimţea: de îndată ce-l va găsi, acesta va avea din nou putere asupra lui; acesta se afla în urma lui şi pândea. De câte ori amintirile lui se apropiau de acel hotar, în el se trezea un simţământ apăsător ca de greaţă şi ameţeală, iar capul începea să-l doară uşor.

Îl deranjau garoafele cu mirosul lor prea puternic. Stăteau pe masa de răchită, iar dacă mai voia să le ofere tatălui, acum trebuia s-o facă. Dar nu mai dorea, sau mai degrabă dorea, dar era atât de ostenit, iar lumina îl făcea să-l doară ochii. Şi înainte de toate trebuia să se gândească la ce se întâmplase ieri. Simţea că se afla foarte aproape de asta şi trebuia doar să-şi îndrepte gândurile într-acolo, dar asta mereu se destrăma şi dispărea.

Durerea de cap se înteţi. Ah, de ce trebuia să se întâmple asta? Fusese doar atât de bine dispus astăzi!

Din spatele uşii doamna Adele îl chemă pe nume şi imediat după aceea intră înăuntru. Zări florile rămase în soare şi vru să-l trimită pe Pierre după apă, se uită la el şi-l văzu zăcând moale şi prăbuşit în fotoliu, cu lacrimi mari pe obraji.

— Pierre, copile, ce-i cu tine? Nu te simţi bine?

El o privi fără să se mişte şi îşi închise apoi din nou ochii.

— Dar vorbeşte, dragule, ce-i cu tine? Vrei să mergi la culcare? Să jucăm un joc? Te doare ceva?

El scutură din cap şi îşi strâmbă faţa în semn de apărare, ca şi cum vorbele ei l-ar fi agasat.

— Lasă-mă! zise în şoaptă.

Iar când ea îl îndreptă în fotoliu şi-l strânse în braţe, ţipă cu voce ascuţită, distorsionată, ca într-o răbufnire de mânie:

— Dar lasă-mă odată!

Imediat după aceasta, împotrivirea lui se stinse, se prăbuşi în braţele ei, iar când ea îl ridică, gemu slab, îşi plecă chinuit chipul palid şi se scutură într-un acces de greaţă.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

De când Veraguth trăia singur în noua sa locuinţă, soţia sa nu trecuse aproape niciodată pe la el. Când intră acum, fără să bată la uşă, zorită şi agitată în atelierul său, el se aşteptă numaidecât la o veste proastă, iar instinctul îl preveni atât de sigur, încât, înainte chiar ca ea să fi apucat să scoată o vorbă, izbucni:

— S-a întâmplat ceva cu Pierre?

Ea dădu repezit din cap.

— Trebuie că este foarte bolnav. Adineauri mi s-a părut foarte straniu, şi tocmai a vomitat din nou. Trebuie să chemi doctorul.

În timp ce vorbea, privirea îi zbură prin încăperea mare şi goală şi se opri pe noul tablou. Nu văzu figurile, nu recunoscu nici măcar silueta micului Pierre, fixa doar pânza şi inspira aerul camerei în care soţul ei trăia de ani de zile, şi i se păru că desluşeşte aici, cu o presimţire vagă, o atmosferă de singurătate şi de sfidătoare automulţumire, asemănătoare celei în care ea însăşi trăia de atâta timp. Fu doar o clipă, după care îşi întoarse privirea de la tablou şi încercă să-i răspundă pictorului, care o copleşea cu întrebări.

— Te rog telefonează imediat după o maşină, zise el în cele din urmă, merge mai repede decât şareta. O să mă duc chiar eu în oraş, trebuie doar să mă spăl pe mâini. Vin imediat dincolo. Sper că l-ai pus în pat?

Un sfert de ceas mai târziu se afla în maşină în căutarea singurului doctor pe care îl cunoştea şi care-l vizitase înainte acasă de câteva ori. Nu-l mai găsi la vechea adresă, se mutase. În timp ce-i căuta noua locuinţă se încrucişă cu trăsura lui, doctorul îl salută, el îi răspunse la salut şi trecu mai departe, când îşi dădu seama că era tocmai cel pe care-l căuta. Se întoarse şi găsi trăsura doctorului oprită în faţa casei unui pacient, unde trebui să aştepte pentru un răstimp chinuitor. Apoi îl înşfăcă din pragul uşii şi îl sili să intre în maşină.

Doctorul se împotrivi şi se apără, încât aproape că trebui să-l ia pe sus.

În maşina care porni în cea mai mare grabă spre Rosshalde, doctorul îi puse mâna pe genunchi şi-i zise:

— Bine atunci, sunt prizonierul dumneavoastră. Trebuie să-i las să aştepte pe alţii, care au nevoie de mine, ştiţi asta. Deci, care-i necazul? E soţia bolnavă?

– Nu?

– Atunci micuţul. Cum îl cheamă? Pierre, da. De mult nu l-am mai văzut. Ce are? E suferind?

— E bolnav, de ieri. Azi-dimineaţă părea din nou bine, s-a dat jos din pat, ba chiar a mâncat câte ceva. Acum, deodată, vomită din nou şi pare să aibă dureri.

Doctorul îşi trecu mâna uscăţivă peste faţa urâtă şi inteligentă.

— Aşadar, stomacul, probabil. Vom vedea. În rest vă merge totul bine? Iarna trecută v-am văzut expoziţia de la München. Suntem mândri de dumneavoastră, stimabile.

Se uită la ceas. Tăcură amândoi când maşina schimbă direcţia şi o porni la deal gâfâind din greu. Ieşiră curând din oraş, iar la poarta moşiei, care nu era deschisă, trebuiră să coboare.

— Aşteptaţi-mă, strigă medicul şoferului.

Apoi străbătură curtea grăbiţi şi intrară în casă. Mama stătea lângă patul lui Pierre.

Acum, dintr-o dată, medicul avea timp. Fără nicio grabă îşi începu consultaţia, încercă să-l facă pe băiat să vorbească, găsea vorbe bune de liniştire pentru mamă şi ştiu să creeze, pe deplin degajat, o atmosferă de încredere şi luciditate, care-i prii şi lui Veraguth.

Pierre nu se arătă defel cooperant, era mut, îndărătnic şi neîncrezător. Când i se pipăi şi apăsă stomacul, strâmbă din buze cu dispreţ, ca şi cum ar fi găsit aceste eforturi prosteşti şi inutile.

— O intoxicaţie pare exclusă, zise medicul precaut, iar la apendice n-are nimic. Probabil că are pur şi simplu stomacul deranjat, iar pentru asta cea mai bună soluţie e aşteptarea şi postul. Nu-i daţi azi băiatului nimic altceva decât puţin ceai negru, iar în caz că-i e sete, seara poate primi şi o înghiţitură de Bordeaux. Dacă totul merge bine, mâine la micul dejun poate lua ceai şi biscuiţi. Iar dacă are dureri, îmi puteţi telefona.

Abia afară, la uşă, doamna Veraguth începu să-i pună întrebări. Dar nu mai primi nicio lămurire suplimentară.

— Stomacul pare serios deranjat, iar copilul este vădit sensibil şi nervos. Nici urmă de febră. Dar deseară îi puteţi lua temperatura. Pulsul este cam slab. În caz că nu se face mai bine, mâine sunt din nou aici. După mine, nu e nimic serios.

Îşi luă iute rămas bun şi deveni din nou foarte grăbit. Veraguth îl conduse până la maşină.

— Poate dura mult? întrebă el în ultimul moment. Medicul râse cu poftă.

— Nu v-aş fi crezut atât de temător, domnule profesor. Băiatul e cam gingaş, iar stomacul l-am avut cu toţii deranjat de atâtea ori în copilărie. Ziua bună!

Veraguth se ştia de prisos în casă aşa că o porni agale, îngândurat, spre câmp. Maniera doctorului, concisă şi tranşantă, îl liniştise, şi acum el însuşi se mira că fusese atât de agitat şi înfricoşat.

Păşea cu un sentiment de uşurare, sorbind aerul fierbinte din albastrul profund al dimineţii târzii. I se părea că-şi lua deja rămas bun de la aceste pajişti şi de la rândurile de pomi fructiferi şi se simţea bine şi liber. Gândindu-se de unde ar putea veni acest nou simţământ al unei hotărâri şi al unei soluţii, îşi dădu seama că toate acestea erau o urmare a discuţiei de dimineaţă cu doamna Adele. Faptul că el îi împărtăşise planurile lui de călătorie, că ea la început îl ascultase atât de calm şi nu încercase în niciun fel să se împotrivească, că de la înfăptuirea hotărârii sale nu-l mai abăteau niciun fel de ocolişuri sau obiecţii, şi că viitorul apropiat i se deschidea atât de limpede, toate astea îi priau, de aici şi tot calmul şi noua conştiinţă de sine.

Fără să ştie unde merge, o apucase pe acelaşi drum pe care mersese, cu câteva săptămâni în urmă, cu prietenul său Burkhardt.

Abia când poteca începu să urce, îşi dădu seama unde se află şi îşi aminti de plimbarea cu Otto. Voise să picteze la toamnă pădurice de sus, cu banca şi cu perspectiva ce se deschidea tainic din penumbră către priveliştea limpede, pitoresc alungită în zare, a văii azurii a râului, iar pe bancă intenţionase să-l aşeze pe Pierre şi să picteze capul bălai al băiatului, gingaş, în lumina de un castaniu-închis a pădurii.

Pomi să urce cărarea cu băgare de seamă, fără să mai simtă arşiţa amiezii apropiate, şi în timp ce aştepta, pândind momentul când după creasta dealului i se va ivi înainte liziera pădurii, ziua aceea cu Burkhardt îi reveni în minte, îşi aminti de discuţia lor, de frânturi din cuvintele şi întrebările prietenului, de aerul de vară încă timpurie al priveliştii, al cărei verde devenise de atunci mult mai profund şi mai blând. Iar atunci îl surprinse un sentiment pe care nu-l mai încercase de mult şi a cărui neaşteptată reîntoarcere îi aminti năvalnic de vremurile tinereţii. I se păru anume că de la acea plimbare cu Otto prin pădure trecuse mult, mult timp şi că el însuşi crescuse de atunci, se schimbase, evoluase, astfel că privea cu o anumită compasiune ironică înspre eul său de odinioară.

Surprins de această trăire cu totul tinerească, ce în urmă cu douăzeci de ani îl însoţise mereu, iar acum îl atingea ca o vrajă rară, recapitula perioada scurtă a acestei veri şi descoperi ceea ce ieri ori chiar adineauri încă nu ştiuse. Descoperi, amintindu-şi cum era în urmă cu două-trei luni, că el se transformase şi progresase; descoperi acolo unde până de curând nu fusese decât beznă şi nesiguranţă neajutorată, lumină şi un simţ sigur al drumului de urmat. Era ca şi cum viaţa lui ar fi fost din nou un fluviu sau un râu limpede, îndreptându-se hotărât în direcţia hărăzită, în timp ce înainte se învârtejise zăgăzuit şi şovăitor într-un nemişcat lac mlăştinos. Îşi dădu seama că era cu neputinţă ca voiajul lui să-l mai aducă pe aici, că nu mai avea nimic de făcut decât să-şi ia rămas bun, indiferent dacă prin asta inima sa va arde ori va sângera. Viaţa sa îşi regăsise albia, iar curgerea ei se îndrepta cu hotărâre spre libertate şi spre viitor. Se lepădase şi se despărţise deja în adâncul fiinţei sale, fără a-i fi prea limpede, de oraş şi de ţinut, de Rosshalde şi de soţia sa.

Se opri inspirând adânc, înălţat şi pătruns de valul viziunii întrezărite. Se gândi la Pierre şi o durere tăioasă, sălbatică îi străbătu duşmănos întreaga fiinţa, când înţelese că trebuia să urmeze acest drum până la capăt şi să se despartă şi de Pierre.

Rămase aşa vreme îndelungată, cu chipul înfiorat, iar dacă ceea ce simţea în el era o durere arzătoare, asta însemna totuşi viaţă şi lumină, limpezime şi viitor. Asta dorise Otto Burkhardt de la el. Ăsta era ceasul aşteptat de prietenul său. Era incizia în buboiul cel vechi, cruţat de multă vreme, de care vorbise acesta.

Incizia durea, durea amarnic, însă, o dată părăsite dorinţele cele mai dragi lui, muri şi nelinişstea şi dezbinarea, contradicţia şi paralizia sufletului său. În jurul său se făcuse ziuă, o zi nemilos de strălucitoare, de frumoasă şi de luminoasă.

Tulburat, făcu ultimii paşi spre vârful dealului şi se aşează pe banca de piatră din umbră. Un profund sentiment de viaţă îl copleşi ca o reîntoarcere a tinereţii şi, cu recunoştinţa mântuirii, îşi îndreptă gândurile către prietenul de departe, fără de care n-ar fi găsit niciodată acest drum, fără de care ar fi rămas adâncit pentru totdeauna şi s-ar fi degradat într-o detenţie morbidă şi apăsătoare.

Cu toate astea nu-i stătea în fire să reflecteze prea mult, ori să zăbovească îndelung în trăiri extreme. O dată cu senzaţia vindecării şi a voinţei recâştigate, toate simţurile îi fură pătrunse de o nouă conştiinţă a puterii creatoare şi de o forţă proprie, dornică de stăpânire.

Se ridică, deschise ochii şi îşi aţinti privirea înviorată către ceea ce trebuia să devină noul său tablou. Privi lung prin umbra pădurii spre valea luminoasă a râului din depărtare. Asta voia să picteze, şi nu mai voia să aştepte până la toamnă. Era o misiune anevoioasă, o încercare capitală, avea de dezlegat o ghicitoare încântătoare: această perspectivă minunată trebuia pictată cu dragoste, trebuia pictată cu atâta dragoste şi studiu, cum ar fi făcut-o de pildă un rafinat maestru din vechime, un Altdorfer sau un Dürer. Aici nu mai era vorba doar de a stăpâni lumina şi ritmul ei mistic, aici până şi formele cele mai fine trebuiau să-şi atingă plenitudinea, la fel de grijuliu chibzuite şi asortate ca firele de iarbă în minunatele buchete de flori de câmp ale mamei sale. Strălucirea rece a văii din zare trebuia să fie împinsă şi mai mult îndărăt, atât prin valul cald de lumină al prim-planului, cât şi prin umbra pădurii, trebuia să strălucească din fundalul imaginii aidoma unei nestemate, pe cât de rece pe atât de dulce, pe cât de stranie pe atât de ispititoare.

Se uită la ceas, era timpul să meargă acasă. Azi nu voia să o lase pe soţia sa să aştepte. Dar mai înainte îşi scoase carneţelul de schiţe şi, la poalele dealului, în soarele amiezii, creiona cu linii viguroase scheletul picturii sale: volumul perspectivei, secţiunea întregului şi ovalul promiţător al micii privelişti încântătoare.

Din cauza asta întârzie puţin şi apoi coborî dealul în goană, fără să ia în seamă arşiţa, pe drumul însorit şi abrupt. Chibzui ce-i trebuia pentru lucru. Se hotărî să se trezească dis-de-dimineaţă, a doua zi, ca să vadă peisajul şi în lumina dimineţii, iar sufletul i se însenină la gândul că-l aştepta o nouă misiune frumoasă, atrăgătoare.

— Ce face Pierre? fu prima lui întrebare, când intră grăbit.

— Micuţul e liniştit şi ostenit, îl informă doamna Adele, nu pare să aibă dureri şi stă cuminte în pat. Ar fi cel mai bine să nu fie deranjat, e ciudat de sensibil şi tresare imediat când se deschide uşa sau când aude vreun zgomot brusc.

— Da, dădu el din cap mulţumindu-i, îl voi vizita mai târziu, poate spre seară. Iartă-mi întârzierea, am fost pe afară, iar în zilele următoare voi lucra în aer liber.

Mâncară în pace şi linişte, o lumină verde se scurgea în camera răcoroasă prin jaluzelele coborâte, toate ferestrele erau deschise, şi în liniştea amiezii se auzea clipocitul micii fântâni din curte.

— O să ai nevoie de echipament special pentru Indii? întrebă Albert. Iei şi echipament de vânătoare?

— Nu cred, Burkhardt are de toate. Mă va sfătui el. Cred că sculele pentru pictat va trebui să le iau în cutii de tablă lipite cu cositor.

— Vei purta şi o caschetă colonială?

— Bineînţeles. Aia pot s-o cumpăr pe drum.

Când Albert plecă după masă, doamna Veraguth îl rugă pe soţul ei să mai rămână. Se aşeză în scaunul ei împletit lângă fereastră, iar el îşi trase fotoliul lângă ea.

— Când vrei să pleci? începu ea.

— Oh, asta depinde întru totul de Otto, mă orientez fireşte după el. Cred că pe la sfârşitul lui septembrie.

— Aşa curând? Nu m-am putut gândi prea mult la asta. Pierre are nevoie acum de mine. Dar cred că, în ce-l priveşte, n-ar trebui să ceri prea mult de la mine.

— Nici nu vreau, m-am mai gândit o dată azi la lucrul acesta. Trebuie să ai libertate deplină. Sunt de acord, nu e corect ca eu să călătoresc prin lume şi să mă amestec totodată aici în treburile tale. Fă ce crezi că e mai bine. Nu trebuie să ai mai puţină libertate decât cer eu pentru mine.

— Dar ce se va întâmpla cu casa? Singură aici nu vreau să rămân, e prea izolat şi prea departe şi sunt prea multe amintiri stânjenitoare aici.

— Ţi-am spus doar, n-ai decât să te stabileşti unde-ţi place. Rosshalde îţi aparţine, ştii prea bine, iar înainte de plecare voi clarifica situaţia, pentru orice eventualitate.

Doamna Adele păli. Cerceta chipul soţului ei cu o atenţie aproape duşmănoasă.

— Vorbeşti, spuse ea cu o voce sugrumată, ca şi cum n-ai avea de gând să te mai întorci.

El clipi gânditor şi privi în jos.

— Nu se poate şti niciodată. N-am nici cea mai vagă idee pentru cât timp voi fi plecat, dar nu prea cred că Indiile sunt nişte ţinuturi foarte sănătoase pentru oameni de vârsta mea.

Ea dădu sever din cap.

— Nu mă refer la asta. De murit, putem muri cu toţii. Mă întreb daca pur şi simplu ai intenţia să te mai întorci.

El tăcu şi clipi din ochi, în cele din urmă surise vag şi se ridică.

— Cred că despre asta vom discuta altă dată. Ultima noastră ceartă a fost, ţii minte, când am discutat problema asta în urmă cu câţiva ani. Aici la Rosshalde nu vreau să mă mai cert, iar cu tine cel măi puţin. Presupun că gândeşti la fel ca atunci. Sau mi l-ai încredinţa azi pe micuţul Pierre?

Doamna Veraguth scutură din cap în tăcere.

— Aşa mă şi aşteptam, zise bărbatul liniştit, să nu mai răscolim acum aceste lucruri. Poţi, cum am spus, să dispui de casă. Nu mă interesează nicidecum să păstrez Rosshalde, iar dacă se iveşte ocazia să o vinzi la un preţ bun, atunci dă-o!

— Ăsta este sfârşitul acestui loc, rosti ea cu un ton de adâncă amărăciune, şi se gândi la perioada începuturilor, la primii ani din copilăria lui Albert, la toate speranţele şi aşteptările ei de odinioară. Aşadar, astfel se sfârşea totul.

Veraguth, care se îndreptase deja spre uşă, se mai întoarse o dată şi zise blând:

— N-o lua aşa în serios, copilă! Dacă vrei, poţi să păstrezi totul.

Ieşi afară, îi scoase câinelui lanţul şi o porni către atelier, cu câinele lătrând şi sărind vesel în jurul lui. Ce-i mai păsa de Rosshalde! Aparţinea lucrurilor cu care nu mai avea de-a face.

Se simţi acum pentru prima oară superior soţiei sale. El îşi încheiase socotelile. Sacrificiul îl făcuse deja, în sufletul lui, renunţase la Pierre. De când se eliberase, toată fiinţa sa era aţintită numai către viitor. Pentru el, Rosshalde era epuizată, epuizată ca şi toate celelalte speranţe neîmplinite de pe vremuri, epuizată ca şi tinereţea. Inutil să le mai jelească!

Îl sună pe Robert care veni în fuga.

— Voi picta câteva zile afară. Pregăteşte trusa cea mică de pictat şi umbrela, până mâine trebuie să fie totul gata. Trezeşte-mă la cinci şi jumătate.

— Prea bine, domnule Veraguth.

— Asta-i tot. Va ţine vremea? Ce zici?

— Cred că va ţine… Mă scuzaţi, domnule Veraguth, dar aş vrea să vă mai întreb ceva.

— Da?

— Vă rog să mă iertaţi, dar am auzit că domnul vrea să plece în Indii.

Veraguth râse mirat.

— S-a dus al naibii de repede vorba. Aşadar, Albert a trăncănit. Da, voi pleca în Indii, iar tu n-ai cum să vii cu mine, Robert, din păcate. Acolo nu se obişnuieşte să ai servitori europeni. Dar dacă mai târziu ai să doreşti sa vii din nou la mine, vino! Până atunci îţi găsesc o altă slujbă bună, şi oricum vei primi simbria pentru restul anului.

— Mulţumesc, domnule Veraguth, mulţumesc mult. Aş vrea să vă rog să-mi trimiteţi adresa dumneavoastră. Aş dori să vă scriu. Ştiţi, eu – nu e chiar aşa simplu – eu am o logodnică, domnule Veraguth.

— Aşa, ai o logodnică?

— Da, domnule Veraguth, şi dacă îmi daţi drumul, trebuie să mă căsătoresc. De fapt, i-am promis să nu-mi mai iau nicio altă slujbă, dacă voi pleca vreodată de aici.

— Ei, atunci te bucuri că scapi de aici. Oricum, mie îmi pare rău, Robert. Şi ce vrei să faci după ce te vei căsători?

— Păi, ea vrea să deschidem o tutungerie.

— O tutungerie? Robert, asta nu ţi se potriveşte defel.

— Iertăciune, domnule Veraguth, dar trebuie măcar să încerc. Însă dacă-mi permiteţi – nu s-ar putea în cele din urmă să rămân totuşi în serviciul dumneavoastră? Voiam doar să întreb cu cea mai bună cuviinţă, domnule Veraguth.

Pictorul îl bătu pe umăr.

— Omule, ce vor să însemne toate astea? Vrei să te însori, vrei să deschizi prăvălia asta neghioabă, dar totodată vrei să şi rămâi la mine? Mi se pare că ceva nu e în regulă. Nu prea te trage inima la această căsătorie, aşa-i, Robert?

— Iertat să-mi fie, domnule Veraguth, nu. Ea ar fi destul de vrednică, logodnica mea, nimic de zis. Dar aş rămâne mai degrabă aici. Are o fire cam aprigă, şi…

— Bine, omule, dar atunci de ce vrei s-o iei de nevastă? Pasămite te temi de ea! Doar nu aveţi un copil? Sau da?

— Nu, asta nu. Dar nu mă mai slăbeşte…

— Atunci dăruieşte-i o broşă drăguţă, Robert, o să-ţi dau un taler pentru asta. I-o dai logodnicei şi-i spui să-şi găsească pe altul pentru tutungerie. Spune-i că aşa am zis eu. Şi să-ţi fie puţin ruşine! Ai opt zile. După aceea vreau să ştiu dacă eşti bărbatul care se lasă speriat de o muiere sau nu.

— Bine, bine. Am să-i spun cumva…

Zâmbetul lui Veraguth se şterse. Strigă, fulgerându-l cu ochi mânioşi pe nefericitul Robert:

— Îi vei da papucii fără prea multă vorbă, Robert, altfel nu mai ai ce căuta la mine. Ptiu, drace – cununie cu de-a sila! Du-te şi sfârşeşte grabnic cu asta!

Îşi umplu pipa, luă un carnet mai mare de schiţe şi un cartuş de cărbune pentru desenat şi plecă spre dealul din pădure.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

Regimul nu părea să-i priască. Pierre Veraguth zăcea chircit în patul său, ceaşca de ceai stătea neatinsă alături. Atât cât era cu putinţă nu-l deranjau, căci oricum nu scotea vreun cuvânt, iar de fiecare dată când cineva intra în cameră, tresărea violent. Mama şedea ore întregi lângă patul lui murmurându-i, pe jumătate cântat, cuvinte liniştitoare de tandreţe. Era foarte îngrijorată şi speriată: era ca şi cum micuţul bolnav s-ar fi zăvorit într-o durere tainică şi n-ar mai fi vrut să iasă. Nu răspundea la nicio întrebare, la nicio rugăminte, la nicio îmbiere, privea doar încruntat şi nu voia nici să doarmă, nici să se joace, nici să bea, nici să i se citească. Doctorul venise două zile la rând; nu spusese mare lucru şi recomandase comprese călduţe. Pierre zăcea mai tot timpul într-o moţăiala uşoară, ca cei care au febră, bălmăjea apoi cuvinte de neînţeles şi visa, pe jumătate conştient, într-un delir uşor, pâclos.

De câteva zile Veraguth picta afară. Seara când se înapoie acasă, întrebă numaidecât de băiat. Soţia sa îl rugă să nu mai intre în camera bolnavului pentru că Pierre era foarte sensibil la orice deranj şi părea că tocmai aţipise. Cum doamna Adele nu spunea multe cuvinte, iar de la ultima lor discuţie era mereu stingherita şi indispusă, el n-o mai întrebă nimic, ci plecă nepăsător la scăldat, petrecându-şi seara în neliniştea plăcută şi agitaţia caldă pe care le încerca întotdeauna când pregătea o nouă lucrare. Până acum pictase mai multe studii afară, iar a doua zi voia să se apuce de tabloul propriu-zis. Alese satisfăcut cartoane şi pânze, întări ramele slăbite, adună pensule şi unelte de pictat de tot felul, şi se echipă ca pentru o mică drumeţie; îşi pregăti chiar şi o cutie plină cu tutun, pipa şi bricheta, ca un turist care vrea să o pornească a doua zi dis-de-dimineaţă pe un drum de munte şi nu ştie cum să-şi umple mai bine ceasurile pline de aşteptare de dinaintea somnului decât gândindu-se încântat la ziua de mâine şi pregătindu-şi grijuliu fiecare lucruşor.

Răsfoi apoi în tihnă, cu un pahar de vin în mână, corespondenţa de seară. Descoperi o scrisoare veselă, duioasă de la Burkhardt, iar alături o listă întocmită cu minuţiozitatea unei gospodine, cu tot ce trebuia Veraguth să ia în călătorie. Amuzat, acesta parcurse lista întreagă, din care nu fuseseră uitate nici brâurile de lână, nici sandalele de plajă, nici pijamaua, nici jambierele. În josul biletului era scris cu creionul: „De restul mă voi îngriji eu pentru amândoi, şi de cabine. Nu-i lăsa să-ţi împuie capul cu tot soiul de prafuri pentru rău de mare, sau mai ştiu eu ce literatură despre Indii, asta-i treaba mea.”

Zâmbind, se îndreptă spre un sul mare, pe care i-l trimisese un tânăr pictor din Düsseldorf, cu gravuri, dedicându-i-le cu veneraţie. Găsi şi pentru asta timp şi dispoziţie, se uită atent la foi, şi-o alese pe cea mai bună pentru mapele sale; celelalte putea să le păstreze Albert. Pictorului îi scrise un bilet prietenesc.

În cele din urmă închise carnetul de schiţe şi privi lung nenumăratele desene pe care le făcuse afară. Niciunul nu-l mulţumea pe deplin şi voia să încerce mâine cu o altă schiţă, iar dacă nu-şi regăsea tabloul nici în aceasta, atunci voia să picteze alte şi alte studii până ce reuşea. În orice caz mâine va fi foarte sârguincios, restul va veni de la sine. Iar această lucrare va însemna despărţirea sa de Rosshalde; era, fără îndoială, cel mai atrăgător şi mai impunător peisaj din tot ţinutul şi nu în zadar, spera el, îl amânase mereu până acum. Treaba nu putea fi mântuită într-un studiu tăios, trebuia să devină o pictură buna, delicată, măsurată. Pictura rapidă, în natură, luptând cu greutăţi, înfrângeri şi victorii, de aceasta avea să aibă parte din nou afară, la tropice.

Se culcă devreme şi dormi foarte bine până când îl trezi Robert. Se ridică, în veselă grabă, în frisoanele răcorii aspre a dimineţii, bău din picioare o cană de cafea şi îl zori pe servitor, care trebuia să-i ducă pânza, scaunul şi cutia de culori. Puţin după asta părăsi casa şi dispăru, cu Robert în urma lui, prin câmpiile încă palide ale dimineţii. Mai înainte voise să întrebe la bucătărie dacă Pierre avusese o noapte liniştită. Dar găsise casa încuiată şi pe toţi dormind.

Doamna Adele stătuse până noaptea târziu cu micuţul, căci acesta părea să aibă puţină febră. Îi ascultase murmurul

incoerent, îi luase pulsul şi îi pregătise patul. Când îi spusese noapte bună şi îl sărutase, el deschisese ochii şi o privise, însă fără sa răspundă. Noaptea se scursese în linişte.

Pierre era treaz când ea veni dimineaţa la el. Nu vru să ia micul dejun, ceru în schimb o carte cu poze. Mama se duse chiar ea să-i aducă una. Îi îndesă încă o pernă sub cap, trase perdelele şi îi puse lui Pierre cartea în mâini; era o imagine cu un soare mare, auriu, strălucitor, care-i plăcea lui în mod deosebit.

El înălţă cartea înaintea ochilor; lumina veselă, strălucitoare a dimineţii căzu pe foaie. Dar pe dată o umbră întunecată de durere, dezamăgire şi nemulţumire trecu peste faţa sa gingaşă.

— Vai, ce doare! strigă el chinuit şi dădu drumul cărţii cu poze.

Ea o prinse şi i-o ridică din nou în faţa ochilor.

— E soarele tău drag, zise ea îmbietor.

El îşi acoperi ochii cu palmele.

— Nu, ia-o de aici. E îngrozitor de galben!

Suspinând, luă din nou cartea la ea. Dumnezeu ştie ce era cu copilul! îi cunoştea multe sensibilităţi şi toane, dar aşa nu fusese încă niciodată.

— Fii atent, zise ea implorând blând, acum îţi aduc un ceai bun, cald în care îţi poţi pune zahăr, şi primeşti şi un biscuit bun.

— Nu vreau!

— Încearcă măcar! îţi face bine, vei vedea.

El o privi chinuit şi mâniat.

— Dar dacă nu vreau!

Ea ieşi şi rămase o vreme afară. El clipi în lumină: i se păru foarte stridentă şi îl duru. Se întoarse cu spatele. Nu mai exista oare nicio alinare, niciun pic de plăcere, nici cea mai mică bucurie pentru el? Îmbufnat şi podidindu-l plânsul îşi îngropa faţa în pernă, muşcând potrivnic pânza moale cu gust fad. Asta era o imagine ce venea din cea mai fragedă copilărie. Când era foarte mic avea obiceiul, dacă era pus în pat şi nu putea adormi imediat, să muşte perna şi să o morfolească ritmic, până când obosea şi adormea. Asta începu să facă acum din nou, înaintând spre o paşnică amorţeală, care îi făcea bine şi în care rămase liniştit.

Mama intră iar după o oră. Se aplecă asupra lui şi zise:

— Aşa, şi acum vrea Pierre să fie iar cuminte? Mai înainte n-ai fost deloc cuminte şi mama s-a întristat.

Altădată acesta era un mijloc eficace, căruia rar îi rezista, dar când rosti aceste cuvinte, se temu că s-ar putea să o pună prea tare la inimă şi să izbucnească în plâns. Dar el nu păru să-i asculte cuvintele, iar când ea întrebă pe un ton ceva mai aspru:

— Ştii doar că mai înainte ai fost obraznic? el îşi strâmbă buzele aproape batjocoritor şi privi complet indiferent.

Îndată apăru şi doctorul.

— A vomitat iar? Nu? Minunat. Şi noaptea a fost bine? Ce a luat la micul dejun?

Când îl aranja pe băiat şi-l întoarse cu faţa spre fereastră, acesta se chirci ca şi cum ar fi avut dureri şi închise ochii. Medicul cercetă atent expresia ciudată, apăsată, de apărare şi durere, pe faţa de copil.

— Este sensibil şi la zgomot? o întrebă el pe doamna Adele în şoaptă.

— Da, zise ea încet, nu mai putem nici să cântăm la pian, căci îl scoate din minţi.

Doctorul dădu din cap şi trase draperia pe jumătate. Apoi îl ridică pe micuţ din pat, îi ascultă inimă şi-l lovi uşor cu un ciocănel peste tendoane, sub rotula genunchilor.

— Bun, zise el prietenos, acum te lăsăm în pace, băiete.

Îl întinse grijuliu înapoi în pat, îl luă de mână şi-i surâse clătinând din cap.

— Pot să vă mai reţin un moment? zise el pe un ton curtenitor doamnei Veraguth, şi o urmă în camera ei.

— Povestiţi-mi mai multe despre micuţul dumneavoastră, o încuraja el. Mi se pare că este totuşi foarte agitat şi trebuie să-l îngrijim bine un timp, dumneavoastră şi cu mine. Despre stomac să nu mai pomenim. Trebuie neapărat să mănânce din nou. Lucruri bune, întăritoare: ouă, supă de came, smântână proaspătă. Încercaţi cu gălbenuş. Dacă îi place mai mult dulce, bateţi-l cu zahăr într-o ceaşcă. Altfel, aţi mai observat ceva neobişnuit?

Îngrijorată şi totuşi calmată de tonul său prietenos şi sigur, ea începu să povestească. Cel mai mult o speria supărarea lui Pierre, ca şi cum acesta n-ar mai fi iubi-o. Ca şi cum i-ar fi fost totuna dacă era rugat sau certat, ca şi cum ar fi fost indiferent

la toate. Povesti despre cartea cu poze, iar doctorul dădu din cap.

— Lăsaţi-l în voia lui! zise el ridicându-se. Este bolnav acum, şi nu poate fi învinuit de necuviinţă. Lăsaţi-l pe cât posibil în pace! Dacă are dureri de cap, puteţi să-i puneţi comprese cu gheaţă. Iar seara ţineţi-l cât mai mult într-o baie călduţă, asta îmbie la somn.

Îşi luă rămas bun şi nu acceptă să fie condus pe scări.

— Aveţi grijă să mănânce azi ceva! zise el din mers.

Jos se opri în faţa uşii deschise de la bucătărie şi întrebă de servitorul lui Veraguth.

— Chemaţi-l pe Robert! porunci bucătăreasa servitoarei. Trebuie să fie în atelier.

— Nu e nevoie, spuse doctorul. Mă duc eu acolo. Nu, lăsaţi, cunosc drumul.

Părăsi bucătăria cu o glumă şi apoi, devenit dintr-o dată serios şi meditativ, se îndepărtă încet printre castani.

Doamna Veraguth se gândi încă o dată la fiecare cuvânt rostit de doctor, dar nu reuşi să priceapă mare lucru. Evident că acesta lua afecţiunea lui Pierre mai în serios decât până atunci, totuşi nu spusese nimic de rău şi fusese atât de obiectiv şi de calm, încât probabil nu exista niciun pericol serios. Părea să fie o stare de slăbiciune şi de nervozitate, care putea fi depăşită cu puţină răbdare şi cu o îngrijire bună.

Merse în camera de muzică şi închise pianul, ca nu cumva Albert să uite şi să se apuce de cântat pe nepusă masă. Chibzui în ce cameră să mute instrumentul în caz că situaţia va mai dura.

Mergea din când în când să vadă de Pierre, deschidea atentă uşa, ascultând dacă doarme sau suspină. De fiecare dată îl găsea treaz, zăcând şi privind apatic înainte, şi de fiecare dată se retrăgea întristată. Mai curând l-ar fi îngrijit ştiindu-l în pericol şi cu dureri, decât să-l vadă zăcând aşa, închis în sine, posomorit şi lipsit de orice chef: i se părea că o prăpastie stranie îl despărţea de ea ca într-un vis, o vrajă potrivnică, vâscoasă, pe care dragostea şi grija ei nu erau în stare să o sfărâme. Undeva îndărăt era un duşman mârşav, odios, a cărui natură şi ale cărui rele intenţii nu le cunoştea şi împotriva căruia nu avea cum să lupte. Poate că acolo se pregătea o febră, o scarlatină sau o altă boală de copil.

Îngrijorată, se odihni o vreme în camera ei. Privirea îi căzu pe un buchet de lămâiţă, se aplecă deasupra mesei rotunde de mahon, al cărei lemn roşu-brun lucea profund şi cald prin ochiurile feţei de masă ajurate, şi, închizând ochii, îşi cobori obrazul în florile răsfirate, moi, văratice, al căror parfum tare, dulceag, când îl sorbi adânc, căpătă un gust amar, enigmatic.

Când se ridică, uşor ameţită, şi îşi plimbă privirea peste flori, pe masă şi prin odaie, o copleşi un val de tristeţe amară. Se uită, cu o neaşteptată deşteptare a sufletului, prin cameră şi la pereţi; covorul şi masa cu flori, ceasul şi tablourile i se părură dintr-o dată străine şi fără niciun rost. Văzu covorul rulat, tablourile împachetate şi totul încărcat într-o maşină care avea să ducă departe toate aceste lucruri, rămase fără suflet şi fără adăpost, într-un loc nou, străin şi nepăsător. Văzu Rosshalde pustie, cu uşile şi ferestrele zăvorite, şi simţi holbându-se din toate straturile de flori ale grădinii părăsirea şi durerea despărţirii. Fură doar câteva clipe. Veniră şi se destrămară ca o chemare abia auzită, totuşi stăruitoare, din beznă, ca o frântură oglindită, trecător pogorâtă din viitor. Şi din oarba viaţă a sentimentelor, îi apăru desluşit în conştiinţă: curând va rămâne fără cămin, cu Albert al ei şi cu Pierre cel bolnav, soţul ei o va părăsi, iar ei îi vor rămâne pentru totdeauna în suflet deprimarea şi răceala atâtor ani lipsiţi de iubire. Va trăi pentru copii, dar nu-şi va mai regăsi niciodată viaţa ei proprie, frumoasă, cea pe care o aşteptase odinioară de la Veraguth şi pentru care, până mai ieri ori chiar azi, încă nutrise şi ocrotise în sinea ei o speranţă ascunsă. Pentru asta era prea târziu. Iar această revelaţie şi trezire o înfiorară.

Îşi veni însă numaidecât în fire. O aşteptau vremuri tulburi, de nelinişte; Pierre era bolnav, iar vacanţa lui Albert era pe sfârşite. Nu putea, în niciun caz nu avea voie să se lase copleşită şi să dea ascultare unor glasuri subterane. Întâi trebuia să se facă Pierre sănătos, să plece Albert, iar Veraguth să fie în Indii, apoi va mai vedea, îi rămânea atunci timp să acuze soarta şi să plângă pe săturate. Acum n-avea rost, nu avea voie, nici nu încăpea vorba de asta.

Puse vaza cu flori afară în faţa ferestrei. Se duse în dormitor, îşi turnă apă de colonie pe batistă şi îşi şterse fruntea, îşi verifică în oglindă coafura austeră, rigidă şi plecă cu paşi liniştiţi spre bucătărie să-i pregătească o gustare lui Pierre. Veni

apoi cu ea la patul micuţului, îl potrivi, nu luă în seamă gesturile lui de apărare şi-i dădu, neînduplecată şi atentă, gălbenuşul cu linguriţa. Îl şterse la gură, îl sărută pe frunte, îi aranjă patul şi îi ceru să fie cuminte şi să doarmă.

Când Albert se întoarse acasă de la plimbare, ea îl trase cu sine pe verandă, unde vântul uşor de vară zvâcnea în copertinele de pânză bine întinse.

— Doctorul a trecut din nou pe aici, povesti ea. Ceva nu e în regulă cu nervii lui Pierre, şi trebuie să aibă cât mai multă linişte, îmi pare rău pentru tine, dar deocamdată nu se mai poate cânta la pian în casă. Ştiu, este un sacrificiu pentru tine, băiete. Poate că ar fi mai bine, pe vremea asta frumoasă, să pleci câteva zile, la munte sau la München? Tata n-ar avea, cu siguranţă, nimic împotrivă.

— Mulţumesc, mamă, e drăguţ din partea ta. Poate că voi pleca pentru o zi, dar nu mai mult. Altfel n-o să mai ai pe nimeni lângă tine cât Pierre e bolnav. De altfel trebuie să încep şi temele pentru şcoală, până acum n-am făcut decât să mă plimb.

– Numai de s-ar face Pierre sănătos!

— Bine, Albert, eşti cuminte. Nu e deloc o perioadă uşoară pentru mine, mă bucur să te am aici. Cu tata te împaci din nou mai bine, nu?

— A da, de când s-a hotărât să plece. De altfel îl văd atât de puţin, pictează toată ziua. Ştii, uneori regret că am fost adesea rău cu el – şi el m-a chinuit, dar are totuşi ceva ce-mi impune de fiecare dată respect. Este, ce-i drept, îngrozitor de unilateral şi nu se prea pricepe la muzică, dar este totuşi un mare artist şi are o misiune în viaţă. Asta-mi impune respect. Nu se alege cu nimic din faima sa, iar din banii săi, de asemenea, cu foarte puţin; nu pentru asta lucrează.

Îşi încreţi fruntea, căutându-şi cuvintele. Dar nu reuşi să se exprime aşa cum dorea, cu toate că simţământul era foarte precis. Mama surise şi-i mângâie părul spre spate.

— Citim împreună din nou în franceză deseară? întrebă ea linguşitor.

Zâmbind şi el, dădu din cap afirmativ, iar în acea clipă ei i se păru nebunesc şi de neînţeles faptul că mai înainte putuse să ceară o altă soartă decât să trăiască pentru fiii ei.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

Puţin înainte de amiază Robert apăru afară, la liziera pădurii, lângă stăpânul său, să-l ajute să ducă acasă sculele de pictat. Veraguth terminase un nou studiu, pe care ţinea să-l ducă chiar el. Ştia acum exact cum trebuia să devină tabloul şi voia să-l sfârşească în câteva zile.

— Mâine dimineaţă ieşim din nou, zise el voios şi clipi cu ochii obosiţi în aerul orbitor al amiezii.

Robert îşi desfăcu ceremonios vestonul şi scoase o hârtie din buzunarul de la piept. Era un plic cam mototolit, fără adresă.

— Trebuie să vă dau asta.

— De la cine?

— De la domnul doctor. A întrebat de dumneavoastră pe la ora zece; dar a zis să nu vă întrerup din lucru.

— Bine. Ia-o înainte!

Servitorul plecă înainte cu rucsacul, scaunul şi şevaletul. Veraguth rămase locului şi deschise scrisorica presimţind veşti neplăcute. Înăuntru găsi doar cartea de vizită a doctorului cu o notiţă mâzgălită în grabă şi neciteţ cu creionul: „Vă rog să veniţi după-amiază pe la mine, aş dori să vă vorbesc în legătură cu Pierre. Starea lui e ceva mai îngrijorătoare decât am vrut să-i zic soţiei dumneavoastră. Nu vă faceţi niciun fel de griji inutile înainte de a vă fi vorbit.”

Îşi stăpâni cu greu spaima care îi tăia respiraţia, rămase locului impunându-şi să fie calm şi mai citi cu atenţie biletul încă de două ori. „Ceva mai îngrijorătoare decât am vrut să-i zic soţiei dumneavoastră!” Aici era buba. Soţia lui nu era nici pe departe într-atât de fragilă sau de iritabilă încât să trebuiască să fie menajată pentru orice fleac. Aşadar, era grav, era periculos, Pierre putea să moară! Pe de altă parte scria „starea”, asta suna atât de inofensiv. Şi apoi „griji inutile”! Nu, chiar aşa de grav nu avea cum să fie. Poate ceva contagios, o boală de copii. Poate că doctorul dorea să-l izoleze, să-l interneze într-o clinică?

Cugetă şi se mai calmă. Coborî molcom dealul şi plecă spre casă pe drumul de ţară încins. În orice caz, voia să facă aşa cum îi ceruse doctorul şi să n-o lase pe soţia sa să observe nimic.

Acasă însă, nerăbdarea puse stăpânire pe el. Chiar înainte să-şi ştie tabloul în siguranţă sau să se spele, intră alergând în casă – lăsă tabloul încă ud rezemat de perete la baza scărilor – şi păşi încet în odăiţa lui Pierre. Soţia sa era înăuntru.

El se aplecă deasupra băiatului şi-l sărută pe păr.

— Bună ziua, Pierre. Cum îţi merge?

Pierre zâmbi slab. Apoi imediat începu să tragă zgomotos aer prin nările tremurânde şi ţipă:

— Nu, nu, du-te! Miroşi atât de urât!

Veraguth se trase ascultător deoparte.

— E doar terebentină, dragule. Tata nici nu s-a spălat fiindcă voia să vadă de tine. Acum mă duc şi mă schimb, apoi vin din nou la tine. E bine aşa?

Plecă luând cu sine acea imagine şi vocea tânguitoare a micuţului ce răsuna în el.

La masă ceru să i se spună ce-a zis doctorul, şi auzi cu bucurie că Pierre mâncase şi nu vomitase din nou. Totuşi rămase agitat şi nesigur şi se chinui să poarte o discuţie cu Albert.

Apoi rămase o jumătate de ceas lângă patul lui Pierre, care zăcea liniştit şi doar din când în când îşi ducea mâna la frunte ca şi cum l-ar fi durut. Privi cu dragoste înfricoşată gura subţire, care arăta vlăguită şi bolnavă, fruntea drăguţă, luminoasă, care acum avea între ochi un mic rid perpendicular, un rid bolnăvicios, dar copilăresc de moale şi mobil, care avea să dispară cu totul când Pierre va fi iarăşi sănătos. Şi trebuia să se facă sănătos –chiar dacă apoi lui îi va fi de două ori mai greu să plece şi să-l părăsească. Trebuia să crească mai departe cu drăgălăşenia şi senina lui frumuseţe copilărească şi să respire ca o floare în razele soarelui, chiar dacă nu l-ar mai fi văzut niciodată şi şi-ar fi luat adio de la el. Trebuia să se facă bine şi să devină un om frumos şi senin, în care să trăiască tot ce era mai gingaş şi mai pur din fiinţa tatălui său.

În timp ce stătea lângă patul copilului, începu să presimtă câtă amărăciune mai avea de îndurat până când toate astea se vor fi sfârşit. Buzele i se înfiorară, iar inima lui se apără de acest ghimpe, dar în adânc, sub toată durerea şi toată spaima, îşi

simţi hotărârea rămasă de neclintit şi indestructibilă. Asta era rezolvată, acolo nu-l mai atingeau nici durerea, nici dragostea. Era însă dator să străbată şi această ultimă perioadă şi să nu se ferească de nicio suferinţă, iar el era pregătit să soarbă paharul până la fund, fiindcă simţea de câteva zile fără umbră de îndoială că numai prin această poartă întunecată putea trece drumul lui către viaţă. Dacă acum era laş, dacă dădea bir cu fugiţii şi se sustrăgea durerii, ar fi luat cu sine noroi şi venin şi nu şi-ar mai fi găsit niciodată libertatea curată, sfântă, după care tânjea şi pentru care era dispus să îndure orice chin.

Acum, înainte de toate, trebuia să vorbească cu doctorul. Se ridică, dădu cu tandreţe din cap spre Pierre şi ieşi. Îi trecu prin cap că ar putea să-l ducă Albert cu şareta şi căută camera acestuia pentru prima dată în acea vară. Bătu cu putere la uşă.

Albert stătea la fereastră citind. Se ridică iute în picioare şi-i veni mirat tatălui în întâmpinare.

— Am o mică rugăminte, Albert. Ai putea să mă duci repede cu şareta în oraş?

– Da? Eşti drăguţ. Atunci fii bun şi mergi de ajută la înhămat, sunt puţin grăbit. Doreşti o ţigară?

— Da, mulţumesc. Mă duc să văd de cai.

Peste puţin timp se găseau în şaretă, Albert pe capră cu frâele în mână; iar când în oraş Veraguth îi ceru să oprească la un colţ de stradă şi îşi luă rămas bun de la el, îi mai spuse câteva cuvinte de recunoştinţă.

— Mulţumesc frumos. Ai făcut progrese şi stăpâneşti acum foarte bine caii. Acum adio, mă întorc mai târziu pe jos.

Se îndepărtă zorit pe strada fierbinte. Doctorul locuia într-o zonă liniştită, distinsă, unde la acea oră nu era aproape niciun om pe stradă. O cisternă trecu toropită pe lângă el, doi băieţaşi alergau în urma ei, întindeau mâinile în ploaia subţire de picături şi se stropeau râzând unul pe celălalt pe chipurile înfierbântate. Dintr-o fereastră deschisă de la parter răsunau acordurile plictisite ale unui elev exersând la pian. Veraguth avusese din totdeauna, şi mai ales vara, o adâncă aversiune faţă de străzile pustii ale oraşelor; îi aminteau de anii tinereţii când locuise pe astfel de străzi, în odăi ieftine, plictisitoare, cu iz de cafea şi de bucătărie pe scări, cu vedere spre mansarde, spaliere pentru bătut covoare şi grădini ridicol de mici, lipsite de farmec.

În coridor, printre tablourile mari înrămate în aur şi covoarele late, îl întâmpină un miros discret de cabinet medical, iar o fată tânără, îmbrăcată cu un halat de asistentă lung, alb ca zăpada, îi luă cartea de vizită. Îl conduse mai întâi în sala de aşteptare, unde mai multe doamne şi un tânăr stăteau tăcuţi şi abătuţi în fotoliile de pluş şi priveau ţintă în reviste; apoi, la rugămintea lui, îl duse într-o altă cameră, unde se găseau într-un vraf gros numerele din mai mulţi ani, legate cu şnur, ale unei reviste medicale de specialitate, şi unde abia avu timp să privească puţin în jur, când fata intră din nou şi-l conduse în cabinetul doctorului.

Aici luă loc într-un fotoliu mare de piele într-o atmosferă de curăţenie şi strictă utilitate, iar doctorul stătea mic şi sever în faţa lui, la birou; în camera înaltă era linişte, doar o pendulă mică, lucitoare, din sticlă şi alamă, îşi urma mersul ticăind ritmat şi ascuţit.

— Da, dragă maestre, starea băiatului nu-mi place deloc. N-aţi observat la el mai de mult tulburări, de pildă, dureri de cap, oboseală, lipsă de chef de joacă şi altele de acest gen?

– De abia în ultimul timp? Şi a fost dintotdeauna atât de sensibil? La zgomot şi lumină puternică? La mirosuri?

– Aşa? Nu putea suporta mirosul culorilor din atelier! Da, se leagă cu celelalte.

Puse multe întrebări, iar Veraguth răspunse într-o amorţeală uşoară, cu un sentiment de atenţie temătoare şi admiraţie ascunsă pentru acest mod de exprimare atent politicos, extrem de precis.

Apoi întrebările veniră din ce în ce mai lent şi izolat, în cele din urmă se aşternu o pauză lungă, iar tăcerea atârna ca un nor în cameră, întreruptă doar de ticăitul strident şi ascuţit al micului ceas cochet.

Veraguth îşi şterse transpiraţia de pe frunte. Simţea că era timpul să afle adevărul, şi deoarece doctorul stătea ca împietrit şi tăcea, spaima îl copleşi, paralizându-l. Îşi roti capul ca şi cum s-ar fi sufocat în gulerul cămăşii, iar în cele din urmă răbufni:

— E chiar atât de rău?

Doctorul ridică ochii. Chipul lui gălbejit şi ostenit de muncă îl privi inexpresiv şi se plecă afirmativ.

— Da, din păcate. E grav, domnule Veraguth.

Nu-şi mai desprinse ochii de pe el. Urmări atent şi în aşteptare cum pictorul păli, iar braţele îi căzură de-a lungul corpului. Zări cum faţa puternică, osoasă, deveni slabă şi neajutorată, cum gura îşi pierdu fermitatea, cum ochii îi rătăceau cu o privire goală. Văzu gura strâmbându-se şi tremurând uşor şi pleoapele căzându-i peste ochi ca într-un leşin. Îl observa şi aştepta. Apoi văzu gura pictorului revenindu-şi, ochii însufleţiţi de o voinţă nouă, numai paloarea profundă rămăsese. Văzu că pictorul era pregătit să-l asculte.

— Ce este, doctore? Nu-i nevoie să mă cruţaţi, vorbiţi.

– Doar nu credeţi că Pierre e pe moarte?

Doctorul îşi trase scaunul mai aproape. Vorbi foarte încet, dar desluşit şi apăsat.

— Asta nimeni n-o poate spune. Dar dacă nu mă înşel prea tare, micuţul este foarte bolnav.

Veraguth îl privi în ochi.

— E pe moarte? Aş vrea să ştiu dacă dumneavoastră credeţi că e pe moarte. Înţelegeţi-mă – aş vrea să ştiu asta.

Fără să-şi dea seama, pictorul se ridicase şi se apropiase amenințător. Doctorul îi puse mâna pe braţ, el tresări şi se lăsă imediat, parcă ruşinat, înapoi în fotoliu.

— N-are niciun rost să vorbiţi aşa, începu iar doctorul. În ce priveşte moartea şi viaţa nu decidem noi, aici avem şi noi doctorii zilnic surprize. Ştiţi, pentru noi fiecare bolnav trebuie să însemne o speranţă atâta timp cât mai respiră. Altfel, unde am ajunge?!

Veraguth încuviinţă din cap cu răbdare şi întrebă:

— Deci, ce este?

Doctorul tuşi scurt.

— Dacă nu mă înşel, este meningită.

Veraguth rămase liniştit şi îngână cuvântul încet. Apoi se ridică şi-i întinse doctorului mâna.

— Deci meningită, zise el vorbind foarte lent şi atent, căci buzele îi tremurau ca de ger. Şi asta nu poate fi lecuită?

— Totul poate fi lecuit, domnule Veraguth. Unul zace cu dureri de dinţi şi în câteva zile este mort, altul are toate simptomele celei mai grele boli şi scapă.

— Da, da. Şi scapă! Acum plec, domnule doctor. V-aţi dat multă osteneală cu mine. Aşadar, meningita e incurabilă?

— Dragă domnule…

— Iertaţi-mă. Aţi tratat probabil deja şi alţi copii de această me… de această boală? Da? Vedeţi!

– Mai trăiesc aceşti copii?

Doctorul tăcu.

— Mai trăiesc doi dintre ei, sau măcar unul singur?

Nu primi niciun răspuns.

Doctorul se îndreptă spre birou, parcă supărat, şi deschise un sertar.

— Nu dezarmaţi aşa uşor! zise el pe un ton schimbat. Nu avem cum să ştim dacă băiatul dumneavoastră va scăpa. Este în pericol şi trebuie să-l ajutăm pe cât ne stă în putinţă. Trebuie să îl ajutăm cu toţii, înţelegeţi, împreună cu dumneavoastră. Am nevoie de dumneavoastră. Voi mai trece deseară o dată pe la micuţ. Pentru orice eventualitate vă dau un somnifer, poate o să aveţi şi dumneavoastră nevoie. Şi acum fiţi atent: micuţul trebuie să aibă linişte şi să primească pe cât posibil hrană consistentă. Asta e esenţialul. Gândiţi-vă la asta.

— Sigur. N-o să uit nimic.

— Dacă are dureri sau devine agitat, îl ajutaţi cu băi călduţe sau comprese. Aveţi o pungă de gheaţă? Voi aduce eu una. Dar gheaţă aveţi? Bine.

– Să ne păstrăm speranţa, domnule Veraguth! Nu se cuvine ca vreunul dintre noi să-şi piardă acum curajul, trebuie să fim cu toţii la datorie. Nu-i aşa?

Reuşi să-i insufle lui Veraguth puţină încredere şi-l conduse afară.

— Să vă dau trăsura mea? Până la ora cinci nu am nevoie de ea.

— Mulţumesc, merg pe jos.

Coborî strada care era la fel de goală ca mai înainte. Din fereastra deschisă mai răsuna încă muzica posacă a şcolarului. Se uită la ceas, trecuse doar o jumătate de oră. Merse încet mai departe; stradă după stradă, înconjură jumătate de oraş. Se temea să iasă din el. Aici, în această nenorocită îngrămădire de case, era boală şi miros de doctorii, aici strâmtorarea, frica şi moartea erau la ele acasă, aici sute de uliţe posomorite şi sărăcăcioase împărţeau cu el toată apăsarea, şi nu era în singurătate. Dar afară, i se părea, sub copaci şi sub cerul senin, în foşnetul coaselor şi cântecul greierilor, gândul la toate

acestea trebuia să fie cu mult mai îngrozitor, mai absurd, mai deznădăjduit.

Era seară când ajunse acasă plin de praf şi mort de oboseală. Doctorul trecuse deja pe acolo, dar doamna Adele era liniştită şi părea să nu fi aflat nimic.

În timpul cinei Veraguth discută cu Albert despre cai. Găsea mereu ceva de zis, iar Albert îi răspundea. Văzură doar că tata era foarte obosit, altceva nimic. El însă se gândea cu înverşunare dispreţuitoare: Aş putea avea moartea în ochi, iar ei n-ar observa! Asta e soţia mea şi ăsta e fiul meu! Iar Pietre moare! Aşa gândea el într-un trist cerc vicios, în timp ce, cu o limbă ca de plumb, plăsmuia cuvinte care nu interesau pe nimeni. Şi apoi îi mai veni un gând: Aşa se cuvine! Astfel îmi voi sorbi singur suferinţa, până la ultima picătură amară. Voi sta aici prefăcându-mă necontenit şi-l voi vedea pe bietul meu micuţ murind. Iar dacă supravieţuiesc, atunci nu va mai exista nimic de care să mă simt legat şi care să-mi pricinuiască durere, atunci voi pleca şi nu voi mai minţi niciodată, nu mă voi mai încrede niciodată în dragoste, nu voi mai aştepta şi nu voi mai fi laş niciodată… Atunci voi şti doar de viaţă, făptuire şi mers înainte, şi nu voi mai şti nimic de inerţie şi de pace.

Cu o plăcere întunecată îşi simţea durerea arzându-i în piept, sălbatică şi de neîndurat, dar curată şi măreaţă, cum nu mai simţise niciodată şi nimic până acum; iar în faţa flăcării divine văzu risipindu-se neînsemnată viaţa lui mică, tristă, nesinceră şi ratată, care nu mai merita niciun gând şi nici măcar un reproş.

Rămase aşa lângă copil încă o oră, seara, în camera semiîntunecată a bolnavului; şi tot aşa străbătu o noapte arzătoare de nesomn, abandonându-se cu nesaţ durerii devoratoare, fără să mai spere şi fără să mai dorească nimic decât să fie mistuit şi purificat de acest foc până la ultima fibră. Înţelese că aşa trebuia să fie, că trebuia să renunţe şi să vadă murind tocmai ce avusese mai drag, mai bun şi mai curat.

CAPITOLUL AL ŞAISPREZECELEA

Lui Pierre îi mergea rău, iar tatăl său stătea aproape toată ziua cu el. Băiatul avea în continuare dureri de cap, respira sacadat, iar fiecare respiraţie era un mic geamăt trist. Din când în când trupul micuţ şi slab era scuturat de scurte convulsii sau se încorda încovoindu-se din răsputeri. Apoi zăcea iarăşi vreme îndelungată absolut nemişcat, iar în cele din urmă îl cuprindea un căscat chinuit. Pe urmă dormea un ceas, iar după ce se deştepta reîncepea cu fiecare respiraţie acel suspin regulat, tânguitor.

Nu auzea ce i se spunea, iar când îl ridicau în pat, aproape cu de-a sila, să-i dea de mâncare, accepta hrana cu o indiferenţă mecanică. În lumina slabă, căci draperiile erau bine trase, Veraguth stătu vreme îndelungată aplecat cu adâncă atenţie asupra băiatului, privind cu inima îngheţată cum din figura cunoscută, drăguţă, a copilului se pierdea mereu câte o dragă, gingaşă trăsătură, şi dispărea. Ce mai rămăsese era un chip palid, prematur îmbătrânit, o stranie mască a suferinţei, cu trăsături simplificate pe care nu se puteau citi decât durere, scârbă şi o groază adâncă.

Din când în când tatăl vedea acest chip desfigurat îndulcindu-se în clipele de aţipeală, recâştigându-şi o sclipire din farmecul pierdut al zilelor de când era sănătos, iar atunci nu-şi mai lua ochii de la el, cu o dorinţă însetată de iubire, să-şi întipărească încă şi încă o dată drăgălăşenia muribundă. I se părea că toată viaţa nu ştiuse niciodată ce e iubirea, niciodată până în aceste clipe de veghe şi contemplare.

Doamna Adele nu bănui nimic zile întregi; abia încetul cu încetul, văzându-l pe Veraguth încordat şi ciudat de absent, deveni suspicioasă, şi abia după alte câteva zile începu să facă legătura. Aşa că într-o seară, când el ieşea din camera lui Pierre, îl luă deoparte şi-i zise scurt pe un ton amar şi jignit:

— Ce este cu Pierre? Ce este? Văd că ştii ceva.

Se uită la ea profund buimăcit şi spuse cu buzele uscate:

— Nu ştiu, copilă. E foarte bolnav. Nu vezi?

— Văd. Vreau doar să ştiu ce este! Îl trataţi aproape ca pe un muribund, tu şi cu doctorul. Ce ţi-a zis?

— Mi-a zis că e grav şi că trebuie să ne îngrijim foarte atent de el. Are un fel de infecţie în bietul său cap. Îl vom ruga mâine pe doctor să ne spună mai mult.

Ea se sprijini de un dulap cu cărţi şi se prinse cu mâna de faldurile draperiei verzi. Cum însă nu scotea niciun cuvânt, el rămase răbdător în faţa ei, iar chipul îi era cenuşiu şi ochii inflamaţi. Avea un uşor tremur al mâinilor, dar, pe cât posibil, se stăpânea, şi afişa un fel de zâmbet, o sclipire ciudată de devotament, răbdare şi politeţe pe faţă.

Ea veni încet spre el. Îi puse mâna pe braţ şi genunchii părură că-i cedează. Îi şopti foarte încet:

— Crezi că trebuie să moară?

Veraguth mai avea încă zâmbetul vag, prostesc pe buze, dar lacrimi mărunte şi repezi îi brăzdară chipul. Aprobă slab din cap, iar când ea se prelinse pe lângă el pierzându-şi firea, el o ridică şi o aşeză pe un scaun.

— Nu se poate şti sigur, zise el încet şi greoi, ca şi cum ar fi repetat cu scârbă o lecţie de care se săturase de mult. Nu trebuie să ne pierdem curajul. Nu trebuie să ne pierdem curajul, repetă el mecanic după un timp, când ea îşi reveni şi se îndreptă în scaun.

— Da, zise ea, da, ai dreptate. Şi din nou după o pauză: – Nu se poate. Nu se poate.

Deodată se îndreptă din nou, avea viaţă în ochi şi toate trasaturile îi erau pline de înţelegere şi tristeţe.

— Nu-i aşa, zise ea tare, că nu te vei mai întoarce? O ştiu. Ne vei părăsi?

El îşi dădu prea bine seama că era o clipă care nu îngăduia nesinceritatea. Astfel că spuse sec şi fără intonaţie:

— Da.

Ea îşi rotea capul dintr-o parte într-alta ca şi cum trebuia să reflecteze profund şi nu reuşea să ajungă la niciun rezultat. Însă ceea ce spuse după aceea nu venea din reflecţie şi cugetare, ci izvora cu totul inconştient din apăsarea tristă şi nemângâiată a clipei, dintr-o oboseală lipsită de curaj şi mai ales dintr-o nevoie confuză de a îndrepta câte ceva şi de a arăta bunătate cuiva cât încă mai era posibil.

— Da, zise ea, aşa mă gândeam şi eu. Dar ascultă, Johann, Pierre nu trebuie să moară! Nu trebuie ca acum, dintr-o dată, să se prăbuşească totul! Şi ştii – aş dori să-ţi mai zic ceva: Când se va face sănătos poţi să-l ai. Mă auzi? Poate rămâne cu tine.

Veraguth nu înţelese imediat. Doar cu greutate pricepu spusele ei, şi că lucrul acesta, pentru care se luptase cu ea şi pentru care suferise şi ezitase ani de zile – lucrul acesta i se promitea acum, când era prea târziu.

I se părea covârşitor de absurd nu numai că acum, dintr-o dată, putea să aibă ceea ce ea îi refuzase atâta vreme, ci, mai mult, că Pierre putea să fie al lui tocmai când se găsea deja în braţele morţii. Acum avea deci să-i moară de două ori! Era o nebunie, nu putea decât să râdă! Era atât de grotesc şi de absurd încât fu cât pe ce să izbucnească într-un hohot amar.

Dar ea vorbea serios, fără îndoială. Încă nu credea, evident, că Pierre trebuia să moară. Era un gest plin de mărinimie, era din partea ei un uriaş sacrificiu, pe care voia să-l facă în confuzia plină de durere a clipei dintr-o pornire obscură de bunătate. El văzu cum suferea, cum pălise şi cum încerca cu greu să se ţină dreaptă. Nu avea voie să arate că privea sacrificiul ei, ciudata ei generozitate întârziată, ca pe o ironie mortală.

Ea începu să aştepte cu surprindere un cuvânt de la el. De ce nu zicea nimic? N-o credea? Sau se înstrăinase atât de mult, încât nu măi voia să primească nimic de la ea, nici măcar acest suprem sacrificiu?

Chipul ei începuse să tremure de dezamăgire, când el îşi regăsi stăpânirea de sine. Îi luă mâna, se aplecă şi o atinse uşor cu buzele reci, şi-i spuse:

— Îţi mulţumesc. Apoi îi veni un gând şi adăugă pe un ton mai cald: – Acum însă vreau să mă îngrijesc şi de Pierre. Lasă-mă să-l veghez la noapte!

— Vom face cu schimbul, zise ea cu hotărâre.

Pierre era în această seară foarte liniştit. Pe masă ardea o lampă mică, a cărei lumină slabă nu umplea odăiţa şi se pierdea spre uşă într-o penumbră cenuşie. Veraguth ascultă încă mult timp respiraţia băiatului, apoi se întinse pe canapeaua îngustă care-i fusese adusă acolo.

Noaptea, pe la ora două, doamna Adele se trezi, aprinse lumina şi se ridică. Cu luminarea în mână, se duse dincolo

îmbrăcată în cămaşa de noapte. Găsi totul liniştit. Pierre clipi uşor din gene când lumina îi atinse faţa, dar nu se trezi. Iar pe canapea dormea îmbrăcat şi puţin încovoiat bărbatul ei.

Îi lumină şi lui faţa şi se opri puţin lângă el. Îi privi chipul, acum relaxat şi neprefăcut, cu toate ridurile şi părul încărunţit, obrajii vlăguiţi şi ochii adânciţi în orbite.

„Şi el a îmbătrânit”, îşi zise ea cu un simţământ care era pe jumătate milă, pe jumătate satisfacţie, şi se simţi tentată să-i mângâie părul ciufulit.

– Dar nu o făcu. Părăsi camera neauzită, iar când veni iarăşi, după câteva ore, dimineaţa, el era de mult treaz şi şedea lângă patul lui Pierre, iar gura sa şi privirea cu care o salută aveau din nou fermitatea forţei şi hotărârii tainice cu care se blindase de câteva zile ca într-o armură.

Pentru Pierre începu azi o zi proastă. Dormi până târziu, zăcând apoi cu ochii deschişi şi privirea fixă până când un nou val de durere îl deşteptă. Se zvârcolea zgomotos în pat, îşi încleşta pumnii mici şi-i apăsa pe ochi, chipul lui era când de o paloare de cadavru, când de o roşeaţă dogoritoare. Apoi începu să ţipe cu o revoltă inconştientă împotriva chinurilor de neîndurat, şi ţipă atât de îndelung şi atât de jalnic, încât în final Veraguth, trebui să plece, căci nu mai răbda să-l audă.

Chemară doctorul, care mai veni de încă două ori în acea zi, aducând seara cu el o îngrijitoare. Spre seară Pierre îşi pierdu cunoştinţa, îngrijitoarea fu trimisă la culcare, iar tatăl şi mama vegheară toată noaptea convinşi că sfârşitul nu mai era departe. Micuţul nu se mişca, iar respiraţia îi era neregulată, însă puternică.

Veraguth şi soţia sa însă se gândeau amândoi la perioada când Albert fusese odinioară foarte bolnav şi-l îngrijiseră împreună. Amândoi simţeau că trăirile importante nu mai au cum să se repete. Vorbeau între ei în şoaptă, blând şi oarecum obosiţi, peste patul bolnavului, dar niciun cuvânt despre trecut, niciun cuvânt despre vremurile de odinioară. Asemănarea situaţiei şi a evenimentelor îi atingea ca o nălucă, ei înşişi deveniseră alţii, nu mai erau aceiaşi oameni care odinioară, întocmai ca acum, stătuseră aplecaţi asupra copilului bolnav de moarte, vegheaseră şi suferiseră împreună.

Între timp Albert, împovărat de neliniştea tăcută şi de îngrijorarea ce se furişase în casă, nu reuşise să adoarmă. Apăru

în uşă în miez de noapte, pe jumătate îmbrăcat şi mergând în vârful picioarelor şi intră întrebând în şoaptă, agitat, dacă nu putea să facă nimic, să ajute cu ceva.

— Mulţumesc, zise Veraguth, dar nu e nimic de făcut. Du-te la culcare şi rămâi sănătos, băiete.

Însă când acesta plecă, o rugă pe soţia sa:

— Mergi puţin la el şi consolează-l.

Ea merse din inimă şi i se păru amabil din partea lui că se gândise la asta. De abia spre dimineaţă dădu urmare îndemnurilor sale şi plecă la culcare. La ivirea zorilor apăru îngrijitoarea să-l înlocuiască. Starea lui Pierre rămăsese neschimbată.

Veraguth se plimbă nehotărât prin parc, nu avea chef să mai doarmă. Însă ochii care-i ardeau şi o senzaţie de sufocare, de vlăguire a pielii nu-i dădeau pace. Se scăldă în lac şi îi spuse lui Robert să-i pună cafeaua. Apoi îşi privi în atelier studiul cu pădurea. Era proaspăt şi elegant pictat, dar nu era totuşi ceea ce căutase, iar de acum se sfârşise cu tabloul plănuit şi cu pictatul la Rosshalde.

CAPITOLUL AL ŞAPTESPREZECELEA

De câteva zile starea lui Pierre rămăsese neschimbată. O dată sau de două ori pe zi avea spasme sau crize de durere. În rest zăcea cu simţurile amorţite, pe jumătate adormit. Între timp vremea caldă se istovise într-o adevărată înlănţuire de furtuni, se făcuse răcoare, iar sub ploaia domoală grădina şi lumea îşi pierduseră strălucirea intensă de vară.

Veraguth petrecuse în sfârşit din nou noaptea în patul lui şi dormise adânc mai multe ore. Observă abia acum, când se îmbrăcă în faţa ferestrei deschise, răcoarea posomorită de afară; ultimele zile le străbătuse ca într-o oboseală febrilă. Se aplecă pe fereastră şi inspiră, înfiorându-se uşor de frig, aerul ploios al dimineţii mohorâte. Mirosea a pământ reavăn şi a început de toamnă, iar el care era obişnuit să distingă cu simţuri extrem de fine caracteristicile anotimpurilor, observă cu mirare cum această vară trecuse pe lângă el aproape fără urmă şi fără să-şi dea seama. I se părea că petrecuse în camera de bolnav a lui Pierre nu zile şi nopţi, ci luni întregi.

Îşi îmbrăcă haina de ploaie şi plecă spre conac. Află că micuţul se trezise devreme, dar că de un ceas adormise din nou; aşa încât îi ţinu companie lui Albert la micul dejun. Băiatul cel mare pusese foarte tare la inimă boala lui Pierre şi suferea, nevoind să lase să se vadă asta, din pricina atmosferei de boală şi a apăsării pline de îngrijorare din casă.

Când Albert plecă în camera lui să se apuce de temele pentru şcoală, Veraguth se duse la Pierre, care încă dormea, şi îşi reocupă locul lângă patul acestuia. Îşi dorise uneori în aceste zile ca mai degrabă să se sfârşească totul iute, de dragul copilului, care nu mai scotea de mult niciun cuvânt şi arăta într-atât de epuizat şi îmbătrânit, ca şi cum ar fi ştiut şi el că nu mai putea fi ajutat. Nu voia totuşi să lase să-i scape nici măcar o singură oră şi îşi ocupa cu o pasiune plina de gelozie postul de la căpătâiul bolnavului. Ah, de câte ori venise micuţul Pierre la el şi îl găsise obosit sau indiferent, adâncit în lucru sau măcinat

de griji, cât de des ţinuse distrat şi indiferent această mânuţă slăbită într-a lui şi abia dacă ascultase cuvintele copilului, fiecare dintre ele devenit acum o nestemată de nepreţuit! Asta nu mai putea fi îndreptat. Dar acum, fiindcă micuţul zăcea în chinuri şi se afla singur în faţa morţii cu inima sa de copil lipsită de apărare şi răsfăţată, iar peste puţine zile avea să încerce toată amorţirea, toată durerea şi toată disperarea înfricoşată cu care boala, slăbiciunea, îmbătrânirea şi apropierea morţii apasă şi înspăimântă inima omului, acum voia să fie mereu cu el. Voia ca nu cumva să lipsească şi să-i fie simţită lipsa dacă s-ar fi ivit vreun moment când micuţul ar fi întrebat de el, iar el i-ar fi putut face un mic serviciu şi i-ar fi putut arăta puţină iubire.

Şi uite, în această dimineaţă fu răsplătit. În această dimineaţă, Pierre deschise ochii, îi zâmbi şi zise cu o voce slabă, gingaşă:

— Tată!

Pictorului inima începu să-i bată năvalnic când auzi în sfârşit din nou vocea care îi lipsise vreme îndelungată, care-l chema şi care devenise atât de slabă şi de subţire. De atâta vreme nu mai auzise această voce decât suspinând şi aiurind în durere surdă, încât tresări adânc de bucurie.

— Pierre, dragul meu!

Se aplecă cu tandreţe şi-i sărută buzele zâmbitoare. Pierre arăta mai proaspăt şi mai fericit decât sperase să-l mai vadă vreodată, ochii îi erau senini şi conştienţi, ridul adânc dintre sprâncene aproape că dispăruse.

— Scumpul meu, îţi merge mai bine?

Băiatul surâse şi îl privi ca mirat. Tatăl îi întinse mâna, iar el îşi strecură în ea mânuţa, ce nu fusese niciodată foarte puternică, iar acum era atât de mică, albă şi obosită.

— Imediat primeşti micul dejun, iar apoi o să-ţi spun poveşti.

— O, da, despre domnul Toporaş şi fluturii lui, zise Pierre, iar tatălui i se păru iarăşi o minune că vorbea, zâmbea şi că era din nou al lui.

Îi aduse micul dejun. Pierre mâncă de bunăvoie, ba chiar acceptă încă un ou. Apoi ceru cartea lui preferată cu poze. Tatăl trase cu băgare de seamă una din draperii, lumina palidă a zilei ploioase pătrunse în odaie, iar Pierre încercă să şadă şi să privească pozele. Asta nu păru să-i provoace durere; el privi atent mai multe pagini întâmpinând pozele dragi cu mici ţipete

de bucurie. Apoi poziţia deveni obositoare, iar ochii începură din nou să-l doară puţin. Se întinse pe spate şi-l rugă pe tata să-i citească nişte versuri, mai ales cele despre vineriţa târâtoare care vine la farmacistul Gundermann:

O farmaciste Gundermann,
Ajută-mi cu unsoare,
Să umblu iarăşi ca mai an,
Vezi doar ce rău mă doare.

Veraguth se strădui să citească cât mai frumos şi mai poznaş, iar Pierre zâmbi plin de recunoştinţă. Totuşi versurile păreau să nu mai aibă vechea atracţie, ca şi cum Pierre ar fi îmbătrânit cu ani de zile de când nu le mai ascultase. O dată cu pozele şi versurile venea şi amintirea multor zile senine şi voioase, dar vechea bucurie şi pofta curajoasă de viaţă nu se mai puteau întoarce, iar micuţul privea deja, fără să-şi dea seama, cu dorul şi regretul unui adult, spre propria copilărie, care acum câteva zile, acum câteva săptămâni încă mai fusese realitate. El nu mai era un copil. Era un bolnav, căruia lumea realităţii i se scursese deja printre degete, şi al cărui suflet devenit clarvăzător întrezărea pretutindeni cu o presimţire temătoare moartea care-l aştepta.

Totuşi această dimineaţă fu plină de lumină şi de fericire, după toate acele zile îngrozitoare. Pierre era liniştit şi plin de gratitudine, iar Veraguth se simţea mereu, împotriva voinţei sale, atins de o speranţă nedesluşită. Până la urmă era totuşi posibil să poată păstra băiatul! Şi atunci va fi al lui; numai al lui!

Apăru şi doctorul care rămase mult timp lângă patul lui Pierre, fără să-l chinuie cu întrebări sau consultaţii. Doamna Adele, care împărţise cu îngrijitoarea veghea de noaptea trecuta, li se alătură abia acum. Era ca şi buimăcită de ciudata îmbunătăţire a stării lui şi îi ţinea atât de strâns mânuţele încât îl durea; nu-şi dădea nicio osteneală să-şi ascundă lacrimile eliberatoare care i se prelingeau pe obraz. Şi Albert avu voie să vină puţin.

— E ca o minune, zise Veraguth doctorului. Nu sunteţi şi dumneavoastră surprins?

Doctorul aprobă din cap şi zâmbi prietenos. Nu-l contrazise, dar în mod evident nu arăta o bucurie exagerată. Imediat

pictorul fu din nou cuprins de neîncredere. Urmărea fiecare gest al doctorului şi vedea în ochii acestuia, în timp ce chipul îi zâmbea, atenţia rece şi îngrijorarea controlată. Apoi, aflat la pândă în spatele uşii, trase cu urechea la discuţia doctorului cu îngrijitoarea, şi, chiar dacă nu înţelese niciun cuvânt, i se păru că nu desluşeşte decât pericol în şoaptele severe, de o seriozitate măsurată.

În cele din urmă îl conduse până la trăsură şi-l întrebă în ultimul moment:

— Nu puneţi prea mult temei pe această îmbunătăţire?

Chipul urât şi stăpânit se întoarse către el.

— Fiţi bucuros că are parte de câteva ceasuri bune, sărmanul băiat! Să sperăm că va ţine cât mai mult.

Nu se putea citi nici urma de speranţă în ochii săi inteligenţi.

Grăbit, pentru a nu pierde nici măcar o clipa, Veraguth se întoarse în camera bolnavului. Mama tocmai îi spunea povestea despre frumoasa adormită, iar el se aşează alături şi privi cum trăsăturile feţei lui Pierre urmăreau povestea.

— Să-ţi mai povestesc ceva? întrebă doamna Adele.

— Nu, zise el puţin obosit. Mai târziu.

Ea plecă să vadă de bucătărie, iar tatăl luă mâna lui Pierre. Tăceau amândoi, dar din când în când Pierre ridica privirea zâmbind slab, ca şi cum s-ar fi bucurat că tata era cu el.

— Acum îţi merge mult mai bine, zise Veraguth linguşitor.

Pierre roşi uşor, iar degetele sale se mişcau jucându-se în mâna tatălui.

— Mă iubeşti, nu-i aşa, tati?

— Fireşte, scumpule. Eşti băiatul meu iubit şi când vei fi din nou sănătos, vom rămâne pentru totdeauna împreună.

— Da, taţi… Am fost odată prin grădină, şi acolo eram foarte singur, iar voi toţi nu mă mai iubeaţi. Trebuie însă sa mă iubiţi, şi trebuie să mă ajutaţi, dacă mă doare din nou. Oh, ce m-a mai durut!

Îşi închisese ochii pe jumătate şi vorbea atât de încet, încât Veraguth trebui să se aplece foarte aproape de gura lui ca să înţeleagă ce spune.

— Trebuie să mă ajutaţi. Voi fi cuminte, întotdeauna, să nu mă mai certaţi! Nu-i aşa că n-o să mă mai certaţi niciodată? Să-i spui şi lui Albert.

Pleoapele îi tremurau şi se deschiseră din nou, dar privirea era întunecată, iar pupilele mărite.

— Dormi, copile, dormi! Eşti obosit. Dormi, dormi, dormi.

Veraguth îi închise cu băgare de seamă pleoapele şi îi fredonă un cântecel, aşa cum făcea uneori pe vremuri în pruncia lui Pierre. Iar micuţul păru să adoarmă.

Peste o oră veni îngrijitoarea să-i spună că era aşteptat la masă şi că între timp va sta ea cu Pierre. El merse în salon, îşi luă liniştit şi zăpăcit o farfurie cu supă fără să audă ce se vorbea în jurul său. Şoaptele gingaşe de dragoste, pline de teamă, ale copilului răsunau dulce şi trist pe mai departe în el. Ah, de câte sute de ori ar fi putut vorbi aşa cu Pierre şi ar fi putut simţi încrederea naivă a iubirii sale lipsite de griji, şi nu o făcuse!

Întinse mâna cu un gest mecanic după sticlă să-şi toarne apă în pahar. Atunci răsună sfâşietor din camera lui Pierre un ţipăt puternic, strident, care străpunse visarea melancolica a lui Veraguth. Toţi zvâcniră de pe scaune palizi la faţă, sticla se răsturnă, se rostogoli pe masă şi se sparse în cioburi pe podea.

Dintr-un salt Veraguth fu la uşă, iar apoi dincolo.

— Punga cu gheaţă! strigă îngrijitoarea.

El nu auzea nimic. Nimic decât ţipătul cumplit de deznădejde, implântat în conştiinţa lui ca un cuţit în rană. Se năpusti spre pat.

Pierre zăcea alb ca neaua, cu gura fioros schimonosită, mădularele sale slăbite se chirceau în spasme furioase, ochii holbaţi într-o groază iraţională. Iar deodată mai scoase un ţipăt, şi mai sălbatic şi mai prelung, şi se încordă ridicându-se că patul se zgâlţâi, se prăbuşi înapoi şi se încovoie din nou în sus de durere, ca o nuia îndoită de mâinile furioase ale unui băiat.

Toţi stăteau îngroziţi şi neputincioşi, până când comenzile îngrijitoarei făcură ordine. Veraguth îngenunche lângă pat şi încercă să-l împiedice pe Pierre să se rănească în zvârcolirile sale. Totuşi micuţul se tăie până la sânge la mâna dreaptă de marginea de metal a patului. Apoi se prăbuşi, se întoarse cu faţa în jos, muşcă tăcut perna şi începu să dea ritmic din piciorul stâng. Ridica piciorul, îl lăsa pe urmă să cadă înfundat, se odihnea o clipă, apoi repeta de la început aceeaşi mişcare, încă o dată, de zece ori, de douăzeci de ori şi tot mai departe.

Femeile se ocupau de comprese, Albert fusese trimis de acolo. Veraguth era încă îngenuncheat şi privea cum piciorul se

ridica sub pătură cu o ritmicitate sinistră, se întindea şi cădea. Iată cum zăcea, copilul său al cărui zâmbet fusese ca o rază de soare numai cu câteva ore în urmă, şi a cărui îngăimare de iubire imploratoare îi atinsese şi îi vrăjise inima până în străfunduri. Iată-l cum zăcea şi nu era altceva decât un trup zguduindu-se mecanic, un biet mănunchi neajutorat de durere şi dezolare.

— Suntem cu tine, strigă el deznădăjduit. Pierre, copile, suntem aici şi vrem să te ajutăm!

Dar nu mai exista niciun drum de la buzele sale la sufletul băiatului, iar toate mângâierile imploratoare şi toate şoaptele de dragoste fără sens nu mai răzbeau până la cumplita singurătate a muribundului. Acesta se găsea hăt departe într-o altă lume, bântuia însetat printr-o vale infernală, plină de durere şi de moarte, şi poate că acolo îl striga tocmai pe acela care, îngenuncheat lângă el, ar fi răbdat de bunăvoie orice cazna numai să-şi ajute copilul.

Îşi dădeau cu toţii seama că acesta era sfârşitul. De la acel prim strigăt, care-i îngrozise şi care fusese atât de amar-plin de suferinţă profundă, animalică, moartea se afla în fiecare prag şi în fiecare fereastră a casei. Nimeni nu vorbea de ea, dar toţi o recunoscuseră, şi Albert şi servitoarele, până şi câinele care alerga neliniştit prin ploaie pe prundiş, iar la răstimpuri schelălăia înfricoşat. Şi chiar dacă toţi se străduiau, fierbeau apă, puneau gheaţă şi erau harnici, renunţaseră la luptă, renunţaseră la speranţa.

Pierre nu mai era conştient. Tremura din tot corpul, ca şi cum ar fi dârdâit de frig, din când în când scotea un ţipăt slab şi rătăcit, şi tot mereu, după fiecare pauză epuizată, începea din nou să dea şi să bată din picior, ritmic ca un ceas.

Aşa se scurse toată după-amiaza, seara şi în cele din urmă noaptea, iar când la ivirea zorilor micuţul luptător îşi consumase forţa şi se predase duşmanului, părinţii se priviră fără cuvinte peste patul lui cu chipurile istovite de veghea nocturnă. Johann Veraguth îşi aşeză mâna pe inima lui Pierre şi nu mai simţi nicio bătaie şi rămase cu mâna pe pieptul slab al copilului până când, răcindu-se tot mai mult şi mai mult, deveni de gheaţă.

Apoi îi mângâie domol mâinile doamnei Adele şi spuse în şoaptă:

— S-a sfârşit.

Iar în timp ce o conduse pe soţia sa afară din cameră susţinând-o şi ascultându-i plânsul răguşit cu sughiţuri, în timp ce o lăsă pe mâna îngrijitoarei şi trase cu urechea la uşa lui Albert dacă este treaz, în timp ce se întoarse la Pierre şi aranjă şi îndreptă trupuşorul acestuia în pat, îşi simţea jumătate din viaţă moartă şi liniştită.

Resemnat, făcu tot ce era de făcut, iar în cele din urmă lăsă mortul în seama îngrijitoarei şi se abandonă pentru scurtă vreme unui somn profund. Când lumina plină a zilei pătrunse în odaie se deşteptă, se ridica numaidecât şi se apucă de ultima lucrare pe care o mai avea de făcut la Rosshalde. Merse în dormitorul lui Pierre, smulse draperiile lăsând ziua răcoroasă de toamnă să strălucească pe chipul mic, alb şi pe mânuţele încremenite ale odorului său. Apoi se aşeză lângă pat, întinse un carton şi schiţă pentru ultima dată trăsăturile pe care le desenase de atâtea ori şi pe care le ştia şi le iubea încă din gingaşa perioadă a devenirii lor şi care erau acum maturizate şi simplificate de moarte, dar încă pline de o durere neînţeleasă.

CAPITOLUL AL OPTSPREZECELEA

Soarele strălucea arzător printre marginile norilor vlăguiţi, storşi de ploaie, când familia se întoarse acasă de la înmormântarea lui Pierre. Doamna Adele şedea dreaptă în şaretă, chipul ei istovit de plâns arăta straniu de luminos şi rigid sub pălăria neagră şi în rochia cernită, de doliu, închisă până la gât. Albert avea pleoapele umflate şi strângea ferm mâna mamei într-a sa.

— Deci plecaţi amândoi mâine, spuse Veraguth încurajator. Nu vă faceţi griji, voi face eu tot ce mai rămâne de făcut. Curaj, băiete, vor veni şi timpuri mai bune!

Coborâră în faţa conacului. Ramurile picurânde ale castanilor scânteiau arzător în lumină. Intrară orbiţi în casa tăcută unde servitoarele aşteptau în veşminte de doliu şopotind. Camera lui Pierre o încuiase tatăl.

Cafeaua era pregătită şi cei trei luară loc în jurul mesei.

— Am rezervat camere pentru voi la Montreux, reîncepu Veraguth. Aveţi grijă să vă odihniţi! Voi plecă şi eu de îndată ce isprăvesc aici. Robert va rămâne şi se va îngriji de casă. Îi voi lăsa lui adresa mea.

Nimeni nu-l asculta, o dezmeticire adâncă, ruşinată îi apăsa, ca un îngheţ, pe toţi. Doamna Adele privea încremenită în jos şi strângea firimituri de pe faţa de masă. Se închisese în jalea-i şi nimic n-o putea scoate din ea, iar Albert îi urma exemplul. De când murise micul Pierre aparenţa solidarităţii din familie se topise din nou precum politeţea de pe chipul cuiva după plecarea unui oaspete temut şi puternic. Singur Veraguth, în ciuda tuturor faptelor, îşi juca în continuare rolul până în ultima clipă şi îşi păstra masca. Se temea că cine ştie ce scenă muierească i-ar mai putea strica despărţirea de Rosshalde şi aştepta cu înfrigurare în adâncul inimii ceasul când cei doi vor fi fost plecaţi.

Atât de singur ca în seara acestei zile când stătea în odăiţa sa nu fusese niciodată. Dincolo soţia sa îşi făcea bagajele. El scrisese scrisori şi se îngrijise de afaceri, se anunţase la Burkhardt, care încă nu ştia de moartea lui Pierre, dăduse ultimele instrucţiuni şi procuri avocatului şi băncii. Acum biroul era golit, iar el îşi aşezase înaintea-i tabloul lui Pierre cel mort. Acesta zăcea acum în pământ şi întrebarea era dacă Veraguth va mai putea vreodată să-şi dăruiască inima într-atâta unui om, să mai împărtăşească vreodată suferinţa altuia. Era singur acum.

Contemplă îndelung desenul, obrajii vlăguiţi, pleoapele închise peste ochii adânciţi în orbite, gura îngustă cu buzele strânse, mâinile de copil înfiorător de slăbite. Apoi încuie tabloul în atelier, îşi trase pardesiul pe umeri şi ieşi. În parc se lăsase deja întunericul şi liniştea domnea pretutindeni. Dincolo, la conac, străluceau câteva ferestre luminate; dar asta nu-l mai privea pe el. Totuşi, sub castanii întunecaţi, în micul umbrar spălat de ploaie, pe locul cu prundiş şi în grădina cu flori adia încă viaţa şi amintirea. Aici Pierre îi arătase odată – nu trecuseră ani de atunci? – un mic şoricel capturat, dincolo la toporaşi vorbise cu roiurile de fluturi albaştri, iar pentru flori născocise nume fantastic-duioase. Peste tot aici, în curte, la păsări şi cuşca câinelui, pe peluză şi pe aleea cu tei, îşi trăise mica lui viaţă şi îşi jucase jocurile, aici fuseseră la ele acasă râsul său uşor, nestăvilit de copil şi toată drăgălăşenia fiinţei sale voluntare şi libere. Aici gustase de sute de ori, neobservat de nimeni, bucuriile sale de copil şi îşi trăise poveştile, aici poate că plânsese sau zăbovise mânios uneori, când se simţise neglijat sau neînţeles.

Rătăcind prin întuneric, Veraguth se opri la fiecare loc care-i păstra o amintire despre băiatul său. În cele din urmă îngenunche la movila de nisip a lui Pierre şi îşi răcori mâinile în nisipul umed, iar când simţi atingerea unui obiect de lemn, pe care-l ridică, recunoscând lopăţica lui Pierre, se prăbuşi vlăguit la pământ şi, pentru prima dată în aceste trei zile cumplite, putu în sfârşit să plângă liber şi nestăvilit.

A doua zi de dimineaţa avu încă o discuţie cu Adele.

— Consolează-te, îi spuse acesteia, şi nu uita ca Pierre îmi aparţinea, oricum, mie. Mi-l lăsaseşi mie – îţi mulţumesc încă o dată pentru asta. Ştiam încă de atunci că trebuie să moară – dar

a fost amabil din partea ta. Iar de acum înainte trăieşte precum îţi place şi nu fă nimic necugetat! Păstrează Rosshalde deocamdată, s-ar putea să-ţi pară rău dacă o să renunţi la ea prea curând. Notarul te va lămuri în privinţa asta, părerea lui e că preţul terenului va creşte. Deci, mult noroc! Mie nu mi-au mai rămas aici decât lucrurile din atelier, o să trimit mai târziu pe cineva după ele.

— Mulţumesc… Iar tu? Nu vrei să mai treci niciodată pe aici?

— Nu. N-ar avea rost. Şi încă ceva: amărăciunea mea s-a sfârşit. Ştiu că eu însumi sunt vinovat de toate.

— Nu spune asta! O spui cu bună-credinţă, dar nu face decât să mă chinuie. Ai rămas acum cu totul singur! Da, măcar de-ai fi putut să-l păstrezi pe Pierre. Dar aşa – nu, n-ar fi trebuit să se întâmple aşa! Sunt şi eu de vină, ştiu asta…

— Am plătit pentru asta în aceste zile, copila mea. Linişteşte-te, totul e în regulă, nu mai avem de ce să ne jelim. Uite, acum îl ai pe Albert numai pentru tine. Iar eu, eu am munca mea. Astfel, vom putea îndura Şi tu vei fi mai fericita decât ai fost de ani de zile.

Era aşa de calm, încât şi ea îşi recăpătă stăpânirea de sine. Ah, erau încă multe, nesfârşit de multe lucruri pe care ar mai fi dorit să le spună, pentru care ar mai fi dorit să-i mulţumească şi de care ar mai fi vrut să-l acuze. Dar înţelese că el avea dreptate. Tot ceea ce pentru ea continua să însemne trăire şi prezent amar, pentru el se preschimbase deja, evident, într-un trecut himeric. Acum tot ce-i mai rămânea de făcut era să se liniştească şi să nu mai răscolească trecutul. Aşa încât ascultă cu atenţie răbdătoare ultimele lui dispoziţii şi se minună cât de bine chibzuise el totul şi se gândise la toate.

Despre divorţ nu se pomeni deloc. Aceasta se putea petrece oricând mai încolo, după întoarcerea lui din Indii.

După prânz plecară la gară. Acolo îi aştepta Robert înconjurat de geamantane, iar Veraguth îi conduse pe cei doi prin larma şi funinginea incintei mari de sticlă până la vagonul lor, cumpără reviste pentru Albert şi-i dădu recipisa pentru bagaje, aşteptă în faţa geamului până la plecare, îi salută ridicându-şi pălăria şi privi în urmă trenului până când Albert dispăru de la fereastră.

Pe drumul de întoarcere îl ascultă pe Robert povestind despre desfacerea logodnei sale pripite. Acasă îl aştepta deja tâmplarul, care trebuia să facă lăzile pentru ultimele sale tablouri. După

ambalarea şi expedierea lor, voia să plece şi el. Tânjea cu ardoare să plece.

Îndată fu şi tâmplarul gata. Robert avea de lucru la conac împreună cu singura servitoare care mai rămăsese acolo, acopereau mobilierul, zăvorau ferestrele şi obloanele.

Veraguth străbătu cu pas domol atelierul, camera de locuit şi dormitorul, ieşi apoi afară, în jurul lacului şi prin parc. Se preumblase de sute de ori astfel, dar azi i se păru că totul, casa şi grădina, lacul şi parcul, răsună de singurătate. Vântul sufla rece prin frunzişul deja îngălbenit, purtând în alaiuri joase nori lânoşi, proaspeţi, de ploaie. Pictorul se zgribuli înfrigurat. Acum nu mai era nimeni de care să se îngrijească, nimeni de care să ţină seama, nimeni faţă de care să se controleze şi abia acum, în singurătatea rece, resimţi grijile şi veghea, frisoanele febrile şi toată oboseala care-l măcinaseră în ultima vreme. Nu le simţea numai în ţeastă şi în mădulare, cu mult mai profund le percepea în suflet. Acolo i se stinseseră cele de pe urmă luminiţe sprinţare ale tinereţii şi speranţei; totuşi nu simţea izolarea rece şi cruda luciditate ca pe o oroare.

Imperturbabil, continuându-şi agale plimbarea pe aleile ude, încercă să urmărească firele vieţii sale, pe care niciodată nu le mai cuprinsese atât de desluşit şi cu atâta satisfacţie în împletirea lor simplă. Constată fără amărăciune că parcursese orbeşte toate aceste drumuri. Trecuse, vedea limpede asta, cu toate strădaniile şi cu tot dorul niciodată pe deplin stins, pe lângă grădina vieţii. Nu trăise şi nu gustase niciodată în viaţă o iubire până la esenţa ei ultimă, niciodată până în zilele din urmă. În aceste zile îşi trăise, mult prea târziu, lângă patul băiatului său muribund, adevărata, unica sa iubire, în aceste zile se biruise uitând pentru întâia oară de sine. Asta va rămâne, pentru totdeauna, trăirea sa şi mica, biata sa comoară.

Ce-i rămânea era arta sa, de care nu se simţise niciodată mai sigur ca în această clipa. Îi rămânea alinarea solitarului, căruia nu-i este dat să înşface viaţa şi să o guste până la capăt; îi rămânea pasiunea stranie, rece, însă neînfrânată de a privi, de a observa şi de a crea cu o mândrie ascunsă. Asta-i mai rămânea şi era tot ce mai conta în existenţa sa eşuată: singurătatea netulburată şi voluptatea rece de a picta, iar de acum înainte soarta lui era să urmeze fără ocolişuri această stea.

Inspiră adânc aerul reavăn, de o mireasmă amăruie, din parc şi, cu fiecare pas, căuta parcă să se descotorosească de trecut ca de o luntre devenită inutilă o dată atins ţărmul. Nu era nici urmă de resemnare în aprecierea şi în concluziile lui; sfidător şi plin de pasiunea de a înfăptui, privea spre viaţa cea nouă, care nu mai avea voie să fie o bâjbâială şi o rătăcire nedesluşită, ci un urcuş abrupt, îndrăzneţ. Îşi luase rămas bun mai târziu, şi poate cu mai multă amărăciune decât o fac îndeobşte bărbaţii, de la dulcea dimineaţă a tinereţii. Se găsea acum, sărac şi întârziat, în plină zi, iar din aceasta nu mai avea de gând să piardă nici măcar un singur ceas de savoare.